Rok X. WARSZAWA, dnia 1 listopada 1935 r. Nr. 21

ROLNIK EKONOMISTA

ORGAN
ZWIĄZKU IZB i ORGANIZACYJ ROLNICZYCH
RZPLITEJ POLSKIEJ

REDAKTOR: Doc. Dr. WACŁAW PONIKOWSKI

Sekretarz Redakcji:
inż. EDMUND CZARNOWSKI

Treść:

MEMORJAŁ

w sprawie wytycznych programu polityki gospodarczej.

Spis rozdziałów:

MEMORJAŁ
w sprawie wytycznych programu polityki gospodarczej.

I. Uwagi i zasady wstępne

Nie ulgi — lecz program.

Od szeregu lat słyszy się i czyta twierdzenia, iż Rząd zastosował „ulgi" dla rolnictwa, lub też spowodował te czy inne sfery gospodarcze do „poświęcenia" swych bezpośrednich interesów na rzecz wsi. W ten sposób wytworzył się szkodliwy nastrój wśród rolników szukania opieki i składania próśb, a nastrój udzielania „ulg" lub „ponoszenia ofiar" u wszystkich innych czynników. Tymczasem nie ulega wątpliwości, że zagadnienia bytu i pracy dla większości ludności w kraju nie rozwiąże się ani w drodze opieki, ani w drodze stosowania sporadycznych — mniej lub więcej głęboko sięgających ulg. Szkoda tego rodzaju wysiłków, ponieważ nie są one w stanie usunąć skutków kryzysu rolnego i przywrócić szerokim rzeszom ludności wiejskiej właściwego gospodarczego stanowiska.

Dlatego też Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. wypowiada się przeciwko wszelkim „ulgom" dla rolnictwa, natomiast *domaga się programowej i skoordynowanej polityki gospodarczej, która potrafi ustalić hierarchję celów, dobrać środki działania i zmobilizować energję dla praktycznego zrealizowania swych zamierzeń.*

Jeżeli w wyniku takiej polityki gospodarczej okaże się potrzeba działania w pewnych okolicznościach i w pewnych okresach czasu na rzecz rolnictwa, to w żadnym razie nie będą to ani „ulgi", ani „przywileje", ale będzie wykonywanie przyjętego programu.

Co to jest program?

Zabierając głos w sprawie wytycznych programu gospodarczego, *Związek nie ma zamiaru omawiania wszystkich istotnych zagadnień z życiem gospodarczem i jego rozwojem związanych, lecz pragnie jedynie przedstawić s y s t e m d z i a ł a n i a, posiadający określony cel i logiczną strukturę;* system winien być tak zbudowany, aby z dużą dozą prawdopodobieństwa można było oczekiwać zrealizowania zamierzonego celu.

Pozostawienie zatem niektórych zagadnień bez omówienia nie jest przeoczeniem, świadomie bowiem pomija się wszystko to, co nie jest konieczne dla najkrótszego i możliwie jasnego przedstawienia projektowanego systemu, w którym ułożyć się winny poszczególne zagadnienia gospodarcze.

Fragmenty.

Regulowanie poszczególnych zagadnień życia gospodarczego ujawnia zazwyczaj kontrowersję interesów sfer bezpośrednio zainteresowanych. W takich przypadkach decyzja powinna zapadać pod kątem widzenia interesu ogólnego. Oczywiście, nie jest trudno powziąć taką decyzję, jeżeli istnieje ustalony, dostatecznie jasny i długofalowy program gospodarczy, stosownie do którego powinny układać się aktualne fragmenty. Bardzo trudno natomiast znaleźć właściwą drogę, jeżeli takiego programu niema. Zwycięża

wtedy częstokroć nie myśl gospodarcza, ale wpływy lub chwilowy doraźny interes jednej sfery gospodarczej, a czasami nawet przewaga wpływu jednego resortu administracyjnego.

Na skutek tego tworzą się najróżnorodniejsze przerosty gospodarcze, lub też zarysowuje się nadmierna ostrożność w wydawanych zarządzeniach, paraliżująca w praktyce ich skuteczność, lub wreszcie niejednokrotnie ustawa, rozwiązująca pewne zagadnienie w sposób stanowczy, jest osłabiana przez rozporządzenia wykonawcze, co wskazuje na wycofywanie się z zajętego stanowiska. Wszystkich tych objawów nie można oceniać jako dodatnich dla rozwoju stosunków gospodarczych; raczej odwrotnie — przynoszą one szkodę.

Szkodliwy również bezwątpienia jest brak dostatecznej koordynacji w pracach poszczególnych resortów gospodarczych, której dotychczasowe formy organizacyjne nie zdołały zabezpieczyć.

Dlatego też Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. wyraża przekonanie, że *wszelkie projekty ustaw i zarządzeń władz, dotyczące poszczególnych dziedzin życia gospodarczego, powinny harmonizować z przyjętym programem i stanowić jego realizację.*

Program polityki rolniczej — częścią programu ogólnego.

Wychodząc z powyższych założeń, Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. uznaje za niemożliwe ograniczyć się wyłącznie do zagadnień „polityki rolniczej". Niema takiej polityki i być nie może do tej chwili, dopóki nie zostaną położone zręby ogólnego programu. Rolnictwo, nie rezygnując z obrony swych interesów, czuje się przedewszystkiem częścią składową Narodu i rozumie dobrze, że żaden Rząd nie może popierać nieuzasadnionego gospodarczo rozrostu interesów jednej tylko warstwy, lecz musi dbać o całość Państwa i jego pełny rozwój. Pod tym względem *zorganizowane rolnictwo pragnie sharmonizować jaknajbardziej całkowicie swe poczynania i działalność z pracą czynników miarodajnych i pragnie stać się czynnym i świadomym elementem we wszelkiej akcji, zmierzającej do realizacji ogólnogospodarczej polityki.*

Są to przyczyny, dla których Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. uważa za konieczne wysunąć najważniejsze zasady, które powinny stanowić fundament systemu działania gospodarczego.

Równowaga budżetu.

Każdy program gospodarczy — zdaniem Związku — *musi opierać się na zrównoważonym budżecie publicznym.* Budżet ten obejmuje budżet Państwa oraz budżet samorządu terytorjalnego i innych instytucyj prawa publicznego.

W dobie pauperyzacji społeczeństwa równowaga budżetowa może być przywrócona przedewszystkiem w drodze przeprowadzenia wszelkich możliwych oszczędności, których realizacja powinna być dokonana nawet za cenę ograniczenia działalności Państwa, samorządu oraz instytucyj prawnopublicznych, oczywiście z zachowaniem właściwej hierarchji tych ograniczeń.

Pozycja nienaruszalna — siła obronna kraju.

Pewne pozycje budżetu państwowego jednak Związek uznaje za nienaruszalne, uważając, iż wielkość tych pozycyj decyduje m. in. również o trwałem zachowaniu dla Narodu rezultatów wszelkich wysiłków gospodarczych. Związek stoi na stanowisku, że *każdy program polityki państwowej musi uwzględniać w całej pełni zagadnienie obrony Państwa, musi być ono również uwzględnione w programie gospodarczym.*

Program, który zadość temu warunkowi nie uczyni, będzie programem złym. W tym zakresie — zdaniem Związku — czeka nas wiele wytężonej pracy, aby sprostać zadaniom, wynikającym z naszego geograficznego i politycznego położenia, oraz aby zająć właściwe miejsce w zespole narodów. *Dlatego też wydatki Państwa, zabezpieczające jego siłę zbrojną, nie powinny ulegać żadnym kompresjom.*

O zdolności kraju do obrony wszelako decyduje obecnie nietylko ilość i jakość samych sił zbrojnych, ale również kultura fizyczna i duchowa obywateli, środki techniczne, a w szczególności odpowiedni rozwój środków komunikacyjnych i motoryzacji kraju, a ponadto utrzymanie na właściwym poziomie sprawności produkcyjnej warsztatów przemysłowych i rolniczych.

Kryzys gospodarczy wywarł ujemny wpływ na wszystkie te elementy, stanowiące o całokształcie siły obronnej kraju. Należy bowiem stwierdzić wybitne obniżenie rozwoju fizycznego młodego pokolenia wsi oraz conajmniej zastój w rozwoju powszechnego nauczania (załącznik Nr. 1), w rozwoju środków komunikacyjnych (załącznik Nr. 2) oraz w rozwoju motoryzacji (załącznik Nr. 3); ponadto obserwujemy zanik inwestycyj w przemyśle (załącznik Nr. 4) i ograniczanie środków produkcyjnych w gospodarstwach

wiejskich (załącznik Nr. 5). Im mniejszy będzie rozwój w tych wszystkich dziedzinach, tem mniejszy będzie również istotny efekt utrzymania polskiej siły zbrojnej na dotychczasowym poziomie. Dlatego akcja na rzecz poprawy sytuacji gospodarczej kraju leży nietylko w interesie materjalnym jednostek, czy pewnych grup społeczeństwa, ale w interesie Państwa, jako całości.

Zachowanie stałości waluty.

Przy ustalaniu wytycznych programu gospodarczego, należy usilnie baczyć, aby nie pomniejszyć w niczem osiągniętych już pozytywnych rezultatów polityki gospodarczej. Najważniejszym z nich jest *utrzymanie stałości naszej waluty*, co w znacznym stopniu przyczyniło się do wzrostu zaufania do Polski zagranicą (załącznik Nr. 6).

Zajmując to stanowisko, Związek wypowiada się zarówno przeciwko inflacji, jak i przeciwko deprecjacji waluty, uważając, że zasadnicza zmiana w naszej polityce walutowej byłaby połączona z zupełnie pewnem ryzykiem utracenia osiągniętych korzyści i z bardzo wątpliwą możliwością uzyskania dodatnich efektów. Dodać należy, iż doświadczenie uczy, że największe straty na dewaluacji ponosiło rolnictwo, ponieważ ceny artykułów rolniczych są najmniej elastyczne.

Konsekwencją tego zasadniczego stanowiska jest postulat wyrównania w życiu gospodarczem wszystkich tych przerostów, które wynikają z powiększonej siły nabywczej pieniądza (załącznik Nr. 7).

Organiczny związek zagadnień gospodarczych.

Program gospodarczy musi być organiczny, to znaczy, iż musi opierać się na strukturze gospodarczej kraju i wypływać z organicznego związku, jaki istnieje między poszczególnemi dziedzinami życia gospodarczego tego kraju.

Ustalenie takiego programu jeszcze niedawno było rzeczą trudną, dominowało bowiem przekonanie o sprzeczności interesów wsi i miast, doprowadzając do uprawiania t. zw. polityki taniego chleba, nieuzasadniona opinja, że możliwym jest rozwój rodzimego przemysłu bez ścisłego oparcia o rynek wewnętrzny, a wreszcie pogląd, uznający wybitną odrębność interesów poszczególnych grup rolników, kształtujących się rzekomo wyłącznie w zależności od ich stanu posiadania.

W okresie kryzysu wystąpił niezwykle silnie organiczny związek między interesami różnych dziedzin życia gospodarczego. To też do powszechnej świadomości zdołało przeniknąć już przekonanie, że rozwój polskiego przemysłu jest niemożliwy bez utrzymania odpowiedniej pojemności rynku wewnętrznego, o czem decyduje przedewszystkiem siła nabywcza ludności rolniczej, że bezrobocie w miastach nie da sie zlikwidować bez opanowania dopływu bezrobotnych ze wsi i bez przywrócenia rentowności produkcji rolniczej, że zyski handlu muszą się tembardziej kurczyć, im bardziej ludność ubożeje, że kapitalizacja może odbywać się na dłuższą metę i przyjąć większe rozmiary jedynie wtedy, gdy produkcja jest opłacalną, a dochód z pracy pokrywa wszystkie niezbędne potrzeby, że wreszcie w okresie powszechnej pauperyzacji nie da się zabezpieczyć skarbowi Państwa odpowiedniej wysokości przychodów, ani też nie zdoła się odbudować niezbędnych rezerw skarbowych.

Te prawdy, uznane teoretycznie, powinny stanowić podstawę programu gospodarczego, który w praktyce winien dążyć do sharmonizowania istotnych interesów całego społeczeństwa, a nie do otaczania cieplarnianą atmosferą niektórych tylko odcinków życia gospodarczego.

Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. uznaje potrzebę takiej harmonji i zgóry uważa za złą taką politykę gospodarczą, która nie uwzględni w sposób właściwy i konieczny dla dobra całości interesów wszystkich gałęzi wytwórczości i pracy. *Nie szukamy oderwanego od całości programu rolniczego, szukamy programu ogólno-gospodarczego.*

System działania.

Poważną trudność dla polityki gospodarczej w okresie kryzysu stanowi zmniejszenie zasobności Skarbu Państwa przy równoczesnym wzroście potrzeb niemal wszelkich gałęzi wytwórczości i pracy. Przy braku ustalonego programowego systemu działania pomoc ze strony Państwa przy zaspakajaniu tych potrzeb, stosowana w formie zarządzeń, dopłat i poręk przybiera cechy nieplanowego działania.

Stosujemy premje i zwroty ceł zarówno w przemyśle, jak i w rolnictwie, a równocześnie wprowadzamy podatki kryzysowe i doprowadzamy do coraz to większego udziału podatków i opłat w dochodzie społecznym; chcemy ożywić życie gospodarcze i zatrudnić bezrobotnych, a równocześnie stwarzamy lepsze warunki dla lokaty w pieniądzu, niż w produkcji; chcemy równania wdół na ceny rolnicze, a utrzymujemy kar-

tele, monopole i wysokie stawki przewozowe; czynimy wysiłki dla wzmożenia wkładów oszczędnościowych, celem wykorzystania ich dla życia gospodarczego, a równocześnie użytkujemy je dla lokat skarbowych; myślimy o kapitalizacji, a stwarzamy warunki, aby przekształcić ją w tezauryzację.

Możnaby znacznie przedłużyć wykaz różnego typu kontrowersyj gospodarczych, jakich jesteśmy świadkami. Nie zależy nam jednak na ich wyczerpaniu. Pragniemy jedynie wskazać, że im mniejsze środki są w naszem posiadaniu, tem należy ich oszczędniej, a przedewszystkiem bardziej celowo używać.

Poprostu stwierdzić trzeba, że w obecnej chwili nie jesteśmy w stanie skutecznie walczyć równocześnie o rentowność przemysłu, zmniejszenie bezrobocia, bezpieczeństwo aparatu kredytowego, opłacalność rolnictwa, wzmaganie kapitalizacji i t. p. Możemy conajwyżej zapobiegać gwałtownym katastrofom, ale nie możemy spodziewać się, że przy dotychczasowym systemie działania nastąpi zasadnicza poprawa sytuacji gospodarczej, o ile nie zajdą sprzyjające okoliczności od nas niezależne. Oczywiście, liczyć głównie na te okoliczności byłoby karygodną lekkomyślnością.

Wobec takich warunków *należy zbadać i ustalić, która z naszych pozycyj gospodarczych jest kluczową, od której najwięcej są uzależnione pozostałe i na tej jednej pozycji skoncentrować przez pewien czas cały — wszechstronny, głęboki i natychmiastowy — wysiłek po to, aby przez jej poprawę uzyskać w konsekwencji poprawę na innych odcinkach.*

Jest to warunek sine qua non powodzenia programu polityki gospodarczej. Jeżeli nie zdobędziemy się na męską decyzję w tej sprawie, to nie będziemy w stanie przełamać kryzysu, w jakim znajduje się nasze gospodarstwo narodowe. Decyzja ta wymaga analizy ogólnego położenia gospodarczego, ważniejszych konsekwencyj tego położenia dla poszczególnych dziedzin życia, oraz siły i znaczenia głównych gałęzi wytwórczości, jak również ich wzajemnego wpływu.

II. Sytuacja gospodarcza

Środki obrotowe.

W czasie trwania kryzysu gospodarczego obieg środków pieniężnych w Polsce ulegał ograniczeniom. Pierwszy raz zmniejszenie obiegu, w porównaniu do 1928 r., który przyjmujemy za wyjściowy, nastąpiło dopiero w 1931 r., wówczas gdy kryzys zbożowy przeistoczył się w kryzys ogólno-rolniczy i kiedy zaznaczył się wyraźny spadek cen również artykułów przemysłowych. Oczywiście, zmniejszenie obiegu pieniężnego wywołało pewne trudności dla życia gospodarczego, jednakowoż powtarzany dość szeroko pogląd, iż głównym czynnikiem zmniejszenia środków obrotowych, wywołującym te trudności, jest ograniczenie obiegu środków pieniężnych, nie da się w świetle cyfr w całości utrzymać.

Określając stan obiegu pieniężnego (bilety Banku Polskiego, bilety zdawkowe i bilon) na dzień 31 grudnia 1928 r., jako równy 100, otrzymujemy na tenże dzień następujące wskaźniki: 1929 r. — 103,96, 1930 r. — 101,95, 1931 r. — 94,80, 1932 r. — 86,09, 1933 r. — 87,46 i 1934 r. — 88,69. Przytoczone dane wskazują, iż mieliśmy w tym zakresie dwa lata silnej depresji, poczem nastąpiła względna stabilizacja na poziomie niższym od poziomu roku wyjściowego od 12 do 14%.

Zaznaczyć należy, że ilość biletów Banku Polskiego uległa większym ograniczeniom, co stwierdzają odpowiednie wskaźniki, a mianowicie: 100,00, 103,47, 102,55, 94,05, 77,45, 77,53 i 75,75.

W każdym jednak razie, zmniejszenie obiegu pieniężnego nie jest tak znaczne, aby dostatecznie tłumaczyło wielkie przemiany gospodarcze, jakie odbyły się w zakresie dopływu środków obrotowych do życia gospodarczego, tembardziej gdy się uwzględni zwiększoną siłę wymienną pieniądza.

Drugim elementem, wpływającym na rozmiar środków obrotowych, jest kredyt krótkoterminowy. Badając linję rozwojową tego kredytu, stwierdzamy, iż przebiega ona mniej więcej równolegle do obiegu pieniądza.

Przyjąwszy za 100 stan kredytów krótkoterminowych na koniec 1928 r., udzielonych przez ogół instytucyj kredytowych i oszczędnościowych, dochodzimy do następujących wskaźników: 1929 r. — 109,40, 1930 r. — 117,89, 1931 r. — 97,29, 1932 r. — 84,57, 1933 r. — 81,03 i 1934 r. — 81.00.

A zatem różnica między minimum i maximum obiegu pieniężnego w omawianym okresie wyniosła 17,37 punktów, a w kredycie krótkoterminowym — 23,82 punkty. W ten sposób zmniejszenie środków obrotowych zostało bardzo silnie pogłębione przez równoczesność działania dwóch elementów, a mianowicie przez ograniczenie obiegu pieniężnego i ograniczenie ekspansji kredytu krótkoterminowego.

Dla ilustracji działalności aparatu kredytowego w tym okresie należy zauważyć, iż coraz mniejszy udział w finansowaniu życia gospodarczego odgrywają własne zasoby tego aparatu. Odejmując sumę wkładów oszczędnościowych od sum udzielonych kredytów krótkoterminowych otrzymujemy różnice, charakteryzujące wspomniane finansowanie. Jeżeli odpowiednią różnicę w dniu 31 grudnia 1928 r. oznaczymy cyfrą 100, to na tenże dzień otrzymamy wskaźniki: w 1929 r. —116,67, w 1930 r. — 105,15, w 1931 r. — 63,96, w 1932 r. 2,30, a już w 1933 r. otrzymujemy wielkość ujemną, gdyż suma udzielonych kredytów krótkoterminowych była mniejsza od sumy złożonych wkładów oszczędnościowych o 112 miljonów złotych, a w 1934 r. — o 369 milj. zł.

Przytoczone wskaźniki, dotyczące rozwoju obiegu pieniężnego i ekspansji kredytów krótkoterminowych, nie wystarczają jednak dla oceny wpływu zmniejszenia tych środków obrotowych na życie gospodarcze. Należy bowiem wziąć pod uwagę stosunek pewnej zależności, jaka istnieje między ilością środków obrotowych, a cenami dóbr i usług, trzeba więc przy badaniu tego zagadnienia uwzględnić przynajmniej rozwój ogólnego wskaźnika cen hurtowych, który w okresie od 1928 r. do 1934 r. kształtował się następująco: 100, 96, 86, 75, 66, 59 i 56.

Trzecim wreszcie i niewątpliwie najważniejszym czynnikiem depresyjnym w omawianym zakresie było zmniejszenie szybkości obrotów środków wymiany, co znalazło szczególny wyraz w zamrożeniu licznych kredytów krótkoterminowych, które w rzeczywistości — przedewszystkiem w dziedzinie rolnictwa — w znakomitej większości należą do typu krótkoterminowych jedynie z nazwy. *Zamrożone kredyty krótkoterminowe przestały zatem służyć jako środek obrotowy, a stały się wyłącznie czynnikiem obciążającym warsztaty produkcyjne.*

Wszystkie wymienione ograniczenia środków obrotowych nie wywarłyby prawdopodobnie tak silnego wpływu, jak to obserwujemy, gdyby nasycenie środkami obrotowemi było uprzednio dostatecznie duże. Było jednak odwrotnie.

W latach bowiem największego nasycenia środkami obrotowemi, a mianowicie w 1929 i 1930 r. przypadało na głowę ludności obiegu pieniężnego około 51 zł. i 50 zł., a kredytów krótkoterminowych około 114 zł. i 122 zł. To też zmniejszenie w 1934 r. obiegu pieniężnego do 41 zł. na głowę ludności, a kredytów krótkoterminowych do 80 zł., musiało wywrzeć ujemny wpływ gospodarczy (załącznik Nr. 8).

Wkłady oszczędnościowe.

Wreszcie jeszcze jednym czynnikiem, pomniejszającym środki obrotowe naszego życia gospodarczego, stała się kapitalizacja w formie wkładów oszczędnościowych. Nie jest ona wynikiem zwiększenia dochodu społecznego, ale raczej wynikiem braku zaufania do jakiejkolwiek produkcji czy wymiany. Kapitalizacja ostatnich lat nie idzie ani na narzędzia produkcji, ani na narzędzia wymany, ani na kapitały zakładowe, ani na kapitały obrotowe, poprostu pragnie spoczywać biernie pod hasłem: pewność i zaufanie. Stanowi ona zatem przedewszystkiem unieruchomienie pieniądza, przypominając dawną tezauryzację, tylko że na szczęście nie w dolarach, ale w złotych i nie w skrzyniach, a w kasach publicznych.

Wzrost wkładów oszczędnościowych, które wynosiły w końcu 1928 r. 14,5 zł. na głowę ludności, jest bardzo znaczny, gdyż wyniósł do końca 1934 r. niemal 790 milj. zł., dając ostatecznie 37 zł. na głowę.

Objaw ten mógłby być uznany za całkowicie zdrowy gospodarczo jedynie wtedy, gdyby kapitały złożone w formie wkładów oszczędnościowych wracały do życia gospodarczego i gdyby nie stanowiły nadmiernej konkurencji dla kapitalizacji o charakterze inwestycyjnym.

Dlatego też źle pojęte, skądinąd słuszne, hasło: „pewność i zaufanie" — może stać się legitymacją dla nieróbstwa kapitałów. Przy naszem zaś nastawieniu psychicznem, które sprawia, że godziwy zysk, czerpany z przedsiębiorstwa, traktuje się niemal jak przestępstwo, a ideałem jest taka czy inna emerytura, nie wolno stwarzać warunków, pogłębiających to niegospodarcze i słabe życiowo stanowisko.

Upadek produkcji.

Równocześnie ze zmniejszeniem środków obrotowych i wzrostem wkładów oszczędnościowych następowały przemiany w życiu gospodar-

czem, których wyrazem są w 1934 r. następujące wskaźniki: (rok 1928 = 100): produkcja górniczo-hutnicza 72, produkcja przemysłowa 63, ogólna emisja kapitałów 7 i kursy akcyj przemysłowych 19.

Ograniczanie produkcji górniczo - hutniczej i przemysłowej było wynikiem tendencyj dostosowania podaży towarów do popytu i przeciwdziałania w ten sposób nadmiernemu spadkowi cen. Odwrotnie przedstawia się sprawa w rolnictwie, gdzie spadek cen nie spowodował ograniczenia produkcji, lecz wytworzył tendencję do zbywania coraz to większej ilości wyprodukowanych towarów. W rezultacie, wskaźnik cen przemysłowych artykułów spadł w 1934 r. do 59 ze 100 w 1928 r., a artykułów rolnych krajowych do 47.

Zanik inwestycyj w przemyśle i rolnictwie.

Ten stan rzeczy musiał odbić się ujemnie na ruchu inwestycyjnym.

Majątek przemysłu zmniejsza się z powodu amortyzacji. Jako procent umorzenia przyjmuje się sześć od sta rocznie, co dla szeregu przemysłów jest niską normą, lecz jako wartość przeciętna może być uważany za słuszny. W ciągu czterech lat w składanym procencie ubytek amortyzacji wartości pierwotnej majątku wyniesie 26,5%, a w stosunku do ostatecznej wartości, na skutek nominalnego przyrostu inwestycyj — 21,8% (Cywiński: „Przemysł polski i nasze położenie gospodarcze"). Znaczy to, że przemysł, który nie powiększył swego majątku stałego o wymieniony procent w ciągu lat czterech, posiada obecnie majątek mniejszy. Przeciętny ubytek majątku stałego przemysłu wynosi za omawiane lata 2,3% rocznie, co za lata 1928 — 1933 r. jedynie w spółkach akcyjnych przemysłowych wynosiło około 2 miljardów zł. A zatem *w dobie kryzysu zmniejszyły się środki produkcyjne narodu polskiego, gdyż przyrost inwestycyj nie pokrywał ubytku wynikającego z amortyzacji.*

Według „Badań nad opłacalnością gospodarstw wiejskich" dokonywanych przez Puławski Instytut Naukowy według jednolitych metod, poczynając od 1926/27 r. w zakresie gospodarstw o obszarze od 2 do 50 ha., wydatki inwestycyjne uległy wielkiemu zmniejszeniu. Zaliczając do tego zakresu wydatków jedynie pozycje, przeznaczone na budowę i naprawę budynków, kupno i naprawę inwentarza martwego i drobnych narzędzi oraz kupno mebli, sprzętów i inwentarza kuchennego oraz przyjmując za 100 wydatki na te cele w 1928/29 r., otrzymujemy dla roku 1933/34 wskaźnik równy cyfrze 23,6 (załącznik Nr. 9).

Bezrobocie.

Upadek produkcji przemysłu, górnictwa i hutnictwa, oraz zanik ruchu inwestycyjnego musiał wywołać wzrost bezrobocia. Przyjmując wskaźnik dla bezrobocia w roku 1929 za równy 100, otrzymamy dla Polski w roku 1934 wskaźnik 333, podczas gdy dla bezrobocia światowego wskaźnik ten równa się cyfrze 221.

Stan bezrobocia w miastach jest tembardziej groźny, że istnieje ogromny rezerwuar ludzi niezatrudnionych na wsi, mogący zniweczyć wszelkie najrozsądniejsze zarządzenia walki z bezrobociem, zlokalizowane do terenu miast. Trzeba przytem pamiętać, że szybki przyrost naturalny ludności wiejskiej wzmaga ustawicznie liczbę niezatrudnionych na wsi. Jeżeli bowiem w 1928 r. 22 miljonów ludności wiejskiej wyprodukowało tyleż, co w 1934 r. 24 miljony — to z dużą dozą prawdopodobieństwa należy przypuszczać, że te 2 miljony osób są zbędne dla wytwórczości rolniczej. Według obliczeń, dokonanych przez J. Piekałkiewicza, zawodowo czynni w rolnictwie mogą dostarczyć w ciągu roku 3800 miljonów dni pracy, faktyczne zaś zużycie wynosi 1851 milj. dni, t. j. zaledwie 48,7% rozporządzalnej ilości dniówek. Innemi słowy — według tych obliczeń — 51.3% zawodowo czynnych w rolnictwie nie posiada właściwie produkcyjnej pracy, co w cyfrach absolutnych daje około 6.6 milj. bezrobotnych (załącznik Nr. 10).

Spadek cen i nierentowność produkcji.

Jedną z istotnych cech sytuacji gospodarczej jest spadek cen, czego dowodzą następujące wskaźniki, dotyczące 1934 r., przyczem wskaźnik z 1928 r. został przyjęty za 100: wskaźnik hurtowych cen ogólny: 96, 86, 75, 66, 59 i 56, wskaźnik cen hurtowych żywności i używek: 94, 81, 72, 63, 57 i 52, wskaźnik cen hurtowych artykułów rolnych krajowych: 93, 78, 68, 59, 52 i 47, wskaźnik cen hurtowych surowców i półfabrykatów przemysłowych: 97, 86, 73, 64, 59 i 57.

Jednocześnie w okresie tym wzrasta udział kosztów stałych w ogólnych kosztach produkcji.

W zakresie przemysłu wzrósł udział kosztów stałych ze względu na zmniejszenie produkcji i spadek cen. Chociaż bowiem zmniejszyły się wydatki na materjały, robociznę, pensje, energję mechaniczną i koszty handlowe ogółem o mniej-

więcej 13,6% (Cywiński), to jednak spadek produkcji o 44% (przy porównaniu 1928 i 1933 r.) i spadek cen o 41% jest o tyle większy, że pokryły z nadwyżką wymienione zmniejszenie wydatków, powodując zmniejszenie dochodów netto.

Najdobitniejszym objawem spadku rentowności zakładów przemysłowych stanowi rozwój wskaźnika kursu akcyj przemysłowych, który poczynając od 1928 r. przedstawiał się następująco: 100, 66, 47, 27, 19, 20 i 19.

W rolnictwie oddziaływuje na zanik rentowności spadek cen, który jest znaczniejszy, niż w przemyśle. Udział podatków, ubezpieczeń i procentów od długów w wydatkach gotówkowych gospodarstwa rolnego na 1 ha. ziemi użytkowej wzrósł z 7% w 1928/29 roku gospodarczym na 13% w 1933/34 r., a ogólny przychód gospodarstwa rolnego z 1 ha. spadł ze 100 w 1927/28 na 29 w 1933/34 r.

W związku z tem pozostaje spadek cen ziemi, szacowany na 50%. (załącznik Nr. 11).

Spadek dochodu społecznego.

Wobec upadku rentowności produkcji i wzrostu bezrobocia, obniżył się dochód społeczny, a mianowicie: dochód ogólny przechodzący przez rynek spadł z 17,4 miljardów zł. (1928 r.) na 8,9 miljardów zł. (1933 r.), a cały dochód społeczny z 26 na 15,5 miljardów zł. Wskaźniki wynoszą odpowiednio: 51,1 i 60,0.

Udział kosztu administracji publicznej, według Instytutu Badania Konjunktur Gospodarczych i Cen wynosił w 1929 r. 11% ogólnego dochodu społecznego, a w 1933 r. 20%.

Dochód społeczny na 1 ha ziemi, obliczony w „Badaniach nad opłacalnością gospodarstw wiejskich" obejmuje: procenty od długów, czynsze dzierżawne, koszty pracy najemnej oraz dochody właściciela z pracy i kapitałów. Wskaźnik tego dochodu w 1933/4 r. wynosi 42,13 przy wskaźniku 100 w 1928/9 r. gospodarczym. (załącznik Nr. 12).

Trudności Skarbu Państwa.

W wyniku przedstawionej sytuacji gospodarczej spadły dochody budżetowe Skarbu Państwa, Skarbu Śląskiego i samorządu terytorjalnego. Wynosiły one odpowiednio w 1928/29 r.: 3009 milj. zł., 137,4 milj. i 1316,5 milj. zł., a w 1934/35 r. 2176, 66,8 i 630,6 milj. zł., w sumie zatem dochód budżetowy zmniejszył się o 36%, a pomimo to, jak to było wyżej wskazane, udział kosztu administracji publicznej w dochodzie społecznym wzrósł o 9%.

Dlatego też *poprawa sytuacji gospodarczej jest koniecznością również z punktu widzenia fiskalnego. W przeciwnym razie wszelkie wysiłki, zmierzające do równowagi budżetowej mogą okazać się daremne.* (załącznik Nr. 13).

Podział dochodu społecznego.

Drugiem najbardziej dotkliwem zjawiskiem gospodarczem — poza spadkiem dochodu społecznego — jest jego nienormalny podział. Niebezpieczeństwo tego zjawiska polega nietylko na tem, że pewne warstwy ludności pauperyzują się, ale również na tem, że szybkie zmiany w podziale dochodu społecznego, nieoparte na odpowiednich zmianach struktury gospodarczej kraju, wywołują upadek produkcji, a co za tem idzie — zmniejszają zkolei ogólny dochód społeczny. Jeżeli siła nabywcza rolników spadła najsilniej i rolnik musiał przestać kupować choćby najpotrzebniejsze przedmioty, to przemysł, pracujący głównie dla rolnictwa, musiał zahamować produkcję, a więc przestał dokonywać inwestycyj, zwolnił robotników, a tem samem uderzył w przemysł spożywczy, a pośrednio również w rolnictwo.

Dla potwierdzenia powyższych wywodów przytoczymy kilka cyfr, dotyczących wskaźników produkcji niektórych artykułów, konsumowanych przez całą ludność i niektórych, konsumowanych wyłącznie przez rolników. Przyjmując wskaźnik dla 1929 r. za równy 100, otrzymujemy następujące cyfry dla roku 1934: cement portlandzki 71,0, cegła szamotowa 59,6, wapno 60, 0, surowiec żelaza 54,0, naczynia szklane 41,0, blacha żelazna cynkowana 30, łóżka metalowe 29, oraz młocarnie 7,8, pługi konne 7,6, wialnie i młynki 6,2, brony konne 0,6.

Dlatego też należy stwierdzić, że *gwałtowne przesunięcia w podziale dochodu społecznego hamują wytwórczość wogóle i są szkodliwe nie dla jednej warstwy, ale dla całego życia gospodarczego.*

Fałszywy podział dochodu społecznego zaznacza się w t. zw. popularnie nożycach.

Kapitały pieniężne i kapitały inwestowane.

Nożyce te występują w stosunku kapitału pieniężnego do kapitału inwestowanego w produkcję.

Sto złotych, złożone do P. K. O. w 1928 r. są

nadal stu złotymi; jeżeli zaś posiadacz kapitału pieniężnego wstrzymał się od podnoszenia odsetek, to zamiast 100 zł., złożonych do P. K. O. 1 stycznia 1928 r. posiadał w końcu 1933 r. przeszło 143 zł. Natomiast czysty majątek drobnych rolników spadł od 1928 r. do końca 1933 r. o 51,6%, zaś majątek przemysłowych spółek akcyjnych o 57%.

Oprocentowanie wkładów oszczędnościowych wynosiło w 1933 r. 4,9%, a w owym czasie oprocentowanie majątku czystego rolnictwa nie dochodziło do 1%, przyczem ogromna większość gospodarstw wykazała straty, zaś dywidenda wypłacana przeciętnie przez przemysłowe spółki akcyjne w okresie 1928—1933 r. wynosiła 2,55% od kapitału akcyjnego w stosunku rocznym, przyczem wiele spółek wypłacało dywidendę w warunkach, w których było to likwidacją samego majątku spółek.

W ten sposób zarysowują się wyraźnie nożyce stosunku kapitału pieniężnego i kapitałów, ulokowanych w produkcji. Wyjaśniają one dostatecznie zarówno wzrost wkładów oszczędnościowych, jak i brak lokaty dla akcyj i papierów kredytu długoterminowego. (załącznik Nr. 14).

Nożyce cen.

Druga para nożyc, najbardziej znana — to nożyce cen. Istnieją one przedewszystkiem w zakresie artykułów nabywanych przez rolników i artykułów, sprzedawanych przez rolników. Odpowiednie wskaźniki wykazują, iż w tym zakresie różnica wynosiła w 1929 r. w stosunku do 1928 r. 11,5 punktów, a ostatnio (sierpień 1935 r.) wynosi 32,1 punktów.

W rezultacie, jeżeli przyjmiemy, że ceny niektórych artykułów nabywanych przez rolników, a przeliczonych na kilogramy żyta, równały się w roku gospodarczym 1928/29 cyfrze 100, to otrzymujemy dla 1933/34 r. następujące wskaźniki: cena kamaszy 200, madapolamu 204, mydła 210, nici 245, superfosfatu 255, pługa 276, wódki 278, cukru 308, węgla 320, nafty 323, soli 350, garnka emaljowanego 357 i tytoniu 411. Cyfry powyższe wystarczają do stwierdzenia, że siła nabywcza wsi musiała zmaleć. Największe bowiem ograniczenia własnych potrzeb nie pozwolą na wyrzucenie na rynek tylu artykułów rolniczych, aby można było nabywać towary droższe stosunkowo od dwóch do czterech razy, przyczem należy pamiętać, że zwiększenie podaży powoduje zkolei dalszą zniżkę cen.

Na szczególną uwagę zasługuje rozpiętość między cenami artykułów skartelizowanych i monopolowych w zestawieniu z cenami artykułów przemysłowych. Wskaźnik artykułów skartelizowanych wynosi w 1934 r. 89, z pośród monopolowych: wódki 109,3 tytoniu 126,7, zapałek 142,8 i soli 102,9, — a przemysłowych wogóle — 59. Oczywiście, im większe sumy w stosunku do ilości towaru konsument musi wydać na kupno artykułów monopolowych i skartelizowanych, w celu zaspokojenia minimum swych potrzeb, tem mniejszą kwotą dysponować będzie na zakup innych towarów przemysłowych (załącznik Nr. 15).

Wzrost kosztów sztywnych.

Trzecią parę nożyc stanowi wzrastająca rozpiętość między sztywnemi kosztami produkcji, a wartością wytwarzanych towarów. Do kosztów sztywnych zaliczyć należy przedewszystkiem te, których wysokość nie zależy od woli wytwórcy. Należą do nich: obciążenia publiczne, koszty kredytu i stawki przewozowe.

Z pośród ogółu obciążeń publicznych możemy operować ścisłemi danemi, dotyczącemi obciążeń, których wyrazem są dochody Skarbu Państwa w następujących pozycjach: daniny publiczne, monopole i administracja. Przyjmując za 100 dochód rzeczywisty Skarbu Państwa z tych pozycyj w 1928 r., otrzymujemy dla 1934 r. wskaźnik równy 70. Znaczy to, że obciążenie społeczeństwa z tego tytułu, a w tem i warsztatów wytwórczych, globalnie biorąc spadło o 30%.

Koszt kredytu bankowego, uwidoczniony w oficjalnej stopie dyskontowej, zmniejszył się przy porównaniu obu wymienionych lat o 25%.

Stawki przewozowe w komunikacji wewnętrznej na artykuły rolnicze (zboża, otręby, ziemniaki, buraki cukrowe, trzoda chlewna i bydło rosłe) wzrosły w cyfrach absolutnych, zaś na węgiel (przy najkorzystniejszych relacjach odległości) zmniejszyły się o 30%, na rudę żelazną o 24%, na żelazo i stal o 35%.

Równocześnie wskaźnik cen artykułów przemysłowych spadł o 41%, a artykułów rolnych krajowych o 53%.

Przy porównywaniu danych, dotyczących przemian w kosztach sztywnych z danemi dotyczącemi przemian w kształtowaniu się wskaźników cen, okazuje się, że ceny te obniżyły się znacznie więcej, aniżeli koszty sztywne. Tem samem więc udział kosztów sztywnych w kosztach produkcji został zwiększony. (załącznik Nr. 16).

Środki obrotowe w mieście i na wsi.

W ciągu trzech lat od 1931 do 1933 r. dochód gotówkowy rolnictwa, według przypuszczalnych obliczeń, zmniejszył się o 780 miljonów zł. (2080 milj. zł., 1520 milj. zł. i 1300 milj. zł.). W tychże latach (kalendarzowych) udział banków państwowych, komunalnych i prywatnych w finansowaniu rolnictwa wyraził się w następujących cyfrach: 1040 milj. zł., 1017 milj. zł. i 1047 milj. zł. Biorąc pod uwagę lata krańcowe, otrzymamy wzrost finansowania o całe 7 milj. zł., a więc 111 razy mniej od sumy, wyrażającej zmniejszenie wpływów gotówkowych rolnictwa. Dodając obydwie pozycje i przyjmując za sto sumę ich w 1931 r., otrzymamy dla dwóch następnych lat wskaźniki 81,3 i 75,2. W owym czasie wskaźniki obiegu pieniężnego dla całego kraju wynoszą: 100, 90,8 i 92,2, zaś udział powyżej wymienionych instytucyj w finansowaniu całego życia gospodarczego wyraża się wskaźnikami: 100, 95,3 i 90,3.

Z przytoczonych cyfr wynika, że dopływ środków obrotowych na wieś malał znacznie szybciej, aniżeli dopływ dla całego życia gospodarczego.

Dane powyższe są tem znamienniejsze, że rolnictwo partycypowało w 1931 r. we wszystkich kredytach, udzielonych przez wymienione instytucje kredytowe życiu gospodarczemu zaledwie w 31%. Z tego też względu słabe wogóle nasycenie środkami obrotowemi wsi zostało katastrofalnie zmniejszone, wywołując wielkie trudności w pokrywaniu wydatków gotówkowych i stając się dodatkową przyczyną nadmiernej podaży artykułów rolniczych.

W ten sposób przedstawia się jeszcze jedna para nożyc, stwierdzająca rozpiętość w nasyceniu środkami obrotowemi wsi i miasta. (załącznik Nr. 17).

Konieczność zmiany.

Przedstawiony stan rzeczy jest tak groźny, iż wymaga natychmiastowego wysiłku w celu jego poprawy. Nie można czekać na dalszą likwidację zdolności produkcyjnej przemysłu, na jeszcze większą nędzę wsi i na dalsze zmniejszanie wpływów skarbowych, co następować będzie tem silniej, im silniej maleć będzie dochód społeczny i im mniej prawidłowy będzie jego podział.

Dotychczasowe metody polityki gospodarczej, polegające na niedostatecznie skoordynowanem działaniu interwencyjnem na całym froncie gospodarczym, nie przyniosły takiego rezultatu, aby można je nadal kontynuować. Dlatego też należy zdecydować się na zmianę metody i skoncentrować wszystkie wysiłki na tej dziedzinie, której odrodzenie może być podstawą dla odrodzenia całości życia gospodarczego.

III. Wybór drogi

Oparcie na własnych siłach.

Przy poszukiwaniu dróg wyjścia z powyżej scharakteryzowanej sytuacji, jedno jest pewne — a mianowicie: że należy liczyć na własne siły. W szczególności wskazują na to światowe stosunki wymiany podlegające coraz większym ograniczeniom i reglamentacji.

Obroty handlowe między narodami zmalały, gdyż wskaźnik objętościowego obrotu światowego w 1934 r. wynosi 75,3 obrotu z 1928 r., odbiły się zatem na obrotach ograniczenia przywozowe i tendencje autarchiczne. Więcej jeszcze spadła wartość światowego obrotu, gdyż odpowiedni wskaźnik wyraża się cyfrą 34,1, stanowiąc wyraźny dowód powszechnego stosowania systemów dumpingowych, paraliżujących się wzajemnie i potęgujących trudności gospodarcze. Oczywiście, Polska nie stanowi wyjątku, to też odpowiedni wskaźnik wartości naszego przywozu, oznacza się cyfrą 24, zaś wywozu 39. Te dwa wskaźniki dowodzą, że stoją przed nami wielkie trudności w zakresie powiększania eksportu, wobec coraz bardziej rozpowszechniającego się handlu kompensacyjnego i clearingu rozrachunków.

Dopływ środków finansowych z zagranicy również maleje, na co wskazuje zmniejszenie się stanu długów zagranicznych Państwa. W dniu 1 stycznia 1935 r. wynosił on 86,6% stanu z 1 stycznia 1928 r. Stan zobowiązań zagranicznych instytucyj kredytu krótkoterminowego w 1934 r. wynosił 48,4% stanu z 1928 r., udział kapitałów zagranicznych w krajowych spółkach akcyjnych wzrósł o 0,98%, zaś kapitały zagranicznych spółek akcyjnych, działających w Polsce, przeznaczone na tę działalność spadły do 81%.

Ten stan rzeczy nie pozwala łudzić się, że

dopływ kapitałów obcych może zastąpić nasze własne wysiłki w kierunku zmiany gospodarczej sytuacji kraju. (załącznik Nr. 18).

Kapitalizacja gotówkowa.

Rozważając wyniki polskiej polityki gospodarczej w okresie kryzysu, łatwo spostrzec, że stworzyła ona — wszystko jedno świadomie, czy nieświadomie — najlepsze warunki dla lokat gotówkowych, umieszczanych w instytucjach oszczędnościowych i kredytowych, oraz że otacza wytrwałą opieką sieć aparatu zorganizowanego kredytu, czego dowodem jest np. system poręk państwowych i stworzenie Banku Akceptacyjnego.

Na tej podstawie można wnioskować, że szczególne znaczenie przypisuje się obu tym elementom gospodarczym.

Nie negując bynajmniej, iż zarówno kapitalizacja gotówkowa, jak i bezpieczeństwo aparatu kredytowego posiadają wielki walor w życiu gospodarczem, pragniemy zanalizować, czy możnaby przez najbardziej energiczną opiekę nad tą dziedziną gospodarczą — stworzyć z niej podstawę dla ożywienia pozostałych dziedzin.

Pomijając Bank Polski, Banki Państwowe i P. K. O., otrzymujemy w 1934 r. następującą sieć aparatu kredytowego (cyfry w nawiasach oznaczają stan z 1928 r.) banki komunalne 3 (4), banki akcyjne 35 (55), oddziały zagranicznych banków akcyjnych 4 (6), kasy oszczędnościowe 363 (314), gminne kasy pożyczkowo - oszczędnościowe 890 (700), spółdzielnie kredytowe 5494 (4503), oraz Centralna Kasa Spółek Rolniczych.

Z tego przeglądu widać, że zmniejszyła się ilość instytucyj większych, a więc mogących pracować stosunkowo taniej, wzrosła zaś bardzo silnie ilość instytucyj mniejszych, a więc stosunkowo droższych.

Aparat ten posiadał w 1928 r. wkładów na sumę 1620 miljonów zł., zaś w 1934 r. — na sumę 1533 milj. zł. W tychże latach kredyty krótkoterminowe, udzielone przez te instytucje, wynosiły odpowiednio 2038 milj. zł. i 1140 milj. zł. Cyfry powyższe wskazują, że o ile suma wkładów zmalała zaledwie o 5,3%, to suma kredytów udzielonych — o 44,1%. Innemi słowy instytucje kredytowe w 1928 r. udzieliły kredytów na sumę, przewyższającą sumę wkładów o 418 milj. zł., a w 1934 r. suma kredytów była mniejsza od sumy wkładów o 393 milj. zł. Jest to oczywiście bardzo znaczna marża, charakteryzująca zmianę sytuacji finansowej tych instytucyj. W szczególności zmiana ta musi wywierać wpływ na sztywność stopy procentowej. Niewątpliwie kredyty krótkoterminowe stanowią poważny odsetek operacyj omawianych instytucyj. Jeżeli operacje te zmniejszają się, musi ulegać zmniejszeniu również i zysk, który w znacznym stopniu jest przeznaczony na pokrycie procentów od wkładów. Krótki rachunek scharakteryzuje ten stan rzeczy.

W 1928 r. stopa procentowa od udzielanych kredytów w bankach akcyjnych wynosiła 12% w stosunku rocznym, to znaczy, że operacje kredytu krótkoterminowego (przyjąwszy tę samą stopę dla wszystkich instytucyj) przyniosły rocznie 244.560 tys. zł. zysku brutto. W tymże roku, przyjmując najniższe oprocentowanie wkładów (według P. K. O.) na 6%, otrzymujemy sumę 102.600 tys. zł., którą instytucje kredytowe powinny były wpłacić wkładcom. Dla 1934 r., przy stopie dyskontowej 9% i stopie procentowej 4%, otrzymujemy odpowiednio 97.200 tys. zł. i 61.320 tys. zł. A zatem na dwóch głównych operacjach, a mianowicie na przyjmowaniu wkładów i udzielaniu kredytów krótkoterminowych, teoretyczny zysk omawianych instytucyj wyniósł w 1928 r. 141.960 tys. zł., a w 1934 r. 35.880 tys. zł., czyli spadek wynosi 75%.

Udział wymienionych instytucyj w ogólnym kredycie emisyjnym (banki hipoteczne prywatne i banki komunalne) wynosił w 1934 r. zaledwie 6%, przyczem banki hipoteczne prywatne nie emitowały papierów długoterminowych poczynając od 1932 r., a banki komunalne — poczynając od roku 1933.

Cyfry powyższe charakteryzują wymownie słabość naszego prywatnego aparatu kredytowego, jako źródła środków dla ożywienia życia gospodarczego. Jest to organizm sam potrzebujący opieki i niezawodnie znacznie przerastający zdolności życia gospodarczego do jego utrzymania.

Drugi element, o którym mowa, mianowicie wkłady, wykazują poważny rozwój. Wkłady we wszystkich instytucjach kredytowych i oszczędnościowych wzrosły z 2515 milj. zł. w 1928 r. na 2904 milj. zł. w 1934 r., a więc powiększyły się o 389 milj. zł., natomiast wkłady oszczędnościowe powiększyły się z 446 milj. zł. na 1236 milj. zł., czyli o 790 milj. zł. W 1928 r. wkłady oszczędnościowe stanowiły niecałe 18% ogólnej sumy wkładów, a w 1934 r. — niecałe 43%. Przemiana ta stwierdza dowodnie, że wkłady oszczędnościowe stały się główną lokatą, to też

nic dziwnego, że rozwój pożyczek w listach zastawnych i obligacjach wykazuje zastraszający spadek. Suma tych pożyczek w 1928 r. wynosiła 601,0 milj. zł., w 1929 r. — 289,9 milj. zł., w 1930 r. 281,7, w 1931 — 195,7, w 1932 r. — 85,9, w 1933 r. — 1,8 w 1934 r. — 19,0 milj. zł.

Należy teraz zbadać, choć w przybliżeniu, do jakiego stopnia kumulacja kapitałów w formie wkładów oszczędnościowych, gdyż tylko o tych może być w danym razie mowa, wpłynęła na rozwój życia gospodarczego.

Przedewszystkiem należy sprawdzić, w jaki sposób oddziała ona na akcję finansowania życia gospodarczego przez koncern kredytowy Państwa (Bank Polski, B. G. K., P. B. R., i P. K. O.), który posiadał ogółem wkładów w 1928 r. na sumę 903 milj. zł., a w 1934 r. na sumę 1.471 milj. zł. Wyodrębniając P.K.O. okaże się, że wkłady oszczędnościowe w tej instytucji wynosiły odpowiednio 122 milj. zł. i 624 milj. zł. Z obydwu porównań wynika poważny dopływ wkładów.

Tymczasem rozwój udzielanych kredytów poszedł wręcz odwrotną drogą, a mianowicie stan kredytów krótkoterminowych w dniu 31 grudnia 1928 r., udzielonych przez te instytucje, wynosił 1,215 milj. zł., a w 1934 r. — 1.095 milj. zł.; w 1928 r. banki państwowe udzieliły pożyczek w listach zastawnych i obligacjach na sumę 427,9 milj. zł., a w 1934 r. na sumę 15,7 milj. zł.

W tym zakresie zatem wkłady oszczędnościowe nie odegrały żadnej roli i dodać trzeba, że odegrać nie mogły. Największe bowiem nawet pomnożenie środków operacyjnych instytucyj kredytowych nie wystarcza dla podtrzymania ekspansji kredytowej. Koniecznym jest jeszcze drugi element, a mianowicie zdolność do przyjmowania kredytów przez kredytobiorców. Do tego zaś jest niezbędną rentowność warsztatów produkcyjnych i stabilizacja ich wartości przynajmniej w pewnych granicach. Spadek rentowności warsztatów produkcyjnych tłumaczy również znacznie większe ograniczenia, jakie nastąpiły w ekspansji kredytów długoterminowych, w porównaniu z ograniczeniem ekspansji kredytów krótkoterminowych, służących głównie dla celów wymiany, a mniej dla produkcji i inwestycyj.

Podkreślić również należy, że wzrost środków operacyjnych instytucyj kredytowych nie może spowodować sam przez się potanienia kredytu. Przeciwnie nawet, konieczność oprocentowania większej sumy wkładów przy równoczesnem zmniejszeniu operacyj kredytowych stanowi czynnik utrudniający potanienie pieniądza, sprzyjając utrzymywaniu wysokich kosztów kredytów, co naturalnie zwiększa koszty produkcji, zwłaszcza w okresie spadku cen oraz ilościowego ograniczania produkcji.

Wkłady oszczędnościowe nie mogły również przyczynić się do utrzymywania ruchu inwestycyjnego na odpowiednim poziomie. Pomimo ich znacznego wzrostu, wskaźnik ogólny inwestycyj (100 = 1928 r.) wynosił w 1934 r. 38,7, wskaźnik budowlany — 49,2 i wskaźnik inwestycyj maszynowych — 26,7. Oczywistą jest bowiem rzeczą, że instytucje kredytowe, nawet posiadając odpowiednie środki, musiały z większą ostrożnością udzielać kredytów na inwestycje wobec słabości finansowej warsztatów produkcyjnych, a posiadacze tych warsztatów nie mogli ryzykować inwestycyj w okresie spadku rentowności. Tę ostatnią okoliczność wyjaśnia większy spadek wskaźnika inwestycyj, dokonywanych w formie maszyn rolniczych, aniżeli wskaźnika zakupu maszyn przemysłowych. Pierwszy z tych wskaźników w 1934 r. wynosił 11,4 a drugi 30,5. Różnica ta jest uzasadniona wobec większego spadku rentowności rolnictwa niż przemysłu.

Dlatego też można stwierdzić, że — jak dotąd — kapitalizacja w formie wkładów oszczędnościowych nie przyczyniła się do ożywienia wytwórczości i poprawy gospodarczej kraju. Teoretycznie można jednak postawić tezę, iż dalsze i energiczne wzmaganie warunków, sprzyjających wzrostowi wkładów oszczędnościowych, zdoła pomnożyć je w sposób tak wydatny iż wpłyną one decydująco na rozwój życia gospodarczego. Teza ta jest błędna, gdyż jest niemożliwa do realizacji, co wynika z analizy zdolności oszczędzania poszczególnych grup ludności.

Najzamożniejszą, choć najmniej liczną grupę wśród posiadaczy wkładów oszczędnościowych stanowią kapitaliści, żyjący z procentów, a nie ryzykujący obecnie innego rodzaju lokaty. Grupa ta mogłaby prawdopodobnie powiększyć swe wkłady, wycofując gotowiznę, udzieloną dawniej bezpośrednio warsztatom produkcyjnym w formie pożyczek. Byłoby to oczywiście dalszem osłabieniem finansowem tych warsztatów, a ponadto wymagałoby uprzedniego zniesienia wszelkich przepisów antyegzekucyjnych, a więc między innemi wszystkich dekretów, dotyczących uporządkowania długów rolniczych.

W tych warunkach wzrost wkładów oszczędnościowych byłby okupiony dalszą dezorganizacją produkcji tak, że ewentualne korzyści płynące z kapitalizacji, byłyby z nadwyżką skonsumowane stratami gospodarczemi przemysłu i rolnictwa.

Na masowy wzrost wkładów oszczędnościowych ze strony posiadaczy warsztatów rolnych i przemysłowych liczyć nie można dopóty, dopóki nie wzrośnie opłacalność produkcji, a ponadto dopóty, dopóki nie zostaną pokryte braki natury inwestycyjnej, powstałe w tych warsztatach w latach kryzysu.

Z pośród proletarjatu miejskiego oszczędzać mogą — do pewnego stopnia — jedynie robotnicy całkowicie zatrudnieni, ponieważ wskaźnik kosztów utrzymania w 1934 r. spadł więcej w stosunku do 1928 r., aniżeli wskaźnik zarobków. Pierwszy z tych wskaźników wynosił w 1934 r. 66,5, a drugi 80. Jednakowoż wskaźnik sum, wypłaconych robotnikom spadł do cyfry 71, wskazując, że globalny dochód proletarjatu miejskiego znacznie zmalał. Naturalnie, im trudniejszem będzie położenia górnictwa, hutnictwa i przemysłu, tem mniejszą będzie zdolność finansowa robotników do oszczędzania.

Robotnicy rolni stanowią zbyt małą grupę i zarobki ich są stosunkowo nikłe, aby można liczyć na tę warstwę ludności, jako rezerwuar przyszłych wkładów oszczędnościowych, a to tembardziej, iż wskaźnik ich zarobków w złotych obniżył się do 47 w 1934 r. w stosunku do 1928 r., chociaż wskaźnik w życie podniósł się do 123. Ta ostatnia cyfra nie może jednak nas łudzić, jeżeli przypomnimy, że wskaźniki cen w życie artykułów, nabywanych przez rolników wynoszą od 200 do 411.

Zawodowo czynni w handlu i ubezpieczeniach stanowią 3,7% ogółu zawodowo czynnych, przyczem grupa ta objawia w dobie kryzysu silną tendencję do liczebnego wzrostu. Dawni właściciele warsztatów produkcyjnych, utraciwszy je na skutek kryzysu, a także osoby, pozbawione stałych posad, na skutek wszelkiego rodzaju redukcyj, przerzucają się do pośrednictwa. Objaw ten wzmaga ilość ogniw, działających między producentem i konsumentem, wywierając deprymujący wpływ na ceny płacone producentom i wywołując tendencję zwyżkową cen detalicznych, a ponadto osłabia ogólną zamożność kupiectwa i dezorganizuje handel przez nadmierną konkurencję.

Obecny koszt kredytu obrotowego, zmniejszenie zdolności konsumcyjnej ogółu ludności oraz spadek eksportu wskazują, że bez zmiany sytuacji gospodarczej, handel również nie będzie w stanie oprzeć się skutkom kryzysu. Dlatego też, chociaż można spodziewać się poważnej zdolności kapitalizacyjnej u poszczególnych jednostek zatrudnionych w handlu, trudno spodziewać się wielkich rezultatów oszczędnościowych w zakresie tej grupy.

Pozostają zatem, jako główni dostarczyciele wkładów oszczędnościowych ludzie, pobierający wynagrodzenie w pieniądzu, a więc urzędnicy, służba i wolne zawody. Pierwsze dwie kategorje pobierają stałe wynagrodzenie, które jednakowoż zmniejsza się w miarę trudności finansowych Skarbu Państwa, zakładów zatrudniających pracowników, oraz osób, posiadających służbę. W ten sposób, aczkolwiek wolniej niż w innych gałęziach pracy, następuje obniżanie dochodów tej grupy, a ponadto maleje ilość osób zdolnych do oszczędzania, wobec wzrostu liczby pracowników umysłowych, pozbawionych pracy oraz ograniczania ilości służby domowej. Dochody wolnych zawodów, są uzależnione całkowicie od poziomu zamożności społeczeństwa.

Wszystko to łącznie nie pozwala liczyć na odpowiednio wielką siłę kapitalizacyjną ostatnio omówionej grupy.

Stwierdzając wielki wzrost wkładów oszczędnościowych w ostatnich latach, nie można uznać, iż spowodowany on został wyłącznie zdolnością kapitalizacyjną społeczeństwa. Przyczynił się bowiem do tego zanik tezauryzacji, spowodowany ucieczką od dolara w okresie jego dewaluacji oraz chęć osiągania pewnych bieżących korzyści z posiadanych zasobów, szczególnie potrzebnych w dobie zmniejszonych dochodów. To były dwa czynniki, które wyprowadziły dawniejsze oszczędności ze schowków prywatnych do kas publicznych, wywołując szybszy wzrost wkładów.

W okresie 6 lat przyrost wkładów oszczędnościowych rocznie na głowę ludności wynosił przeciętnie 3,75 zł., osiągając w 1934 r. stan 37 zł. na głowę. Jakże daleko jesteśmy jeszcze od stanu, istniejącego w Belgji, gdzie na jedną osobę przypada 307 zł., a gdzie pomimo to istnieją bardzo poważne trudności gospodarcze.

Wreszcie należy zauważyć, że ilość książeczek oszczędnościowych w końcu 1934 r. wynosiła 2.856.000, czyli, że liczba osób, posiadających wkłady oszczędnościowe stanowiła 8,6% ogółu ludności, a przeciętna suma przypadają-

ca na 1 książeczkę oszczędności wynosiła 433 zł. A zatem procent ludności, posiadający wkłady oszczędnościowe nie jest jeszcze wielki, a przeciętna suma oszczędności jest tak mała, że może być skonsumowana przez przeciętny wypadek losowy w całości.

Na podstawie powyższych rozważań, Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. nie może uznać ani sieci aparatu kredytowego, ani kapitalizacji oszczędnościowej — aczkolwiek docenia ich wielką wagę — za elementy, które mogłyby stać się głównym instrumentem działania w celu restauracji życia gospodarczego. (załącznik Nr. 19).

Roboty publiczne.

Dość powszechnie używanym środkiem dla przełamania stagnacji kryzysowej są roboty publiczne, podejmowane na wielką skalę w celu „nakręcenia konjunktury". Jest to środek, obciążający pełnią ryzyka Państwo.

W naszych warunkach gospodarczych, wobec nikłej zasobności Skarbu Państwa, potrzebne na roboty publiczne kapitały można zebrać w drodze pożyczki bądź wewnętrznej, bądź zewnętrznej.

W zasadzie pożyczka wewnętrzna, jako instrument zabezpieczający konieczne funkcje Państwa, lub umożliwiający dokonywanie ogólnie użytecznych inwestycyj, jest zabiegiem słusznym i celowym, wynikającym częstokroć z konieczności zachowania samodzielności gospodarczej. Zrozumienie tej konieczności staje się coraz bardziej powszechne, co pozwoliło na stosunkowo energiczne korzystanie z tego środka polityki gospodarczej. Wskazują na to cyfry, dotyczące wewnętrznego zadłużenia państwowego; wynosiło ono w miljonach złotych na dzień 1 stycznia 1928 r. — 299, w 1929 r. — 360, w 1930 r. — 382, w 1931 r. — 421, w 1932 r. — 459, w 1933 r. — 540, w 1934 r. — 759 i w 1935 r. — 1346. Oznaczając stan państwowego zadłużenia wewnętrznego w 1928 r. cyfrą 100, otrzymujemy dla roku 1935 wskaźnik 450.

Z przytoczonych cyfr wynika, że omawiane zadłużenie w okresie kryzysu znacznie wzrosło i że było możliwe plasowanie pożyczek państwowych na rynku wewnętrznym. Zwłaszcza należy zwrócić uwagę na szybki wzrost państwowego zadłużenia wewnętrznego w latach 1933 i 1934, a mianowicie odpowiednio o 219 milj. zł. i 587 milj. zł. Są to niewątpliwie cyfry bardzo znaczne, zwłaszcza wobec malejącego dochodu społecznego, a jednak nie zdołały zaważyć na tyle na sytuacji gospodarczej, aby doprowadzić do zrównoważenia budżetu publicznego i przełamania kryzysu. Stąd wniosek, iż pożyczka wewnętrzna, mogąca przynieść odpowiednie efekty, musiałaby być znacznie większa i odpowiednio duże sumy powinny z niej wpływać w ciągu szeregu lat, ażeby dochód przedsiębiorstw i pracowników zatrudnionych przy robotach publicznych, wprowadzony w życie gospodarcze, mógł zapewnić trwałe rezultaty przez poprawę sytuacji gospodarczej. Pod tym względem jednak zachodzą duże trudności w mobilizacji rezerw finansowych społeczeństwa.

Rolnictwo tych rezerw nie posiada, dla przemysłu, górnictwa i hutnictwa każda taka operacja jest uszczupleniem nikłych środków obrotowych i musi powodować zmniejszenie odpisów na amortyzację, posiadacze wkładów oszczędnościowych nie chcą żadnych papierów, gdyż wolą trzymać gotówkę. Pozostaje zatem niezbyt liczna warstwa ludności, pobierająca stałe uposażenie, z pośród której jest wiele osób o dochodach nie sięgających minimum egzystencji. Doświadczenia z pożyczką narodową i inwestycyjną wskazują, iż społeczeństwo odniosło się pozytywnie do tego typu operacyj, ale że spłata zaciągniętych zobowiązań nie przyszła mu z łatwością. Zdolność zaś lokacyjna instytucyj oszczędnościowych, kredytowych i ubezpieczeniowych jest starannie i tak wyzyskiwana.

Dlatego też przypuszczenie, iż możnaby zmobilizować odpowiednio duże sumy dla uruchomienia wielkich i długotrwałych robót publicznych nie liczy się z rzeczywistością. Mniejsze zaś sumy, w obliczu bezrobocia miejskiego, rezerwuaru rąk roboczych na wsi, rozbrojenia przemysłu i wyczerpania gospodarczego wsi — nie będą miały dostatecznego znaczenia.

Oparcie jakiegokolwiek programu gospodarczego głównie na przewidywanej pomocy z zewnątrz byłoby, oczywiście, kardynalnym błędem. Pomoc ta przyjdzie i będzie dopowiednia jedynie wówczas, gdy będziemy dostatecznie silni gospodarczo, w przeciwnym razie warunki pomocy będą dyktowane, a nie uzgadniane. Posiadamy, niestety, doświadczenia w tym względzie, których powtarzać nie wolno.

To są przyczyny, które sprawiają, że uznając roboty inwestycyjne za poważny czynnik dodatkowy w walce z kryzysem, jaki powinien być wprowadzany w grę w miarę poprawy budżetów

publicznych, Związek nie może uznać za słuszną tezy, że polska sytuacja gospodarcza uprawnia do mniemania, że będzie to czynnik decydujący.

Górnictwo i hutnictwo.

Ilość zakładów górniczych i hutniczych w Polsce wynosiła w 1928 r. — 836, a w 1934 r. podniosła się do 922, natomiast liczba zatrudnionych robotników spadła z 214.900 na 128.300.

Przyjmując stan produkcji górniczo-hutniczej w 1928 r. za 100, otrzymujemy dla roku 1934 następujące wskaźniki: węgiel kamienny 73, ropa naftowa 78, sól kamienna i warzona 92, sole potasowe 88, ruda żelazna 35, ruda cynkowa 50, ruda ołowiana 50, surowiec żelaza 56, stal 61, cynk 60, ołów 27, wytwory wykonane z żelaza i stali 56, rury ciągnione i spawane 48. Zbyt węgla kamiennego wewnątrz kraju wyniósł w 1934 r. 65% zbytu w r. 1928, a zbyt żelaza walcowanego 34%.

Wskaźnik ilości eksportu (1928 r. = 100) w 1934 r. przedstawia się następująco: węgiel kamienny 76,8, cynk i pył cynkowy 50,0, rury żelazne i stalowe 61,8, żelazo i stal 292,3, blacha żelazna i stalowa 107,5, szyny kolejowe 238,5. Zaznaczyć jednak trzeba, że pierwsze trzy pozycje stanowią pod względem wagi 68,5% (w czem węgiel 67,8) całego naszego eksportu, a pod względem wartości — 21,2% (w czem węgiel 16%), gdy trzy pozostałe odpowiednio: 1,3% oraz 4,8%.

W przeciągu lat siedmiu (1928 r. do 1934 r.) eksport wynosił przeciętnie rocznie w procentach produkcji: węgiel 33,2, żelazo i stal 8,7, wytwory walcowane z żelaza i stali (w eksporcie uwzględniono blachę żelazną i stalową oraz szyny kolejowe) 12,0, rury żelazne i stalowe 58,6, cynk i pył cynkowy 82,8.

Przytoczone cyfry wskazują:

1) na nikły odsetek ludności, żyjący z górnictwa i hutnictwa,
2) na spadek produkcji,
3) na większy spadek spożycia wewnętrznego niż eksportu,
4) na dużą rolę węgla w tonnażu naszego eksportu.

Wskazują one również na uzależnienie produkcji górniczo-hutniczej od pojemności rynku wewnętrznego, a więc od zamożności ludności i od rozwoju produkcji przemysłowej. Prócz tego widać, że eksport towarów górniczo-hutniczych, poza węglem, pod względem wagi nie odgrywa niewal żadnej roli w objętości wagowej naszego eksportu (2%), a pod względem wartości — niewielką (9,8%). Przypuszczenie, iż możnaby wydatnie wzmóc eksport przy obecnej sytuacji w handlu międzynarodowym, jest pozbawione realizmu wobec zmniejszenia się pojemności rynków zbytu, na co wskazuje obniżenie ilości wywozu. Wskaźnik wartości wywozu węgla i produktów naftowych, który wynosił w 1934 r. 43,6 (100 = 1928 r.) potwierdza obniżenie znaczenia eksportu w tej dziedzinie. Dlatego też trzeba uznać, że rozwój naszego górnictwa i hutnictwa zależy od rynku wewnętrznego, z którego odrodzeniem może nastąpić rozbudowa tej gałęzi rodzimej wytwórczości, ale nie odwrotnie.

Wreszcie zaznaczyć należy, że główny artykuł eksportowy górnictwa, t. j. węgiel, wywozimy w warunkach dla nas niekorzystnych. Cena uzyskiwana przez nas zagranicą wynosiła w 1928 r. za tonnę około 21 zł., zaś na rynku krajowym cena wynosiła 34,9 zł. (przeciętna cena węgla Dąbrowskiego i Górnośląskiego); odpowiednie cyfry dla roku 1934 wynoszą 16 zł. i 28 zł. W obu przypadkach cena eksportowa jest niższa mniej więcej o 40% od wewnętrznej. W ten sposób dostarczamy niezbędnego dla przemysłu surowca, jakim jest węgiel, po cenie znacznie tańszej przemysłowi obcemu, aniżeli przemysłowi rodzimemu, osłabiając przez to naszą zdolność konkurencyjną. W tych warunkach zatem nawet ewentualny wielki rozwój eksportu górniczego w jego najważniejszej pozycji zawiera w sobie niebezpieczeństwo dla innych dziedzin rodzimej produkcji, a tem samem nie może służyć ich ożywieniu (załącznik Nr. 20).

Przemysł.

Liczba osób, czynnych zawodowo w przemyśle (bez górnictwa i hutnictwa) stanowi 7,2% ogółu czynnych zawodowo.

Znaczenie gospodarcze tej gałęzi produkcji jest jednak nieporównanie większe, aniżeli wynikałoby to z przytoczonej cyfry, a to zarówno ze względu na rolę przemysłu w zabezpieczeniu gospodarczej samowystarczalności kraju, jak i wartości inwestycyj przemysłowych, jak wreszcie ze względu na to, że przemysł stanowi główne potencjalne źródło pracy dla wsi.

Sytuację przemysłu polskiego charakteryzują następujące wskaźniki, wyprowadzone dla roku 1934 (100 = 1928 r.): produkcja przemy-

słowa 63, przy wskaźniku światowym 96, zatrudnienie 68, kurs akcyj przemysłowych 19; ponadto zaznaczyć należy, że emisja kapitałów akcyjnych spadła z 328 milj. zł. (1928 r.) na 2,3 milj. zł. (1934 r.).

Rozwój przemysłu polskiego i jego wpływ na obecną sytuację gospodarczą kraju, jest możliwy w trzech przypadkach:

1) produkowania na skład,
2) wydatnego wzmożenia eksportu,
3) wzmożenia konsumcji wewnętrznej wyrobów przemysłowych.

Pierwsza ewentualność jest wykluczona wobec braku gotówki, obrotowej przemysłu, oraz wobec niemożliwości określenia trwania okresu produkowania na skład, potrzebnego dla poprawy sytuacji gospodarczej. W każdym razie — musiałoby to odbywać się wybitnie długo, aby przynajmniej zlikwidować bezrobocie miejskie, co wobec nowych źródeł bezrobotnych ze wsi — wydaje się zadaniem niemożliwem do spełnienia.

Wskaźnik wartości wywozu artykułów nierolniczych w 1934 r. wynosi 38,7 w stosunku do wskaźnika z 1928 r. Tak znaczny spadek eksportu jest wynikiem systemu kompensat oraz dumpingu względnie obrony przed nim, stosowanego przez wszystkie niemal państwa, uczestniczące w obrocie międzynarodowym. Dlatego, nie biorąc nawet pod uwagę stosunku, jaki zachodzi między ilością eksportu przemysłowego i ilością towarów przemysłowych, spożywanych na rynku wewnętrznym, należy stwierdzić, że nie wszystkie istotne elementy, służące do wzmożenia eksportu przemysłowego, znajdują się w naszych rękach. I dlatego nie można rozwoju naszego przemysłu oprzeć głównie na akcji eksportowej.

Pozostaje zatem, jako podstawa rozwoju rodzimego przemysłu przedewszystkiem rynek wewnętrzny. Tymczasem konsumcja krajowa znacznie spadła. Posiadamy cyfry, które pozwalają na ustalenie wskaźników spożycia dla niektórych artykułów w roku 1933, przy określeniu cyfrą 100 wskaźnika dla roku 1929. Wskaźniki te przedstawiają się następująco: skóry podeszwowe 108, przędza bawełniana 77, przędza wełniana 76, drożdże 75, cukier 72, mydło 69, żarówki elektryczne 65, tytoń 64, benzyna i gazolina 63, cegła budowlana 61, gaz świetlny 52, spirytus konsumcyjny 48, kwas siarkowy (51° Be) 44, cement 42, węgiel 42, surowiec żelaza 41, piwo 36, żelazo walcowane 29, nawozy sztuczne 15. Okazuje się, iż wzrosła tylko konsumcja skór podeszwowych, co prawdopodobnie nastąpiło naskutek tego, że kupujemy mniej butów, a więcej je zelujemy. Przypuszczenie to znajduje oparcie m. in. w spadku wydatków włościan na obuwie z 32,77 zł. na osobę dorosłą w 1927/28 r. — do 12,52 zł. w 1933/34 r.

Z powyższego przeglądu wynika, iż podstawą dla rozwoju przemysłu polskiego jest konsumcja wewnętrzna, i że ta konsumcja niezwykle silnie zmalała. Ze względu na skład ludności polskiej decyduje o rynku wewnętrznym w zakresie wielu artykułów spożycie wsi, a to tembardziej, że wraz z ograniczeniem produkcji przemysłowej, spada siła nabywcza licznego elementu miejskiego, to jest robotników. Derengowski („Próba szacunku dochodów robotniczych z pracy w przemyśle" 1929 r. — 1932 r.) oblicza, iż spadek siły nabywczej proletarjatu przemysłowego w 1932 r., w zestawieniu z r. 1929, wynosi 39%.

Przytoczone cyfry osłabiają ponad wszelką wątpliwość ewentualną tendencję do zogniskowania całego wysiłku w celu przełamania kryzysu na odcinku przemysłowym. Jest to zbyt słaba podstawa i zbyt uzależniona od zdolności spożycia innych warstw społeczeństwa.

Rzemiosło, produkując mniej na eksport, jest jeszcze poważniej niż przemysł uzależnione od pojemności rynku wewnętrznego, a w szczególności od siły nabywczej wsi. (załącznik Nr. 21).

Handel, ubezpieczenia, komunikacja, transport, inne zawody.

Pomijając rolnictwo, mamy jeszcze dwie grupy czynnych zawodowo. Do pierwszej zaliczymy: handel, ubezpieczenia, komunikację i transport, w których zawodowo czynni stanowią 5,5% ogółu zawodowo czynnych, a do drugiej — inne zawody, obejmujące 11,9 zawodowo czynnych.

Pierwsza grupa jest wyraźnie uzależniona od produkcji oraz ilości wymienianych dóbr, a więc i od zdolności nabywczej społeczeństwa. Wskazuje na to spadek sumy ustalonego obrotu z 25 milj. zł. w 1928 r., na 12 milj. w roku 1933. Wzrost zamożności tej grupy w okresie ubożenia grup innych byłby jedynie dowodem słabości organizacyjnej producentów i konsumentów i musiałby się w krótkim niewątpliwie czasie załamać. Zasada ta dotyczy również transportu,

na co wskazuje obniżenie się wskaźnika przewozu na kolejach do 82 (1928 r. = 100).

Powiększenie zysków osób handlujących w dobie obecnej musiałoby spowodować jeszcze większą rozpiętość między cenami płaconemi przez konsumenta, a uzyskiwanemi przez producenta, co oczywiście, wywarłoby ujemny wpływ gospodarczy.

Druga grupa — to wolne zawody, których dochód jest ściśle związany z dobrobytem reszty społeczeństwa. Pracownicy prywatni (głównie umysłowi) uzależnieni są od stanu finansowego przedsiębiorstw i instytucyj, pracownicy państwowi — od stanu budżetu publicznego i wreszcie służba domowa, uzależniona jest od stanu gospodarczego właścicieli przedsiębiorstw, pracowników umysłowych, oraz osób zatrudnionych w wolnych zawodach.

Grupy te nie wykazują potrzebnych danych do tego, aby stać się kluczową pozycją dla poprawy całości życia gospodarczego (załącznik Nr. 22).

Rolnictwo.

Pozostaje rolnictwo w najszerszem tego słowa znaczeniu, w którem pracuje 72,3% ogółu czynnych zawodowo. W danym momencie interesuje nas jedynie, w jakim stopniu wieś może stać się źródłem dochodów dla innych dziedzin życia gospodarczego. Dla tego celu można posłużyć się „Badaniami nad opłacalnością gospodarstw włościańskich", które opracowywane corocznie według jednolitej metody przedstawiają z pewnością dość dokładnie dynamikę stosunków gospodarczych na wsi. Dotyczą one — jak wiadomo — jedynie gospodarstw od 2 do 50 ha, które w roku 1921 stanowiły 65% ogółu gospodarstw wiejskich.

Wydatki tych gospodarstw są podzielone we wspomnianych „Badaniach" na trzy grupy; do pierwszej zaliczają się: wydatki warsztatowe (bieżące na 1 ha i inne warsztatowe), do drugiej — wydatki na kuchnię i do trzeciej — na spożycie rodzinne.

Z pierwszej grupy przyjmujemy do naszych rozważań wydatki na: inwentarz martwy, nawozy, pasze treściwe, drobne naprawy budynków i meljoracyj, dokupno i naprawę drobnych narzędzi, oraz budowę nowych budynków; z drugiej wydatki na: cukier, węgiel, światło, sprzęty kuchenne; z trzeciej wreszcie wydatki na: odzież, bieliznę, obuwie, meble i sprzęty, lekarza i lekarstwa, kształcenie dzieci, gazety i książki, tytoń i papierosy, oraz napoje alkoholowe.

Przyjmując za sto wydatki każdej grupy w 1927/28 r., otrzymujemy następujące wskaźniki dla 1933/34 r.: 22,2, 47,9 i 35,7. Cyfry te wskazują, z jednej strony na ogromne zmniejszenie spożycia, a z drugiej — na wielką rezerwę konsumcyjną, jaką posiadamy w masie ludności wiejskiej.

Cyfry absolutne w tym zakresie przedstawiają się następująco: spadek spożycia w pierwszej grupie wynosi rocznie 62,95 zł. na 1 ha ziemi bez lasu, w drugiej grupie 14,54 zł. na osobę dorosłą rocznie, oraz w trzeciej — 132.29 zł. na 1 osobę dorosłą.

Przeprowadziwszy rachunek, w którym przyjmuje się, że ilość gospodarstw, liczba ludności i obszar gospodarstw pozostawały bez zmiany, otrzymamy, iż rezerwa spożycia rolników, objętych „Badaniami" wynosi w zakresie pierwszej grupy wydatków około 897 milj. zł., w zakresie drugiej — około 168 milj. zł. i w zakresie trzeciej — około 1487 milj. zł., a więc razem — około 2552 milj. zł.

Pozostają ponadto gospodarstwa liczące poniżej 2 ha, których ilość wynosi około 34% ogółu gospodarstw, oraz gospodarstwa o obszarze powyżej 50 ha, w których posiadaniu znajduje się około 25% ogólnej powierzchni i w których pracuje liczna rzesza spożywców, w postaci robotników rolnych oraz pracowników przedsiębiorstw przemysłu rolnego, związanych z temi gospodarstwami. Rezerwę spożycia tej części ludności wiejskiej należy oszacować przynajmniej na 50% rezerwy spożycia posiadaczy gospodarstw o obszarze od 2 do 50 ha.

W ten sposób przypuszczalny szacunek rezerwy spożycia rolniczego stosownie do wyników badań można określić na 3828 milj. zł.

Biorąc pod uwagę spadek dochodów gotówkowych rolnictwa, pochodzących jedynie ze sprzedaży artykułów rolniczych, a więc bez dochodów ubocznych gospodarzy wiejskich, otrzymujemy wysokość rezerwy spożycia na sumę około 2.900 milj. zł.

Cyfry powyższe uprawniają do trzech wniosków, a mianowicie: że obecne spożycie wsi jest niezmiernie małe, że jest nadzwyczajnie elastyczne i że szacunkowa rezerwa spożycia wiejskiego jest wybitnie duża. Ten ostatni moment zaznacza się szczególnie wyraźnie przy porównaniu z rezerwą spożycia proletarjatu miejskiego.

Na podstawie przeprowadzonych rozważań, Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. dochodzi do wniosku, że *jedyną pozycją, na której należy skupić cały wysiłek gospodarczy i której odrodzenie może być podstawą dla ożywienia całości życia gospodarczego, — jest rolnictwo.*

Związek oświadcza zgóry, że jeżeli odpowiednie rozumowanie i fakty, wbrew wszystkim przytoczonym argumentom, wykażą, że istnieje inna podstawa kluczowa dla wyjścia z obecnej groźnej sytuacji gospodarczej, wówczas uzna konieczność zogniskowania planowej akcji na innej wybranej podstawie.

Związek z całym naciskiem podkreśla, iż dąży do takiego planu działania, który, odpowiadając strukturze gospodarczej kraju, zapewni warunki rozwoju dla wszystkich dziedzin rodzimej produkcji, wymiany i usług, a zwłaszcza stworzy warunki dla dostarczenia pracy bezrobotnym (załącznik Nr. 23).

IV. Środki i sposoby działania

Jednolite kierownictwo.

Na czoło zadań polityki gospodarczej wysuwa się zatem sprawa podniesienia zdolności nabywczej wsi, utrzymania jej na odpowiednim poziomie oraz wyzyskania w kierunku ożywienia całego życia gospodarczego. Wykonanie tego zadania wymaga zespołu środków działających równocześnie, zgodnych z zasadami, omówionemi na początku memorjału, oraz usuwających dysproporcje, istniejące obecnie w życiu gospodarczem.

Niektóre środki, których realizacja powinna nastąpić natychmiast, zostaną przedstawione poniżej. Nie będzie to jednak przedstawienie wyczerpujące, gdyż w trakcie wykonywania przyjętego planu nasunie się niewątpliwie szereg kwestyj, wymagających natychmiastowej reakcji i zastosowania dalszych zarządzeń. Nie usiłując zatem wyczerpać wszelkich potrzebnych zabiegów polityki gospodarczej, Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. stara się jedynie ustalić taki zespół środków, który wynika z generalnej linji programu, a mianowicie działania przez rolnictwo.

Ażeby jednak teoretyczne możliwości stały się praktycznie wykonalne, trzeba stworzyć warunki, jeżeli nie uniemożliwiające, to przynajmniej utrudniające powstawanie kontrowersyj, wynikających z działania poszczególnych resortów administracji państwowej oraz z wysuwania dezyderatów różnych grup społeczeństwa.

Wszelkie dezyderaty i *wszelka działalność musi być skoordynowana z założeniem działania przez rolnictwo* i pod tym kątem widzenia winny być rozpatrywane ewentualne projekty ustaw, rozporządzeń i zarządzeń. Ta *jednolitość działania zadecyduje o powodzeniu planu, albo o jego upadku.*

To też podstawowym warunkiem powodzenia jest ścisłe sharmonizowanie działania Ministerstw: Skarbu, Rolnictwa i Reform Rolnych, Przemysłu i Handlu, Komunikacji i Opieki Społecznej.

Doświadczenie poucza, że znane dotąd formy koordynacji nie mogą być uważane za wystarczające. Obecna organizacja Rządu wskazuje, iż postulat ten jest bliski realizacji. Chodzi jeszcze jedynie o to, aby odpowiedni członek Rządu był uprawniony do założenia miarodajnego sprzeciwu przeciwko projektom, mogącym godzić w zasadę przyjętego programu i aby posiadał prawo do podjęcia niezbędnej inicjatywy w zakresie wszystkich wymienionych resortów gospodarczych. Ten krok natury organizacyjnej posiada dużą doniosłość, a jest tem niezbędniejszy, im energiczniejszą walkę z kryzysem gospodarczym przeprowadzić trzeba.

Obniżenie stopy procentowej od dyskonta i wkładów.

Uważając za niezbędne utrzymanie w całości wszystkich dotychczasowych osiągnięć polskiej polityki gospodarczej w zakresie zabezpieczenia stałości waluty, Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. wyraża przekonanie, iż można i należy postarać się o usunięcie niektórych wtórnych ujemnych zjawisk, jakie powstały w czasie akcji na rzecz utrzymania parytetu polskiego złotego. Do tych zjawisk należą przedewszystkiem nadmierny koszt bieżącego kre-

dytu oraz niewspółmierność położenia kapitałów gotówkowych i kapitałów inwestowanych w produkcję. Usunięcie tych zjawisk, względnie zmniejszenie ich wpływu gospodarczego jest konieczne dla rolnictwa, jako dla pozycji kluczowej, a ponadto ułatwi innym gałęziom produkcji i pracy przetrwanie okresu, w którym cały wysiłek gospodarczy będzie skierowany na wieś, a rezultaty nie przejawią się jeszcze w formie ożywienia całego życia gospodarczego.

Wysoka stopa dyskontowa w okresie zmniejszenia środków obrotowych czyni pieniądz na rynku droższym, aniżeliby to wypadało z faktycznego stosunku między zapotrzebowaniem środków obrotowych a ich ilością, znajdującą się w obiegu. Poprostu towaru — jakim w danym razie jest pieniądz — jest mało, a ponadto oznaczona zostaje jego cena w wysokości przerastającej siły nabywcze i zdolność do udzielania zabezpieczeń społeczeństwa.

O bankowej stopie dyskontowej decyduje w wybitnym stopniu stopa Banku Polskiego, która z 8% w 1928 r. spadła do 5% w 1934 r. Jest to obniżenie poważne, ale nie pozostające w odpowiednim stosunku do wysokości oprocentowania kapitałów akcyjnych oraz oprocentowania czystego majątku rolników. Jeżeli tak jest, to *wysokoprocentowy kredyt jest dla producentów czynnikiem, likwidującym częściowo samą substancję majątkową, dla handlu — czynnikiem podwyższającym koszta pośrednictwa, które są tem większe, im mniejsze są środki obrotowe własne handlujących i tem groźniejsze, im ceny sprzedawanych artykułów są niższe, wreszcie dla transportu i komunikacji jest czynnikiem, podrażającym stawki za przewóz i przechowanie w stosunku do wartości towarów. Wysoki koszt kredytów wywiera również wpływ na rozpiętość między cenami, otrzymywanemi przez producentów, a płaconemi przez konsumentów, które to nożyce są szczególnie dotkliwe w okresie spadku dochodu społecznego i zmniejszenia siły nabywczej społeczeństwa.*

Obniżenie stopy dyskontowej jest konieczne przy podejmowaniu akcji, zmierzającej do podniesienia cen artykułów rolniczych, których poziom spadł najniżej i które wobec tego są najwrażliwsze na czynniki działające dodatkowo na zniżkę.

Zabieg, o którym mowa, wpłynie dodatnio na koszty produkcji i wymiany oraz przyczyni się do poprawy życia gospodarczego, co ułatwi zarówno pracę nad przywróceniem równowagi budżetu publicznego, jak i zachowanie stałości waluty. To też obniżka stopy dyskontowej jest środkiem ułatwiającym w naszych warunkach zachowanie korzyści, jakie dotychczas zostały osiągnięte z naszej polityki gospodarczej.

Omawiając ten zabieg gospodarczy należy zastanowić się również nad jego możliwemi skutkami o znaczeniu ujemnem.

Pierwszą obawą, jaka się słusznie nasuwać może, to obawa, że rynek polski utraci siłę atrakcyjną dla kapitałów obcych, ponieważ wysokość oprocentowania ewentualnych kredytów zagranicznych uzależniona jest niewątpliwie od stopy dyskontowej, istniejącej w kraju. Przeciwko tym obawom przemawiają dwa fakty, a mianowicie, że zadłużenie wobec zagranicy zarówno Państwa, jak i samorządów maleje, co znaczy, że pomimo trudności gospodarczych spłacamy swe długi, a nie uzyskujemy nowych kredytów, oraz, że każda pożyczka, której koszt nie będzie dostosowany do możliwości gospodarczych kraju — jest szkodliwa. Odpowiedni kredyt zagraniczny, który odegrałby pożyteczną rolę w pracy nad odbudową życia gospodarczego może tem łatwiej wpłynąć, im więcej dokonamy w tej dziedzinie własnemi siłami.

Udziały zagraniczne w przedsiębiorstwach polskich utrzymują się niemal na jednakowym poziomie, pomimo stopniowego obniżania stopy dyskontowej (1831 milj. zł. w 1929 r. i 1848 milj. w roku 1933). Wycofanie ich lub utrzymanie nie zależy od stopy dyskontowej, lecz przedewszystkiem od możliwości ich upłynnienia; chęć zaś ich utrzymania lub wycofania zależy od rentowności przedsiębiorstw, w których są ulokowane. W tym zakresie zatem wpływ obniżenia stopy dyskontowej powinien być raczej dodatni.

Podobnie przedstawia się sprawa spółek akcyjnych zagranicznych, działających w Polsce, których kapitały, przeznaczone na tę działalność wynosiły w 1931 r. 376 milj. zł., a w 1934 r. — 305 milj. zł.

Głównem zagadnieniem zatem jest kwestja odpływu obcych kredytów bankowych. Zobowiązania zagraniczne naszego aparatu kredytowego maleją, a więc nie wpływa na nie stosunkowa wysokość stopy dyskontowej. Poprostu są one mniej potrzebne wobec zmniejszania się obrotów gospodarczych i nie mogą być utrzymywane wobec zmniejszania się zysków instytucyj kredytowych, które coraz więcej muszą ograniczać się do operowania wkładami oraz kapitałami własnemi. Zobowiązania zagraniczne polskich instytucyj kredytu krótkoterminowego wy-

nosiły w dniu 31/XII 1928 r. 535 milj. zł., a w dniu 31/XII 1934 r. — 259,4 milj. zł., wierzytelności zaś odpowiednio 200 milj. i 87,9 zł. Jak widać z przytoczonych cyfr, nasz aparat kredytowy nie jest ściśle związany z rynkiem zagranicznym i sumy zobowiązań zagranicznych są niewielkie w stosunku do sum bilansowych. Akcja wycofywania kapitałów pieniężnych z banków polskich przez zagranicę nie mogłaby być znaczna, gdyż większość tych sum bądź jest terminowa, bądź wymaga wypowiedzenia. Dlatego też niema obawy silnego i natychmiastowego nacisku z tej strony na rynek finansowy, a nacisk ten może wogóle nie nastąpić, jeżeli skutki realizacji planu gospodarczego nastąpią dostatecznie szybko i operacje kredytowe będą mogły wzrastać.

Zagadnienie obniżenia stopy dyskontowej składa się z dwóch części, a mianowicie obniżenia stopy dyskontowej instytucji emisyjnej oraz obniżenia bankowej stopy dyskontowej.

Stopa dyskontowa minimalna instytucyj emisyjnych w poszczególnych państwach przedstawiała się w roku 1934 następująco: Stany Zjednoczone 1,5, Anglja i Szwajcarja 2,0, Belgja i Francja 2,5, Gdańsk i Włochy 3,0, Czechosłowacja 3,5, Niemcy 4,0, Austrja i Rumunja 4,5 oraz Polska 5,0.

Różnica stopy dyskontowej Banku Polskiego i stopy dyskontowej banków akcyjnych wynosiła, poczynając od 1929 r. następujące procenty: 3,6, 4,3, 3,5, 3,6 i 4.

Z przytoczonych cyfr okazuje się.

1) że przeciętna roczna stopa dyskontowa Banku Polskiego jest najwyższa w porównaniu ze stopą dyskontową przytoczonych krajów;

2) że rozpiętość między stopą dyskontową Banku Polskiego a stopą dyskontową banków akcyjnych jest bardzo duża, i

3) że rozpiętość ta jest niemal największą w 1934 r. co świadczy między innemi o niedostosowaniu się naszego aparatu kredytowego do zmienionych warunków gospodarczych.

Zaznaczyć wreszcie należy, że obniżanie stopy dyskontowej Banku Polskiego odbywało się następującemi etapami: o 1.4, 1.4 i 0.8.

Biorąc wszystkie powyższe motywy i dane pod uwagę, należy uznać, iż stopa dyskontowa Banku Polskiego może być obniżona bez większych obaw conajmniej o 2%.

Nie powinno to wpłynąć na sytuację Banku Polskiego, ponieważ odsetki z dyskonta wyniosły w 1934 r. 29 milj. zł., a czysty zysk 12 milj. zł., w razie więc zmniejszenia stopy dyskontowej o 2% dochód z dyskonta uległby zmniejszeniu o 11,6 milj. zł., a więc nie przekroczyłby czystego zysku.

Równocześnie ze zmniejszeniem stopy dyskontowej Banku Polskiego należałoby ustalić, iż procent od kredytów, udzielanych przez instytucje kredytowe, a redyskontowanych w Banku Polskim, nie może przekraczać 4,5%, zaś maksymalna stopa dyskontowa w instytucjach kredytu krótkoterminowego 6%. W ten sposób rozpiętość między stopą dyskontową Banku Polskiego i instytucyj kredytowych byłaby tylko o 0.4% mniejsza od rozpiętości, jaka istniała w 1931 roku.

Obniżenie stopy dyskontowej, oprócz wywołania skutków, o których już wspomniano, *umożliwi* równocześnie *obniżenie oprocentowania wkładek oszczędnościowych.* Ten środek jest celowym ze względu na potrzebę wyrównania szans gospodarczych dla kapitałów pieniężnych i kapitałów inwestowanych w produkcję i dla zabezpieczenia kapitalizacji w formie oszczędności przed przyjmowaniem szkodliwych cech tezauryzacji, a ponadto jest niezbędnym w okresie działania przez rolnictwo. Rolnicy bowiem, nauczeni własnem smutnem doświadczeniem, i obserwujący niewspółmierne korzyści osób, posiadających lokaty pieniężne, mogą poddać się tendencji — po zaspokojeniu najpilniejszych potrzeb inwestycyjnych i konsumcyjnych w jaknajbardziej ograniczonym zakresie — do kierowania swych zasobów na drogę wkładów oszczędnościowych. Tendencja ta, oczywiście, byłaby całkowicie sprzeczna z planem działania przez rolnictwo na całokształt życia gospodarczego. Należy zatem stworzyć warunki gospodarcze, przeciwdziałające realizacji takich tendencyj.

Pragnąc zachować proporcję, istniejącą obecnie między stopą dyskontową Banku Polskiego, a oprocentowaniem wkładów oszczędnościowych przez P. K. O. i banki państwowe, należałoby ustalić stopę procentową od wkładów w tych instytucjach na 2%, zaś stopę procentową w innych instytucjach kredytowych na 2,5%. Podwyżka taka wydaje się pożyteczna w celu nieogałacania instytucyj kredytowych z wkładów na rzecz kredytowego koncernu państwowego, co zresztą obecnie obserwujemy i co jest wynikiem większego zaufania społeczeństwa do tego koncernu.

Oczywiście w rezultacie obniżenia stopy procentowej od wkładów oszczędnościowych mu-

siałoby nastąpić odpowiednie obniżenie oprocentowania od wkładów a vista.

Obniżenie stopy procentowej nie wpływa na rozwój wkładów oszczędnościowych.

Cyfry w tym zakresie, dotyczące P. K. O., przedstawiają się następująco: w 1931 r. stopa procentowa 7.0%, suma wkładów oszczędnościowych 323 milj., w 1932 r. stopa 6.3%, wkłady 445 milj., w 1933 r. stopa 4.9%, wkłady 541 milj., w 1934 r. stopa 4%, wkłady 581 milj. zł.

Pewna obawa powstać może w zakresie wycofywania wkładów pieniężnych przez kapitalistów, ale nie ciułaczy. Obawa ta jest jednak znikoma, gdyż i ten typ ludzi nie gra na rentowność, a tylko na bezpieczeństwo i płynność swych kapitałów, ponieważ lokuje je w formie wkładów przy oprocentowaniu od 4 do 6, podczas gdy rentowność np. 5% pożyczki konwersyjnej wynosi 10.36, 4½ listów ziemskich 13.84, 5% Tow. Kred. M. Warszawy 10.62 i t. d. Cyfry te są powszechnie znane, chociażby dlatego, iż są dość często publikowane przez prasę, a więc postępowanie kapitalistów nie wynika z niewiedzy. Przesunięcia kapitałów z lokat pieniężnych do lokat w akcjach i papierach wartościowych można spodziewać się wtedy, gdy opłacalność produkcji stanie się się faktem, jednak wówczas objaw ten będzie gospodarczo pomyślny.

Nie wydaje się również możliwą ucieczka kapitałów krajowych zagranicę, gdyż przeciwdziałać będzie temu obawa przed obcemi walutami, nieświadomość w zakresie polityki walutowej państw zagranicznych, a wreszcie brak atrakcji w formie lepszej dochodowości (załącznik Nr. 24).

Akcja bezpośrednia na rzecz rolnictwa.

Równocześnie z zastosowaniem powyżej przedstawionych zabiegów, należy rozpocząć akcję, mającą na celu jaknajbardziej szybkie podniesienie rentowności gospodarstw wiejskich. W tym zakresie należy działać dwoma metodami, a mianowicie przez obniżanie rozchodów gospodarstw wiejskich i przez podnoszenie ich dochodów. Dążąc do ożywienia całego życia gospodarczego w drodze działania przez rolnictwo, nie wolno obniżać wydatków ludności wiejskiej ani na nakład gospodarczy, ani na inwestycje, ani na cele konsumcyjne. Przeciwnie należy uczynić wszystko, aby wydatki te mogły jaknajbardziej i jaknajszybciej wzrosnąć. Wynika z tego, że akcja oszczędnościowa musi ograniczyć się do t. zw. pozycyj sztywnych oraz do cen artykułów, nabywanych przez rolników. Pozycje sztywne obejmują: długi i ich obsługę, obciążenia publiczne i stawki przewozowe.

Zadłużenie gospodarstw wiejskich.

Dokładny stan zadłużenia gospodarstw wiejskich nie jest nam znany. Dość hipotetyczne obliczenia, dokonane w Ministerstwie Skarbu na dzień 1. X. 1932 r. ustaliły sumę tego zadłużenia na 4.800 milj. zł. Znawcy stosunków wiejskich twierdzą, że wysokość tego zadłużenia wzrosła znacznie na skutek narastających procentów, odsetek zwłoki, kosztów sądowych i t. d. oraz zwiększenia zaległości w stosunku do Skarbu Państwa i instytucyj ubezpieczeń społecznych. Prawdopodobnie sporo słuszności kryje się w tych twierdzeniach, jeśli się zważy, iż zaległości w podatkach państwowych, obliczane ogółem na 146 milj. zł. na dzień 1 października 1932 r. zostały obliczone (bez zaległości w podatku od spadków i darowizn) na dzień 30 września 1934 r. na sumę 368 milj. zł. Biorąc pod uwagę ponadto spadek dochodów rolniczych, można wnioskować, iż obsługa długów, nawet w zakresie regulowania procentów, była wybitnie niedostateczna. Gdyby przypuścić, iż na skutek wszystkich wspomnianych okoliczności, zadłużenie rolnictwa wzrastało rocznie tylko o 10%, wówczas mielibyśmy przyrost do października 1935 r. — 1.440 milj. zł.

W tym stanie rzeczy, nawet daleko idące obniżki długów, dokonane w Funduszu Obrotowym Reformy Rolnej oraz w bankach państwowych, wystarczyłyby na pokrycie około 40% tej zwyżki zadłużenia rolniczego. O ileby przewidywania te, choćby tylko tyle odpowiadały prawdzie, że stan zadłużenia rolniczego, poczynając od 1932 r. pozostał bez zmiany, pomimo całego szeregu ustaw oddłużeniowych, wówczas należałoby stwierdzić, iż dotychczasowa akcja finansowo-rolna spełniła swoją rolę jedynie w zakresie obrony warsztatów rolnych przed dezorganizacją, wywoływaną przez egzekucje.

Tymczasem zmiany, zachodzące w położeniu gospodarstw wiejskich na skutek zmniejszania się kapitału czynnego i niezmniejszania się długów, potęgują niebezpieczeństwo gospodarcze wsi. Według danych, zaczerpniętych z „Badań nad opłacalnością gospodarstw włościańskich" kapitał bierny (przy obliczaniu w cy-

frach absolutnych obciążenia 1 ha ziemi bez lasu) wynosił następujące odsetki kapitału czynnego: w 1926 r. 5.6, w 1927 r. — 6.2, w 1928 r. — 7.3, w 1929 r. — 8.8, w 1930 r. — 9.8, w 1931 r. — 12.1, w 1932 r. — 15.1 i w 1933 r. — 16.2.

Zagadnienie uporządkowania długów rolniczych od dość dawna jest przedmiotem ustaw i rozporządzeń oraz działalności władz. Niestety, działalność ta odznacza się szeregiem ujemnych cech, a mianowicie jest niezdecydowana, częstotliwa, spóźniona w czasie oraz raczej indywidualna niż powszechna. W tej dziedzinie zarysowały się następujące ważniejsze etapy, określane grupami wydawanych ustaw i rozporządzeń: 1) luty i marzec 1932 r., 2) sierpień 1932 r., 3) grudzień 1932 r., 4) kwiecień 1933 r., 5) październik 1934 r. i 6) wrzesień 1935 r. Ten sposób regulowania trudnej i delikatnej materji wydaje się najmniej właściwy dla wszystkich zainteresowanych stron i powoduje nawet obniżenie wiary w stosunku do oświadczeń czynników miarodajnych, deklarujących na przestrzeni lat 1932—1934 kilkakrotnie, iż dane uporządkowanie długów rolniczych jest „ostateczne".

Wszystkie przytoczone motywy wskazują, iż zagadnienie uporządkowania długów rolniczych nie zostało dotąd w całości rozwiązane. Sytuacja w tej dziedzinie przedstawia się obecnie następująco.

Długi rolnicze, zaciągnięte na rynku niezorganizowanym oraz długi prywatno-prawne wobec Skarbu Państwa i instytucyj prawno publicznych, powstałe przed 1 lipca 1932 r. nie mogą być wymagalne do dnia 1 października 1938 r., przyczem karencją został objęty kapitał długu oraz odsetki, prowizje, koszty i inne należności uboczne z tytułu długu, należne za czas do dnia 1 listopada 1934 r. Innemi słowy, nie podlegają karencji jedynie procenty za czas od 1 listopada 1934 r., które wynoszą od 3% do 6% w stosunku rocznym. Według wspomnianych obliczeń Ministerstwa Skarbu, odroczenie płatności objęło 1.500 milj. zł. długów rolniczych.

Nie uległy ostatnio zmianom warunki uporządkowania, dotyczące: zaległości podatkowych i świadczeń socjalnych, długów długoterminowych, emisyjnych oraz długów krótkoterminowych, zaciągniętych przez rolników na rynku zorganizowanym. Wytworzony został zatem — zwłaszcza jeżeli idzie o krótkoterminowy kredyt zorganizowany, szczególnie pomyślny stan rzeczy dla instytucyj wierzycielskich, które, posiadając dużą skalę możliwości w ramach obecnych przepisów o układach konwersyjnych, otrzymały warunki dla wyzyskania poprawy zdolności płatniczej dłużników na swoją korzyść. Toż samo dotyczy, oczywiście, wszystkich długów, powstałych po 1 lipca 1932 r.

Tego rodzaju konsekwencja jest całkowicie sprzeczna z założeniem podniesienia rentowności warsztatów rolnych i skierowania jaknajwiększej ilości środków gotówkowych wsi na cele inwestycyjne i konsumcyjne. Dlatego też, oceniając jaknajbardziej pozytywnie wydane rozporządzenie w zakresie karencji, należy z całym naciskiem wskazać:

1) że *w najkrótszym czasie winno nastąpić odpowiednie zarządzenie karencyjne w zakresie długów rolniczych, nieobjętych ostatnią karencją*, oraz
2) że *karencja nie jest rozwiązaniem zagadnienia długów rolniczych.*

Zaznaczyć należy, że przedłużenie na dalsze trzy lata karencji w zakresie kredytu długoterminowego emisyjnego, której termin właśnie się kończy, jest potrzebą również instytucyj kredytu długoterminowego, dla których ściąganie zbyt wysokich rat jest połączone z trudnościami i grozi niebezpieczeństwem nabywania licytowanych nieruchomości.

Jeżeli karencja nie obejmie wszystkich długów rolniczych, znaczenie jej zostanie poważnie osłabione zarówno przez wzrost rat kredytów długoterminowych w najbliższym już czasie, jak i przez możliwości egzekucyjne aparatu kredytowego.

Ze względu na konieczność maksymalnego zmniejszenia kosztów obsługi długów, zwłaszcza w pierwszym okresie działania przez rolnictwo, należy uznać trzyletnią karencję, obejmującą całe zadłużenie rolnicze za pierwszy warunek rzeczywistego uporządkowania istniejącego zadłużenia rolniczego.

Drugim warunkiem jest objęcie zasadami uporządkowania wszystkich długów rolniczych, czemu przeszkadza niczem nieuzasadniona data 1 lipca 1932 r., po której powstałe długi żadnemu uporządkowaniu nie podlegają. Od tej pory przecież upłynęły trzy lata pogłębiającego się kryzysu rolnego, w czasie którego zachwiały się również i te gospodarstwa, które jeszcze w 1932 r. i w 1933 r. były dobre pod względem finansowym.

Dlatego też uporządkowaniu winno podlegać całe zadłużenie rolnicze, istniejące w dniu

rozpoczęcia realizowania planu działania przez rolnictwo.

Trzecim warunkiem jest obniżenie stopy procentowej. W stosunku do kredytów rynku niezorganizowanego oraz krótkoterminowych kredytów rynku zorganizowanego należy ustalić stopę procentową w okresie ich spłacania *na 2% w stosunku rocznym;* byłaby więc ona równa stopie procentowej od wkładów i mniejsza od stopy procentowej od nowoudzielanych kredytów.

Wreszcie ostatnim warunkiem jest dostateczne ułatwienie spłaty kapitałów dłużnych po upływie okresu karencyjnego.

Kapitały te stanowią narośl na życiu rolniczem, którą trzeba usunąć. W miarę możności szybko należy ustalić plan działania w tym zakresie, przyczem musi on sprzyjać potęgowaniu siły nabywczej wsi.

Należy zatem w zakresie wymienionych kredytów ustalić jako powszechny przynajmniej 30 letni okres spłat w półrocznych ratach, z tem aby forma spłaty umożliwiała bądź jednorazowe, bądź stopniowe zredukowanie sum dłużnych o 50%. Pierwszą ewentualność można osiągnąć przy odpowiedniej konwersji omawianych kredytów na kredyt długoterminowy emisyjny, oparty na normalnych listach zastawnych oraz na specjalnych obligacjach. Druga ewentualność nastąpiłaby wówczas, gdyby spłata jednej raty, rozterminowanego długu dokonana w ciągu roku, umarzała automatycznie drugą ratę, przypadającą do zapłaty w tymże roku.

Ta ostatnia forma — w przypadkach niezastosowania konwersji na kredyt w listach zastawnych lub obligacjach — stwarzałaby dla dłużników zachętę do spłat, a dla wierzycieli byłaby możliwą tranzakcją, zwłaszcza że rozkładałaby spisywanie na straty na przeciąg lat 30.

Zagadnienie uporządkowania długoterminowych emisyjnych długów rolniczych posiada dwa momenty, które należy mieć szczególnie na uwadze.

Pierwszym z nich jest sprawa nieumniejszania atrakcyjności dla lokaty kapitałów w listach zastawnych ziemskich. Sytuacja w tej chwili przedstawia się następująco. Kurs ziemskich listów zastawnych spadł przeciętnie do 45, oprocentowanie wynosi 4,5%, okres umorzenia 55 lat, a rentowność około 13,5%. Pomimo tak dużej rentowności listów zastawnych, oszczędności są lokowane we wkładach, a listy ziemskie nie mają rynku zbytu. Dzieje się to — z wielkiemi stratami dla rolnictwa—ze względu na wskazane już powyżej warunki, sprzyjające rozrostowi wkładów oszczędnościowych (kapitalizacja pieniężna), jak również ze względu na nierentowność gospodarstw wiejskich, niedostateczną pewność co do losów listów zastawnych, a wreszcie ze względu na zbytnią słabość instytucyj kredytu długoterminowego dla prowadzenia odpowiedniej polityki w zakresie emitowanych walorów.

Ponieważ jest rzeczą podstawową dla rolnictwa stworzenie odpowiednich warunków do rozwoju kredytu długoterminowego, powstaje obawa, czy na skutek ewentualnego zmniejszania ich oprocentowania, nie straciłyby one na sile atrakcyjnej, ze względu na obniżenie rentowności, właśnie w tym korzystnym okresie, gdy oprocentowanie wkładów będzie niskie. Jest to kwestja godna zastanowienia i sumiennego zbadania, przyczem jednak należy pamiętać o drugim momencie, a mianowicie, że koszt obsługi pożyczki długoterminowej musi znajdować się w pewnym stosunku do kosztów obsługi innych typów pożyczek, gdyż w przeciwnym razie nie będzie kredytobiorców. Jest to ważne, ponieważ rozmiary emisji decydują o roli gospodarczej kredytu długoterminowego, a także o stosunkowych kosztach aparatu, administrującego tym kredytem. Poruszone zagadnienie wymaga wszechstronnego opracowania, co powinno nastąpić w początku trwania okresu karencyjnego, przyczem nie kwestja oprocentowania jest kwestją główną, chodzi bowiem przedewszystkiem o odrodzenie długoterminowego kredytu emisyjnego.

W każdym razie ostateczne uporządkowanie długoterminowych długów rolniczych, winno być dokonane w ten sposób, aby umożliwić jaknajbardziej szeroką konwersję kredytów krótkoterminowych zaciągniętych na rynku zorganizowanym na kredyt długoterminowy. W tym wypadku okazałaby się potrzeba znalezienia rynku lokacyjnego dla emitowanych transz. Rolę tę przez pewien czas musiałby przyjąć na siebie Bank Polski, rozszerzając swą możność nabywania walorów długoterminowych (obecnie 150 milj. zł.). Ponieważ ten system jest szeroko stosowany zagranicą, a zastosowany u nas w ograniczonym zakresie również nie wywarł ujemnego wpływu na stosunki walutowe, można więc z dużą dozą pewności przypuszczać, iż zwiększenie rozmiarów tego systemu o odpowiednią kwotę pociągnie za sobą tylko dodatnie skutki (załącznik Nr. 25).

Zmniejszenie obciążenia publicznego gospodarstw wiejskich.

Obciążenie publiczne gospodarstw wiejskich obejmuje: świadczenia na rzecz Państwa, świadczenia na rzecz samorządu terytorjalnego, oraz opłaty z tytułu ubezpieczeń.

Pierwszem zagadnieniem, wymagającem zarządzeń w zakresie projektowanego planu działania, jest zagadnienie uporządkowania zaległości z tytułu obciążenia publicznego rolnictwa. Powiązanie bonifikat w zakresie zaległości z regularnem uiszczaniem bieżących należności — jak to czynią obowiązujące obecnie przepisy — należy uznać w zasadzie za słuszne, pod warunkiem, że wysokość bieżących należności nie będzie przekraczać możliwości finansowych płatników. W przeciwnym razie, ustalone w przepisach ustaw i rozporządzeń bonifikaty nie mają praktycznego zastosowania i zaległości będą nadal ciążyły nad życiem gospodarczem.

Zagadnienie właściwego uporządkowania zaległości, należnych od rolników, jest szczególnie ważne w okresie działania przez rolnictwo na rzecz poprawy sytuacji gospodarczej.

Dlatego *koniecznem jest:*

1) *uznanie za zaległości, podlegające uporządkowaniu, wszystkich należności od rolników, oprócz tych, które należą się za rok budżetowy 1935/36;*
2) *ustalenie, iż regularne płacenie należności bieżących w ciągu najbliższych pięciu lat umarza automatycznie co roku 20% zaległości.*

Stwarzanie warunków, nakłaniających rolników do płacenia jakichkolwiek sum na poczet zaległości w najbliższych latach, byłoby sprzecznem z założeniem skierowania jaknajwiększej ilości dochodów gotówkowych gospodarstw wiejskich na wydatki konsumcyjne i inwestycyjne.

Sumy, wpłacone przez rolników w bieżącym roku budżetowym na rachunek zaległości, powinny być zaliczone na poczet bieżących należności.

Zasady powyższe winny być zastosowane w zakresie wszystkich zaległości, powstałych z tytułu obciążeń publicznych rolnictwa.

Drugiem zagadnieniem jest zagadnienie czasowego obniżenia świadczeń publicznych, obciążających gospodarstwa wiejskie, po to, aby w miarę możności szybko odrestaurować zdolność nabywczą rolnictwa, a także przywrócić jego możliwości płatnicze. Wysiłek w tym kierunku powinien być znaczny i obejmować przynajmniej trzyletni okres czasu, przyczem należałoby zastosować degresję w zakresie czasowego zmniejszenia świadczeń.

Decyzja w kierunku zmniejszenia obciążeń publicznych rolnictwa jest uzasadniona tem, że udział rolnictwa w państwowych podatkach bezpośrednich wzrósł z 12,1% w 1928 r. na 15,0% w 1935/36 r., a w opłatach na rzecz samorządu z 40,5% w 1932/33 r. na 46,7% w 1934/35 r., podczas gdy równocześnie zwiększyła się rozpiętość między wskaźnikami cen artykułów nabywanych i sprzedawanych przez rolników. O ileby rozwój obciążeń warsztatów rolnych świadczeniami publicznemi szedł dalej w powyżej zaznaczonym kierunku, wówczas stałby się wielką przeszkodą na drodze zrealizowania planu ożywienia życia gospodarczego przez podniesienie zdolności nabywczej rolnictwa.

Wysuwając propozycję czasowego zmniejszenia obciążeń publicznych rolnictwa, Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. pragnie stwierdzić, że nie idzie w tym przypadku o chęć zatrzymania pewnej ilości gotowizny w kasach rolników, ale o jedno z ważnych ogniw projektowanego systemu działania, w rezultacie którego powinny silnie wzrosnąć wpływy z podatków pośrednich, a także z podatku obrotowego.

Szczególnie podkreślić należy, że zmniejszenie obciążeń publicznych gospodarstw wiejskich może w znacznym stopniu zaważyć na ograniczeniu podaży artykułów rolniczych, a tem samem ułatwić poprawę cen, ponieważ podaż wywoływana była nie tyle wysokością produkcji ile zmniejszeniem spożycia ludności wiejskiej. Wskazuje na to rozwój eksportu zbożowego, a ponadto fakt, że wzrost liczebny ludności wiejskiej i inwentarza żywego nie zaważył na zmniejszeniu podaży.

Związek uważa, iż w bieżącym roku budżetowym należałoby obniżyć państwowe podatki przychodowe od rolnictwa, conajmniej o 40 milj. zł., a samorządu terytorjalnego o 25 milj. zł.; ponadto obniżone być winny opłaty z tytułu świadczeń socjalnych przynajmniej o 5 milj. zł., a składki ogniowe o 10 milj. zł.

W ten sposób globalne obciążenie rolnictwa, wynoszące około 269,5 milj. zł. zostałoby zmniejszone o 80 milj. zł. W następnych dwóch latach budżetowych obniżkę tę możnaby ograniczyć kolejno do 60 milj. zł. i do 40 milj. zł.

Bez tego rodzaju radykalnych posunięć w

zakresie zmniejszenia wydatków rolnictwa z tytułu obciążeń publicznych, nie zdoła się dostatecznie szybko poprawić sytuacji gospodarczej na wsi. Wtedy zaś ściąganie bieżących należności będzie nadal trudne, a wzrost wpływów z podatków pośrednich — zbyt powolny.

Wreszcie *należy ustalić, iż w ciągu najbliższych trzech lat od podstawy wymiaru podatku dochodowego dla rolników będą odliczane wszelkie wydatki inwestycyjne, nakładowe i dotyczące spożycia rodzinnego, o ile artykuły nabyte pochodzić będą od innych rodzimych gałęzi wytwórczości i pracy.* Będzie to bodźcem do tego, aby wyniszczona wieś jaknajprędzej zaopatrywała się w pługi i żniwiarki, buty i odzież, aby zaczęła znowuż wzywać lekarza i kupować lekarstwa, budować budynki i meljoracje i t. p. Straty na podatku dochodowym, jakie wtedy powstaną, powinny być z łatwością pokryte z dwóch źródeł, a mianowicie: ze zwiększenia podatku obrotowego oraz ze zwiększenia spożycia wsi w zakresie artykułów monopolowych oraz artykułów bezpośrednio opodatkowanych.

Przypuszczenie to potwierdza fakt, że wpływy z podatków pośrednich: od cukru, olejów mineralnych i piwa, oraz z monopolów: solnego, spirytusowego i tytoniowego, od ludności wiejskiej są obecnie o 117 milj. zł. mniejsze, aniżeli w roku 1928/29. A więc podniesienie ich o 30 milj. zł. t. j. o sumę, jaką wynosi podatek dochodowy z dodatkiem komunalnym — byłoby zaledwie niewielkim krokiem w stosunku do stanu, jaki istniał przed kilku laty. Z punktu zaś widzenia skarbowego, warto dokonać nawet wielkiego wysiłku, aby tylko można było przywrócić wymienione dochody oraz wzmóc odpowiednio obroty, podlegające opodatkowaniu (załącznik Nr. 26).

Przewozy kolejowe.

Trzecią grupę wydatków sztywnych, niezależnych od woli rolnika, stanowią koszty przewozów kolejowych. W miarę spadania cen artykułów rolniczych, stawki za przewóz wzrastały w stosunku do ich wartości. W związku z tem rolnictwo wydawało na przewozy stosunkowo coraz to większe sumy. Przyjmując, iż obciążenie rolnictwa kosztami przewozowemi było „normalne" w 1928 r., wówczas należy stwierdzić, że każdy rok następny przynosił rolnictwu straty na przewozach kolejowych.

Odpowiednich obliczeń dokonano w zakresie następujących artykułów: pszenica, żyto, owies, jęczmień, otręby, ziemniaki, buraki cukrowe, trzoda chlewna, bydło rosłe, masło, jaja, drzewo nieobrobione i drzewo obrobione. Przy obliczeniach uwzględniono przeciętne odległości przewozu, wysokość taryf i ilości przewiezionych towarów— wszystko w zakresie trzech rodzajów przewozów, a mianowicie: w komunikacji wewnętrznej, nadaniach przez porty, i nadaniach przez suchą granicę.

W wyniku obliczeń otrzymano, iż rolnictwo wydawało w porównaniu do 1928 r., przy uwzględnieniu spadku cen, więcej na koszta przewozu kolejowego w 1929 r. o 17 milj. zł., w 1930 r. — o 40 milj. zł., w 1931 r. — o 41 milj. zł., w 1932 r. — o 39 milj. i w 1933 — o 41 milj. zł. Ogólna strata rolnictwa w okresie lat pięciu, wynikająca ze zmiany stosunku między wartością towaru a stawkami kolejowemi wyniosła niemal 180 milj. zł., jeżeli zaś dołączyć do wykazu przewożonych towarów jeszcze mąkę, wówczas ogólna suma straty wyniesie około 209 milj. zł.

Dlatego też, w celu przywrócenia normalnych stosunków w zakresie obciążenia rolnictwa kosztami przewozu kolejowego, należy zmniejszyć stawki przewozowe o tyle, aby — ogólnie biorąc— roczne koszty przewozu artykułów rolniczych zostały zmniejszone o conajmniej 40 milj. zł.

Propozycję tę Związek wysuwa tem śmielej, że podwyższenie stawek na przewóz artykułów rolniczych nie wpłynęło na poprawę dochodów brutto kolei, z przewozu tych artykułów. Przeciwnie, dochód ten zmalał. Wynosił on w 1929 r. 100,7 milj. zł., a w 1933 r. — 66,3 milj. zł. Tłumaczy się to oczywiście spadkiem ilości przewożonych towarów. Ponieważ zaś produkcja rolnicza nie uległa zmniejszeniu, a spożycie wiejskie zmalało, więc nie zmniejszyły się przewozy ogółem, a tylko przewozy kolejowe. Dlatego też trzeba przypuszczać, iż straty kolei na obniżeniu taryf w niedługim czasie będą zredukowane przez zwiększenie przewozów artykułów rolniczych. Naturalnie, łącznie z poprawą ogólnej sytuacji gospodarczej, do czego zmierza projektowany plan działania, dochody kolei zaczną się zwiększać również na skutek wzmożenia przewozów artykułów nabywanych przez rolników. Równocześnie należałoby rozwinąć szerzej politykę refakcyj w celu ułatwienia stosunków gospodarczych w tych częściach kraju, które są bardziej odległe od większych ośrodków gospodarczych (załącznik Nr. 27).

Stosunek cen artykułów, nabywanych przez rolników do cen artykułów sprzedawanych przez rolników.

W tym zakresie, należy zwrócić szczególną uwagę na dwa momenty. Pierwszy moment jest raczej natury psychologicznej, aniżeli gospodarczej, chodzi bowiem o wytworzenie nastroju wśród ludności wiejskiej w kierunku czynienia zakupów w miarę możności natychmiast po rozpoczęciu działania przez rolnictwo, a więc po ustaleniu karencji, obejmującej wszystkie długi rolnicze oraz po dokonaniu obniżek w zakresie świadczeń publicznych. Pożyteczną rolę w tym celu odegrałaby choćby niewielka obniżka cen artykułów nabywanych przez rolników.

Obniżka ta powinna być znaczna w zakresie artykułów, których ceny utrzymują się na nieproporcjonalnie wysokim poziomie, a więc w zakresie artykułów skartelizowanych i monopolowych.

Nie poruszamy tego zagadnienia w całej rozciągłości, t. j. pod kątem widzenia przeprowadzenia kalkulacji kosztów produkcji, gdyż jest to zagadnienie niezmiernie skomplikowane. Pragniemy natomiast wskazać, iż pewna zniżka cen, zwłaszcza w początkowym okresie rozluźnienia trudności gospodarczych wsi — może przyczynić się wydatnie do zwiększenia ekspansji nabywczej, co nietylko może przynieść pełną rekompensatę strat, poniesionych przez przemysł i monopole na obniżce cen, ale może w szybkim czasie powiększyć ich produkcję, ożywiając tem samem bierne pod względem spożywczym bezrobotne dotąd masy proletarjatu miejskiego.

Drugi moment jest natury zasadniczej, polega on na zwieraniu nożyc między cenami artykułów sprzedawanych i nabywanych przez rolników. Ponieważ wydatne obniżenie cen artykułów nabywanych przez rolników może nie nastąpić dostatecznie szybko, należy przynajmniej ustalić taki plan postępowania, aby równolegle ze zwyżką cen artykułów sprzedawanych przez rolników, nie następowała zwyżka cen artykułów nabywanych przez rolników. Takie postawienie sprawy jest całkowicie realne, gdyż zwyżce cen artykułów rolniczych, w razie zastosowania wszystkich proponowanych środków, towarzyszyć będzie rozrost pojemności wewnętrznego rynku zbytu na artykuły przemysłowe, w tym zaś przypadku, produkcja będzie tańszą, gdyż koszty stałe zostaną rozłożone na większą ilość towaru. Zagadnienie to jest niezwykle ważne, gdyż wartość działania przez rolnictwo — jeżeli ma przynieść rezultaty — nie może być osłabiana wzrostem cen artykułów, nabywanych przez rolników. Surowa kontrola cen w ciągu przynajmniej najbliższych dwóch lat powinna być przeprowadzana przez samorząd gospodarczy, a Państwo powinno zabezpieczyć sobie możliwość jaknajdalej idących sankcyj w stosunku do wszystkich tych producentów lub pośredników, którzy swą działalnością mogliby zaszkodzić realizacji przyjętego planu gospodarczego.

Podnoszenie dochodów gospodarstw wiejskich.

W początkowym okresie zwyżki cen rolniczych muszą ucierpieć wszystkie warstwy społeczeństwa poza rolnictwem. W chwili wzrostu cen rolniczych nie mogą ulec podwyżkom ani pensje pracowników umysłowych, ani płace robotnicze. Globalna suma dochodów tych warstw niewątpliwie szybko wzrośnie równocześnie ze wzrostem zatrudnienia, ale zatrudnieni obecnie nie mogą liczyć na rychłą zwyżkę swych dochodów nawet wówczas, gdy wskaźnik kosztów utrzymania będzie wzrastał. Moment, w którym i ta pomyślna zmiana nastąpi, musi być wybrany z wielką ostrożnością, aby nie wywołał wzrostu podatków, wzrostu kosztów produkcji i zwyżki cen artykułów, nabywanych przez rolnika, wtedy — gdy siła nabywcza rolnictwa jeszcze nie okrzepnie. Sprawa ta musi być jasno postawiona i wyraźnie przedstawiona całemu społeczeństwu.

W celu poprawy cen artykułów rolniczych, winien być utrzymany cały plan działania interwencyjnego, ustalony w uchwałach Komitetu Ekonomicznego Ministrów na rok gospodarczy 1935/36. z uzupełnieniami, wyłuszczonemi poniżej.

Plan, o którym mowa, starał się o utrzymanie poziomu globalnych dochodów gotówkowych rolnictwa w roku bieżącym na poziomie ubiegłego roku. Założenie to oczywiście nie da się utrzymać w razie przyjęcia programu działania przez rolnictwo na całokształt życia gospodarczego, zależy bowiem na wydatnem podniesieniu dochodów rolniczych.

Dlatego też należy przyjąć zasadę, że kredyt zaliczkowy i rejestrowy, jako instrument polityki gospodarczej, nie powinien podlegać oprocentowaniu, a ponadto należy zwiększyć dochód gotówkowy rolników zarówno z hodowli, jak i ze sprzedaży zbóż.

Porównując ceny, otrzymane przez producenta w pierwszych dwóch miesiącach bieżącego roku gospodarczego, z cenami z tegoż okresu ubiegłego roku, otrzymamy, iż ceny tegoroczne wy-

noszą następujące procenty cen zeszłorocznych: pszenica 82,49, żyto 82,42, jęczmień 88,29, i owies 99,29. Biorąc pod uwagę różnicę między cenami, otrzymywanemi przez producentów w 1934/35 r. a cenami za 2 miesiące rb., przeciętne spożycie nierolnicze oraz przeciętny eksport w 1929/30 — 1933/34 r. okaże się, iż rolnictwo w razie gdyby ceny w stosunku do przedstawionych nie uległy poprawie — straciłoby w obecnym roku na sprzedaży zbóż, w porównaniu do roku ub., ponad 57 milj. zł., co jest ogromną sumą, jeżeli zważy się, iż podatek gruntowy wynosi 67 milj.

Należy zapobiec tej stracie oraz umożliwić pewien wzrost wpływów gotówkowych rolnictwa ze sprzedaży zbóż, stosując energicznie odpowiednie środki interwencyjne, co tem łatwiej można uczynić, im w szerszych rozmiarach zastosowane zostaną środki, zmierzające do obniżenia rozchodów gospodarstw wiejskich i im większe rezultaty osiągnie się w zakresie podniesienia cen artykułów hodowlanych, ponieważ oba te czynniki sprzyjać będą zmniejszeniu podaży zbóż.

Wreszcie *szczególny nacisk należy położyć na zmniejszenie dysproporcyj, istniejących między cenami otrzymywanemi przez producenta, a płaconemi przez konsumenta.* Przyjmując za 100 sumy, wydatkowane przez społeczeństwo nierolnicze na artykuły wytwarzane przez rolników, okazuje się, iż producent otrzymuje 53% całości sum, wydawanych na żyto i mąkę żytnią oraz 50% sum, wydatkowanych na pszenicę i mąkę pszenną, pozostałą część pochłania przemiał i pośrednictwo ; rozpiętość cen przy wieprzu wynosi 192%, a przy jajach 180%. Są to tak wielkie różnice, iż pozwalają na zahamowanie przez pewien czas zwyżki cen hurtowych i detalicznych w okresie poprawy cen, płaconych producentom rolnym.

Ponieważ przy każdej zwyżce tych ostatnich cen, hurt i detal przejawiają nadmierną skłonność do natychmiastowej reakcji, wyzyskując znacznie kształtowanie się cen, płaconych producentowi, należy uznać za konieczne, zastosowanie energicznych zarządzeń, które nie pozwolą na podniesienie cen, płaconych przez konsumenta i doprowadzą do powolnego zmniejszania wyżej zaznaczonej rozpiętości.

Oczywiście, powyższe postulaty nie wyczerpują środków, zmierzających do podniesienia cen artykułów rolniczych. Środki inne, do których trzeba przywiązywać niezmierną wagę, polegają głównie na organizacji zbytu płodów wytwórczości rolniczej na rynku wewnętrznym, oraz na pogłębianiu preferencyj dla surowców oleistych i włóknistych krajowego pochodzenia Jednakowoż nie zatrzymujemy się nad niemi, uważając, iż są one — teoretycznie biorąc — przesądzone w sensie pozytywnym, a szczegółowe sprecyzowanie ich wymaga jeszcze dalszych studjów i badań. Rola tych środków powinna okazać się szczególnie wówczas, gdy ustąpi działanie zaprojektowanych środków doraźnych. W ten sposób można liczyć na nieprzerwanie zaprojektowanego planu działania nawet wówczas gdy rozpocznie się spłata długów, a bezpośrednie podatki powrócą do normy (załącznik Nr. 28).

Wieloletnia ciągłość planu.

Środki, wyłuszczone powyżej, tworzą pewien system, zazębiając się wzajemnie i uzupełniając. Pominięcie któregokolwiek z nich lub osłabienie, musi wywołać ograniczenie pomyślnych rezultatów oraz odsunięcie ich w czasie.

Zwiększona siła nabywcza i pobudzona ekspansja nabywcza wsi nie powinny ulec ponownemu załamaniu. W tym celu, należy zwrócić odrazu uwagę przynajmniej na trzy główne tematy.

Walka z konjunkturalną pauperyzacją wsi nie przyniesie trwałego rezultatu, o ile nie będzie uzupełniona akcją zmierzającą do przeciwdziałania strukturalnej pauperyzacji wsi, która polega przedewszystkiem na rozdrabnianiu gospodarstw włościańskich. Zbyt małe gospodarstwa wypadają z orbity wymiany, stając się jedynie warsztatami, służącemi do mniej lub więcej słabego utrzymania wegetacji rodziny. Nadmierne powiększanie ilości karłowatych gospodarstw jest równoznaczne z powiększaniem liczby niedostatecznie zatrudnionych na wsi, oraz ze zmniejszaniem siły gospodarczej rolnictwa. Tymczasem ilość gospodarstw w Polsce wzrosła z 3.262 tys. w 1921 r., do 4 miljonów, w czem nowych gospodarstw z parcelacji folwarków powstało 127.000, a zatem około 600.000 gospodarstw przybyło w trybie dokonywania działów rodzinnych, podczas gdy ilość scalonych gospodarstw w okresie 1919 do 1934 r. wynosi 505.5 tys. gospodarstw.

Cyfry powyższe wskazują, że akcja scaleniowa jest niszczona przez działy rodzinne i że *podstawowym problematem dla poprawy struktury agrarnej kraju jest zahamowanie rozdrabniania gospodarstw włościańskich.*

Naturalnie, przypuszczenie, że wyłącznie formalne zakazy w zakresie rozdrabniania gospodarstw włościańskich mogą przynieść wystarcza-

jący skutek — byłoby błędne, gdyż mogą one przeciwdziałać przedewszystkiem formalnemu, a nie faktycznemu rozdrabnianiu. Dlatego też, oprócz wydania odpowiednich przepisów prawa, należy stworzyć warunki gospodarcze, w których nie opłacałoby się dokonywanie działów i w których spłaty gotówkowe byłyby ułatwione. Pierwszym warunkiem byłoby zatem stworzenie taniego (1% w stosunku rocznym) i wieloletniego (20 lat) kredytu na spłaty działów rodzinnych. Utworzenie i uzupełnianie potrzebnych na ten cel środków powinno być stałą troską Państwa. Zyski społeczne i gospodarcze z takiej operacji stoją poza wszelkiemi wątpliwościami, a kalkulacja finansowa wskaże, kiedy będzie można rozpocząć tę akcję. Jedno jest pewne, a mianowicie, że nie można z nią zwlekać i że trzeba zająć się nią natychmiast, gdy realizacja planu działania przez rolnictwo przyniesie pierwsze skutki ożywienia gospodarczego. Równocześnie należałoby zastosować pewne sankcje gospodarcze, które stawiałyby wyraźne trudności przed gospodarstwami, powstającemi z rozdrobnienia małych gospodarstw wiejskich. Szczególnie potrzebną i pilną jest ta akcja w stosunku do wsi skomasowanych.

Drugi temat polega na rozwiązaniu zagadnienia finansowania ruchu inwestycyjnego wsi. Zaniedbania pod tym względem są w Polsce bardzo znaczne i dlatego — po pewnym okresie ekspansji nabywczej ludności wiejskiej w kierunku wyłącznie konsumcyjnym, zrodzi się tendencja do przeprowadzania pożytecznych inwestycyj. Wówczas z pewnością własne zasoby rolników nie wystarczą i pojawi się głód kredytowy. Należy przewidzieć tę okoliczność i nie dopuścić do powtórzenia setek tysięcy przypadków dokonywania inwestycyj przy pomocy tak drogiego kredytu, że koszt jego obsługi przekraczał rentowność dokonanej inwestycji.

Ponieważ doświadczenie w tym zakresie okazało się aż nadto bolesne i ponieważ inwestycje rolnicze muszą być uznane za dodatnie z punktu widzenia ogólnych gospodarczych interesów kraju, *należy zawczasu ustalić hierarchję inwestycyj rolniczych pod względem ich wartości oraz zabezpieczyć środki dla potanienia rolniczego kredytu inwestycyjnego.*

Środek ten jest niezbędny, ale nie wymaga natychmiastowego stosowania, będzie zaś dostępny w razie ożywienia życia gospodarczego i podniesienia dochodów skarbowych. Trzeba jednak już teraz mieć go na uwadze, aby nie popełnić błędów przy preliminowaniu rozchodów w latach następnych.

Wreszcie temat ostatni — to jest *zagadnienie zmniejszenia bezrobocia na wsi. Jest on ściśle związany z problematem przyrostu ludności. Właściwe zagospodarowanie tym przyrostem stanowi bodajże najważniejsze zadanie Państwa, które winno stworzyć warunki, w jakich każdy obywatel będzie mógł pracować i produkować.*

Szczególną rolę w tym zakresie mogą i powinny odegrać planowo podejmowane roboty publiczne, zwłaszcza obejmujące budowę dróg lądowych, meljoracje ogólne oraz budowę dróg wodnych, które zadecydują między innemi o taniości przewozu surowców rolniczych.

W tym też kierunku powinna być skierowana już teraz akcja Funduszu Pracy, którego działalność im bardziej będzie ograniczana do terenu miast, tem mniejszą rolę odegra w walce z bezrobociem.

Dostarczanie produkcyjnej pracy ludności wiejskiej będzie ułatwione w miarę stopniowego ożywiania wytwórczości przemysłowej, przyczem ze względu na większą chłonność rąk roboczych, trzeba zwrócić szczególną uwagę na drobny przemysł, rzemiosło i chałupnictwo.

Wreszcie należy otoczyć jaknajwiększą opieką te kierunki produkcji rolniczej, które, będąc opłacalne, wymagają większej ilości rąk roboczych.

Przy umiejętnem stosowaniu zabiegów w wymienionych trzech kierunkach, będzie można utrzymać dodatni wpływ rolnictwa na rozwój pozostałych dziedzin życia gospodarczego nawet wówczas, gdy szereg środków doraźnych przestanie działać (załącznik Nr. 29).

Sposób działania.

Działanie przez rolnictwo na rzecz odrodzenia życia gospodarczego powinno posiadać szereg niezbędnych cech, które w poważnym stopniu mogą zadecydować o powodzeniu całej akcji.

A więc przedewszystkiem *zaprojektowane środki muszą być dostatecznie śmiałe i radykalne*, ażeby mogły przełamać dotychczasowy stan rzeczy i jaknajszybciej przynieść pożądane rezultaty.

Środki te muszą mieć charakter zdecydowania i wytrwania na obranej programowej drodze, w przeciwnym razie — chwiejne zarządzenia będą paraliżować się wzajemnie.

Nie należy oczekiwać, natychmiastowych pożądanych skutków, przeciwnie — należy spodziewać się, iż nastąpi pewien trudny okres, będzie on jednak tem krótszy, im bardziej wymie-

nione poprzednio dwie cechy znamionować będą obrane środki.

Wreszcie, *zarówno cały program, jak i jego uzasadnienie, oraz zrozumienie konieczności, powinny zostać spopularyzowane w społeczeństwie* gdyż tylko wtedy będzie on stosunkowo łatwy, do zrealizowania. Do akcji uświadamiającej i informacyjnej w tym zakresie należy przywiązywać wielką wagę.

V. Zakończenie

Propozycje Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. przestawiają się w streszczeniu jak następuje:

1. *Budżet publiczny winien być zrównoważony przedewszystkiem przy pomocy możliwie daleko idących oszczędności.*
2. *Akcja oszczędnościowa nie może dotknąć wydatków, zabezpieczających siłę obronną Państwa, przyczem przy odbudowie budżetu w okresie poprawy konjunktury należy zwrócić szczególną uwagę na wydatki, które sprzyjają rozwojowi tej siły w najszerszem znaczeniu.*
3. *Winna być utrzymana stałość polskiej waluty.*
4. *Trwałe utrzymanie równowagi budżetu publicznego, odpowiedniego poziomu sił obronnych i stałości waluty jest niemożliwe bez gruntownej poprawy sytuacji gospodarczej; akcja w kierunku tej poprawy musi być oparta głównie na własnych siłach społeczeństwa oraz na odrodzeniu inicjatywy prywatnej i wykonana przy pomocy programowej polityki gospodarczej Państwa.*
5. *Koordynacja programowego działania, mającego na celu powiększenie dochodu społecznego, wymaga ustalenia kluczowej pozycji gospodarczej, na rzecz której należy dokonać możliwie największego przesunięcia dochodu społecznego, aby przez to osiągnąć zwiększenie jej sprawności gospodarczej.*
   Równocześnie należy wytworzyć takie warunki, aby naskutek przesunięcia w zakresie podziału dochodu społecznego nastąpiło ożywienie całokształtu życia gospodarczego.
6. *W warunkach istniejącej struktury gospodarczej kraju pozycję kluczową stanowi rolnictwo i dlatego należy dokonać wielkiego wysiłku na rzecz rolnictwa po to, aby zwiększyć wydatnie ekspansję nabywczą wsi.*
7. *Warunkiem natury generalnej, nieodzownym do takiego działania i koniecznym dla życia gospodarczego, ze względu na potrzebę potanienia środków obrotowych, jest odpowiednia polityka Banku Polskiego, a między innemi obniżenie stopy dyskontowej tego Banku; obniżka ta, aby uczynić zadość potrzebom gospodarczym, a ponadto uwzględnić istniejące możliwości, winna wynosić około 2% w stosunku do obowiązującej stopy dyskontowej Banku Polskiego.*
   W konsekwencji musiałaby nastąpić stopniowa obniżka stopy dyskontowej instytucyj kredytowych, przyczem różnica między tą stopą a stopą Banku Polskiego nie powinna już obecnie przekraczać najwyżej 3%, zaś przy kredytach redyskontowanych w Banku Polskim wymieniona różnica powinna być przynajmniej o połowę mniejsza.
   W związku z tem konieczna jest obniżka stopy procentowej od wkładów oszczędnościowych, która nie powinna przekraczać 2% w stosunku rocznym, a także odpowiednie obniżenie oprocentowania wkładów a vista.
8. *W zakresie całego zadłużenia rolniczego należy zastosować conajmniej trzyletnią karencję, jeżeli idzie o spłatę sum kapitałowych.*
   Uporządkowanie kredytów, opartych o emisję listów zastawnych, winno uwzględnić konieczność rozbudowy tego typu kredytów w dostosowaniu kosztów jego obsługi do rentowności gospodarstw wiejskich.
   Oprocentowanie istniejącego zadłużenia rolniczego na rynku niezorganizowanym oraz krótkoterminowego na rynku zorganizowanym nie powinno przekraczać 2% w stosunku rocznym; spłatę zaś kapitału należy rozterminować przynajmniej na 30 lat w ten sposób, aby forma spłaty dała możność bądź jednorazowego bądź stopniowego zredukowania długu do połowy.

9. *Publiczne zaległości rolnicze powinny ulegać stopniowej likwidacji w miarę regularnego płacenia bieżących należności w ciągu lat pięciu bez specjalnych wpłat na poczet tych zaległości.*

10. *Należy obniżyć w bieżącym roku budżetowym należności publiczne od rolnictwa o przynajmniej 80 milj. zł., a w następnych dwóch latach odpowiednio o 60 milj. zł. i 40 milj. zł.*

11. *Należy uznać podatek dochodowy, należny od rolnictwa, za instrument polityki gospodarczej, skierowujący dochody warsztatów rolnych na drogę wydatkowania na cele konsumcyjne i inwestycyjne i dlatego należy odliczać od podstawy wymiaru wydatki dokonane na te cele.*

12. *Należy obniżyć stawki kolejowe w ten sposób, aby ogólne obciążenia rolnictwa kosztami przewozu zostało zmniejszone przynajmniej o 40 milj. zł., oraz stosować odpowiednie refakcje dla tych części kraju, które są bardziej oddalone od większych ośrodków gospodarczych.*

13. *Należy obniżyć ceny artykułów, nabywanych przez rolnictwo, a przedewszystkiem skartelizowanych i monopolowych oraz zabezpieczyć się przed zwyżką tych cen w miarę wzmagania popytu ze strony wsi. Ponadto należy uniemożliwić nadmierne podwyższanie hurtowych i detalicznych cen artykułów spożywczych w czasie odradzania się cen artykułów sprzedawanych przez rolników.*

14. *Należy podnieść ceny artykułów rolniczych przy pomocy wszystkich dotychczasowych środków interwencyjnych, w celu podwyższenia gotówkowych dochodów rolniczych w stosunku do przychodów roku ubiegłego.*

15. *Należy z całą stanowczością przeciwdziałać dalszemu tworzeniu się karłowatych gospodarstw wiejskich, uniemożliwić ponowne zadłużenie wsi zbyt kosztownemi kredytami oraz zorganizować warunki zabezpieczające pracę dla przyrostu ludności wiejskiej.*

Powyższy plan wymaga olbrzymiego wysiłku, który potrzebuje ścisłego sprecyzowania, zwłaszcza w zakresie bieżącego roku. W roku tym Skarb Państwa musiałby zrezygnować w stosunku do preliminowanych od rolnictwa dochodów z sumy 40 milj. zł., a ponadto wydać ponad preliminarz z tytułu kredytu rejestrowego i zaliczkowego około 1.8 milj. zł. oraz pewną sumę z tytułu zwiększonego zwrotu ceł przy eksporcie zbóż. Ponadto podatek dochodowy od rolnictwa nie powinien wpłynąć w preliminowanej wysokości.

Oznacza to, że przy pracach nad zrównoważeniem budżetu, należy szukać pokrycia na deficyt o mniej więcej 60 milj. większy, aniżeli jest obecnie. Związek nie uważa za właściwe wskazywanie w niniejszem wystąpieniu środków na pokrycie tak zwiększonego deficytu, stwierdza jednak, że ta podwyżka jest stosunkowo nieznaczna oraz wyraża pogląd, iż bez zastosowania śmiałego planu gospodarczego, zagadnienie deficytu budżetowego w najbliższych latach może być jeszcze groźniejsze, natomiast przy realizowaniu takiego planu, można uniknąć w niedalekiej przyszłości trudności budżetowych.

Równocześnie podkreślić trzeba, że w miarę zwiększania siły nabywczej wsi i ożywiania obrotów gospodarczych, wzrastać będą dochody Skarbu Państwa z podatków pośrednich, z monopoli i z podatku obrotowego tak, że preliminowany deficyt może być bardzo rychło skompensowany innemi dochodami oraz zmniejszaniem wydatków z tytułu bezrobocia.

Straty budżetowe samorządu terytorjalnego, łącznie z ewentualną stratą udziału w podatku dochodowym od rolnictwa wyniosą około 30 milj. zł., zaś straty instytucyj ubezpieczeniowych — 15 milj. zł. Nie są to pozycje tak duże, aby przy odpowiednim rozdziale, względnie przy pewnem ograniczeniu świadczeń, nie można ich było zrealizować. A są niezbędne dla wzmożenia tych środków, jakie ludność wiejska będzie mogła zużytkować na zakupy wytworów wszystkich innych gałęzi produkcji.

Straty kolei państwowych powinny znaleźć wyrównanie przez powiększenie przewozów artykułów rolniczych, gdyż przy zniżce taryf kolejowych przewóz furmankami przestanie się opłacać, oraz przez powiększenie przewozów artykułów, nabywanych przez rolników, w miarę wzrostu siły nabywczej wsi.

Straty posiadaczy wkładów oszczędnościowych w wysokości 2% rocznie, przy wielkiem rozdrobnieniu tych wkładów (433 zł. przeciętnie na książeczkę oszczędnościową) nie będą dla jednostek zbyt dotkliwe.

Straty aparatu kredytowego na obniżeniu stopy dyskontowej zostaną w wielkim stopniu wyrównane obniżeniem stopy procentowej od wkładów, a mogą być w krótkim czasie powetowane

w razie zwiększenia operacyj kredytowych, w związku z ożywieniem życia gospodarczego.

Straty wierzycieli rolników na kapitale są natury teoretycznej, gdyż bez gruntownej zmiany położenia rolnictwa, kredyty udzielone posiadaczom gospodarstw wiejskich są nieściągalne. Dlatego też działanie na rzecz rolnictwa jest równocześnie działaniem na korzyść wierzycieli rolników. Obniżenie procentów, będzie tylko wyrównaniem położenia kapitałów gotówkowych i kapitałów inwestowanych oraz stanowi konsekwencję obniżenia stopy dyskontowej wogóle.

Straty przemysłu i handlu, wynikające z pomniejszania rozpiętości między cenami artykułów nabywanych przez rolników, a cenami artykułów sprzedawanych przez rolników, zostaną odrazu wyrównane — w pewnym stopniu przez zmniejszenie kosztów kredytu, a wielokrotnie pokryte przez rozszerzenie pojemności rynku wewnętrznego.

W ten sposób przejściowe straty, z któremi należy się liczyć, nie są ani nadmiernie duże, ani długotrwałe, a ponadto są dość równomiernie rozłożone.

Projektowany plan zapewnia rolnictwu zwiększenie przychodów gotówkowych, zmniejsza wydatki sztywne, pozwala na utworzenie stosunkowo wielkiej sumy, która może być zużyta na kupno artykułów, wytwarzanych przez inne gałęzie rodzimej produkcji, oraz organizuje warunki, sprzyjające powiększaniu ekspansji nabywczej rolnictwa.

Z chwilą urochomienia wspomnianej sumy przez rolnictwo, nastąpi ożywienie w tych gałęziach produkcji, które wytwarzają artykuły, nabywane przez rolników. Pierwszym efektem tego będzie wzrost zatrudnienia robotników w tych działach przemysłu, górnictwa i hutnictwa, które wytwarzają artykuły, nabywane przez rolników oraz zwiększenie obrotów między wsią i miastem, w zakresie tych artykułów.

Warsztaty produkujące te towary, osiągając poprawę dochodowości, staną się w następstwie lepszymi odbiorcami wytworów przemysłu inwestycyjnego, co zkolei wpłynie na ożywienie tego przemysłu i zwiększenie liczby w nim zatrudnionych oraz na wzmożenie wymiany na terenie miast.

Robotnicy, znajdujący zatrudnienie, staną się w większym zakresie konsumentami artykułów spożywczych oraz innych artykułów, co może wywierać pożyteczny wpływ na popyt zarówno na artykuły rolnicze, jak i przemysłowe.

Skutki takiego ożywienia gospodarczego dla budżetu publicznego są oczywiste.

Związek Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. nie zamierza sugerować żadnych cyfr, dotyczących ożywienia gospodarczego, wskazuje jednak na tendencje rozwojowe, które konsekwetnie wynikają z zaprojektowanego planu.

Związek nie twierdzi, ani że plan ten jest doskonały, ani że jest łatwy do przeprowadzenia, ale z całym naciskiem wypowiada pogląd, że obecna sytuacja gospodarcza musi ulec gruntownej poprawie, gdyż w przeciwnym razie grozi katastrofa całym grupom społeczeństwa oraz wielkie osłabienie siły Państwa.

Poprawa może nastąpić jedynie przy planowym wysiłku władz i społeczeństwa. Jeżeli zaprojektowany plan jest zły, Związek domaga się w imieniu najszerszych mas rolniczych innego, ale konsekwentnego, śmiałego i wprowadzonego w życie z żelazną wolą. Jeżeli zaś ten plan jest dobry, to realizacja jego powinna nastąpić natychmiast.

Każdy dzień zwłoki — to przyrost trudności, każde wahanie — to bezplanowość.

Bez planu, który będzie w stanie ożywić obecną sytuację gospodarczą, ofiary na rzecz utrzymania równowagi budżetu, są tylko ofiarami, przy odpowiednim planie są kalkulacją gospodarczą. Należy zaś pamiętać, że każdy ciężar, nałożony na społeczeństwo, jest możliwy do zniesienia, jeżeli służy jako środek do osiągnięcia lepszej przyszłości; bez tego nawet mały ciężar wyczerpie olbrzymie siły. To też *musimy przeprowadzić walkę z kryzysem przy pomocy planowego zespołu środków znanych i spopularyzowanych w całem społeczeństwie.*

Pragniemy, aby władze zażądały heroicznego wysiłku od Narodu dla poprawy sytuacji gospodarczej, ale stwierdzamy, że w heroizmie beznadziejnych ofiar żaden naród stale żyć nie może.

ZAŁĄCZNIKI

Spis załączników:

ZAŁĄCZNIK Nr. 1.

ROZWÓJ POWSZECHNEGO NAUCZANIA.

TABLICA 1. Wydatki na oświatę z budżetu Państwa, Skarbu Śląskiego i związków samorządu terytorjalnego.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Rzeczywiste 1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34	Preliminowane 1934/35
	w miljonach złotych						
Ogółem	**572.4**	**626.1**	**595.2**	**477.2**	**422.7**	**415.2**	**411.2**
Wskaźnik	*100.00*	*109.38*	*103.98*	*83.37*	*73.85*	*72.54*	*71.84*
Wydatki zwyczajne	493.6	535.6	544.2	459.2	413.2	402.8	400.2
Państwo	380.3	416.3	426.7	352.7	321.2	317.9	314.1
Skarb Śląski	38.1	39.7	41.5	34.9	26.6	24.6	23.0
Samorząd terytorjalny	75.2	79.6	76.0	71.6	65.4	60.3	63.1
Wydatki nadzwyczajne	78.8	90.5	51.0	18.0	9.5	12.4	11.0
Państwo	35.8	33.9	10.5	3.0	0.5	4.3	2.3
Skarb Śląski	1.0	4.3	8.8	0.4	0.1	0.1	0.1
Samorząd terytorjalny	42.0	52.3	31.7	14.6	8.9	8.0	8.6

TABLICA II. Szkoły powszechne w Polsce.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Lata szkolne 1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34	1934/35
Liczba szkół	26.592	26.539	26.401	26.945	26.838	27.270	27.786
Liczba nauczycieli	73.073	.	.	76.156	78.177	81.495	.
Liczba uczniów ogółem[1])	**3.474,6**	**3.691,7**	**3.943,7**	**4.245,0**	**4.510,5**	**4.628,4**	**4.654,8**
Chłopcy	.	1.890,7	.	2.182,2	2,309,1	2.375,0	.
Dziewczęta	.	1.801,2	.	2.062,8	2.201,4	2.253,4	.

1) W tysiącach.

TABLICA III. Realizacja nauczania powszechnego w Polsce

w/g. Głównego Urzędu Statystycznego.

WOJEWÓDZTWA	Lata szkolne					
	1928/29	1929/30	1930/31	1931/31	1932/33	1933/34
Dzieci w wieku obowiązku szkolnego w tysiącach.						
Polska — ogółem. . .	**3.829**	**4.108**	**4.464**	**4.638**	**4.809**	**4.945**
Centralne	1.696	1.788	1,895	1.956	2.113	2.184
Wschodnie	645	706	712	798	878	939
Poznańskie i Pomorskie . .	393	412	442	450	487	499
Śląskie	185	192	206	218	230	207
Południowe	909	998	1.105	1.215	1.101	1.116
Uczniowie w wieku obowiązku szkolnego (bez względu na poziom nauki) w tysiącach						
Polska — ogółem . ,	**3.572**	**3.792**	**4.066**	**4.356**	**4.351**	**4.461**
Centralne	1.546	1.630	1.736	1.846	1.927	1.998
Wschodnie	462	508	568	632	680	723
Poznańskie i pomorskie . .	396	410	430	458	486	495
Śląskie	196	201	212	222	230	206
Południowe	972	1.043	1.120	1.198	1.028	1.039
Uczniów na 100 dzieci w wieku obowiązku szkolnego						
Polska — ogółem . .	**96.4**	**96.0**	**95.1**	**93.9**	**90 5**	**90.2**
Centralne	94.2	94.5	94.8	94.4	91.2	91.5
Wschodnie	77.9	79.3	79,8	79.2	77.5	77.0
Poznańskie i Pomorskie . .	105.0	104.3	102.4	101.8	99.8	99.2
Śląskie	105.9	104.7	102.9	101.4	100.0	99.7
Południowe	106.9	104.5	101.4	98.6	93.3	93.2

ZAŁĄCZNIK Nr. 2.

ROZWóJ SIECI KOMUNIKACYJNEJ.

TABLICA I. Drogi bite i gruntowe w Polsce, utrzymywane z budżetu państwowego oraz z budżetu samorządu wojewódzkiego lub powiatowego.

w kilometrach. w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

W DNIU	Drogi bite				Drogi gruntowe			
	Ogółem	Państwowe ¹)	Samorządowe ¹)		Ogółem	Państwowe *)	Samorządowe ¹)	
			wojewódzkie	powiatowe			wojewódzkie	powiatowe
1.I.1929	45.223	13.585	9.772	19.854	38.657	3.945	4.417	24.135
1.I.1930	45.907	13.708	9.906	20.281	34.403	3.835	4.426	19.982
1.I.1931	46.892	13.821	10,087	20.759	31,306	3.735	4.314	17.021
1.IV.1932	45.524	13.926	10.230	20,970	30.183	3.675	4.304	15.970
1.IV.1933	46.775	14,250	10.634	21.891	22.479	3.668	4.259	14.552

¹) Podział dróg bitych i gruntowych na państwowe i samorządowe na terenie województwa śląskiego w latach 1929 — 1932 był nieustalony, wskutek czego suma dróg państwowych i samorządowych jest mniejsza od podanej w ogólnej długości dróg.

UWAGA: Zmniejszenie stanu dróg gruntowych zostało spowodowane przeklasyfikowaniem niektórych dróg powiatowych na gminne.

TABLICA II. Drogi bite w Polsce w stosunku do ilości mieszkańców.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1929	1930	1931	1932	1933
Drogi bite w kilometrach	45.223	45.907	46.892	45.524	46.775
Ludność w tysiącach	31.083	34.472	31.931	32.407	32.831
Na 1000 ludności przypada dróg bitych kilometrów	1,45	1,46	1,47	1,41	1,42

TABLICA III. Długość dróg na 1 kwietnia 1934 r.

w/g artykułu inż. E. Nowakiewicza p. t. „Przeszłość i przyszłość gospodarki drogowej w Polsce" w katalogu Wystawy Drogowej w Warszawie.

w kilometrach.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Bite	Gruntowe	Razem
Ogółem	**58.302**	**277.915**	**336.217**
Państwowe	14.293	3.507	17.800
Wojewódzkie	10.832	3.968	14.790
Powiatowe	22.592	13.635	36.227
Gminne	10.605	256.805	267.410

TABLICA. IV. Długość linij kolejowych eksploatowanych w Polsce.

w kilometrach. w/g Głównego Urzędu Statystycznego

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Długość linij kolejowych eksploat. wszelkich	20.627	20.702	20.785	21.281	21.510	21.606	21.713
P. K. P. normalnotorowe	17.208	17 239	17.351	17.566	17.634	17.760	17.835
P.K.P. wąskotorowe	2.287	2.294	2.249	2.325	2.382	2.382	2.382
Koleje dojazdowe prywatne i komunalne	1.132	1.169	1.185	1.390	1.494	1.464	1.496
Ilość ludności w tysiącach	30,697	31.083	31.472	31.931	32.407	32.831	33.221
Na 1000 ludności km linij kolejowych	0.671	0.666	0.660	0.666	0.663	0.658	0.653

TABLICA V. Długość linij kolejowych w niektórych państwach w 1933 r.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

DŁUGOŚĆ EKSPLOATOWANYCH LINIJ	Polska	Z. S. S. R.	Hiszpanja	Jugosławja	Włochy	Austrja	Francja	Węgry	Czechosłowacja	Niemcy	Szwajcarja	Anglja	Belgja
W tys. klm	20,0	83,3	9,4	9,4	16,9	6,7	44,0	7,8	13,5	58,4	5,2	32,8	5,1
W klm na 100 km² powierzchni	5,1	0,4	1,9	3,8	5,5	8,0	8,0	8,4	9,6	12,5	12,6	13,4	16,8

ZAŁĄCZNIK Nr. 3.

MOTORYZACJA KRAJU

TABLICA I. Samochody i inne pojazdy mechaniczne

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

W DNIU	Ogółem	Na 10.000 mieszkańców	SAMOCHODY					Motocykle	Inne pojazdy mechaniczne
			Razem	Osobowe			Ciężarowe		
				Niezarob. prywatne i urzęd.	Dorożki	Autobusy			
1.I.1928	25.656	8,5	21.810	12.799	3.973	1.544	3.494	3.734	112
1.I.1929	34.298	11,2	29.423	15.670	6.016	2.841	4.896	4.597	278
1.I.1930	43.319	14,0	36.996	18.878	7.332	4.048	6.738	5.901	422
1.I.1931	47.331	14,8	38.760	19.887	7.140	4.293	7.440	7.940	631
1.I.1932	36.737	11,4	27.964	13.964	5.152	3.047	5.801	8.047	726
1.I.1933	34.197	10,5	25.266	11.672	5.426	2.545	5.623	8.182	749
1.I.1934	35.291	10,7	26.133	13.566	4.941	2.160	5.466	8.322	836
1.I.1935	34.173	10,3	24.821	13.756	4.578	1.542	4.945	8.305	1.047

TABLICA II. Ilość samochodów w niektórych państwach.

w/g danych nieoficjalnych z Wystawy Drogowej w Warszawie.

KRAJE	Ilość mieszkańców przypadająca na 1 samochód	KRAJE	Ilość mieszkańców przypadająca na 1 samochód	KRAJE	Ilość mieszkańców przypadająca na 1 samochód
Polska	**1.275**	Grecja . . .	413	Holandja . . .	57
Jugosławja . . .	1.270	Estonja . . .	372	Norwegja . .	52
Litwa	1.230	Portugalja . .	206	Belgja	44
Z. S. S. R. . .	1.061	Austrja . . .	171	Szwajcarja . .	43
Turcja	750	Meksyk . . .	157	Szwecja . . .	41
Rumunja . . .	548	Czechosłowacja	134	Danja	29
Łotwa	560	Włochy . . .	119	Anglja . . .	26
Węgry	501	Finlandja . .	110	Francja . . .	22
Egipt	496	Niemcy . . .	73	Stany Zjedn. A.P.	5

ZAŁĄCZNIK Nr. 4.

ZANIK INWESTYCYJ W PRZEMYŚLE.

Analiza przemysłowych spółek akcyjnych, przeprowadzona przez Cywińskiego („Przemysł polski i nasze położenie gospodarcze") stwierdza, że przeciętna stopa umorzenia wynosi 6% ogólnej wartości inwestycyj. Poniżej tej normy spada stopa umorzeniowa w niektórych przedsiębiorstwach konfekcyjnych (4%), w przemyśle ekspedycyjnym i w przedsiębiorstwach budowlanych (2%) oraz w niektórych przedsiębiorstwach elektryfikacyjnych i komunikacyjnych (3%). Autor uwzględnił w swych obliczeniach tak obniżoną stopę procentową dla wymienionych rodzajów przedsiębiorstw dla wszystkich zaś innych — przyjął 6%, jako przeciętną stopę umorzenia, chociaż w wielkiej ilości przypadków waha się ona w granicach 6 — 8%.

Z obliczeń wynika, że w okresie 1928 — 1933 r. amortyzowało ponad normę 208 badanych spółek, zaś 551 amortyzowało poniżej normy, to znaczy, że 72,6% przedsiębiorstw amortyzowało mniej, niż rzeczywiście należało.

Stopień zamortyzowania przemysłu polskiego obliczony przez Cywińskiego według formuły:

$$S = \frac{\text{kapitały własne — kapitał akcyjny}}{\text{wartość inwestycyj}}$$

jest bardzo nikły. Przemysły elektrotechniczny, drzewny i garbarski nie mają wogóle pokrycia nawet kapitału akcyjnego. Stopień zamortyzowania innych przemysłów przedstawia się następująco: ekspedycyjny 6,4, budowlany 19,9, mineralny 24,1, konfekcyjny 24,3, komunikacyjny 25,1, naftowy 30,0, spożywczy 33,8, włókienniczy 33,9, węglowy 35,4, górniczo-hutniczy 37,4, drukarski 38,4, chemiczny 38,9, metalowy 41,0, elektryfikacyjny 44,8, papierniczy 54,1, cokrowniczy 60,0.

ZAŁĄCZNIK Nr. 5.

OGRANICZENIE ŚRODKÓW PRODUKCYJNYCH ROLNICTWA.

TABLICA 1. Sprzedaż nawozów sztucznych na rynku krajowym.

w/g Instytutu Badania Konjunkt. Gosp. i Cen w opr. Poniatowskich.

Lata gospodarcze	Ilość w tonach			Wartość w tysiącach złotych						Wskaźnik ilościowy zbytu wszystkich nawozów sztucznych
	Azot	Tlenek potasu	Kwas fosforowy	Ogółem	Azot	Tlenek potasu	Kwas fosforowy	Krajowe	Zagraniczne	
1928/29	55.370	82,564	100.929	235.618	123.343	37.204	75.071	124.492	111 126	100.0
	100.0	*100.0*	*100-0*	*100.0*	*100.0*	*100.0*	*100.0*			
1929/30	39.153	52.773	76.837	173.297	82.188	26.978	64.131	106.068	67.229	71.4
	70.7	*63.9*	*76.1*	*73.5*	*66.6*	*72.5*	*85.4*			
1930/31	24.945	27.390	49.149	93.654	45.898	13.532	34.224	69.077	24.577	44.3
	45.1	*33.2*	*48.7*	*39.7*	*37.2*	*36.4*	*45.6*			
1931/32	19.515	16.722	32.876	61.465	34.964	8.313	18.188	53.218	8.340	32.0
	35.2	*20.3*	*32.6*	*26.1*	*28.3*	*22 3*	*24.2*			
1932/33	16.427	13.235	21.763	45.049	26.995	5.980	12.074	40.044	5.005	24.9
	29.7	*16.0*	*21.6*	*19.1*	*21.9*	*16.1*	*16.1*			
1933/34	15.771	17.968	24.779	47.758	26.110	6.933	14.715	43.596	4.162	26.2
	28.5	*21.8*	*24.6*	*20.3*	*21.2*	*18.6*	*19.6*			

UWAGA. Wskaźniki podane kursywą.

TABLICA II. Sprzedaż maszyn i narzędzi rolniczych na rynku krajowym[1])

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

ROK	Maszyny i narzędzia rolnicze							
	Sprzedaż produkcji krajowej	Handel zagraniczny			Ogółem sprzedaż na rynku krajowym		Wskaźnik cen artyk. nabywanych przez rolników	Wskaźnik ilościowy sprzedaży na rynku krajowym
		Przywóz	Wywóz	Saldo przyw. — wywóz +				
	W tysiącach złotych					Wskaźnik		
1929	46.447	31.903	2.209	— 29.694	76.141	100,0	100,0	100,0
1930	29.412	17.273	910	— 16.363	45.775	60,1	97,6	61,6
1931	5.870	8.516	2.246	— 6.270	12.140	15,9	89,9	17,7
1932	4.281	2.788	1.037	— 1.751	6.032	7,9	80,6	9,8
1933	5.831	2.913	795	— 2.118	7.949	10,4	72,2	14,5

[1]) Z wyjątkiem wszelkiego rodzaju silników i niektórych maszyn specjalnych.

ZAŁĄCZNIK Nr. 6.

KURSY WALUT ORAZ POŻYCZEK.

TABLICA I. Kursy walut na giełdzie w Warszawie.

w złotych — w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Parytet waluta nomin.	Przeciętne kursy roczne 1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
1 dolar Stanów Zjedn. A. P.	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9	8,9	7,2	5,3
1 funt szterl.	43,4	43,4	43,3	43,4	40,5	31,3	29,6	26,8
100 fr. belg.	123,9	124,1	124,0	124,4	124,4	124,4	124,4	123,8
100 fr. szwajc.	172,0	171,7	171,9	172,9	173,2	173,2	172,6	172,1
100 „ francuskich	34,9	35,0	34,9	35,0	35,0	35,0	35,0	34,9
100 flor. holend.	358,3	358,5	357,9	358,7	359,2	359,7	359,4	358,2
100 kor. czechosł.	26,4	26,4	26,4	26,4	26,4	26,4	26,5	22,6
100 „ duńskich	238,9	238,1	237,6	238,5	224,0	168,2	133,7	119,8
100 „ szwedzkich . . .	238,9	238,7	238,6	239,4	227,7	164.9	154,8	138,3
100 lei rumuńskich	5,3	5,5	5,3	5,3	5,3	5,3	5,5	5,5
100 lirów włoskich	46,9	46,9	46,7	46,7	46,6	45,8	46,5	45,6
100 marek niemieckich . .	212,3	212,4	211,9	212,5	211,1	211,8	211,9	209,4
100 szyl. austrjackich . . .	125,4	125,6	125,3	125,7	125,4	125,8	104,5	100,3

TABLICA II. Kursy pożyczek niektórych państw na giełdzie w New-Yorku.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

PAŃSTWA	Oprocentowanie	Rok pożyczki: Zaciągnięcia	Spłaty	Przeciętne kursy roczne w odsetkach wartości nominalnej 1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Polska	6	1920	·	83,9	78,1	73,4	63,7	53,5	58,1	71,0
	8	1925	·	100,0	95,0	91,6	73,3	55,7	66,9	83,2
	7	1927	1947	89,7	84,1	82,4	68,0	51,0	66,0	110,3
Anglja	$5^1/_2$	1917	1937	105,1	102,9	104,7	103,4	101,7	111,2	117,1
Belgja	6	1924	1955	100,5	100,1	103,1	98,7	90,3	93,5	100,0
Czechosłowacja	8	1922	1951	109,7	109,5	110,1	106,5	92,7	91,6	97,7
Finlandja . . .	6	1923	1945	97,7	92,2	92,9	76,3	55,8	70,4	98,1
Francja . . .	7	1924	1949	107.6	108,6	118,2	117,2	114,6	135,1	179,3
Jugosławja . .	8	1922	1962	99,1	88,7	93,6	75,2	33,5	20,3	26,0
Niemcy	$5^1/_2$	1930	1965	—	—	81,2	61,0	42,0	47,4	39,2
	7	1924	1949	106,9	105,9	105,7	86,4	63,5	70,8	56,6
St. Zjednocz. AP	$3^3/_4$	1926	1956	105,3	101,3	105,4	104,8	99,5	103,4	105,1
Węgry. . . .	$7^1/_2$	1924	1944	101,9	100,3	100,9	79,3	38,8	37,2	38,8
Włochy . . .	7	1925	1951	98,2	95,6	97,4	96,0	91,3	97,3	96,4

ZAŁĄCZNIK Nr. 7.

STAŁOŚĆ WALUTY.

W zakresie manipulacji walutą wchodzą w grę trzy metody: 1) dewaluacja ustawowa, 2) deprecjacja faktyczna, ześlizgująca się stopniowo ku nieznanemu zgóry poziomowi, 3) deflacja lub inflacja, jako środki pomocnicze.

Przekonanie ogólne wypowiada się zdecydowanie przeciw niekontrolowanej, wybujałej inflacji. Pozostałe dwie metody mają do przezwyciężenia wspólną trudność, a mianowicie, jak utrzymać stabilizację na nowym poziomie.

Porzucenie obecnego parytetu byłoby silnym wstrząsem zaufania. Chcąc opanować sytuację należałoby wzmocnić pozycję Banku Polskiego przy pomocy restrykcyj kredytowych, aby ograniczyć ilość złotych na rynku i hamować ucieczkę od waluty, a także ucieczkę kapitałów zagranicę. Nie byłaby to polityka zgodna z potrzebami gospodarczemi, ponieważ restrykcje kredytowe wpływają paraliżująco na życie gospodarcze, gdy tymczasem zadaniem obecnem winno być podniesienie aktywności tego życia.

Trudność utrzymania kursu złotego na obniżonym poziomie rozumie każdy. Zapas rezerw nie jest dość duży dla takiego celu. Ale nie to jest najważniejsze. Punkt ciężkości bowiem tkwi w pytaniu, czy taka deprecjacja faktyczna, względnie ustawowa, opłaci się.

Otóż nie należy się łudzić. Deprecjacja faktyczna czy dewaluacja ustawowa nie zapowiadają w dzisiejszych warunkach większych sukcesów ani w handlu zagranicznym, ani w kwestji nożyc cen.

Rozumując teoretycznie, należałoby oczekiwać, że deprecjacja złotego może wpłynąć korzystnie na stan opłacalności w przemyśle i rolnictwie, ponieważ premja walutowa pozwoli zwiększyć ilościowo nasz wywóz zagranicę. Przypuśćmy, że wartość kruszcowa złotego spadnie o 20% w ciągu kilku tygodni czy miesięcy. W tym stosunku podniesie się ilość złotych w papierze, otrzymywanych w Banku Polskim za dewizę, wynikającą z eksportu. Gdyby nawet przyszło zniżyć cenę wywożonych towarów o 10% w złocie, aby skuteczniej konkurować z zagranicą — mimo to eksporter polski zyska nominalnie, bo za mniejszą o 10% ilość złota otrzyma 20% więcej w biletach papierowych.

Przychód pieniężny eksportera, przychód nominalny, podniesie się. W tych warunkach nasz eksport winien dźwigać się z upadku. Wielkość obrotów winna poprawić się. Poprawa wyrażałaby się nietylko wzrostem ilościowym wywozu, ale i wzrostem obrotów na rynku wewnętrznym, ponieważ podniosłyby się przychody pieniężne naszych eksporterów. Jasną zaś jest rzeczą, że przy większych obrotach koszta ogólne rozkładają się na większą ilość jednostek towarowych, co sprzyja rentowności.

Powyższy obraz teoretyczny jest jednak daleki od życiowej prawdy.

Cichem założeniem jest w tym przypadku hipoteza, że wymiana międzynarodowa jest nadal liberalna. Tymczasem liberalizm handlowy należy do historji, jeżeli idzie o praktyczne stosowanie. Izolacja gospodarcza jest obecnie zasadą przewodnią i cokolwiekbyśmy myśleli o wyższości liberalizmu — nakazem chwili jest stosować się do smutnej rzeczywistości. Chcąc nie chcąc, musimy trzymać się zasady do ut des, a więc doskonalić system wymiany kompensacyjnej. Pod tym względem deprecjacja złotego natychmiast skomplikuje położenie.

Obniżając wartość kruszcową złotego, zubożymy kraj w złocie, co zmusi do dalszego kurczenia importu. Kupując zaś jeszcze mniej niż dotychczas, nie będziemy mogli zwiększyć sprzedaży. Zagranica natychmiast odpowie rewizją kontyngentów i umów kompesacyjnych. Wówczas premja walutowa rozbije się o mur reglamentacji przywozowej, zastosowanej przez zagranicę w celu obrony przed zwiększeniem ilościowem naszego eksportu.

Zwolennicy deprecjacji mogą wysunąć argument, że nawet przy dotychczasowym rozmiarze naszego wywozu lub nieco mniejszym, położenie może się przez deprecjację poprawić, ponieważ eksporter będzie otrzymywać np. 20% więcej w złotych papierowych i przez to poprawi się stosunek jego przychodu pieniężnego do kosztów, czyli wzrośnie rentowność produkcji. Teoretycznie jest to możliwe. Praktycznie jest to równie nieżyciowe, jak nadzieja na przeskoczenie barjer handlowych przy pomocy premji walutowej. Jak w tym ostatnim wypadku, cichem założeniem rozumowania jest błędna hipoteza liberalizmu handlowego, tak w poprzedniem taką hipotezą jest złudzenie, że po deprecjacji nie ulegną zmianie koszta produkcji.

Przypuściliśmy deprecjację o 20%. Przypuśćmy teraz, że eksporter węgla lub bekonów

wywozi nadal taką samą ilość w tonnach. Wobec spadku złotego otrzyma 20 % więcej w biletach Banku Polskiego. Zysk nominalny jest rzeczywisty i początkowo bezsporny. Nie będzie to jednak zdobycz trwała, ponieważ stopniowo zaczną podnosić się koszta produkcji, wślad za deprecjacją złotego. Tam, gdzie wchodzi w grę surowiec zagraniczny lub maszyny obcego pochodzenia, zwyżka cen będzie natychmiastowa. Podrożenie środków żywności pociągnie za sobą rychło płace zarobkowe. Koszta kredytu przejawią wkrótce tendencję zwyżkową z powodu ucieczki od waluty, zahamowania kapitalizacji i ogólnego dążenia do zabezpieczenia wartości kapitału przed deprecjacją.

Pozostaje wreszcie grupa obciążeń fiskalnych. Trawi nas deficyt budżetów publicznych od lat kilku. Deprecjacja złotego zwiększyłaby trudności w tym zakresie. Podniosą się bowiem automatycznie wydatki na obsługę długów zagranicznych. Podrożeją materjały konsumowane przez państwo, ponieważ podrożeje import ważnych surowców. Wreszcie ruszą również w górę ceny żywności, bo gdyby nie ruszyły, nie miałaby sensu deprecjacja. Zmusi to rząd do poprawy uposażeń urzędniczych. Czem pokryje Skarb Państwa wzrost wydatków, który wyprzedzi z natury rzeczy przypuszczalną poprawę rentowności gospodarczej i poprawę wpływów podatkowych? Jedynem źródłem ratunkowem mogłaby stać się mniej lub więcej otwarta inflancja. A wtedy ruch zwyżkowy cen, zapoczątkowany deprecjacją złotego, doznałby nowego popędu z tej strony.

Założenie, że po deprecjacji złotego i tylko dzięki deprecjacji, eksport polski utrzyma na dalszą metę poprawę rentowności, jest założeniem nieżyciowem, gdyż koszta produkcji zaczną się szybko podnosić i konsumować z powrotem chwilową poprawę opłacalności, o ile wogóle do niej dojdzie. Wrócimy zatem do punktu wyjścia, ale stracimy po drodze obecny parytet złotego i obecny stan zaufania.

Poza chęcią ułatwienia eksportu, zwolennicy deprecjacji wskazują nadto na konieczność podniesienia cen w interesie lepszej opłacalności. Zasadniczo tendencja zwyżkowa cen winna wskrzeszać rentowność i tem samem ułatwiać spłacanie długów wewnętrznych. W praktyce natomiast wszystko zależy od tego, jak dalece koszta produkcji pozostaną wtyle poza zwyżką cen. Zgóry więc należy zdać sobie sprawę z dwóch rzeczy: 1) możność spłacania długów zależy nietyle od wyższej ceny, ile od jej stosunku do kosztów produkcji, czyli od stopnia opłacalności; 2) trwała poprawa dla całości gospodarstwa społecznego zależeć będzie głównie od zaniku rażącej dyspropocji cen w podstawowych grupach wytwarzania.

Polska jest krajem bardziej rolniczym niż przemysłowym i dlatego kwestja nożyc jest u nas specjalnie piekąca. Czy deprecjacja złotego ułatwi ich zamknięcie przez zwyżkę cen rolnych, zwyżkę, silniejszą od zwyżki cen przemysłowych? Nietrudno znaleźć odpowiedź na to decydujące pytanie po przebytych już doświadczeniach.

Produkcja rolna trwa dłużej, niż przemysłowa. Wieś jest bardziej oddalona od ośrodków bankowych i giełdowych. Produkcja rolna jest ponadto z natury nieelastyczna w swoich rozmiarach. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest wolniejsze tempo przystosowania się cen rolniczych do stanu deprecjacji waluty. W znanych nam już z doświadczenia okresach spadku waluty, wskaźnik cen rolniczych, liczony w złocie pozostawał wtyle poza ruchem zwyżkowym wskaźnika cen nierolniczych. Zmieniało się to natomiast, gdy wracała stabilizacja waluty. Wieś odrabiała swoje opóźnienia, gdy miasto cofało się z pozycyj nadmiernie wysuniętych.

W okresie pierwszej reformy walutowej rozpiętość nożyc wynosiła w pierwszym kwartale 1924 r. przeciętnie 35 punktów na niekorzyść rolnictwa. Tak wyglądał dorobek okresu markowego, to znaczy okres waluty zdeprecjonowanej. W miarę trwania stabilizacji rozpiętość zanikała już w trzecim kwartale 1924 r. osiągnęła względne zrównanie ramion. W czwartym kwartale wskaźnik rolny podnosi się nawet o 5 punktów ponad wskaźnik przemysłowy. Podobny przebieg obserwowaliśmy w drugim okresie stabilizacji. W ostatnim kwartale 1925 r. rozpiętość nożyc wynosiła przeciętnie $13^1/_2$ punktów na niekorzyść rolnictwa. Podczas deprecjacji nastąpiło wyraźne pogorszenie proporcji. W trzecim zaś kwartale 1926 r., a więc już po trzech miesiącach stabilizacji faktycznej, nożyce zamknęły się i od czwartego kwartału wraca przewyżka wskaźnika rolniczego, oraz wszystkie jej skutki dodatnie dla całości życia gospodarczego.

Powyższe przykłady mają dobitną wymowę. Przekonaliśmy się już dwukrotnie, że deprecjacja waluty, gdy się u nas zaczyna, wywiera na nożyce cen wpływ rozwierający na niekorzyść rolnictwa. Przekonaliśmy się również dwukrotnie, że powrót do stabilizacji sprzyja zamykaniu się nożyc na korzyść rolnictwa.

Nakoniec jeszcze jedna uwaga. Rolnicy pamiętają czasy inflacji markowej, jako t. zw. dobre czasy. Produkcja rolna dobrze się wówczas opłacała. Zapominają jednak, że nie można tych wspomnień przerzucać na dzień dzisiejszy. Położenie zmieniło się radykalnie. Rentowność pozornie zależy od wysokości ceny, a właściwie zależy od stosunku kosztów do tej ceny. Pod tym względem okres inflacji markowej był wyjątkowy. Rolnictwo nasze zwolniło się z długów przez repudjację rubla, korony i marki. Potrzeby ciał publicznych zaspakajała prasa drukarska. Robociznę płacono głównie w naturze. Przy wyjątkowo niskich kosztach produkcji, to znaczy w braku większego obciążenia kosztami kredytu i podatkami, produkcja rolna mogła się łatwo opłacać.

Wchodził wreszcie w grę inny czynnik wyjątkowy. W pierwszych latach po wojnie światowej mieliśmy deficyt w produkcji rolnej, dzisiaj natomiast świat ma nadmiar. Mamy nadto całkiem inne położenie, jeżeli idzie o koszty produkcji, obciążenia fiskalne są bez porównania wyższe. Zadłużenie rolnictwa odbudowało się z biegiem lat ponad racjonalną proporcję do dochodu.

W tych warunkach inflacja musiałaby dzisiaj działać całkiem inaczej.

Wejście do bloku złotego i utrzymanie dotychczasowego parytetu przysporzyło nam wielką korzyść.

Zarobiliśmy na czysto na deprecjacji, funta, dolara i kilku innych walut. Zarobiliśmy wielką sumę wyłącznie na obniżeniu wartości kruszcowej państwowych długów zagranicznych. Należałoby jeszcze dodać zysk, osiągnięty przez samorządy i prywatne gospodarstwo.

Gdybyśmy mieli budżet zrównoważony i ponadto pewne rezerwy z przeszłości, możnaby — w razie deprecjacji waluty — łatwiej przeskoczyć przez grożące ewentualnie trudności kasowe. Zamiast tego — mamy chroniczny deficyt od kilku lat. W tych warunkach nie trudno dostrzec istotny stan rzeczy. Deprecjacja złotego oznaczałaby zwiększenie deficytu w roku bieżącym i utrudniłaby odzyskanie równowagi w latach następnych. Wynika stąd, że rząd w razie deprecjacji złotego, musiałyby się niezwłocznie podnieść np. taryfy kolejowe, ceny artykułów monopolowych i zacząć przygotowania do waloryzacji podatków, aby ratować Skarb Państwa przed katastrofą w roku przyszłym.

Waloryzacja podatków byłaby zabiegiem bardzo dotkliwym. Niezależnie zaś od samej waloryzacji, musielibyśmy możliwie rychło pomyśleć o nowym programie fiskalnym, w większym stylu, aby zahamować koło inflacji przez stanowcze i szybkie opanowanie deficytu skarbowego. Na przełomie lat 1923/24 zdobyliśmy się na wielki wysiłek pod postacią podatku majątkowego. Coś podobnego groziłoby nam nieuchronnie w razie ponownego rozkładu walutowego i powrotu gospodarki inflacyjnej. Kto chce ryzykować dzisiaj deprecjację, ten nie może wykluczyć niebezpieczeństwa inflacji. Oznacza to, że konsekwencją ostateczną stałby się wzrost obciążenia fiskalnego przez waloryzację podatków na początku, a nadzwyczajną jakąś ofiarę na końcu.

Nielepiej przedstawiałaby się przyszłość z punktu widzenia kosztów kredytu. Deprecjacja złotego wpłynęłaby zabójczo na kapitalizację i zagroziłaby bankom przez nagły odpływ wkładów. Musiałyby ulec skasowaniu ulgi w spłatach i procentach oraz upadłyby wszelkie układy, zmierzające do oddłużenia. Stopa procentowa musiałaby pójść w górę, a kredyt podrożeć i stać się możliwym tylko w złocie lub towarze, a więc nastąpiłaby waloryzacja wszelkich nowych zobowiązań.

Wobec tego nasuwa się ostateczna odpowiedź: deprecjacja złotego byłaby bardziej ryzykowna niż trzymanie się obecnego parytetu.

Skoku w ciemności nie może doradzać nikt trzeźwo myślący. A chociaż prawdą jest, że stan obecny jest niezwykle ciężki, i dochowanie wierności obecnemu parytetowi wymaga ofiar, mimo to możliwa jest tylko jedna odpowiedź: należy zachować stałość polskiej waluty!

ZAŁĄCZNIK Nr. 8.

ŚRODKI OBROTOWE

TABLICA I. Obieg pieniężny w Polsce.

Stan w dn. 31.XII. w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
	w miljonach złotych						
Ogółem	1.539	1.600	1.569	1.459	1.325	1.346	1.365
Bilety Banku Pol.	1.295	1.340	1.328	1.218	1.003	1.000	981
Bilety zdawkowe	99	64	3	1	—	—	—
Bilon	145	196	238	240	332	342	384
	w odsetkach						
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Bilety Banku Pol.	84,2	83,8	84,6	83,5	75,7	74,6	71,9
Bilety zdawkowe	6,4	4,0	0,2	0,1	—	—	—
Bilon	9,4	12,2	15,2	16;4	24,3	25,4	28,1
	Wskaźniki						
Obrót pieniężny ogółem	100,0	103,96	101,95	94,80	86,09	87,46	88,69
Bilety Banku Pol.	100,0	103,47	102,55	94,05	77,45	77,53	75,75

TABLICA II. Wkłady i kredyty krótkoterminowe w instytucjach kredytowych i oszczędnościowych w Polsce.

Stan w dn. 31.XII. w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
	w miljonach złotych						
	Wkłady						
Ogółem	2.515	2.698	3.059	2.693	2.734	2.748	3.004
Bank Polski	182	177	162	190	196	225	188
Bank Gospodarstwa Krajowego	351	255	243	239	261	237	314
Państwowy Bank Rolny	54	71	62	63	61	97	111
Banki Komunalne	45	61	69	63	64	72	79
Banki akcyjne	861	882	1.020	612	527	450	468
Oddziały zagr. banków akc.	80	77	72	56	53	51	50
P. K. O.	316	384	431	510	623	714	858
Kasy oszczędności	359	446	582	603	628	615	664
Gminne kasy poż.-oszczędn.	2	4	6	7	7	7	7[2])
Spółdzielnie kredytowe	262	338	406	346	310	276	260
Centralna Kasa Sp. Rolniczych	3	3	6	4	4	4	5

Verte

C. d.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
	w miljonach złotych						
Kredyty krótkoterminowe							
Ogółem	**3.253**	**3.559**	**3.835**	**3.165**	**2.751**	**2.636**	**2.635**
Bank Polski	732	781	758	796	700	767	709
Bank Gospodarstwa Krajowego .	267	253	236	219	202	206	244
Państwowy Bank Rolny	186	215	214	156	103	106	111
Banki komunalne	39	52	57	56	46	48	43
Banki akcyjne	1.135	1.142	1.287	825	708	605	597
Oddziały zagr. banków akc. . .	178	194	194	118	93	85	101
P. K. O.	30	33	16	19	18	23	31
Kasy oszczędności [1])	264	345	428	410	366	325	333
Gminne kasy poż.-oszczędn. . . .	14	22	26	24	22	22	22[2])
Spółdzielnie kredytowe	387	501	593	522	474	432	432[2])
Centralna Kasa Sp. Rolniczych . .	21	21	26	20	19	17	12
Wskaźniki							
Wkłady ogółem	**100.0**	**107,28**	**121,63**	**107,08**	**108,71**	**109,26**	**119,44**
Kredyty krótkoterminowe ogółem .	**100,0**	**109,40**	**117,89**	**97,29**	**84,57**	**81,03**	**81,00**
Różnica: kredyt krótkoterm.-wkłady (tys. zł.)	+738	+861	+776	+462	+17	—112	—369
Wskaźnik różnicy	*100*	*116,67*	*105,15*	*63,96*	*2,30*	.	.

[1]) Bez kredytów krótkoterminowych, udzielonych związkom samorządowym.

[2]) Z powodu braku danych z 1934 r., cyfry te były przyjęte jako identyczne z rokiem poprzednim (1933). Z tego powodu i suma „ogółem" tak wkładów, jak i kredytów w roku 1934 nie jest w zupełności zgodna z rzeczywistością.

ZAŁĄCZNIK Nr. 19.

ZANIK INWESTYCYJ.

TABLICA I. Ruch krajowych spółek akcyjnych w Polsce [1]).

w/g Głównego Urzędu Statystycznego

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Spółki nowozałożone:							
Liczba spółek	80	72	54	33	37	18	21
Kapitał w milj. zł.	112,0	59,1	55,2	19,0	48,3	31,3	8,1
Powiększenie kapitału [2]):							
Liczba powiększeń	172	128	101	48	35	23	19
Kapitał w milj. zł.	216,1	185,9	163,3	54,7	93,6	16,5	14,8
Zmniejszenie kapitału:							
Liczba zmniejszeń	5	3	13	14	12	23	19
Kapitał w milj. zł.	6,7	7,4	18,5	26,6	38,2	48,7	39,7
Wskaźniki							
Spółki nowozałożone:							
Liczba spółek	100,0	90,0	67,5	41,2	46,2	22,5	26,2
Kapitał w milj. zł.	100,0	52,8	49,3	17,0	43,1	27,9	7,2
Powiększenie kapitału:							
Liczba powiększeń	100.0	74,4	58,7	27,9	20,3	13,4	11,0
Kapitał w milj. zł.	100,0	86,0	75,6	25.3	43,3	7,6	6,8
Zmniejszenie kapitału:							
Liczba zmniejszeń	100,0	60,0	260,0	280,0	240,0	460,0	380,0
Kapitał w milj. zł.	100,0	110,0	276,1	397,0	570,1	726,8	592 5

[1]) Spółki, których zarząd znajduje się w Polsce.

[2]) Uwzględniono tylko powiększenia drogą subskrupcji.

TABLICA II. Zanik inwestycyj w przemyśle w latach 1928 — 1933.

w/g Cywińskiego: „Przemysł polski i nasze położenie gospodarskie"

Przemysł górniczo-hutniczy. Wartość inwestycyj 1.151.503 tys. zł.; nominalny przyrost 8,7%, faktyczny ubytek 13.1%.

Włókiennictwo. Wartość inwestycyj 967.097 tys. zł.; nominalny przyrost 7.6%, ubytek rzeczywisty 14.2%.

Przemysł węglowy. Wartość inwestycyj kopalni węgla 510.375 tys. zł.; przyrost nominalny 17.8%, ubytek rzeczywisty 4%.

Elektryfikacja. Wartość inwestycyj 498.165 tys. zł.; przyrost nominalny 26.5%, przyrost rzeczywisty 4.7%.

Przemysł naftowy. Wartość inwestycyj 456.385 tys. zł.; przyrost nominalny 3.3%, ubytek rzeczywisty 18.5%.

Przemysł metalowy. Wartość inwestycyj 442.469 tys. zł.; przyrost nominalny 7.9%, ubytek rzeczywisty 13.9%.

Cukrownictwo. Wartość inwestycyj 407.453 tys. zł.; przyrost nominalny 8,3%, ubytek rzeczywisty 13.5%.

Przemysł chemiczny. Wartość inwestycyj 347.907 tys. zł.; przyrost nominalny 20.4%, ubytek rzeczywisty 1.4%.

Przemysł spożywczy. Wartość inwestycyj 259.529 tys. zł.; przyrost nominalny 9.9%, ubytek rzeczywisty 11.9%.

Przemysł mineralny. Wartość inwestycyj 220.947 tys. zł.; przyrost nominalny 19.9%, ubytek rzeczywisty 1.9%.

Przemysły różne. Wartość inwestycyj 206.198 tys. zł.; przyrost nominalny 33%, przyrost rzeczywisty 11.2%.

Przemysł komunikacyjny. Wartość inwestycyj 232.432 tys. zł.; przyrost nominalny 16%, ubytek rzeczywisty 5.8%.

Przemysł papierniczy. Wartość inwestycyj 176.576 tys. zł.; przyrost nominalny 15.3%, ubytek rzeczywisty 6.5%.

Przemysł elektrotechniczny. Wartość inwestycyj 63.018 tys. zł.; przyrost nominalny 10.7%, ubytek rzeczywisty 10.1%.

Przemysł budowlany. Wartość inwestycyj 38.537 tys. zł.; przyrost nominalny 13.2%, ubytek rzeczywisty 8.6%.

Przemysł drukarski. Wartość inwestycyj 37.960 tys. zł.; przyrost nominalny 10.3%, ubytek rzeczywisty 11.5%.

Przemysł konfekcyjny. Wartość inwestycyj 35.100 tys. zł.; przyrost nominalny 13.7%, ubytek rzeczywisty 8.1%.

Przemysł garbarski. Wartość inwestycyj 21.132 tys. zł.; przyrost nominalny 3%, ubytek rzeczywisty 24.8%.

Przemysł ekspedycyjny. Wartość inwestycyj 14.151 tys. zł.; przyrost nominalny 2.7%, ubytek rzeczywisty 19.1%.

TABLICA III. Wydatki gotówkowe na inwestycje gospodarstw włościańskich.

w/g „Badań nad opłacalnością gospodarstw włościańskich" Instytutu Puławskiego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
	złotych							
Ogółem	**62.52**	**73.01**	**69.81**	**64.96**	**47.15**	**25.41**	**20.14**	**16.49**
Wskaźniki	*89.6*	*104.6*	100.0	*93.0*	*67.53*	*36.4*	*28.8*	*23.6*
Naprawa budynków . . .	12.01	10.06	8.46	8.43	6.74	3.48	2.47	2.56
Naprawa inwent. martwych	9.23	9.26	6.56	6.88	5.93	3.82	3.20	3.05
Drobne narzędzia	—	—	1.97	1.98	1.69	1.18	0.99	0.94
Inwestycje budynkowe . .	10.53	16.57	20.32	15.81	14.04	8.24	5.88	3.55
Inwentarz martwy	12.53	17.44	14.36	13,97	9.25	3,26	2.52	2.50
Sprzęty kuchenne	5.68	5.29	4.56	3.76	2.70	1.72	1.42	1.53
Meble i sprzęty	12,54	14.39	13.58	14.13	6.80	3.71	3.66	2.36

TABLICA IV. Sprzedaż maszyn i narzędzi rolniczych na rynku krajowym[1]).

w tysiącach złotych. w/g Głównego Urzędu Statystycznego

Lata	Sprzedaż produkcji krajowej	Handel zagraniczny: Przywóz	Handel zagraniczny: Wywóz	Handel zagraniczny: Saldo przywóz — wywóz +	Ogółem sprzedaż na rynku krajowym	Wskaźnik wartości ogółem	Wskaźnik cen artykułów nabywanych przez rolników	Wskaźnik ilościowy[2])
1929	46.447	31.903	2.209	— 29.694	76.141	100,0	100,0	100,0
1930	29.412	17.273	910	— 16.363	45.775	60,1	97,6	61,6
1931	5 870	8.516	2.246	— 6.270	12.140	15,9	89,9	17,7
1932	4.281	2.788	1.037	— 1.751	6.032	7,9	80,6	9,8
1933	5.831	2.913	795	— 2.118	7.949	10,4	72,2	14,4

¹) Z wyjątkiem wszelkich silników i niektórych maszyn specjalnych.

²) Wskaźnik ilościowy otrzymano przez podzielenie wskaźnika wartości ogółem przez wskaźnik cen artykułów nabywanych przez rolników i pomnożenie przez 100.

ZAŁĄCZNIK Nr. 10.

BEZROBOCIE.

TABLICA I. Robotnicy zatrudnieni w górnictwie, hutnictwie, w wielkim i średnim przemyśle przetwórczym oraz na robotach publicznych w Polsce.

Stan w dn. 31/XII. w/g. Głównego Urzędu Statystycznego

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
	w tysiącach						
Ogółem	**862,8**	**780,1**	**655,2**	**535,9**	**478,6**	**517,7**	**547,1**
Wskaźnik	*100,0*	*90,4*	*75,9*	*62,1*	*55,5*	*60,0*	*63,4*
Górnictwo	147,4	163,7	148,1	132,0	109,5	98,4	97,8
Hutnictwo	66,6	59,8	51,9	42,1	31,5	33.5	36,7
Przemysł przetwórczy .	577,0	488,7	391,3	300,4	278.0	324,9	351,3
Inne	71,8	67,9	63,9	61,4	59,6	60,9	61,3
Roboty publiczne .	**17,3**	**16,6**	**11,1**	**13,9**	**17,5**	**34,6**	**39,3**
Wskaźnik	*100,0*	*95,9*	*64,2*	*80,3*	*101,2*	*200,0*	*227,2*

TABLICA II. Liczba przepracowanych robotniko-dni w górnictwie i hutnictwie w Polsce.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

GAŁĘZIE PRACY	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
	w tysiącach						
Kopalnie węgla kamiennego .	32.104,7	36.590,4	29.943,7	27.940,8	20.451,8	17.460,1	17.491,1
Kopalnie rudy żelaznej . . .	1.735,0	1.601,2	1.077,0	630,8	188,3	300,1	418,0
Kopalnie cynku i ołowiu . .	2.135,5	2.078,5	1.773,4	926,2	323,5	391,8	450,0
Huty żelaza	15.202,7	15.241,8	12.156,6	9.381,9	6.010,5	6.932,3	7.946,5
Huty cynku	—	3.629,9	3.247,0	2.392,3	1.434,5	1.283,3	1.379,7

TABLICA III. Liczba przepracowanych robotniko-godzin w wielkim i średnim przemyśle przetwórczym w Polsce.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

PRZEMYSŁY	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
	w miljonach						
Ogółem . .	**1190,5**	**1165,0**	**945,8**	**780,8**	**628,3**	**637,1**	**737,1**
Wskaźnik . .	*100,0*	*97,9*	*79,4*	*65,6*	*52,8*	*53,5*	*61,9*
Mineralny . . .	139,1	137,0	103,0	77,5	57,2	63,2	81,0
Metalowy . . .	200,7	201,7	153,1	114,4	88,7	90,5	109,8
Chemiczny . . .	77,2	80,2	78,0	69,5	58,1	56,5	63,0
Włókienniczy . .	345,0	316,2	246,8	234,1	200,7	207,5	232,3
Papierniczy . . .	27,0	27,0	26,3	23,4	21,7	21,3	23,9
Skórzany	11,8	10,4	9,8	8,6	8,6	9,2	10,4
Drzewny	117,7	113,7	95,7	70,0	53,5	61,1	72,7
Spożywczy . . .	129,6	135,9	125,6	105,7	88,2	76,4	82,1
Odzieżowy . . .	30,4	32,4	27,5	22,2	16,4	18,7	23,2
Budowlany . . .	89,0	86,4	56,7	34,6	18,2	15,7	21,0
Poligraficzny . .	23,0	24,1	23,3	20,8	17,0	17,0	18,3

TABLICA IV. Odsetek robotników częściowo zatrudnionych w wielkim i średnim przemyśle przetwórczym.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Ogółem	**13,0**	**16,3**	**22,8**	**25,6**	**38,8**	**36,0**	**33,1**

TABLICA V. Bezrobotni zarejestrowani i otrzymujący zasiłki.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Bezrobotni zarejestrowani w tysiącach	126	185	300	313	220	343	414
Bezrobotni otrzymujący zasiłki w tysiącach	44	80	104	150	82	51	67

TABLICA VI. Przeciętna ludność w ciągu roku kalendarzowego w Polsce.

w tysiącach

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Ogólna liczba ludności	**30,697**	**31,083**	**31,472**	**31,931**	**32,407**	**32,831**	**33,221**
Liczba ludności wiejskiej[1])	22,409	22,690	22,974	23,310	23,657	23,967	24,251

[1]) Przy obliczeniach wzięto za podstawę % ludności wiejskiej (73%) w/g spisu z dn. 9.XII. 1931 r.

TABLICA VII. Obszar uprawy pod ważniejszemi ziemiopłodami.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

ZIEMIOPŁODY	w tysiącach ha.							w % ziemi ornej						
	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Ogólna powierzchnia zasiewów	15.444,462	16.479,632	16.859,624	16.948,429	16.824,781	16.931,704	17.051,128	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
w tem:														
pszenica	1.289,586	1.426,994	1.645,469	1.819,103	1.726,154	1.694,456	1.774,420	8,35	8,66	9,75	10,74	10,26	10,01	10,41
żyto	5.340,600	5.798,410	5.895,003	5.771,965	5.645,711	5.775,306	5.675,121	34,58	35,18	34,96	34,05	33,55	34,11	33,28
jęczmień	1.156,047	1.258,550	1.233,575	1.272,401	1.206,704	1.166,484	1.191,236	7,48	7,64	7,31	7,50	7,17	6,89	6,98
owies	2.038,159	2.191,581	2.186,967	2.171,933	2.220,414	2.204,432	2.212,080	13,20	13,30	12,97	12,82	13,20	13,02	12,97
ziemniaki	2.504,674	2.635,831	2.671,785	2.717,641	2.715,066	2.739,783	2.797,609	16,22	15,99	15,85	16,04	16,14	16,18	16,41
buraki cukrowe . . .	234,293	238,897	185,020	148,639	116,059	99,044	111,999	1,52	1,45	1,10	0,88	0,69	0,58	0,66
groch, fasola, bób i soczewica	215,089	228,086	240,601	238,610	217,257	213,184	216,710	1,39	1,39	1,43	1,41	1,29	1,26	1,27
peluszka, wyka i bobik	142,309	135,272	141,908	160,479	191,526	201,139	203,009	0,92	0,82	0,85	0,95	1,14	1,19	1,19

TABLICA VIII. Ogólna ilość zwierząt gospodarskich.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

RODZAJ ZWIERZĄT GOSPODARSKICH	sztuki							Zmiany w %% w porównaniu z r. ub.						
	1927	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1927	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Konie	4.069,067	4.046,734	4.102,651	4.123,545	3.940,132	3.772,793	3.763,819	·	— 0,6	+ 1,4	+ 0,5	— 4,4	— 4,3	— 0,2
Bydło rogate . . .	8.601,101	9.056,749	9.399,516	9.786,389	9.460,682	8.985,174	9 257,856	·	+ 5,3	+ 3,8	+ 4,1	— 3,3	— 5,0	+ 3,0
Trzoda chlewna . .	6.329,395	4.828,641	6.047,250	7.320,898	5.843,654	5.752,863	7.090,523	·	— 23,8	+ 25,2	+ 21,1	— 20,2	— 1,6	+ 23,3
Owce	1.917,699	—	2.492,101	2.598,621	2.488,054	2.556,811	2.554,128	·	·	+ 7,7	+ 4,3	— 4,3	+ 2,8	— 0,1
Kozy		2.523,493	226,780	237,412	247,660	277,529	320,966	·	·		+ 4,7	+ 4,3	+ 12,1	+ 15,6

ZAŁĄCZNIK Nr. 11.

NIERENTOWNOŚĆ PRODUKCYJ.

TABLICA I. Ceny surowców.

w/g Cywińskiego.

SUROWCE			1928 r.	1933 r.	Spadek %
Drzewo surowe sosnowe	za metr³	zł.	70,0	21,5	70
Bawełna	„ 10 kg.	„	47,0	17,4	63
Wełna	„ 1 „	„	22,7	9,7	27
Juta	„ 100 „	„	146,8	43.8	70
Węgiel górnośląski	„ tonnę	„	33,4	29,5	17
Koks	„ „	„	43,6	39,0	11
Surówka odlewnicza	„ 100 kg.	„	21,0	15,0	19
Żelazo handlowe	„ „ „	„	35,0	28,0	20
Blacha żelazna	„ „ „	„	43.3	35,1	19
Papier rotacyjny	„ „ „	„	68,0	49,8	17
Cegła	„ 1000 szt.	„	117,8	58,3	50
Cement	„ 100 kg.	„	7,1	5,2	17
Nafta	„ „ „	„	45,9	42,6	7
Kwas siarkowy	„ tonnę	„	55,2	60,0	—9

TABLICA II. Płace.

w/g Cywińskiego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Stawki w groszach		Spadek %
	1928	1935	
Kopalnie węgla i rud	106	106	0
Hutnictwo	109	117	—8
Przemysł mineralny	70	48	31
„ metalowy	97	81	16
„ chemiczny	109	84	23
„ włókienniczy	83	66	20
„ papierniczy	92	71	23
„ skórzany	115	80	30
„ drzewny	62	41	34
„ spożywczy	98	71	28
„ odzieżowy	72	57	21
„ budowlany	113	82	27
„ poligraficzny	141	108	23

TABLICA III. Wskaźnik produkcji przemysłowej.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

	Lata						
	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Wskaźniki . . .	*100*	*100*	*82*	*69*	*54*	*55*	*63*

TABLICA IV. Rozchody gotówkowe na niektóre wydatki sztywne gospodarstwa rolnego na 1 ha. ziemi użytkowej.

(Gospodarstwa włościańskie (2—50 ha.) średnia dla Polski wg. Instytutu Puławskiego).

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
	w złotych						w procentach					
Ogółem rozchody	**373,66**	**347,79**	**274,93**	**181,13**	**126,60**	**95,33**	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**	**100,00**
w tem:												
Podatki . .	10,98	10,55	8,87	6,42	6.13	5,96	2,94	3,03	3,23	3,54	4,84	6,25
Ubezpieczenia . . .	3,49	4,43	3,84	2,59	2,31	2,05	0,93	1,27	1,40	1,43	1,82	2,15
Procenty od długów .	11,97	15,52	14,17	9.45	6,18	4,27	3,20	4,46	5,15	5.22	4,88	4.48
Podatki ubezpieczenia i %% od długów	26,44	30,50	25,88	18,46	14,62	12.28	7,07	8,76	9,98	10,19	11,54	13,88

TABLICA V. Przychody gotówkowe gospodarstwa rolnego na 1 ha ziemi użytkowej.

Gospodarstwa włościańskie (2—50 ha) średnia dla Polski (w/g Instytutu Puławskiego

	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
	w złotych					
Ogółem	505,95	469,10	359,45	233,09	170,68	144,10

TABLICA VI. Szacunek ceny ziemi w Polsce.

w złotych za 1 ha. w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ziemia z budynkami, inwentarzami i zapasami										Ziemia bez budynków, inwentarzy i zapasów									
	1928					I-sze półrocze 1933 r.					1928					I-sze półrocze 1933 r.				
	centralne	wschodnie	poznańskie i pomorskie	śląskie	południowe	centralne	wschodnie	poznańskie i pomorskie	śląskie	południowe	centralne	wschodnie	poznańskie i pomorskie	śląskie	południowe	centralne	wschodnie	poznańskie i pomorskie	śląskie	południowe
Ziemia żytnia dobra zdatna pod pszenicę . .	2.830	1.680	2.710	3.750	3.730	.	.	.	.	.	2.330	1.210	2.020	2.670	3.090	.	.	.	.	.
Ziemia żytnio-ziemniaczana słabsza	2.130	1.470	2.130	3.400	3.010	.	.	.	.	.	1.710	820	1.500	2.290	2.440	.	.	.	.	.
Ziemia żytnio-ziemniaczana, średnia:																				
gospod. włośc. małe . .	.	.	.	.	.	1.180	650	1.300	2.370	1.670	.	.	.	.	.	860	460	860	1.550	1.270
" " większe .	.	.	.	.	.	1.170	660	1.200	2.100	1.660	.	.	.	.	.	850	470	810	1.360	1.240
" folwarczne . .	.	.	.	.	.	1.110	660	1.080	1.770	1.490	.	.	.	.	.	840	460	730	1.220	1.150

ZAŁĄCZNIK Nr. 12.

SPADEK DOCHODU SPOŁECZNEGO.

TABLICA I. Dochód społeczny przechodzący przez rynek.

w/g Instytutu Badania Konjunktur i Cen.

	w miljardach zł.	
	1929	1933
Ogólny dochód przechodzący przez rynek (poza usługami Państwa) . . .	17,4	8,9
Wskaźnik	*100,0*	*51,1*
Dochód społeczny ogółem	**26,1**	**15,1**
Dochód przechodzący przez rynek (wraz z usługami Państwa)	17,9	11,0
Spożycie wsi	8,2	4,5

TABLICA II. Dochód społeczny[1]) na 1 ha ziemi z gospodarstw włościańskich (2 — 50 ha).

w/g Instytutu Puławskiego.

	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
Dochód w zł. . . .	388.42	320.05	228.62	183.22	167.38	163.66
Wskaźniki	*100.00*	*82.40*	*61.43*	*47.17*	*43.10*	*42.13*

[1]) Dochód społeczny określony jako suma dochodów jakie czerpią z gospodarstwa rolnego właściciel i osoby trzecie, jak Państwo, samorząd, wierzyciele i najemnicy.

TABLICA III. Obciążenie dochodu społecznego w 1933 r.

w/g Instytutu Badania Konjunktur i Cen.

Wydatki państwowe na administrację	2.200	miljonów zł.
Wydatki województwa Śląskiego	70	" "
Wydatki samorządów	600	" "
Wydatki inne, wydzielone formalnie z budżetu publicznego	210	" "
Razem	3.080	miljonów zł.
Wydatki ludności na cele konsumcyjne	8,3	miljarda zł.
Spożycie wsi (wewnętrzne)	4,5	" "
Kapitalizacja	0,5	" "
Wartość usług świadczonych przez administrację publiczną	2,2	" "
Razem dochód społeczny	15,5	miljarda zł.

Budżet publiczny równa się 20% dochodu społecznego

w czem 15% = produkcja usług

5% = przetasowanie dochodów

Budżet publiczny w 1929 r. równa się 11% dochodu społecznego.

ZAŁĄCZNIK Nr. 13.

WYDATKI I DOCHODY BUDŻETOWE SKARBU PAŃSTWA, SKARBU ŚLĄSKIEGO I SAMORZĄDU TERYTORJALNEGO.

TABLICA I. Wydatki i dochody budżetowe Państwa Polskiego.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34	1934/35	1935/36[1]
	w miljonach złotych							
	Wydatki							
Ogółem	**2.808**	**2.991**	**2.801**	**2.467**	**2.245**	**2.206**	**2.176**	**2.168**
Zwyczajne	2.563	2.755	2.654	2.386	2.176	2.129	2.101	2.097
Nadzwyczajne	245	236	147	81	69	77	75	71
	Dochody							
Ogółem	**3.000**	**3.030**	**2.748**	**2.262**	**2.000**	**1.869**	**2.115**	**2.010**
Zwyczajne	2.790	2.849	2.596	2.143	1.909	1.782	1.837	1.882
Nadzwyczajne	219	181	152	119	91	87	278	134

[1]) preliminowane.

TABLICA II. Wydatki i dochody Skarbu Śląskiego.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34	1934/35[1]	1935/36[1]
	w miljonach złotych							
	Wydatki							
Ogółem	**117,0**	**176,9**	**156,4**	**109,4**	**82.5**	**70,5**	**66,8**	**69,8**
Zwyczajne	88,2	128,1	115,4	93,5	77,3	67,4	63.3	66,9
Nadzwyczajne	28,8	48,8	41,0	15,9	5,2	3,1	3,5	2,9
	Dochody							
Ogółem	**137,4**	**162,1**	**145,9**	**108,3**	**84,8**	**74,8**	**66,8**	**69,8**
Zwyczajne	137,4	158,5	145,9	108,3	84,8	74,8	66,3	69,2
Nadzwyczajne	—	3,6	—	—	—	—	0,5	0,6

[1]) preliminowane.

TABLICA III. Wydatki związków samorządu terytorjalnego w Polsce.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34	1934/35
	w miljonach złotych						
Wydatki ogółem							
Ogółem	**1,293,0**	**1,285,4**	**1,183,1[1])**	**890,4[2])**	**719,1[2])**	**629,1[3])**	**606,9**
Gminy wiejskie	153,1	183,7	160,9	135,1	121,1	108,6	107,8
Miasta	766,6	662,5	631,3[1])	480,4	457,0	396,1	369,3
Związki samorządowe:							
powiatowe	225,8	228,0	203,1	147,5	125,2	114,0	116,6
wojewódzkie	.	.	.	.	.	10,4	13,2
Wydatki zwyczajne							
Ogółem	**772,7**	**880,9**	**888,6**	**735,0**	**605,3**	**535,6**	**530,6**
Gminy wiejskie	113,7	127,4	125,2	115,9	109,9	99,7	100,2
Miasta	408,4	442,5	471,8	389,4	373,2	328,9	320,2
Związki samorządowe:							
powiatowe	140,7	155,4	151,4	123,9	107,7	97,5	98,3
wojewódzkie	.	.	.	.	.	9,5	11,9
Wydatki nadzwyczajne							
Ogółem	**520,3**	**404,5**	**294,5**	**155,4**	**113,8**	**93,5**	**76,3**
Gminy wiejskie	39,4	56,3	35,7	19,2	11,2	8,9	7,6
Miasta	358,2	220,0	159,5	91,0	83,8	67,2	49,1
Związki samorządowe:							
powiatowe	85,1	72,6	51,7	23,6	17,5	16,5	18,3
wojewódzkie	.	.	.	.	.	0,9	1,3

[1]) Bez m. Gdyni.

[2]) Łącznie z wydatkami szpitali i zakładów opiekuńczych wydzielonych z budżetu administrac.

[3]) Bez pokrycia niedoborów budżetowych z lat ubiegłych. Lata budżetowe od 1928/29 do 1933/34 obliczone są na podstawie zamknięć rachunkowych budżetów administrac. Rok. 1934/35 na podstawie preliminarzy budżetów admin.

TABLICA IV. Dochody związków samorządu terytorjalnego w Polsce.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/32	1933/34	1934/35
	w miljonach złotych						
Dochody ogółem							
Ogółem	**1.316,5**	**1.249,1**	**1.132,6**[1])	**840,1**[2])	**648,6**[2])	**637,2**[3])	**630,6**
Gminy wiejskie	152,5	179,4	154,4	125,2	109,8	106,4	110,6
Miasta	777,5	658,4	603,4[1])	452,8	407,8	399,7	386,7
Związki samorządowe:							
powiatowe	218,4	215,3	187,1	139,0	116,5	119,9	120,0
wojewódzkie	·	·	·	·	15,0	11,2	13,3
Dochody zwyczajne							
Ogółem	·	·	**964,0**	**748,8**[2])	**554,2**[2])	**541,1**	**551,6**
Gminy wiejskie	·	·	129,8	112,3	99,1	99,2	104,0
Miasta	·	·	490,2	390,8	336,6	327,0	328,6
Związki samorządowe:							
powiatowe	·	·	160,4	125,1	104,8	104,9	106,9
wojewódzkie	·	·	·	·	13,7	10,0	12,1
Dochody nadzwyczajne							
Ogółem	·	·	**168,6**	**91,3**	**94,4**	**96,1**	**79,0**
Gminy wiejskie	·	·	24,6	12,9	10,7	7,2	6,6
Miasta	·	·	113,2	62,0	70,7	72,7	58,1
Związki samorządowe:							
powiatowe	·	·	26,7	13,9	11,7	15,0	13,1
wojewódzkie	·	·	·	·	1,3	1,2	1,2

[1]) Bez m. Gdyni.
[2]) Łącznie z dochodami ze szpitali i zakładów opiekuńczych wydzielonych z budżetu administrac.
[3]) Bez nadwyżek z lat ubiegłych.

ZAŁĄCZNIK Nr. 14.

POŁOŻENIE KAPITAŁÓW INWESTOWANYCH.

TABLICA I. Majątek czysty rolników na 1 ha.

Przeciętna dla Polski w gospodarstwach 2 — 50 ha., w/g Instytutu Puławskiego.

LATA	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
Suma w zł.	3591	3569	3349	2781	2101	1728
Wskaźniki	*100,0*	*99,4*	*93,3*	*77,4*	*58,5*	*48,4*

TABLICA II. Przychód czysty na ha.

Przeciętna dla Polski w gospodarstwach 2—50 ha w/g Instytutu Puławskiego.

LATA	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
Suma w zł.	132,89	87,29	11,08	— 4,40	15,67	36,33

TABLICA III. Przychód czysty w % majątku czystego.

Przeciętna dla Polski w gospodarstwach 2—50 ha w/g Instytutu Puławskiego.

LATA	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
	3,70	2,45	0.33	—	0,75	2,10

ZAŁĄCZNIK Nr. 15.

CENY.

TABLICA I. Wskaźniki cen artykułów nabywanych i sprzedawanych przez rolników.

w/g Instytutu Badania Konjuktur i Cen.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Artykuły nabywane przez rolników	100,0	101,0	98,6	90,8	81,4	72,9	70,6
Artykuły sprzedawane przez rolników	100,0	89,5	67,6	59,5	48,9	42,6	37,0
Różnica	—	**11,5**	**31,0**	**31,3**	**32,5**	**30,3**	**33,6**

TABLICA II. Ceny hurtowe w Warszawie.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Mąka pszenna 4/0 (1 q)	78,58[1]	70,94[1]	61,99	48,81	43,55	46,31	34,58
Mąka żytnia 65% (1 q)	60,76[2]	44,46[2]	35,74	39,91	36,83	29,55	23,24
Kasza jęczmienna (1 q)	62,8	48,3	39,4	41,5	35,3	28,6	25,5
Ceny hurtowe mięsa z uboju w rzeźniach warszawskich (za 1 kg.) wołowina zadnia średni gat.	2,51	2,75	2,36	1,70	1,17	1,09	1,25
Wieprzowina słoninowa (1 kg.)	.	.	2,80	1,81	1,41	1,42	1,05
Wieprzowina mięsna (1 kg.)	.	.	2,59	1,65	1,39	1,37	
Smalec (1 kg.)	3,46		.	.	.	.	.
Słonina (1 kg.)	3,09		.	.	.	.	.
Mleko (100 ltr.)	41,70	40,10	33,50	27,90	22,40	17,90	15,70
Masło (10 kg.)	68,80	63,70	51,30	43,60	35,60	31,20	28,00
Jaja świeże (1 skrz.)	255,00	289,00	208,60	171,60	140,20	122,00	103,30

[1]) mąka pszenna 65%.
[2]) mąka żytnia 70%.

TABLICA III. Ceny detaliczne w Warszawie.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Mąka pszenna 4/0 (1 q)	98,00	91,00	87,00	65,00	61,00	65,00	47,00
Mąka żytnia 65% (1 q)	72,00	52,00	43.00	43,00	43.00	36,00	.
Kasza jęczmienna (1 q)	74.00	59,00	48,00	50,00	44,00	37,00	.
Mięso wołowe zadnie średniego gatunku (z kośćmi) (1 kg)	3,19	3,34	2,92	2,20	1,62	1,44	1,49
Mięso wieprzowe (1 kg.)	3.17	3,54	3,17	2,11	1,71	1,63	1,38
Smalec (1 kg)	4,38	4,82	4,10	2,72	2,41	2,50	2,20
Słonina (1 kg)	3,49	3,79	3,32	2,08	1,88	1,94	1,54
Mleko (1 ltr)	0,53	0,53	0,45	0,39	0,34	0,28	0,25
Masło wyborowe 1 kg.	.	7,25	5,89	4,91	4,08	3,62	3,15
Jaja świeże (1 szt.)	0,21	0,23	0,18	0,15	0,12	0,10	0,09

TABLICA IV. Ceny artykułów monopolwych.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1934
	zł.	zł.
Spirytus (cena hurt. 1 ltr. skład.)	9,04 *100,0*	9,88 *109,3*
Tytoń (cena detal) 1 kg	60,00 *100,0*	76,00 *126,7*
Zapałki (cena detal) 1 pud.	0,07 *100,0*	0,10 *142,8*
Sól (cena detal) 1 kg	0,35 *100,0*	0,36 *102,9*

Uwaga: wskaźniki podane kursywą.

ZAŁĄCZNIK Nr. 16.

KOSZTY SZTYWNE.

TABLICA I. Niektóre dochody budżetowe Skarbu Państwa

w miljonach złotych. w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34	1934/35
Daniny publiczne	1737	1736	1461	1175	975	974	992
Monopole . . .	890	886	805	678	625	628	624
Administracja . .	246	269	342	226	309	174	409
Razem . .	**2873**	**2891**	**2608**	**2079**	**1909**	**1776**	**2025**
Wskaźniki .	*100,0*	*100,7*	*90,8*	*72,4*	*66,5*	*61,8*	*70.5*

TABLICA II. TARYFY KOLEJOWE DLA WAŻNIEJSZYCH ARTYKUŁÓW.

TABLICA II a. Komunikacja wewnętrzna.

ZIEMIOPŁODY	odległość w klm.	stawka z 1928 r.	stawka z 1935 r.	wzrost stawek w groszach
Zboża stawki za 100 kg. w gr.	200	1.66	2.14	0.48
	300	2.28	2.81	0.53
	500	3,18	3.94	0.76
	700	4.02	4.89	0.87
Otręby stawki za 100 kg. w gr.	250	1.24	1.48	0.24
	300	1.42	1.63	0.21
Ziemniaki stawki za 100 kg. w gr.	100	0.59	0.66	0.07
	200	0.84	0.93	0.09
	350	1.21	1.30	0.09
Buraki cukrowe stawki za 100 kg. w gr.	40	0.38	0.43	0.05
	50	0 43	0.50	0.07
	80	0,59	0.71	0.12
	100	0.69	0.83	0.14
	150	0.83	1.08	0.25
				w złotych
Trzoda chlewna stawki w zł. za wagon, wagon = 80 sztuk	od 150 do 200	159.60	266.28	66.68
	od 301 do 350	258.40	428.82	170.42
	od 601 do 700	431.50	675.15	243.65
Bydło rosłe stawki w zł. za wagon, wagon = 14 szt.	od 151 do 200	159.60	212.10	52.50
	od 301 do 350	258.40	337.05	78.65
	od 601 do 700	431.50	527.10	95.60

TABLICA IIb.

ARTYKUŁY	Odległość w klm.	Stawki z 1928 r.	Stawki z 1935 r.	Różnica stawek w gr.
Drzewo nieobrobione: stawki za 100 kg.	200	0.68	1.10	+0.42
	400	1.05	1.56	+0.51
	600	1.26	1.92	+0.66
Węgiel: stawki za 100 kg. (od 350 klm. stawki jednakowe i wynoszą 1.40 za 100 kg.)	100	0.80	0.88	+0.08
	200	1.20	1.21	+0.01
	300	1.50	1.34	—0.16
	500	1.72	1.40	—0,32
	700	1.90	1.40	—0.50
	800	1.99	1.40	—0.59
Ruda żelazna: stawka za 100 kg. przy użyciu wagonów, o ładowności 15.000 kg. i wyżej	200	0.55	0.46	—0.09
	400	0.86	0.64	—0.22
	600	1.04	0.79	—0.25
	800	1.22	1.05	—0.17

TABLICA II c.

Odległosć w klm.	Stawki z r. 1928		Stawki z r. 1935
	żelazo surowe	żelazo i stal handlowe	żelazo i stal sztabowe i fasonowe
200	1.13	1.80	2.05
400	1.72	2.93	2.87
			ponad 450 klm. opłata jednakowa
600	2.06	3.80	3.00
800	2.38	4.60	3.00

TABLICA II d.

	Odległość w klm.	Stawki z r. 1928	Stawki z r. 1935	Spadek stawek w gr.
Węgiel w eksporcie stawki za 100 kg.	200	0.83	Ogłaty jednakowe: zł. 4.20 od 1 tonny	0.41
	300	1.01		0.59
	500	1.30		0.88
	700	1.53		1.11
	800	1.65		1.23

ZAŁĄCZNIK Nr. 17.

FINANSOWANIE ŻYCIA GOSPODARCZEGO.

TABLICA I. Kredyty banków państwowych, komunalnych i prywatnych.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	W miljonach złotych								
	1931			1932			1933		
	Ogółem	banki[1]) państw. i komun.	banki prywatne	Ogółem	banki[1]) państw. i komun.	banki prywatne	Ogółem	banki[1]) państw. i komun.	banki prywatne
Ogółem . . .	**3.357**	**2.133**	**1.224**	**3.199**	**2.116**	**1.083**	**3.031**	**2.118**	**913**
w tem rolnictwo . .	1040	857	186	1017	864	153	1047	893	154
Rolnicy	929	745	184	906	756	150	938	784	154
Spółki wodne i t. p	111	109	2	111	108	3	109	109	0

[1]) Banki państwowe: B. G. K. i P. B. R.

Liczby są współmierne, — wobec czego pominięto Bank Polski spowodu braku danych z roku 1931, oraz większe domy bankowe, nieobjęte ankietą w 1932 r.

TABLICA II. Kredyty dyskontowe Banku Polskiego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	W tysiącach złotych					
	1932			1933		
	Ogółem	udzielone bezpośr.	udzielone pośrednio	Ogółem	udzielone bezpośr.	udzielone pośrednio
Ogółem	**602.758**	**172.064**	**431.694**	**686.394**	**166.127**	**520.267**
w tem rolnictwo . . .	48.498	6.908	41.590	95.562	5.312	90.250

Kredyty udzielone pośrednio figurują już w poprzedniem zestawieniu, jako kredyty udzielone przez poszczególne grupy banków.

TABLICA III. Kredyty banków państwowych, komunalnych i prywatnych.

WYSZCZEGÓLNIENIE	w miljonach złotych					
	1932			1933		
	Ogółem	banki państwowe i komunalne	banki prywatne	Ogółem	banki państwowe i komunalne	banki prywatne
Ogółem . .	**3.370**	**2.287**	**1.083**	**3.197**	**2.284**	**913**
w tem rolnictwo . . .	1.024	871	153	1.052	898	154

(Uzupełniono tablice przez dodanie kredytów, udzielonych bezpośrednio przez Bank Polski).

TABLICA IV. Kredyty krótkoterminowe.

WYSZCZEGÓLNIENIE	w miljonach złotych						
	1931	1932			1933		
	Ogółem	Ogółem	banki [1]) państw. i komunalne	banki prywatne	Ogółem	banki [1]) państw. i komunalne	banki prywatne
Ogółem .	**1.783**	**1.489**	**514**	**915**	**1.355**	**574**	**781**
W tem rolnictwo .	286	242	97	145	246	108	138
Rolnicy indywid. i grupowo .	278	236	92	144	240	103	137
Spółki wodne, maszynowe etc.	8	6	5	1	6	5	1

[1]) Liczby współmierne — to jest banki Państwowe *bez* Banku Polskiego, — prywatne zaś bez szeregu domów bankowych.

TABLICA V. Kredyty krótkoterminowe z dodaniem kredytu dyskontowego Banku Polskiego (udzielonego bezpośrednio życiu gospodarczemu).

WYSZCZEGÓLNIENIE	w miljonach złotych					
	1932			1933		
	Ogółem	banki państw. i komun.	banki prywatne	Ogółem	banki państw. i komun.	banki prywatne
Ogółem	1.660	745	915	1.521	740	781
W tem rolnictwo . . .	249	104	145	251	113	138

ZAŁĄCZNIK Nr. 18.

ZMNIEJSZANIE STOSUNKÓW GOSPODARCZYCH Z ZAGRANICĄ.

TABLICA I. Przywóz do Polski.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

ARTYKUŁY	tysiące kwintali							miljony złotych						
	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Ogółem tys. q . . .	**51.654**	**50.879**	**35.710**	**29.306**	**17.768**	**23.565**	**25.553**	**3.362**	**3.111**	**2.246**	**1.468**	**862**	**827**	**799**
tys. sztuk . . .	**239**	**279**	**92**	**45**	**28**	**25**	**13**							
Produkcja rolnicza i leśna; tys. q . . .	8.389	4.505	3.736	3.822	2.914	3.410	3.398	886	662	472	347	221	242	192
tys. sztuk . . .	239	279	92	45	28	25	13							
Produkcja górnicza i hutnicza	17.773	20.744	12.476	11.214	5.372	8.846	8 565	270	310	189	115	49	73	73
Pozostałe	25.492	25.630	19.498	14.270	9.482	11.309	13.590	2.206	2.139	1.585	1,006	592	512	534
Wskaźniki														
Ogółem tys. q . . .	**100,0**	**98,5**	**69,1**	**56,7**	**34,4**	**45,6**	**49,5**	**100,0**	**92,5**	**66,8**	**43,7**	**25,6**	**24,6**	**23,8**
tys. sztuk . . .	**100,0**	**116,7**	**38,5**	**18,8**	**11,7**	**10,5**	**5,4**							
Produkcja rolnicza i leśna; tys. q . . .	100,0	53,7	44,5	45,6	34,7	40,6	40,5	100,0	74,7	53,3	39,2	24,9	27,3	21,7
tys. sztuk . . .	100,0	116,7	38,5	18,8	11,7	10,5	5,4							
Produkcja górnicza i hutnicza	100,0	116,7	70,2	63,1	30,2	49,8	48,2	100,0	114,8	70,0	42,6	18,1	27,0	27,0
Pozostałe	100,0	100,5	76,5	56,0	37,2	44,4	53,3	100,0	97,0	71,8	45,6	26,8	23,2	24,2

TABLICA II. Wywóz z Polski.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

ARTYKUŁY	tysiące kwintali							miljony złotych						
	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Ogółem tys. q.	204.236	210.371	189.221	187.032	135.035	129.858	145.650	2.508	2.813	2.433	1.879	1.084	960	975
tys. sztuk	3.015	2.950	2.759	3.078	2.495	1.997	1.829							
Produkcja rolnicza i leśna tys. q	57.404	53.518	47.205	31.229	21.930	27.771	33.749	1.510	1.638	1.347	928	541	464	520
tys. sztuk	3.015	2.950	2.759	3.078	2.495	1.997	1.829							
Produkcja górnicza i hutnicza	135.404	146.669	133.004	147.822	107.308	97.114	106.544	619	683	637	577	316	294	271
Pozostałe	11.428	10.184	9.012	7.981	5.797	4.973	5.357	379	492	449	374	227	202	184
	W s k a ź n i k i													
Ogółem tys. q.	100.0	103.0	92.6	91.6	66.1	63.6	71.3	100.0	112.2	97.0	74.9	43.2	38.3	38.9
tys. sztuk	100.0	97.8	91.5	102.0	82.7	66.2	60.6							
Produkcja rolnicza i leśna tys. q	100.0	93.2	82.2	54.4	38.2	48.4	58.8	100.0	108.5	89.2	61.4	35.8	30.7	34.4
tys. sztuk	100.0	97.8	91.5	102.0	82.7	66.2	60.6							
Produkcja górnicza i hutnicza	100.0	108.3	98.2	109.2	79.2	71.7	78.7	100.0	110.3	102.9	93.2	51.0	47.5	43.8
Pozostałe	100.0	89.1	78.8	69.8	50.7	43.5	46.9	100.0	129.8	118.4	98.7	59.9	53.3	48.5

TABLICA III. Długi zagraniczne Państwa.

Stan w dn. 1 stycznia w milj. zł. w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935
Ogółem	**3.862**	**3.810**	**3.691**	**3.992**	**4.570**	**4.514**	**3.544**	**3.345**
Wskaźnik	*100,0*	*98,7*	*95,7*	*103,4*	*118,3*	*116,9*	*91,8*	*86,6*

TABLICA IV. Zobowiązania zagraniczne polskich instytucyj kredytu krótkoterminowego[1]).

Stan w dn. 31/XII. w milj. zł. w/g Głównego Urzędu Statystycznego

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Ogółem	**535**	**673**	**640**	**401**	**292**	**248**	**259**
Wskaźnik	*100,0*	*125,8*	*119,6*	*75,0*	*54,6*	*46,4*	*48,4*

[1]) Bank Gospodarstwa Krajowego, Państwowy Bank Rolny, banki komunalne, banki akcyjne, domy bankowe i ważniejsze spółdzielnie kredytowe.

TABLICA V. Udział kapitałów zagranicznych w krajowych spółkach akcyjnych w Polsce.

stan w dn. 31/XII. w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1929	1930	1931	1932	1933
Spółki krajowe, posiadające kapitały zagraniczne:					
liczba spółek	363	407	454	463	466
Kapitały[1]) (w milj. zł.)					
O g ó ł e m	·	**2.602,0**	**2.810,0**	**2.943,0**	**2.897,4**
w tem zagraniczne	1.831,0	1.741,0	1.712,0	1,844,8	1.848,6
kap. zagr. w %% ogółem	33,3	41,0	39,8	43,2	44,2
Wskaźnik kapitałów zagranicznych . .	*100,0*	*95,1*	*93,5*	*100,8*	*101,0*

[1]) Kapitały zakładowe i rezerwowe (bez amortyzacyjnych).

TABLICA VI. Spółki akcyjne zagraniczne, działające w Polsce[1]).

stan w dn. 31/XII. w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1931	1932	1933
Kapitały przeznaczone na działalność w Polsce			
O g ó ł e m	376,3	300,9	305,5

[1]) Spółki, których zarząd znajduje się zagranicą.

ZAŁĄCZNIK Nr. 19.

KAPITALIZACJA GOTÓWKOWA.

TABLICA I. Wkłady oszczędnościowe w kasach oszczędności w Polsce.

w tysiącach złotych. w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Ogółem . .	**446,748**	**569,810**	**788,941**	**890,734**	**1.027,337**	**1.077,131**	**1.236,230**
Wskaźnik	*100,0*	*127,5*	*176,6*	*199,3*	*229,1*	*241,1*	*276,7*
Na 1 mieszkańca w zł. . . .	14,5	18,2	24,9	27,7	31,5	32,6	37,0
P. K. O.	122,292	172,972	253,703	332,235	444,866	506,526	624,374
Komunalne Kasy oszczędności.	295,516	362,027	490,629	521,623	544,429	541,024	581,146
Inne Kasy . . .	28,940	34,811	44,609	36,876	38,042	29,581	30,710

TABLICA II. Emisje listów zastawnych i obligacyj w Polsce.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	w miljonach złotych						
	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Ogółem . .	1.549,9	1.835,9	2.070,0	2.225,3	2.267,9	2.043,6	1.976,2
Wskaźnik	*100,0*	*118,5*	*133,6*	*143,6*	*146,3*	*131,9*	*127,5*
T-wo Kredytowe Ziemskie . .	453,4	475,1	503,4	546,8	559,1	445,0	410,8
T-wo Kredytowe Miejskie . .	201,1	229,0	286,9	333,0	332,6	325,6	319,7
T-wo Kredyt. Przemysłu Polsk.	61,3	68,2	67,7	56,5	48,0	41,8	36,2
Banki hipoteczne prywatne . .	86,2	127,0	133,9	135,8	131,8	102,2	95,8
Banki komunalne .	9,5	12,9	20,3	23,0	24,6	24,1	24,0
Banki państwowe:							
listy zastawne	235,4	324,0	415,6	483,2	515,3	460,0	456,8
obligacje . .	503,0	599,7	642,2	647,0	656,5	644,9	632,9

Verte

TABLICA II (c. d.). Pożyczki w listach zastawnych i obligacjach wydane w ciągu roku.

WYSZCZEGÓLNIENIE	W miljonach złotych						
	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Ogółem	601,0	289,9	281,7	195,7	85,9	1,8	19,0
Wskaźnik	*100,0*	*48,2*	*46,9*	*32,6*	*14,3*	*0,3*	*3,2*
T-wo Kredytowe Ziemskie	52,5	36,6	36,7	26,4	2,9	0,3	3,3
T-wo Kredytowe Miejskie	68,0	32,6	63,7	52,1	10,9	0,1	—
T-wo Kredytowe Przemysłu Polskiego	21,7	7,9	0,3	0,7	—	—	—
Banki hipoteczne prywatne	29,4	7,6	12,8	8,7	—	—	—
Banki Komunalne	1,5	3,3	8,2	3,6	2,7	—	—
Banki państw. { listy zastawne	128,4	93,8	100,2	80,0	49,8	1,4	2,3
Banki państw. { obligacje	299,5	108,1	59,6	24,2	19,6	—	13,4

ZAŁĄCZNIK Nr. 20.

GÓRNICTWO I HUTNICTWO.

TABLICA I. Liczba zakładów oraz robotników w górnictwie i hutnictwie w Polsce.

Stan w końcu roku. w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

DZIAŁY PRODUKCJI	Liczba zakładów							Liczba robotników (tysięcy)						
	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Węgiel kamienny	92	93	91	89	81	76	69	117	134	118	109	88	77	75
Ropa naftowa	642	655	644	685	723	667	785	11	11	10	9	9	9	9
Sól kamienna i warzona	15	15	15	14	13	13	13	4	4	3	3	3	3	3
Sole potasowe	2	2	3	3	3	3	3	1	2	1	1	1	1	1
Ruda żelazna	25	22	21	13	10	11	14	6	6	3	1	1	1	2
Ruda cynkowa i ołowiana	13	9	8	5	6	5	4	7	7	6	2	1	1	1
Surowiec żelaza i stal	28	12	12	25	25	24	24	54	48	42	36	27	29	32
Cynk — metal	17	12	14	11	9	9	9	12	11	10	6	4	5	5
Ołów — metal	2	2	2	2	—	1	1	0,8	0,8	0,8	0,3	—	0,2	0,1

TABLICA II. Produkcja górnicza i hutnicza w Polsce.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
	w tysiącach tonn						
Węgiel kamienny	40.616	46.236	37.506	38.265	28.835	27.339	29.233
Ropa naftowa	743	675	663	631	557	551	529
Sól kamienna i warzona	548	569	534	561	491	450	506
Sole potasowe	342	359	306	261	299	299	300
Ruda żelazna	699	660	477	285	77	161	247
Ruda cynkowa	321	413	462	240	73	125	161
Ruda ołowiana	17	17	17	10	6	8	8
Surowiec żelaza	684	704	478	347	199	306	382
Stal	1.438	1.377	1.238	1.037	564	833	856
Cynk	162	169	174	131	85	83	93
Ołów	37	37	41	32	12	12	10
Wytwory walcowane z żelaza i stali	1.048	962	904	753	404	505	619
Rury ciągnione i spawane	112	124	90	63	34	46	54

ZAŁĄCZNIK Nr. 21.

PRZEMYSŁ.

TABLICA I. Główne pozycje bilansów krajowych spółek akcyjnych w Polsce w latach 1928—1933.

W miljonach złotych

w/g Głównego Urzędu Statystycznego

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Liczba spółek	909	1012	1066	1015	978	944
Stan czynny:						
Kasa	279,1	334,3	308,0	244,3	207,6	186,3
Towary i surowce	1174,6	1417,0	1319,4	1016,6	812,4	698,0
Dłużnicy	2938,4	3374,0	3269,2	2605,9	2241,8	1992,2
Nieruchomości i ruchomości	4281,0	5256,7	5567,3	5723,0	5420,5	5380,7
Inne aktywa	342,5	399,7	469,9	497,5	419,9	547,7
Straty niepokryte z lat ubiegłych	55,4	30,0	64,0	102,9	177,2	234,8
Straty z roku sprawozdawczego	44,7	103,3	176,9	202,9	194,0	87,2

Verte

c. d.

S t a n b i e r n y

Suma bilansowa	9115,7	10915,0	11174,7	10393,1	9473,4	9056,9
Kapitał zakładowy	2448,5	2950,6	3094,0	3099,6	2974,4	2932,5
Rezerwy	849,1	785,8	776,3	740,3	734,8	645,6
Kapitał amortyzacyjny . . .	889,2	1234,7	1381,2	1531,2	1555,5	1676,6
Wierzycięle	4555,2	5540,5	5586,0	4793,4	4028,9	3438,8
Inne pasywa	148,1	205,0	184,5	138,3	114,8	285,6
Zysk pozostały z lat ubiegłych	17,4	20,8	21,8	20,1	12,9	9,1
Zysk z roku sprawozdawczego	208,2	177,6	130,9	70,2	52,1	68,7

Tablica II. Emisje kapitałów akcyjnych w 1928—1934 r.

w miljonach złotych.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Sumy	328	245	219	74	142	48	23

TABLICA III. Wskaźnik kursu akcyj przemysłowych w Polsce.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Kursy akcyj przemysłowych .	100	66	47	27	19	20	19

TABLICA IV. Wskaźniki produkcji przemysłowej w niektórych państwach (1928 r. = 100).

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Polska	100	100	82	69	54	55	63
Czechosłowacja	100	104	93	84	66	63	69
Francja	100	110	110	98	76	84	78
Niemcy	100	100	90	74	61	69	86
Rumunja	100	107	104	109	95	110	133
Włochy	100	109	100	85	73	81	88
Z. S. R. R.	100	126	165	203	230	251	296

TABLICA V. Zakłady przemysłu przetwórczego w Polsce objęte statystyką produkcji.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

PRZEMYSŁY	1930					1931					1932					1933				
	Liczba zakładów	Zatrudnieni 31/XII		Wypłaty brutto w tys. zł. w ciągu roku		Liczba zakładów	Zatrudnieni 31/XII		Wypłaty brutto w tys. zł. w ciągu roku		Liczba zakładów	Zatrudnieni 31/XII		Wypłaty brutto w tys. zł. w ciągu roku		Liczba zakładów	Zatrudnieni 31/XII		Wypłaty brutto w tys. zł. w ciągu roku	
		robotnicy	pracownicy umysłowi	robotnikom	pracownikom umysł.		robotnicy	pracownicy umysłowi	robotnikom	pracownikom umysł.		robotnicy	pracownicy umysłowi	robotnikom	pracownikom umysł.		robotnicy	pracownicy umysłowi	robotnikom	pracownikom umysł.
Ogółem¹)	12.712	430.117	.	882.165	278.378	12.337	350.412	.	727.871	257.397	10.031	319.209	34.143	571.396	215.378	9.639	361.497	35.574	535.840	192.164
Polska	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	18.797	375.171	42.185	597.183	225.310	20.890	439.812	48.188	641.249	238.957
Przemysł mineralny	2.184	40.800	.	102.917	19.422	2.021	27.537	.	67.625	15.644	1.655	26.145	2.426	46.726	12.179	1.601	28.993	2.288	41.954	9.661
" metalowy	2.340	126.322	14.886	315.106	106.403	2.166	104.665	13.952	246.616	92.963	1.710	80.302	9.955	152.502	64.255	1.516	90.589	11.301	175.486	66.557
" elektrotech.	158	8.077	1.842	15.852	11.790	243	7.579	1.932	17.096	13.037	317	7.984	1.772	12.907	10.114	341	10.107	1.966	12.599	10.205
" chemiczny	1.007	45.950	.	95.134	43.929	922	39.162	7.237	94.638	49.465	829	36.056	6.828	74.793	41.724	881	43.269	6.877	71,992	39.622
" włókiennic.	2.665	136.667	.	228.662	57.230	2.501	113.452	8.284	203.724	54.303	2.268	109.843	7.304	165.255	44.195	2.315	128.333	7.177	165.382	44.851
" papierniczy	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	279	12.623	1.243	18.853	6.956	279	13.200	1.200	17.871	6.564
" skórzany	.	.	.	.	.	463	7.977	945	15.833	4.587	450	7.277	719	11.736	3.105	389	7.190	667	11.895	2.931
" drzewny	3.423	45.445	.	68.391	15.089	3.079	36.248	4.006	56.411	13.235	2.511	37.102	3.380	38.316	9.987	2.313	38.119	3.161	34.061	8.040
" spożywczy	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	7.010	35.579	4.479	36.020	16.708	9.198	54.774	9.630	69.689	34.897
" odzieżowy	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1.001	9.679	1.469	11.688	4.208	1.350	12.595	1.439	15.132	3.873
" zabawkarski	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	25	256	19	182	34	22	293	19	138	24
" poligraficz.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	742	12.325	2.591	28.205	11.845	685	12.350	2.463	25.050	11.632

¹) Liczby dotyczące przemysłów, które w latach 1930—1933 mogą być porównywane.

UWAGA: Z poprzednich lat brak danych.

ZAŁĄCZNIK Nr. 22.

HANDEL I INNE ZAWODY.

TABLICA I. Podatek przemysłowy od obrotu w Polsce.

W miljonach złotych. w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933
Suma ustalonego obrotu . .	25.141	25.396	21.728	17.742	12.523	12.104
Wskaźnik	*100,0*	*100,1*	*86,4*	*70,6*	*49,8*	*48,1*
Suma wymierzonego podatku	413	420	355	289	213	188

TABLICA II. Skład społeczno-zawodowy ludności Polski.

w/g L. Landaua „Skład zawodowy ludności Polski".

WYSZCZEGÓLNIENIE	1927 rok	
	w tysiącach	w % %
Cała ludność	29.817,4	100,0
1) Rolnictwo	19.099,7	64,1
2) Przemysł	2.731,5	9,2
3) Handel i komunikacja (poza kolejami i pocztą)	1.922,1	6,4
4) Rzemiosło	2.276,3	7,6
5) Świadczenia usług:		
a) w przedsiębiorstwach	402,7	1,4
b) prace najemne poza przedsięb. . . .	438,1	1,5
6) Służba publiczna:		
a) poczta i koleje	800,3	2,7
b) admin. państw. i komunalna, sądownictwo, szkolnictwo i wojsko	1.056,8	3,5
c) kościół i organizacje społeczne . . .	181,0	0,6
7) Niewykonywujący pracy zawodowej:		
a) stale	566,3	1,9
b) przejściowo	341,7	1,1

TABLICA III. Wskaźniki inwestycyj w Polsce.

w/g Instytutu Badań Konjunktur Gosp. i Cen.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Wskaźnik ogólny inwestycyj	*100,0*	*91,4*	*64,8*	*45,8*	*33,2*	*33,6*	*38,7*
Budownictwo:							
wskaźnik ogólny	100,0	84,1	67,3	43,6	32,1	39,0	49,2
mieszkaniowe	100,0	91,3	73,3	54,0	42,6	47,0	56,5
niemieszkaniowe	100,0	76,8	61,2	33,2	21,5	30,9	41,8
Inwestycje kolejowe (budowa toru i prod. taboru)	100,0	103,4	63,7	57,5	44,5	33,8	29,8
Inwestycje maszynowe:							
wskaźnik ogólny	100,0	94,0	60,9	38,5	24,2	22,7	26,7
maszyny przemysłowe	100,0	98,5	65,1	42,7	27,8	25,8	30,5
maszyny rolnicze	100,0	76,2	43,9	21,8	8,8	10,3	11,4

TABLICA IV. Koszty utrzymania, płace, zarobki robotników przemysłowych w Polsce.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego i Instytutu Badań Konjunktur Gospodarczych i Cen.

WSKAŹNIKI	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Koszty utrzymania rodzin robotniczych:							
ogółem	100,0	101,4	94,2	85,9	78,2	71,2	66,5
w tem żywność .	100,0	97,0	83,7	73,9	64,8	58,0	52,3
Płace nominalne robotników przemysłowych	100,0	108,4	108,1	100,9	92,8	85,5	82,0
Płace realne robotników przemysłowych	100,0	106,8	114,5	117,6	118,7	120,0	123,4
Sumy wypłacone robotnikom: [1])							
wartość nominalna	100,0	.	89	69	49	44	47
wartość realna .	100,0	.	94	81	63	62	71

[1]) Sumy wypłacone robotnikom w górnictwie, hutnictwie oraz w wielkim i średnim przemyśle przetwórczym w Polsce.

ZAŁĄCZNIK Nr. 23.

REZERWA SPOŻYCIA WSI.

„Badania nad opłacalnością gospodarstw włościańskich" prowadzone przez Wydział ekonomiki drobnych gospodarstw Instytutu Puławskiego od 1926/27 roku gospodarczego według jednolitej metody, dostarczają bardzo cennego materjału. Między innemi znajdujemy ciekawe dane dotyczące spożycia ludności wiejskiej. „Badania", jak wiadomo obejmują wyłącznie gospodarstwa wiejskie o obszarze od 2 do 50 ha.

Spożycie tych gospodarstw dzieli się na trzy grupy, a mianowicie: warsztatowe domowe i rodzinne.

Pierwsza grupa obejmuje wydatki gotówkowe na: nawozy, nasiona, pasze treściwe, naprawę budynków, naprawę inwentarza martwego, drobne narzędzia, podatki, ubezpieczenia, robocizne, inwestycje budynkowe, kupno inwentarza martwego, kupno ziemi, bydła rogatego trzody chlewnej, spłatę długów, procenty oraz inne wydatki, związane z nakładem gospodarczym.

Wszystkie te wydatki, obliczone są w stosunku do 1 ha ziemi użytkowej i przedstawiają się następująco:

Rozchody gotówkowe gospodarstwa rolnego na 1 ha ziemi użytkowej w złotych.

Rok	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
Nawozy	11.32	14.59	15.77	21.17	12.81	3.64	3.24	1.95
Nasiona	15.42	16.70	9.15	6.53	6.79	4.32	2.63	2.73
Pasze treściwe	10.97	12.97	14.39	9.68	9.93	5.52	3.44	3.39
Naprawa budynków	12.01	10.06	8.46	8.43	6.74	3.48	2.47	2.56
Naprawa inw. martwego	9.23	9.26	6.56	6.88	5.93	3.82	3.20	3.05
Drobne narzędzia	—	—	1.97	1.98	1.69	1.18	0.99	0.94
Podatki	8.66	9.12	10.98	10.55	8.87	6.42	6.13	5.96
Ubezpieczenia	2.61	1.50	3.49	4.43	3.84	2.59	2.31	2.05
Pozostałe bieżące	9.25	16.19	16.17	16.02	16.77	11.92	8.18	7.42
Robocizna	24.70	27.40	23.43	24.71	20.60	14.38	9.84	8.65
Inwestycje budynkowe	10.53	16.57	20.32	15.81	14.04	8.24	5.88	3.55
Inwentarz martwy	12.53	17.44	14.36	13.97	9.25	3.26	2.52	2.50
Kupno ziemi	22.76	17.01	25.85	22.41	15.95	11.47	6.00	1.03
Bydło rogate	24.58	21.79	15.19	18.84	9.53	4.28	5.25	4.62
Trzoda chlewna	16.77	12.40	10.86	19.80	8.03	3.02	4.99	3.57
Długi	57.60	116.39	150.72	117.62	98.58	77.18	46.69	29.39
Procenty	5.46	9.04	11.97	15.52	14.17	9.45	6.18	4.27
Pozostałe	14.47	15.57	14.02	13.44	11.41	6.96	6.66	7.70
Ogółem:	268.87	344.00	373.66	347.79	274.93	181.13	126.60	95.33
Wskaźnik:	*72.2*	*100.0*	*108.6*	*101,1*	*79,9*	*52.7*	*36.8*	*27.7*

Wydatki warsztatowe gospodarstw wiejskich stawiają je w jednym szeregu z przedsiębiorstwami przemysłowemi i rzemieślniczemi, gdyż ta grupa wydatków jest nieznana, ani inteliegncji pracującej, ani robotnikom.

Z pośród tych wydatków niektóre stanowią obrót wewnętrzny wsi; należą do nich wydatki na kupno nasion, ziemi, bydła rogatego i trzody chlewnej oraz na robociznę; do tej grupy zaliczamy również — dla ostrożności — wydatki wy-

mienione pod nazwą „pozostałe". Drugą grupę stanowią: podatki, ubezpieczenia, spłata długów i procenty.

Wreszcie trzecią stanowią wydatki, które idą na korzyść innych — poza rolnictwem — gałęzi pracy. Wydatki te przedstawiają się następująco.

Rozchody gotówkowe gospodarstwa rolnego na ha ziemi użytkowej (średnia 2—50 ha) w złotych.

Rok	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
Nawozy	11.32	14.59	15.77	21.17	12.81	3.64	3.24	1.95
Pasze treściwe	10.97	12.97	14.39	9.68	9.93	5.52	3.44	3.39
Naprawa budynków	12.01	10.06	8.46	8.43	6.74	3.48	2.47	2.56
Naprawa inw. martwych	9.23	9.26	6.56	6.88	5.93	3.82	3.20	3.05
Drobne narzędzia	—	—	1.97	1.98	1.69	1.18	0.99	0.94
Inwestycje budynkowe	10.53	16.57	20.32	15.81	14.04	8.24	5.88	3.55
Inwentarz martwy	12.53	17.44	14.36	13.97	9.25	3.26	2.52	2.50
Ogółem:	66.59	80.89	81.83	77.92	60.39	29.14	21.74	17.94
Wskaźniki	*82,3*	*100,0*	*101,2*	*96,3*	*74,7*	*36,0*	*26,9*	*22,2*

Kryzys rolniczy odbił się fatalnie na wydatkach warsztatowych gospodarstw włościańskich. Biorąc za punkt wyjścia 1927/8 rok gospodarczy, otrzymujemy, iż obniżyły się wydatki na naprawę inwentarzy martwych o 67%, na kupno pasz treściwych o 73,9%, na naprawę budynków o 74.6%, na inwestycje budynkowe o 78.6%, na kupno inwentarza martwego o 85.7% i na kupno nawozów o 86.6%. Ogółem wszystkie wydatki warsztatowe gospodarstw włościańskich, dające prace i zarobek nierolnikom obniżył się w porównaniu wymienionych lat o 77.8%.

Według posiadanych danych gospodarstwa, o których mowa obejmowały 14.252.242 ha ziemi użytkowej. Przeprowadziwszy rachunek mnożenia otrzymujemy, że gospodarstwa włościańskie wydawały odpowiednio w 1927/8 r. i w 1933/4 r. w miljonach zł.: na nawozy 208 i 28, na pasze treściwe 185 i 48, na naprawę budynków 171 i 36, na naprawę inwentarzy martwych 132 i 43, na inwestycje budynków 236 i 51, a wreszcie na kupno inwentarza martwego 249 i 36. Ogółem zaś biorąc, omawiana grupa wydatków zmniejszyła się z 1153 miljonów zł. do 256 milj. zł. Innemi słowy według „Badań nad opłacalnością gospodarstw włościańskich", gospodarstwa o obszarze od 2 do 50 ha wydały w zakresie wydatków warsztatowych, służących innym gałęziom produkcji i pracy w 1933/4 r. o 897 milj. zł. mniej, aniżeli w 1927/8 r.

W związku z tem wieś zakupiła mniej nawozów sztucznych, makuchów i otrąb, gwoździ, dachówek, cementu, desek, bali, cegieł, blachy, pługów, bron, wozów, kos, grabi, cepów, wideł, sierpów, motyk, szufli, siekier, pił, wialni, sieczkarni, szczotek, konwi, łancuchów, garnków, wirówek, beczek i t. p. Biorąc pod uwagę, iż wskaźnik cen przemysłowych w 1934 wynosił 59 w stosunku do 1928 r., możemy przyjąć, iż za sumę wydatkowaną w 1933/4 r. włościanie mogli nabyć tyleż towarów, co w 1927/8 r. za 361 milj. zł.

Wynika z tego, że ilościowa konsumcja włościan w omawianym zakresie spadła o 69%. Gdyby zdołano przywrócić ilościowe spożycie włościan do poziomu z 1927/8 r. przy zachowaniu wskaźnika cen artykułów przemysłowych z 1934 r., wówczas włościanie wydaliby na tę grupę wydatków w porównaniu do 1933/4 r. o 376 milj. zł. więcej.

Wielkość tej cyfry można ocenić w świetle choćby następujących prostych rozważań. Przeciętny zarobek robotnika w górnictwie, hutnictwie oraz w wielkim i średnim przemyśle wynosił w 1934 r. 0.75 zł., co przy 48 godzinnym tygodniu roboczym i przy 52 tygodniach pracy w ciągu roku daje 1872 zł. Gdyby tylko 20% wymienionej sumy została obrócona na robociznę, wówczas przeszło 40.000 robotników otrzymałoby całoroczne zatrudnienie.

Drugą grupę wydatków stanowią wydatki gotówkowe gospodarstwa domowego, które obliczone są na osobę dorosłą w stosunku rocznym. Wydatki te przedstawiają się następująco:

Rok	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
Mięso	12.86	13.73	12.92	13.83	8.47	5.15	5.11	4.23
Tłuszcze	10.44	10.44	11.94	15.29	8.80	6.17	5.40	3.94
Pieczywo	3.72	4.64	4.05	3.39	2.74	2.41	1.64	1.28
Mąka	5.70	4.20	3.80	2.70	2.12	2.30	2.19	1.39
Cukier	10.40	11.94	12.77	12.92	12.23	9.64	6.94	6.39
Sprzęty kuchenne	5.68	5.29	4.56	3.76	2.70	1.72	1.42	1.53
Węgiel	16.88	6.53	13.03	15.48	10.48	7.45	3.72	2.92
Inne środki opałowe		14.78	8.51	7.22	6.24	6.09	5.22	4.89
Światło	3.79	4.12	4.71	4.85	4.82	4.49	3.58	2.52
Różne	48.86	35.25	35.14	32.65	26.08	18.02	14.93	15.04
Ogółem:	118.33	110.92	111.43	112.09	84.68	63.44	50.15	44.13
Wskaźniki:	*106,7*	*100,0*	*100,5*	*101,0*	*76,3*	*57,2*	*45,2*	*39,8*

Porównywując wydatki tej grupy z 1933/4 r. z wydatkami z 1927/8, okazuje się, że wydatki na światło zmniejszyły się o 38.9%, na cukier o 46.5%, na węgiel o 55.3%, na różne o 57.3%, na tłuszcze o 62.3%, na mąkę o 66.9%, na inne środki opałowe o 66.9%, na mięso o 69.2%, na sprzęty kuchenne o 71% i na pieczywo o 72.4%.

Ogółem ta grupa wydatków uległa zmniejszeniu o 52.1%.

Wszystkie te wydatki, właściwie biorąc, służą innym gałęziom produkcji przysparzając dochodów: rzeźnikom, młynarzom, piekarzom, cukrownikom, kopalniom, wytwórniom wszelkich sprzętów kuchennych, a wreszcie handlującym.

Wydatki, o których mowa, rozkładają się na członków rodzin oraz na domowników. Przyjmując osoby do lat 14 jako równe 0.6 osoby dorosłej i włączając domowników, otrzymujemy 11.563.000 osób. Po przeprowadzeniu rachunku mnożenia okazuje się, że w latach 1927/8 i 1933/4, rodziny włościańskie, żyjące na gospodarstwach od 2 do 50 ha, wydatkowały odpowiednio w miljonach złotych: na mięso 159 i 49, na tłuszcze 121 i 46, na pieczywo 54 i 15, na mąkę 49 i 16, na cukier 138 i 74, na sprzęty kuchenne 61 i 18, na węgiel 75 i 39, na środki opałowe 171 i 57 i na światło 48 i 29.

Ogółem te wydatki zmniejszyły się o 773 milj. zł.

Wyłączając z omawianej grupy wydatków te, które nie stanowią przetworów artykułów rolniczych, z wyjątkiem cukru, a także wyłączając wydatki różne, otrzymujemy następującą grupę wydatków, które służą niemal wyłącznie innym działom wytwórczości.

Roczne wydatki gotówkowe na osobę dorosłą (średnia 2—50 ha) w złotych.

Rok	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
Cukier	10.40	11.94	12.77	12.92	12.23	9.64	6.94	6.39
Sprzęty kuchenne	5.68	5.29	4.56	3.76	2.70	1.72	1.42	1.53
Węgiel	—	6.53	13.03	15.48	10.48	7.45	3.72	2.92
Światło	3.79	4.12	4.71	4.85	4.82	4.49	3.58	2.52
Ogółem:	—	27.88	35.07	37.01	30.23	23.30	15.66	13.36
Wskaźniki:	—	*100.0*	*125.8*	*132.7*	*108.4*	*83.6*	*56.2*	*47.9*

Na tę grupę wydatkowali włościanie w 1927/8 r. — 322 milj. zł., a w r. 1933/4 r. — 154 milj. zł.

Trzecią grupę wydatków stanowią tak zwane rozchody gospodarstwa prywatnego, obliczone na osobę dorosłą. Należą do nich wydatki na: odzież, bieliznę, obuwie, meble i sprzęty, lekarza i lekarstwa, kształcenie dzieci, gazety i książki, opłaty członkowskie, koszty podróży, tytoń i papierosy, napoje alkoholowe, uroczystości familijne i różne. Dla ostrożności wyodrębniamy wydatki na: opłaty członkowskie, koszty podróży, uroczystości familijne i różne, przypuszczając, że pozostałe należą niewątpliwie do wydatków, służących „innym" gałęziom produkcji i pracy.

Pozostałe po tych wyłączeniach rozchody gospodarstwa prywatnego przedstawiają się następująco:

Roczne rozchody gospodarstwa prywatnego na osobę dorosłą (średnia 2—50 ha) w zł.

Rok	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
Odzież	67.37	69.38	75.74	69.77	47.78	29.65	25.56	27.00
Bielizna	14.21	21.14	16.50	16.32	12.14	7.97	7.41	7.04
Obuwie	32.25	32.77	32.18	29.20	23.34	16.93	12.60	12.52
Meble i sprzęty	12.54	14.39	13.58	14.13	6.80	3.71	3.66	2.36
Lekarz i lekarstwa	12.31	14.10	13.54	13.05	10.27	6.92	5.95	4.99
Kształcenie dzieci	21.25	27.47	25.62	25.22	19.30	11.57	7.36	6.63
Gazety, książki, poczta	3.75	3.18	5.22	3.98	3.32	2.25	1.89	1.76
tytoń i papierosy	9.09	9.75	10.38	10.75	9.02	6.46	5.35	4.65
napoje alkoholowe	3.11	9.27	9.72	8.72	5.27	2.77	2.19	2.21
Ogółem:	175.88	201.45	202.48	191.14	137,24	88,23	71,97	69.16
Wskaźniki:	*87.3*	*100.0*	*100.5*	*94.9*	*68.1*	*43.8*	*35.7*	*34.3*

Jak z powyższego zestawienia widać wydatki włościan w 1933/4 r. w porównaniu do wydatków 1927/8 r. zmniejszyły się: na gazety, książki i pocztę o 44.6%, na tytoń i papierosy o 52.3%, na odzież o 61.1%, na obuwie o 61.8%, na lekarza i lekarstwa o 64.6%, na bieliznę o 66.7%, na kształcenie dzieci o 75.9%, na napoje alkoholowe o 76.2% oraz na meble i sprzęty o 85.6%.

Wydatki te dotyczyły wyłącznie osób należących do rodziny, których liczbę po odpowiedniem przeliczeniu przyjmujemy na 11.236.000 osób dorosłych. Rachunek mnożenia wykazuje, iż wydatki na tę grupę potrzeb wynosiły odpowiednio w 1927/8 r. i w 1933/4 r. w milj. zł.: na odzież 780 i 303, na bieliznę 238 i 79, na obuwie 368 i 141, na meble i sprzęty 162 i 27, na lekarza i lekarstwa 158 i 56, na kształcenie dzieci 308 i 74, na gazety, książki i pocztę 36 i 20, na tytoń i papierosy 110 i 52 oraz na napoje alkoholowe 104 i 25. Ogółem zatem omawiane wydatki spadły z 2264 milj. na 777 milj. zł.

Rozwój wszystkich wydatków gospodarstwa prywatnego w każdym roku na osobę dorosłą, poczynając od 1926/7 r. a kończąc na 1933/4 r., przedstawiał się w absolutnych cyfrach następująco: 226.79 zł., 276.15 zł., 269.08 zł. 253.71 zł., 178.01 zł., 115.96 zł., 93.93 zł. i 90.65 zł., a we wskaźnikach: 82.1, 100.0, 97.4, 91.9, 64.5, 42.0, 34.0 i 32.8. Biorąc pod uwagę całą tę grupę wydatków, otrzymujemy, iż rolnicy wydali w 1927/8 r. — 3101 milj. zł., a w 1933/4 r. — 1019 milj. zł.

Przyjmując wydatki warsztatowe (po eliminowaniu obrotu wsi), wszystkie wydatki gospodarstwa domowego i wszystkie wydatki gospodarstwa prywatnego, otrzymamy, iż gospodarstwa, objęte „Badaniami" wydały w 1927/8 r. — 5537 milj. zł., a w 1933/4 r. — 1785 milj. zł.

Przyjmując do rachunku wydatki gospodarstwa domowego i prywatnego w węższym zakresie (jak to było wyżej podane) globalne sumy wydatków wyniosą odpowienio: 3737 milj. zł. i 1187 milj. zł. W pierwszym przypadku rezerwa spożycia wynosi 3752 milj. zł., a w drugim — 2550 milj. zł.

Ponieważ gospodarstwa, objęte „Badaniami" należą niewątpliwie do stosunkowo lepszych i zamożniejszych, więc dla ostrożności obniżamy tę rezerę spożycia o 25%, otrzymując odpowiednio: 2809 milj. zł. i 1912 milj. zł.

Oprócz gospodarstw o obszarze od 2 do 50 ha było w Polsce według spisu z 1921 r. 1.109.000 gospodarstw poniżej 2 ha, co daje przynajmniej (po przeliczeniu) 4 milj. osób dorosłych, a ponadto 30.000 gospodarstw powyżej 50 ha. W tych ostatnich gospodarstwach znajdowało się około 16 milj. ha ziemi, w czem ziemi użytkowanej rolniczo około 5.8 milj. ha. Zatrudniają one znaczną liczbę robotników rolnych oraz robotników, pracujących w zakładach przemysłu rolnego.

Wydaje się, iż można przyjąć, iż wszystkie gospodarstwa do 2 ha i wszystkie powyżej 50 ha wydają w zakresie wymienionych grup wydatków przynajmniej połowę tego, co gospodarstwa o obszarze od do 50 ha. Po dokonaniu rachunków otrzymujemy, jako rezerwę spożycia wsi na artykuły i usługi innych gałęzi wytwórczości i pracy, przy uwzględnieniu wszystkich wydatków (oprócz wewnętrznego obrotu wsi) —sumę 4213 milj. zł., a przy ich znacznem zwężeniu — sumę 2868 milj. zł.

Potwierdzenie tych sum znajdujemy na drodze innego rachunku. Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych dokonało obliczenia wpływów gotówkowych ze sprzedaży artykułów rolniczych za lata 1928/9 i 1933/4, które przedstawiają się jak następuje.

WPŁYWY GOSPODARSTW ROLNYCH ZE SPRZEDAŻY PRODUKTÓW ROLNYCH.

	Przeciętne spożycie roczne na jednostkę konsumcyjną w kg.[1])	Spożycie ogólne ludności miejskiej oraz zużycie w przemyśle[2]) w tonnach	Eksport przeciętny w latach 1928/29 — 1932/33 w tonnach	Ilości, znajdujące się w obrotach handlowych w tonnach	Przeciętna produkcja w latach 1929 — 1933 w tonnach	Stosunek % ilości znajdującej się w obrocie do produkcji	1928/29 Przeciętna cena roczna w złot. za 1 q[3])	1928/29 Wartość ogólna sprzedaży w miljonach złot.	1933/34 Przeciętna cena w I półroczu w zł. za 1 q[9])	1933/34 Wartość ogólna sprzedaży w miljonach złot.
I. *Zbyt na rynku krajowym.*										
Ż y t o.										
Spożycie chleba żytniego 116,9 kg na jedn. konsumc., co stanowi przy stosunku 1 kg chleba = 740 gr mąki = 1,138 kg żyta — 133,0 kg żyta. Spożycie mąki żytniej wynosi 18,9 kg, co stanowi przy 65% przemiale 27,0 kg żyta, łączne spożycie żyta 157,0 kg żyta	157,0	1.100.000	250.400	1.350.000	6.570.800	20,6	33,76	371,4	13,26	145,9
P s z e n i c a.										
Spożycie bułek i ciast 13.0 kg, spożycie mąki pszennej 24,6 kg, co stanowi przy stosunku 1 kg bułek = 770 gr mąki = 1,185 kg pszenicy i przy uwzględnieniu 65% przemiału — 53,2 kg ziarna	53,2	365.000	63.400	428.400	1.963.700	21,8	45.32	165,4	19.45	71,0
J ę c z m i e ń.										
Spożycie kasz i ryżu na jedn. konsumc. 10,3 kg, spożycie ryżu szacowane jest na 3,3 kg., spożycie kasz wynosi zatem 7,0 kg., co przy 80% przemiale stanowi 8,9 kg. ziarna . .	8,9	(61.000)								

Zużycie jęczmienia w przemyśle browarnianym wynosiło w 1928/29 r. 70.000 tonn, licząc 25 kg. jęczmienia na 1 hl. piwa, w 1933 r. — 26.000 tonn. Ogólne zużycie jęczmienia w przemyśle oraz na konsumcję miejską wynosiło zatem w 1928/29 . .		131.000 87.000	176.400	307.400 263.400	1.487.200	20,7 17,7	31.84	41.7	12.31	10,7
O w i e s.										
Wpływy rolnictwa ze sprzedaży owsa obliczyć można na podstawie statystyki przewozów kolejowych, przyjmując, że przewozy kolejowe stanowią zapotrzebowanie ludności większych miast, natomiast ludność mniejszych miast w tym samym stopniu zaopatruje się w owies drogą kołową. Przewozy kolejowe owsa w latach 1927—29 wynosiły 206.300 tonn, w 1930—32 — 100.000 tonn, ogólne zapotrzebowanie ludności miejskiej na owies szacować zatem można:										
w 1928/29 — 410.000 tonn w 1933/34 — 200.000 „		410.000 200.000	23.000	433.000 223.000	2.536.800	17,1 8,8	32,06	131,4	10,94	21,9
G r o c h i f a s o l a	5.7	39.000	54.800	93.800	224.200	41.8	48.64	19.0	18.17	7,1
Z i e m n i a k i.										
Spożycie ludności miejskiej	212,2	(1.455.000)					8,70 (jadalne)		3,80	
Gorzelnie Fabr. przetw. 1928/29 630.000 300.000 t. 1933/34 190.000 300.000 t.								188,8		
Ogólne spożycie ziemniaków, osobowe i przemysłowe 1928/1929 1933/1934		2.385.000 1.945.000	66.200	2.451.000 2.011.200	30.389.000	6,1 6,6	6,69 (fabr.)		3,02	70,1

V e r t e.

	Przeciętne spożycie roczne na jednostkę konsumcyjną w kg.[1])	Spożycie ogólne ludności miejskiej oraz zużycie w przemyśle[2]) w tonnach	Eksport przeciętny w latach 1928/29 — 1932/33 w tonnach	Ilości, znajdujące się w obrotach handlowych w tonnach	Przeciętna produkcja w latach 1929 — 1933 w tonnach	Stosunek % ilości znajdującej się w obrocie do produkcji	1928/29 Przeciętna cena roczna w złot. za 1 q [3])	1928/29 Wartość ogólna sprzedaży w milionach zł.	1933/34 Przeciętna cena w I półroczu za 1 q[3])	1933/34 Wartość ogólna sprzedaży w milionach złotych
B u r a k i c u k r o w e.										
Powierzchnia uprawy w 1928/29 r. 234.400 ha plon z 1 ha: 200 q . . .		4.700.000					5,60	263,2		
Powierzchnia uprawy w 1933/34 r. 99.700 ha × 200 q.		2.000.000							4,00	80,0
K a p u s t a i inne jarzyny.	57,0	390.000					8,70 [4])	33,9	3,80 [4])	14,8
C h m i e l.										
Przerób chmielu w browarach licząc 330 gr. na 1 hl. piwa (1928/29) .		920	1.988	2.910			670,00	6,2	190,00	0,6
(1933/34) .		340		30						
O w o c e	7,9	54.200					46,00	24,9	30,00	16,3
N a s i o n a o l e i s t e.										
Przerób krajowego siemienia lnianego		25.000	4.700	29.700	55.180	53,8	71,00	17,8	35,00	8,8
W ł ó k n o l n i a n e.[5])										
Przerób fabryczny włókna kraj. . .		2.700	10.500	13.200	39.630	33,3	320,00	8,6	90,00	2,4
S i a n o i s ł o m a.										

Liczba koni w miastach wynosi ok. 190.000 szt., zapotrzebowanie siana na 1 konia szacować można na 5 kg. dziennie, słomy 1 kg. dziennie, ogól-

ne zatem zapotrzebowanie miast wynosi:										
siana		350.000					14,96	52,4	4,41	15,4
słomy		70.000					8,31	5,8	2,71	1,9
M l e k o.										
Przyjęto, że spożycie mleka w 1933/34 zmniejszyło się o 20% w porównaniu z 1928/29 (81,1 ltr.), spożycie śmietany w wys. 1,3 ltr. na jedn. konsumc. w przeliczeniu na mleko wynosi 7,8 litra, ogólne zatem spożycie mleka na jedn. konsumc. wynosi							(za hl.)			
w 1928/29	88,9 l.	6.100.000 hl.					33,00	201,3	(za hl.)	
w 1933/34	72,7	5.000.000							16,00	80,0
S e r	1,1	7.500					163,00	12,2	83,00	6,2
M a s ł o	2,0	13.700	9.200	22.900	45.000	50,9	668,00	91,5	313.00	42,9
J a j a										
Spożycie w 1928/29 r.	2,6	17.800					344.—	61.2		
w 1933/34 r. zmniejszenie o 10%	2,3	15.800							148.—	23,4
M i ę s o										
Mięso wołowe, spożycie na jedn. konsumc. 17,2 kg., co stanowi 34,4 kg. żywej wagi (stosunek wagi żywej do rzeźnej 50%)	34,4	235.900					135.—	318.5	68.—	160.4
Mięso wieprzowe i inne — spożycie na jednk. konsum. 14,8 kg. = 19,7 kg. ż. w. (stosunek wagi żywej do rzeźnej 75%)	19,7	135.100					199.—	268,8	87.—	117,5
T ł u s z c z e										
obliczono w wartości słoniny	11,8	80,900					355.—	287,2	160.—	129,4

V e r t e

c. d.

	Przeciętne spożycie roczne na jednostkę konsumcyjną w kg.[1])	Spożycie ogólne ludności miejskiej oraz zużycie w przemyśle [2]) w tonnach	Eksport przeciętny w latach 1928/29 — 1932/33 w tonnach	Ilości, znajdujące się w obrotach handlowych w tonnach	Przeciętna produkcja w latach 1929—1933 w tonnach	Stosunek % ilości znajdującej się w obrocie do produkcji	1928/29 Przeciętna cena roczna w złot. za 1 q [3])	1928/29 Wartość ogólna sprzedaży w miljonach złot.	1933/34 Przeciętna cena w I półroczu w zł. za q [3])	1933/34 Wartość ogólna sprzedaży w miljonach złotych
W e ł n a										
Przerób wełny krajowej w przemyśle	—	2.000					600	12,0	200	4,0
S k ó r y										
Według danych Głównego Urzędu Statystycznego zużycie surowców krajowych w garbarniach wynosiło w 1929 r. 12.000 tonn i 949.000 sztuk wartości 39 miljonów zł., w 1932 r. — 13.800 tonn i 2.300.000 sztuk wartości 19,9 milj. zł.								39.—		19,9
I n n e produkty										
Ryczałt dla 1929 r. 60 miljonów złotych obniżony dla 1933/34 r. według wskaźnika cen hurtowych artykułów rolnych								60.—		24.—
Dochód brutto ze sprzedaży na rynku krajowym								2.682.2		1.074.6

(zmniejszenie w porównaniu do 1928/29 r. o ca 60 %)

II. Zbyt na rynkach zagranicznych.

Ponieważ przy obliczaniu spożycia ludności miejskiej nie potrącono przywozu, należałoby brać do niniejszego obliczenia tylko nadwyżkę wywozu,

uwzględniono jednak wywóz w całości, gdyż w stosunku do tych artykułów, które przyjęto w obliczeniu spożycia ludności miejskiej — przywóz nie odgrywa dużej roli

Za podstawę obliczenia wartości wywozu w 1933/34 przyjęta została wartość wywozu w 1932/33, którą obniżono o 5%, o tyle bowiem spadła wartość wywozu rolniczego w ciągu pierwszych pięciu miesięcy bież. roku gospodarczego w porównaniu z tym samym okresem czasu roku ubiegłego.

Od wywozu rolniczego potrącony został wywóz *drzewa.*

III. Dochód z lasów.

Za podstawę do obliczenia dochodu z lasów prywatnych przyjęto dochód brutto na 1 ha powierzchni zalesionej, uzyskiwany w lasach państwowych. Dochód ten w 1928/29 r. wynosił 91.93 zł. na 1 ha., w 1930/31 — 28,52 zł. Obecnie zmniejszenie dochodów z lasów w porównaniu z 1930/31 r. szacować można na 40%, a zatem dochód ten wynosi 17.11 zł. z 1 ha. Ogólna powierzchnia lasów prywatnych wynosi 4.942.183 ha.

	1.036,2	359,2
(zmiejszenie w porównaniu do 1928/29 r. o 65%.		
	454,3	84,6
Ogólny dochód brutto rolnictwa	4.172,7	1.518,4
(zmniejszenie w porównaniu do 1928/29 r. o 64 %)		

Obliczenia te nie przyjmują pod uwagę żadnych wpływów pozagospodarczych i dlatego powinny być odpowiednio powiększone. Wykazują one jednak różnicę wpływów między porównywanemi latami w wysokości 2654 milj. zł.

W 1928/9 r. przychody pozagospodarcze gospodarstw objętych „Badaniami" wynosiły 37% ogółu dochodów, a w 1933/4 r. — 15%. Gdyby we wszystkich gospodarstwach panował ten sam stosunek, wówczas różnica ogółu wpływów w obu porównywanych latach wynosiłaby 3980 milj. zł.

Na podstawie tych wszystkich obliczeń można z dużą dozą prawdopodobieństwa oszacować rezerwę spożycia wsi na 3 miljardy zł., co w stosunku do dochodu społecznego, jaki przeszedł przez rynek w 1933 r. wynosi 33.7%.

Dla porównania zbadajmy rezerwę spożycia robotników, pracujących w górnictwie, hutnictwie oraz w wielkim i średnim przemyśle przetwórczym stanowiących najliczniejszą warstwę miejską. W 1928 r. przepracowano w tych działach produkcji 1623.8 miljonów robotniko-godzin. Ponieważ przeciętna płaca za godzinę wynosiła 0.94 zł., więc dochód brutto wszystkich robotników omawianych gałęzi pracy stanowiła suma 1526 milj. zł.. W 1934 r. przepracowano ogółem 959.4 milj. robotniko-godzin, przeciętna płaca wynosiła 0.75 zł. za godzinę, a dochód brutto 720 milj. zł. Maksymalna więc rezerwa spożycia wynosi 806 milj. zł.

Z sumy tej około 60% idzie na żywność, zaś dla producentów rolnych około 30%. W ten sposób rezerwa spożycia robotników dla producentów rolnych wynosi około 242 milj. zł., a dla wszystkich innych gałęzi produkcji i usług 564 milj. zł.

ZAŁĄCZNIK Nr. 24.

OBNIŻENIE STOPY PROCENTOWEJ.

TABLICA I. Stopa procentowa od dyskonta i od wkładów w Polsce.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
	Przeciętne roczne						
Odsetki najwyższe ustawowe . . .	12,0	12,7	11,7	11,0	10,8	9,5	9,5
Dyskonto:							
w bankach akcyjnych	·	12,2	11,5	10,9	10,7	9,4	9,0
w Banku Polskim	8,0	8,6	7,2	7,5	7,2	5,8	5,0
Wkłady oszczędnościowe:							
w P. K. O.	6,0	7,0	7,0	7,0	6,3	4,9	4,0
w bankach państwowych . .	6,0	7,0	7,1	7,0	6,3	5,0	4,0

TABLICA II. Stopy dyskontowe banków biletowych w niektórych państwach.

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

PAŃSTWA	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
	Przeciętne roczne						
Polska	8,0	8,6	7,2	7,5	7,2	5,8	5,0
Anglja	4,5	5,5	3,4	3,9	3,0	2,0	2,0
Czechosłowacja	5,0	5,0	4,4	4,8	5,2	3,6	3,5
Francja	3,5	3,5	2,7	2,1	2,5	2,5	2,7
Niemcy	7,0	7,1	4,9	6,9	5,2	4,0	4,0
U. S. A.	4,5	5,2	3,0	2,1	2,8	2,6	1,5
Włochy	6,0	6,8	5,9	5,9	5,6	3,9	3,1

TABLICA III. Wierzytelności zagraniczne polskich instytucyj kredytu krótkoterminowego [1]).

Stan na dz. 31.XII w milj. zł. wg Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Ogółem	200.0	187.0	183.0	141.7	126.9	94.2	87.1
Wskaźnik	*100.0*	*93.5*	*91.5*	*70.9*	*63.5*	*47.1*	*43.6*

[1]) Bank Gospodarstwa Krajowego, Państwowy Bank Rolny, banki akcyjne, domy bankowe i ważniejsze spółdzielnie kredytowe.

TABLICA IV. Rentowność papierów wartościowych w Polsce

w procentach w-g Instytutu Badania Konjunktur i Cen.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Polskie pożyczki państwowe:							
5 % Konwersyjna	8.85	10.89	11.87	14.30	16.99	14.82	10.91
zagraniczne	7.88	8.25	9.30	11.93	15.95	15.85	12.76
Listy zastawne:							
I kategorji	11.47	12.80	11.44	12.50	15.20	14.28	11.36
II „	12.90	14.80	13.08	14.32	17.12	15.73	13.58

ZAŁĄCZNIK Nr. 25.

DŁUGI ROLNICZE.

TABLICA I. Stan zadłużenia.

Według obliczeń, dokonanych w Ministerstwie Skarbu, ogólna suma zadłużenia rolnictwa na dzień 1.X. 1932 r. wynosiła 4.800 milj. zł. Suma ta składa się z następujących pozycyj:

	milj. zł.
1. Zaległe podatki państwowe	146
2. Zaległe podatki komunalne	73
3. Zaległe składki w instytucjach ubezpieczeń społecznych	135
4. Lokaty Skarbu Państwa w Państwowym Banku Rolnym	5
5. Fundusz Obrotowy Reformy Rolnej	950
6. Kredyt długoterminowy w Państwowym Banku Rolnym	361
7. Kredyt długoterminowy w Banku Gospodarstwa Kraj.	81
8. Kredyt długoterminowy w instytucjach kredytu ziemskiego	647
9. Kredyt długoterminowy prywatny	700
10. Kredyt krótkoterminowy w Banku Polskim	251
11. Kredyt krótkoterminowy w Państwowym Banku Rolnym	130
12. Kredyt krótkoterminowy w Banku Gospodarstwa Krajowego	86
13. Kredyt krótkoterminowy w komunalnych kasach	150
14. Kredyt krótkoterminowy w spółdzielniach kredytowych	200
15. Kredyt krótkoterminowy w Centralnej Kasie Spółek Rolniczych	10
16. Kredyt krótkoterminowy w bankach prywatnych	75
17. Kredyt krótkoterminowy prywatnych wierzycieli	800
Razem	4.800

Powyższe obliczenie nie jest oparte na ścisłych danych, zwłaszcza w zakresie zadłużenia prywatnego (obliczonego na około 1.500 milj. zł.) i nie zawiera ono niektórych rodzajów długów, jak np. prywatno-prawnego zadłużenia wobec Skarbu Państwa oraz instytucyj prawnopublicznych i przedsiębiorstw państwowych.

Ponadto od 1.X. 1932 r. nastąpiły poważne zmiany w stanie zadłużenia na skutek:

1) konwersji dokonanej w zakresie kredytu długoterminowego,
2) obniżenia długów w bankach państwowych i w Funduszu Obrotowym Reformy Rolnej,
2) spłat dokonanych przez rolników,
4) wzrostu długów z tytułu zaległych procentów, kar za zwłokę, kosztów sądowych, egzekucyjnych i adwokackich.

Dla przykładu podajemy, że zaległości w podatkach państwowych były obliczane ogółem na 146 milj. zł., a natomiast na dzień 30 września 1934 r. (a więc 2 lata później) Ministerstwo Skarbu obliczyło, że zaległości te (bez zaległości z podatku od spadku i darowizn) wynoszą 368 milj. zł. Wzrost ogółu zadłużenia prywatnego należy prawdopodobnie przyjąć na przynajmniej 15% w stosunku rocznym. Wydaje się natomiast, że pewnemu zmniejszeniu mogły ulec długi na rynku zorganizowanym na skutek stosowania energicznej egzekucji.

TABLICA II. Kapitał czynny i bierny w gospodarstwach włościańskich (2—50 ha).

w/g Instytutu Puławskiego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33	1933/34
Kapitał czynny na ha . . .	2.766	3.423	3.874	3.911	3.713	3.165	2.475	2.062
wskaźnik	*71,4*	*88,4*	*100.0*	*100,9*	*95,8*	*81,7*	*63,9*	*53,2*
Kapitał bierny	155	211	283	342	364	384	374	334
wskaźnik	*54,7*	*74,6*	*100,0*	*120,8*	*128,6*	*135,7*	*132,2*	*118.0*

TABLICA III. Wykaz pożyczek udzielonych przez instytucje współpracujące z Bankiem Akceptacyjnym według stanu z dn. 31. XII. 32 r.

w/g danych Banku Akceptacyjnego, Państw. Banku Rolnego i Banku Gospodarstwa Krajowego.

INSTYTUCJE	Wydano ogółem pożyczek zł.	W tem rolnikom		Zatwierdzono układów do dnia 23.X.35 r.	% w stos. do stanu poż. udziel. rolnik. do dnia 31.XII.32 r.
		zł.	%		
O g ó ł e m	1.691.662.000	930.457.000		243.704.000	26,19
P. B. R.	—	190.400.000*)		40.385.000	21,21
B. G. K.	—	68.582.000**)		21.971.000	32,04
Centr. Kasa Spółdz. Roln. . .	63.427.000	62.913.000	99,18	40.827.000	64.83
Kom. Kasy Oszczęd.	496.864.000	153.525,000	30,90	38.998.000	25,40
Spółdzielnie Kredyt.	218.639.000	139.527.000	63,81	44.475.000	31,87
Banki Komercyjne	707.828.000	239.141.000	33,78	41.935.000	17,53
Centr. Finans.-gospod. . . .	161.214.000	61.038.000	37,86	16.036.000	27,89
Gal. Kasa Oszczędn. Lwów . .	43.690.000	15.331.000	35,09	3.047.000	19,87

[1]) Z czego do konwersji przez Bank Akc. nadaje się 103,7 milj. zł.

[2]) Po odliczeniu kredytu rejestrowego zastawu zbożowego. Z podanej sumy do konwersji przez B. Akc. nadaje się około 35 milj. zł.

ZAŁĄCZNIK Nr. 26.

A. OBCIĄŻENIE DANINAMI PRAWNO-PUBLICZNEMI POSZCZEGÓLNYCH DZIAŁÓW GOSPODARSTWA SPOŁECZNEGO W POLSCE.

I. STAN FAKTYCZNY.

Badania nad obciążeniem gospodarstwa społecznego daninami prawno publicznemi należą do najtrudniejszych. Wiąże się bowiem z nimi cały szereg problemów, których całkowite załatwienie, niewzbudzające wątpliwości jest — przynajmniej przy dzisiejszym stanie wiedzy — zupełnie niemożliwe. Wśród tych problemów na plan pierwszy wysuwa się problem przerzucalności i nieprzerzucalności poszczególnych podatków oraz warunków, od jakich ten fakt jest uzależniony. Na ten temat istnieje bogata literatura naukowa, która jednak ostatecznego rozwiązania nie daje.

Natomiast ubogo przedstawia się literatura, omawiająca konkretnie wysokość obciążenia poszczególnych części gospodarstwa społecznego. Polska nie stanowi pod tym względem wyjątku. Właściwie w tej dziedzinie istnieją jedynie dwa wydawnictwa, przedstawiające istotną wartość. Jedno — to wydane przez Ministerstwo Skarbu „Obciążenie podatkami bezpośredniemi w 1928 r.", drugie — to odbitka z kwartalnika statystycznego rozprawy Witolda Bernharda „Obciążenie podatkami bezpośredniemi" (w 1929 r.). Co gorzej brak jest materjałów statystycznych. W zakresie danin państwowych całkowicie opracowane są jedynie dane za lata 1928 i 1929 r., materjały za lata 1930 i 1931 są tylko częściowo opracowane, za dalsze zaś lata brak jest całkowicie materjałów. W zakresie danin samorządowych istnieje jedynie rozbicie na podmioty, pobierające daniny co daje możność szacunkowego określenia wysokości obciążenia poszczególnych części gospodarstwa społecznego. W zakresie zaś świadczeń na rzecz ubezpieczeń społecznych brak jest wogóle wszelkich opublikowanych danych.

1. Obciążenie państwowemi podatkami bezpośredniemi.

Zajmiemy się najpierw sprawą stosunkowo najłatwiejszą: rozbiciem na poszczególne części gospodarstwa społecznego obciążenia państwowemi podatkami bezpośredniemi. Tu przedewszystkiem postaramy się oddzielić obciążenie wsi do obciążenia miasta. Punktem wyjścia może tu służyć statystyka samorządowa, zawierająca między innemi rozbicie wpływów dodatków lub udziałów w niektórych państwowych podatkach bezpośrednich na poszczególne podmioty, pobierające te daniny. Daje to nam możność, przyjmując daniny pobierane przez gminy wiejskie i wydziały powiatowe za obciążenie wsi, a daniny pobierane przez gminy miejskie za obciążenia miast, rozbicia obciążenia na te dwie kategorje. Otrzymujemy tu następujące rezultaty:

1932/33	Miasto		Wieś	
	w milj. zł.	w %%	w milj. zł.	w %%
Podatek dochodowy	169,3	73,7	60,5	26,3
„ przemysłowy	173,3	77,7	49,4	22,3
„ gruntowy	1,9	3,5	53,7	96,5
„ od nieruchomości	59,1	98,4	1,0	1,6
„ „ kapitałów i rent	5,9	100,0	—	—
10% dodatek	24,1	70,0	10,3	30,0
Odsetki za zwłokę i koszta egzekucyjne	16,6	74,4	5,7	25,6
Razem	450,2	71,4	180,6	28 6

Powyższe zestawienie nie obejmuje podatku wojskowego (wpływ roczny 0, 3 milj. zł.), którego rozbicie na miasto i wieś nastręcza trudności nie obejmuje również podatku od energji elektrycznej, który jest właściwie podatkiem pośrednim. Podatek od lokali nie figuruje również w tem obliczeniu.

Ponieważ wysokość dodatków samorządo-

wych jest różna przeto obliczania domniemanego podziału państwowych podatków bezpośrednich na miasto i wieś dokonujemy przez ustalenie udziału miasta i wsi we wpływach odpowiednich dodatków samorządowych i otrzymany stosunek zastosowujemy do wpływów z bezpośrednich podatków państwowych. Podatek od kapitałów i rent całkowicie zaliczamy na rachunek miasta. 10%-owy dodatek obliczamy, opierając się na podziale podatków zasadniczych, uwzględniając fakt, że z kryzysowego dodatku do podatku od nieruchomości dodatek ten nie jest pobierany. Wpływy z odsetek za zwłokę i kosztów egzekucyjnych dzielimy proporcjonalnie do wpływów z poszczególnych podatków, uwzględniając niższe oprocentowanie zaległości w podatku gruntowym. Stosunek miasta i wsi ustalamy na podstawie danych, zaczerpniętych z zamknięć rachunkowych, opublikowanych przez Główny Urząd Statystyczny (Statystyka samorząd. 1932/33). Dane dotyczące wpływów z podatków państwowych pochodzą ze Statystyki Skarbowej 1933/34 i Małego Rocznika Statystycznego. Obejmują one zarówno wpływy Skarbu Państwa jak i wpływy Skarbu Śląskiego, nie obejmują natomiast dodatków samorządowych. Analogiczne tablice dla lat 1933/34 i 1934/35 przedstawiają się następująco:

1933/34	Miasto		Wieś	
	w milj. zł.	w %%	w milj. zł.	w %%
Podatek dochodowy	156,0	77,3	45,9	22,7
„ przemysłowy	154,8	77,8	44,2	22,2
„ gruntowy	1,8	3,0	58,6	97,0
„ od nieruchomości	71,9	96,9	2,3	3,1
„ od kapitałów i rent	5,3	100,0	—	—
10% dodatek do pod. przem. i grunt.	1,6	50,0	1,6	50,0
10% dodatek	20,2	70,1	10,3	29,9
Danina majątkowa	9,8	49,5	10,0	50,5
Odsetki za zwłokę i koszta egzekucyjne	16,0	76,2	5,0	23,8
Razem	437,4	71,0	177,9	29,0

1934/35	Miasto		Wieś	
	w milj. zł.	w %%	w milj. zł.	w %%
Podatek dochodowy	171,6	77,4	50,1	22,6
„ przemysłowy	160,0	79,3	41,7	20,7
„ gruntowy	1,9	3,2	58,3	96,8
„ od nieruchomości	74,9	96,9	2,1	3,1
„ od kapit. i rent	5,4	100,0	—	—
10% dodatek do pod. przemysł. i gruntowego	2,4	48,0	2,6	52,0
10% dodatek	21,9	68,8	10,0	31,2
Danina majątkowa	12,0	50,0	12,0	50,0
Odsetki za zwłokę i koszta egzekucyjne	25,0	76,0	8,0	24,0
Razem	475,1	70,6	184,8	29,4

(W tabeli na rok 1934/35 zamiast rzeczywistych wpływów Skarbu Śląskiego wzięto preliminowane wpływy w budżecie. Daninę majątkową obliczono według stosunku ustalonego w samej ustawie i stosunku w poszczególnych podatkach: gruntowy, przemysłowy, od nieruchomości, na których się wymiar daniny opiera.)

Przejdziemy teraz do trudniejszego zadania: do rozbicia obciążenia na poszczególne części gospodarstwa społecznego. Dla lat 1928 i 1929 mamy stosunkowo dokładne dane urzędowe Ministerstwa Skarbu. To daje możność opracowania następujących tablic:

w miljonach zł.

1928 r.	Podatek dochodowy	Świadectwa przemysł.	Podatek obrotowy	Podatek gruntowy	Podatek od nieruch.	Podatek od kapit.	10 % dodat.	Odsetki za zwłokę i koszt. egz.	Razem
Rolnictwo	46	—	—	69	3	—	12	4	134
Przemysł rolny	2	—	5	—	—	—	1	—	8
Handel rolny	—	—	3	—	—	—	—	—	3
Przemysł	124	6	157	—	—	—	29	14	330
Handel	67	23	218	—	—	—	31	15	354
Banki	9	—	6	—	—	—	1	1	17
Wolne zawody	9	—	4	—	—	—	1	1	15
Rzemiosło	11	2	27	—	—	—	1	2	46
Tantjemy	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Kapitały i renty	6	—	—	—	—	16	—	1	23
Uposażenia	66	—	—	—	—	—	—	3	69
Nieruchomości	20	—	—	—	45	—	6	3	74
Inne	11	—	—	—	—	—	1	1	13
Razem	372	31	420	69	48	16	86	45	1087

Dane dotyczące wymiarów, zaczerpnięto z urzędowego wydawnictwa Ministerstwa Skarbu „Obciążenie podatkami bezpośredniemi w 1928 r.". Suma odsetek zwłoki i kosztów egzekucyjnych, rozłożona proporcjonalnie do innych podatków, przy uwzględnieniu tego, że od podatku gruntowego pobierane były niższe odsetki zwłoki, 10%-wy dodatek ustalono w wysokości 10% wymiaru innych danin, z wyjątkiem podatku dochodowego od uposażeń. Ze względu na trudności rozbicia nadzwyczajnej daniny majątkowej, nie została ona uwzględniona. Podatek od nieruchomości obciąża poza rolnictwem i nieruchumościami miejskiemi, sensu stricto również i inne działy gospodarstwa społecznego. Suma więc podatku w wysokości 45 milj. zł. figuruje pod rubryką „Nieruchomości" i obejmuje sumy obciążające również i inne działy gospodarstwa społecznego. Chodzi tu jednak o sumy stosunkowo nieznaczne. Rolnictwo obejmuje również nadzwyczajny wyrąb lasów i budynki wiejskie. Przemysł obejmuje zarówno górnictwo, jak i przemysł hutniczy, jak wreszcie przemysł fabryczny. Pod rubryką „inne" figurują „inne zajęcia zarobkowe", „inne dochody fundowane" i nierozbite na działy „dochody, ustalone na podstawie oznak zewnętrznych".

w miljonach zł.

1929 r.	Podatek dochodowy	Świadectwa przemysł.	Podatek obrotowy	Podatek gruntowy	Podatek od nieruch.	Podatek od kapit. i rent.	10 % dodatek	Odsetki za zwłokę i koszt. egz.	Razem
Rolnictwo	59	—	—	70	4	—	13	5	151
Przemysł rolny	5	—	4	—	—	—	1	—	10
Handel rolny	1	—	5	—	—	—	1	—	7
Przemysł	138	7	158	—	—	—	30	14	347
Handel	88	23	220	—	—	—	33	15	379
Banki	12	1	6	—	—	—	2	1	22
Rzemiosło	11	1	22	—	—	—	3	2	39
Wolne zawody	11	—	5	—	—	—	2	1	19
Tantjemy	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Kapitały i renty	8	—	—	—	—	17	2	1	28
Uposażenia	112	—	—	—	—	—	—	5	117
Nieruchomości	19	—	—	—	48	—	7	3	77
Inne	5	—	—	—	—	—	—	—	5
Razem	470	32	420	70	52	17	94	47	1202

Powyższa tablica opracowana została na podstawie danych, zawartych w rozprawie Witolda Bernharda p. t. „Obciążenie państwowemi podatkami bezpośredniemi". Pozatem dotyczą jej wszelkie uwagi, wymienione przy tablicy poprzedniej.

Dane Ministerstwa Skarbu, dotyczące obciążenia w latach 1930 i 1931, nie są w całości opublikowane, a nawet nie są całkowicie opracowane. Stąd dane urzędowe trzeba w szeregu wypadków uzupełnić szacunkami. Przy ich zastosowaniu otrzymujemy następujące tabele:

w miljonach zł.

1930 r.	Podatek dochodowy	Świadectwa przemysł.	Podatek obrotowy	Podatek gruntowy	Podat. od nieruch.	Podatek od kapit.	10 % dodat.	Odsetki za zwł. i koszt. egz.	Razem
Rolnictwo	42	—	—	69	4	—	11	4	130
Przemysł rolny	2	—	4	—	—	—	1	—	7
Handel rolny	2	—	3	—	—	—	1	—	6
Przemysł	114	5	123	—	—	—	24	11	277
Handel	84	20	186	—	—	—	29	12	331
Rzemiosło	13	1	30	—	—	—	4	2	50
Banki	8	1	4	—	—	—	1	1	15
Wolne zawody	14	—	5	—	—	—	2	1	22
Tantjemy	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Kapitały i renty	10	—	—	—	—	9	1	1	21
Uposażenia	116	—	—	—	—	—	—	5	121
Nieruchomości	21	—	—	—	54	—	7	3	85
Inne	4	—	—	—	—	—	—	—	4
Razem	431	27	355	69	58	9	81	40	1070

w miljonach zł.

1931 r.	Podatek dochodowy	Świadectwa przemysł.	Podatek obrotowy	Podatek gruntowy	Podat. od nieruch.	Podatek od kapit.	10% dodat.	Odsetki za zwłoki i koszt. egz.	Remaz
Rolnictwo	24	—	—	69	4	—	10	3	110
Przemysł rolny	2	—	3	—	—	—	1	—	6
Handel rolny	1	—	3	—	—	—	—	—	4
Przemysł	82	4	98	—	—	—	18	9	211
Handel	75	18	152	—	—	—	24	11	280
Rzemiosło	13	1	24	—	—	—	4	2	44
Banki	4	1	4	—	—	—	2	—	11
Wolne zawody	15	—	5	—	—	—	2	1	23
Tantjemy	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Kapitały i renty	10	—	—	—	—	6	1	1	18
Uposażenia	108	—	—	—	—	—	8	5	121
Nieruchomości	21	—	—	—	55	—	8	3	87
Inne	3	—	—	—	—	—	—	—	3
Razem	359	24	289	69	59	6	78	35	919

Podział podatku dochodowego został oparty na cyfrach zaczerpniętych z „Małego Rocznika Statystycznego" z tem, że podatek dochodowy od uposażeń został powiększony o sumę podatku od uposażeń pracowników, urzędów, przedsiębiorstw i monopoli państwowych, w wysokości, wymierzonej w roku 1929, t. zn. 28 milj. zł. Przyjąć bowiem należy, że kwota ta uległa stosunkowo niewiel-

kiemu zmniejszeniu. Ponadto pozycje: „handel" i „handel rolny", „banki" i „wolne zawody" zostały wyodrębnione z pozycyj szerszych, wykazanych w „Małym Roczniku Statystycznym" na podstawie proporcyj, jakie między niemi istniały w 1929 r. Podział podatku obrotowego został ustalony na podstawie — z jednej strony — wysokości obrotów przedsiębiorstw handlowych, opublikowanych w M. Roczniku Statystycznym, przez zastosowanie do poszczególnych kategoryj przedsiębiorstw przeciętnych stawek z 1929 r., z drugiej strony — na podstawie nieopublikowanych, niestety niekompletnych danych Ministerstwa Skarbu. Podatek od nieruchomości i świadectwa przemysłowe zostały rozbite na podstawie proporcyj, zachodzących między poszczególnemi grupami w 1929 r.

Przechodząc do lat dalszych, wkraczamy już na teren czystego szacunku. Z drugiej zaś strony, zamiast jak dotychczas, na wymiarach, musimy się oprzeć na rzeczywistych wpływach.

w miljonach zł.

1932/33 r.	Podatek dochodowy	Świadectwa przemysł.	Podatek obrotowy	Podatek gruntowy	Podat. od nieruch.	Podatek od kapit. i rent	10% dodat.	Odsetki za zwłokę i koszt. egz.	Razem
Rolnictwo	14	—	—	56	2	—	6	2	80
Przemysł rolny	1	—	2	—	—	—	—	—	3
Handel rolny	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Przemysł	47	5	78	—	—	—	8	5	143
Handel	43	19	91	—	—	—	11	6	170
Rzemiosło	7	5	14	—	—	—	2	1	29
Banki	2	1	3	—	—	—	—	—	6
Wolne zawody	8	—	4	—	—	—	—	1	13
Tantjemy	4	—	—	—	—	—	—	—	4
Kapitały i prawa majątk.	5	—	—	—	—	5	—	—	11
Uposażenia	124	—	—	—	—	—	—	4	128
Nieruchomości	12	—	—	—	58	—	6	3	79
Inne	2	—	—	—	—	—	—	—	2
Razem	270	30	193	56	60	5	33	22	669

Z podatku dochodowego, na podstawie nieopublikowanych danych Ministerstwa Skarbu, można wyłączyć wpływ z podatku od dochodów niefundowanych. Pozostałe grupy wyeliminowane przez zastosowanie do wymiarów z ub. roku zniżki, jaka wynika ze stosunku wpływów z 1932/33 i wymiarów 1931 r. Uwzględniono pozatem zmiany opodatkowania tantjem, przyczem wzięto pod uwagę kwotę zwyżki podatku, preliminowaną przez projekt ustawy o nowelizacji w opodatkowaniu tantjem. Ogólną kwotą wpływów z podatku dochodowego uzyskano przez dodanie wpływów na rachunek Skarbu Państwa, wpływów na rachunek Skarbu Śląskiego, oraz udziału samorządu terytorjalnego we wpływach podatku dochodowego. Tę kwotę uwzględniono wyjątkowo dlatego, by możliwie upodobnić ogólną kwotę z roku 1932/33 do kwoty wymiarów, obejmujących udział samorządu terytorjalnego. Podział świadectw przemysłowych został określony na podstawie pomnożenia ilości świadectw, wykupionych przez poszczególne grupy gospodarstwa społecznego, przez średnią cenę danego świadectwa z cen danej grupy w 1929 r., przy zastosowaniu zniżki, wynikającej z ogólnego spadku wpływów z tytułu świadectw przemysłowych oraz statystyki wpływów podatkowych przemysłowo - handlowych i rzemieślniczych, opublikowanych w „Małym Roczniku Statystycznym". Podatek obrotowy został rozbity przy uwzględnieniu nieopublikowanej statystyki Ministerstwa Skarbu, dotyczącej wpływów podatku obrotowego według poszczególnych stawek, oraz przez zastosowanie do wymiarów z roku ubiegłego zniżki, wynikającej ze spadku obrotów oraz zniżki stawek podatkowych. W tym ostatnim wypadku uwzględniono częściowo szacunki, zawarte w projekcie ustawy o nowelizacji podatku przemysłowego, a szacujące spodziewane obniżenie wpływów podatkowych.

w miljonach zł.

1933/34	Podatek dochodowy	Świadectwa przemysł.	Podatek obrotowy	Podatek gruntowy	Podat. od nieruch.	Podatek od kapit. i rent	10% dodat.	Danina majątkowa	Odsetki za zwłokę i koszt. egz.	Razem
Rolnictwo	12	—	—	62	5	—	6	8	2	95
Przemysł rolny	1	0	2	—	—	—	0	0	0	3
Handel rolny	0	0	1	—	—	—	0	0	0	1
Przemysł	41	4	80	—	—	—	8	4	5	142
Handel	38	16	78	—	—	—	9	4	5	150
Rzemiosło	6	4	10	—	—	—	1	1	1	23
Banki	2	1	3	—	—	—	0	0	1	7
Wolne zawody	7	—	4	—	—	—	0	—	0	11
Tantjemy	4	—	—	—	—	—	0	—	0	4
Kapitały i prawa majątk.	5	—	—	—	—	5	0	—	0	10
Uposażenia	109	—	—	—	—	—	0	—	4	113
Nieruchomości	11	—	—	—	69	—	5	3	3	91
Inne	2	—	—	—	—	—	0	—	0	2
Razem	238	25	178	62	74	5	29	20	21	659

Rozbicie podatku dochodowego osiągnięto przez zastosowanie zniżki do wpływów z ubiegłego roku. Świadectwa przemysłowe i podatek obrotowy określono w sposób analogiczny do ubiegłego roku. Daninę majątkową wzięto przez zastosowanie proporcji przewidzianej w ustawie i stosunku wpływów podatku obrotowego do poszczególnych grup gospodarstwa społecznego. Podatek obrotowy i gruntowy wzięte łącznie z dodatkami, pobieranemi na cele poparcia eksportu rolnego.

w miljonach zł.

1934/35	Podatek dochodowy	Świadectwa przemysł.	Podatek obrotowy	Podatek gruntowy	Podat. od nieruch.	Podatek od kapit. i rent	10% dodat.	danina majątkowa	Odsetki za zwłokę i koszt. egz.	Razem
Rolnictwo	13	—	—	62	3	—	6	11	3	98
Przemysł rolny	1	0	2	—	—	—	0	0	0	3
Handel rolny	0	0	1	—	—	—	0	0	0	1
Przemysł	44	4	74	—	—	—	7	4	7	140
Handel	40	16	82	—	—	—	10	5	8	161
Rzemiosło	6	4	10	—	—	—	1	1	1	23
Banki	2	1	4	—	—	—	0	0	0	7
Wolne zawody	8	—	4	—	—	—	0	—	1	13
Kapitały i renty	4	—	—	—	—	5	0	—	1	10
Tantjemy	5	—	—	—	—	—	0	—	0	5
Uposażenia	116	—	—	—	—	—	0	—	6	122
Nieruchomości	12	—	—	—	74	—	5	3	6	100
Inne	2	—	—	—	—	—	0	—	0	2
Razem	253	25	177	62	77	5	29	24	33	685

w miljonach zł.

1935/36 r.	Podatek dochodowy	Świadectwa przemysł.	Podatek obrotowy	Podatek gruntowy	Podat. od nieruch.	Podatek od kapitału i rent	danina majątkowa	10% dodat.	Odsetki za zwłokę i koszt. egz.	Razem
Rolnictwo	12	—	—	64	3	—	11	7	2	99
Przemysł rolny	1	0	2	—	—	—	—	0	0	3
Handel rolny	0	0	1	—	—	—	—	0	0	1
Przemysł	40	5	71	—	—	—	4	8	4	132
Handel	36	17	84	—	—	—	5	10	5	157
Rzemiosło	6	4	13	—	—	—	1	2	1	27
Banki	2	1	3	—	—	—	—	0	0	6
Wolne zawody	7	—	4	—	—	—	—	0	0	11
Tantjemy	3	—	—	—	—	—	—	0	0	3
Kapitały i prawa majątkowe	5	—	—	—	—	6	—	1	1	13
Uposażenia	108	—	—	—	—	—	—	0	4	112
Nieruchomości	10	—	—	—	72	—	3	5	3	93
Inne	2	—	—	—	—	—	—	0	0	2
Razem	232	27	178	64	75	6	24	33	20	659

Na podstawie powyższych tablic można ustalić procentowy udział w obciążeniu państwowemi podatkami bezpośredniemi poszczególnych części gospodarstwa społecznego. Wyciąganie jednak wniosków z tej tabeli, jeżeli chodzi o wahania udziału w obciążeniu ogólnem, winno być bardzo ostrożne, gdyż, jak to wynika z wyżej powiedzianego, dla poszczególnych lat przyjmowano różne metody szacunkowe, tak że wahania mogą być czasami wynikiem różnicy w metodzie, a nie istotnych przemian.

w procentach

	1928	1929	1930	1931	1932/33	1933/34	1934/35	1935/36
Rolnictwo	12.1	12.6	12.1	12.0	12.0	14.6	14.2	15.0
Przemysł rolny	0.7	0.8	0.7	0.7	0.4	0.5	0.4	0.5
Handel rolny	0.3	0.6	0.6	0.4	0.1	0.2	0.1	0.1
Przemysł	30.5	28.9	25.9	22.8	21.4	21.8	21.1	20.0
Handel	32.7	31.6	30.9	30.4	25.4	22.8	23.4	23.7
Rzemiosło	4.2	3.2	4.7	4.8	4.2	3.6	3.4	4.1
Banki	1.6	1.8	1.4	1.2	1.0	1.1	1.0	1.0
Wolne zawody	1.4	1.6	2.1	2.5	2.0	1.7	1.9	1.7
Tantjemy	0.1	0.1	0.1	0.1	0.6	0.6	0.7	0.5
Kapitały i prawa majątkowe	2.1	2.3	1.9	1.9	1.7	1.5	1.5	2.0
Uposażenia	6.3	9.7	11.3	13.2	19.1	17.3	17.7	17.0
Nieruchomości	6.8	6.4	7.9	9.5	11.8	14.0	14.4	14.1
Inne	1.2	0.4	0.4	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3
Razem	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

2. Obciążenie podatkami pośredniemi.

Udział w obciążeniu podatkami pośredniemi jest jeszcze o wiele trudniejszy do ustalenia od udziału w obciążeniu podatkami bezpośredniemi. Przy ustalaniu udziału w obciążeniu t. zw. podatkami bezpośredniemi bierze się pod uwagę to, kto podatek płaci, rezygnując z wszelkich teoryj o przerzucalności podatku. Przy ustalaniu udziału w obciążeniu t. zw. podatkami pośredniemi bierze się pod uwagę, kto podatek ponosi. I wobec tego trzeba przyjąć fikcję, że podatek w całości przerzucony jest na konsumenta. Duże trudności nastręcza również sprawa materjałów statystycznych, dotyczących udziału w spożyciu poszczególnych warstw społecznych. Bezpośrednich materjałów statystycznych brak tu całkowicie. Jedynym oparciem mogą tu służyć rozprawy Zygmunta Rusinka, publikowane swojego czasu w „Rolnictwie" oraz „Badania nad opłacalnością gospodarstw włościańskich", publikowane przez Państwowy Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach.

Z materjałów tych wynika, że szereg podatków spożywczych wogóle dla wsi nie wchodzi w rachubę. Tu wymienić trzeba podatek od wina i zapalniczek. Artykuły te są bowiem na wsi konsumowane w nieznacznych ilościach. Jeśli chodzi o pozostałe podatki spożywcze, to kwoty ponoszone przez wieś wraz z dodatkiem 10%-wym można oszacować na rok budżetowy 1932/33 w sposób następujący:

	milj. zł.
Podatek od cukru	26.0
„ „ olejów mineralnych	10.1
Monopol solny	25.9
„ spirytusowy	23.3
„ tytoniowy	53.8
Razem	139.1

Ustalenie obciążenia z tytułu podatków od piwa, drożdży i kwasu octowego oraz monopolu zapałczanego nie jest możliwe.

Podobne obliczenie można dokonać dla podatku obrotowego, który u nas jest czemś pośredniem pomiędzy podatkiem przychodowym, a więc t. zw. podatkiem bezpośrednim, a t. zw. podatkiem pośrednim. Przyjmując więc wysokość wydatków gotówkowych na nabycie towarów na cele konsumcyjne, obliczone przez wyżej wymienione wydawnictwo Instytutu Puławskiego i przyjmując, że na rolnictwo został przerzucony podatek zapłacony przez hurt i detal (w 1932 r. 1.5 łącznie z dodatkami 2.025%), otrzymamy kwotę, któraby była przerzucona na rolnictwo. Wyniosłaby ona w roku 1932/33 kwotę 26.9 milj. zł. Ogólna więc kwota przerzuconych na rolnictwo podatków wyniosłaby w tym roku kwotę 166 miljonów złotych.

3. Obciążenie daninami na rzecz samorządu terytorjalnego.

W tej dziedzinie ogłoszone dane statystyczne pozwalają nam na rozbicie obciążenia na miasto i wieś metodą, która nam pozwoliła tę operację przeprowadzić w stosunku do państwowych podatków bezpośrednich. Otrzymujemy wtedy następujące tabele:

1932/33	Miasto		Wieś	
	w milj. zł.	%	w milj. zł.	%
Dodatek do podatku gruntowego	1,2	3,5	33,1	96,5
Dodatek do podatku od nieruchomości	23,7	98,4	0,7	1,6
Dodatek do podatku od placów budowlanych	0,5	100,0	—	—
Dodatek do podatku przemysłowego	42,2	77,7	12,1	22,3
Dodatek do podatku dochodowego	13,7	72,1	5,3	27,9
Udział w podatku dochodowym	30,3	75,4	9,9	24,6
Udział w podatku od lokali	14,1	100,0	—	—
Opłaty drogowe	0	0	30,6	100,0
Podatek wyrównawczy	—	—	28,3	100,0
Razem	125,7	51,2	120,0	48,8

Kwota podatku wyrównawczego otrzymana w drodze szacunku, gdyż statystyka samorządu zawiera wysokość wpływów tylko dla części gmin.

Następne dwa lata opierają się nie na rzeczywistych wpływach, lecz na wpływach preliminowanych.

1933/34	Miasto w milj. zł.	Miasto %	Wieś w milj. zł.	Wieś %
Dodatek do podatku gruntowego	1,1	3,0	36,2	97,0
Dodatek do podatku od nieruchomości	24,7	96,8	0,8	3,2
Dodatek do podatku od placów niezabudowanych	0,6	85,7	0,1	14,3
Dodatek do podatku przemysłowego	40,0	77,8	11,4	22,2
Dodatek do podatku dochodowego	10,1	64,2	5,6	35,8
Udział w podatku dochodowym	31,1	78,7	8,4	21,3
Udział w podatku od lokali	14,0	100,0	0	0
Opłaty drogowe	0	0	38,7	100,0
Podatek wyrównawczy	0	0	37,7	100,0
Razem	121,6	46,6	138,9	53,4

1934/35	Miasto w milj. zł.	Miasto %	Wieś w milj. zł.	Wieś %
Dodatek do podatku gruntowego	1,3	3,4	37,2	96,6
Dodatek do podatku od nieruchomości	25,0	97,3	0,7	2,7
Dodatek do podatku od placów niezabudowanych	1,0	90,9	0,1	9,1
Dodatek do podatku przemysłowego	38,6	79,3	10,1	20,7
Dodatek do podatku dochodowego	12,1	69,5	5,3	30,5
Udział w podatku dochodowym	29,4	79,7	7,5	20,3
Udział w podatku od lokali	16,5	100,0	0	0
Opłaty drogowe	0	0	38,7	100,0
Podatek wyrównawczy	0	0	40,1	100,0
Razem	123,9	47,0	139,7	53,0

W powyższych tablicach pominęliśmy szereg podatków i opłat samorządowych, a mianowicie: dodatki do patentów akcyzowych, dodatki do podatków spożywczych, dodatki do podatku od energji elektrycznej, podatki hotelowe, od zabaw, rozrywek i widowisk oraz od psów, gdyż są to t. zw. podatki pośrednie. Pozostałe zaś daniny bądź dlatego, że rozbicie ich przedstawiało poważne trudności lub dlatego, że nie odgrywają one większej roli.

Spróbójmy teraz rozbić obciążenie podatkami normalnemi na szereg działów gospodarstwa społecznego, analigocznie do tego, jak to robiliśmy z podatkami państwowemi. Otrzymalibyśmy następującą tablicę:

w miljonach zł.

1932/33	Udział w podz. dochodu	Dodatek do pod. dochodow.	Dodatek do pod. gruntowego	Dodatek do pod. od nieruchom.	Dodatek do świad. przem.	Dodatek do pod. obrotow.	Opłaty drogowe	Podatek wyrównawczy	Razem
Rolnictwo	2	1	34	1	—	—	30	25	93
Przemysł rolny	0	0	—	—	0	0	0	0	0
Handel rolny	0	0	—	—	0	0	0	0	0
Przemysł	7	3	—	—	1	19	0	0	30
Handel	6	3	—	—	6	22	1	2	40
Rzemiosło	1	1	—	—	1	3	0	1	7
Banki	0	0	—	—	0	1	—	—	1
Wolne zawody	1	1	—	—	—	1	—	—	3
Tantjemy	1	0	—	—	—	—	—	—	1
Kapitały i prawa majątkowe	1	0	—	—	—	—	—	—	1
Uposażenia	19	9	—	—	—	—	—	—	28
Nieruchomości	2	1	—	23	—	—	—	—	26
Inne	0	—	—	—	—	—	—	—	0
Razem	40	19	34	24	8	46	31	28	230

Rozbicie nastąpiło przez zmniejszenie współczynnika między wpływami podatków państwowych, a ich dodatkami lub udziałem w nich samorządu i przez zastosowanie tego współczynnika do kwot, obciążających poszczególne części gospodarstwa społecznego. Dla świadectw przemysłowych i podatku obrotowego, gdzie wysokość dodatków samorządowych jest jednakowa, pomnożono kwoty wpływów państwowych z tych podatków przez ustaloną w ustawie wysokość dodatku samorządowego.

Analogiczne tablice dla lat następnych przedstawiają się w sposób następujący.

w miljonach zł.

1933/34	Dodatek do podatku dochodowego	Udział w podatku dochodowym	Dod. do pod. gruntowego	Dodatek do pod. obrotow.	Dodatek do świadectw przemysłow.	Dodatek do pod. od nieruch.	Opłaty drogowe	Podatek wyrównawczy	Razem
Rolnictwo	1	2	37	—	—	1	36	35	112
Przemysł rolny	0	0	—	0	0	—	0	0	0
Handel rolny	0	0	—	0	0	—	0	0	0
Przemysł	3	7	—	20	1	—	0	0	31
Handel	3	6	—	20	5	—	3	3	40
Rzemiosło	0	1	—	2	1	—	0	0	4
Banki	0	0	—	1	0	—	0	0	1
Wolne zawody	1	1	—	1	—	—	—	—	3
Kapitały i renty	0	1	—	—	—	—	—	—	1
Tantjemy	0	1	—	—	—	—	—	—	1
Uposażenia	7	18	—	—	—	—	—	—	25
Nieruchomości	1	2	—	—	—	24	—	—	27
Inne	0	0	—	—	—	—	—	—	0
Razem	16	39	37	44	7	25	39	38	245

w miljonach zł.

1934/35	Udział w pod. dochodowym	Dodatek do pod. dochodowego	Dodatek do pod. gruntowego	Dod. do pod. od nieruch.	Dodatek do pod. obrotow.	Dodatek do świadectw. przemysłow.	Opłaty drogowe	Podatek wyrównawczy	Razem
Rolnictwo	2	1	38	1	—	—	36	37	115
Przemysł rolny	0	0	—	—	0	0	0	0	0
Handel rolny	0	0	—	—	0	0	0	0	0
Przemysł	7	3	—	—	18	1	0	0	29
Handel	6	3	—	—	20	5	3	3	40
Rzemiosło	1	0	—	—	2	1	0	0	4
Banki	0	0	—	—	1	0	—	—	1
Wolne zawody	1	1	—	—	1	—	—	—	3
Tantjemy	1	0	—	—	—	—	—	—	1
Kapitały i prawa majątk.	0	0	—	—	—	—	—	—	0
Uposażenia	17	8	—	—	—	—	—	—	25
Nieruchomości	2	1	—	25	—	—	—	—	28
Inne	0	0	—	—	—	—	—	—	0
Razem	37	17	38	26	42	7	39	40	246

w procentach

	1932/33	1933/34	1934/35
Rolnictwo	40.5	45.8	46.7
Przemysł rolny	—	—	—
Handel rolny	—	—	—
Przemysł	13.0	12.8	11.8
Handel	17.5	16.4	16.3
Rzemiosło	3.0	1.6	1.6
Banki	0.4	0.4	0.4
Wolne zawody	1.3	1.2	1.2
Kapitały i renty	0.4	0.4	0.4
Tantjemy	0.4	0.4	—
Uposażenia	12.2	10.1	10.2
Nieruchomości	11.3	11.0	11.4
Inne	—	—	—
Razem	100.0	100.0	100.0

4. Obciążenie daninami na rzecz samorządu gospodarczego.

Samorząd gospodarczy pobiera dodatki do świadectw przemysłowych i udział w podatku gruntownym. Rozbicie wpływów na poszczególne działy gospodarstwa społecznego przedstawia się w sposób następujący.

Rozbicie na handel i przemysł zostało dokonane proporcjonalnie do udziału we wpływach państwowych ze świadectw przemysłowych.

	Świadectwa przemysłowe		podatek gruntowy	
	1932/33	1933/34	1932/33	1933/34
Rolnictwo	—	—	1,0	2,8
Przemysł	0,8	0,5	—	—
Handel	3,0	2,7	—	—
Rzemiosło	0,7	0,6	—	—
Razem	4,5	3,8	1,0	2,8

5. Obciążenie składkami, płaconemi na rzecz ubezpieczeń społecznych.

Tu jedynie możemy wydzielić z ogólnego obciążenia, obciążenie rolnictwa. Wynosiło ono w zakresie obciążenia składkami na rzecz ubezpieczenia od wypadków 7 milj. zł., w zakresie obciążenia na rzecz ubezpieczenia inwalidzkiego, obciążającego na terenie b. dzielnicy pruskiej według danych wymienionych 4.5 milj. zł., wreszcie w zakresie ubezpieczenia pracowników umysłowych według oszacowania Rady Naczelnej Organizacji Ziemiańskiej 4 milj. zł. Ogólnie więc obciążenie z tytułu ubezpieczeń społecznych wynosi 15.5 milj. zł.

6. Obciążenie z tytułu ubezpieczenia przymusowego od ognia.

Przymusowe ubezpieczenie od ognia budynków i ruchomości obowiązuje tylko na terenie województw centralnych, południowych i wchodnich. Według danych P. Z. U. W. suma składek z tytułu tego ubezpieczenia w rolnictwie wynosi około 40 milj. zł.

7. Ogólne zestawienie.

Sprobójmy teraz dokonać ogólnego zestawienia obciążenia rolnictwa. Będzie ono miało wartość dość względną, gdyż poszczególne cyfry pochodzą z różnych lat i wiele z nich otrzymano w drodze szacunków przeprowadzonych najrozmaitszemi metodami. Otrzymamy wtedy następującą tabelkę:

	milj. zł.
Obciążenie państwowemi podatkami bezpośredniemi (rok 1932/33).	80
w tem podatek dochodowy	14
„ gruntowy	56
„ od nieruchomości	2
10%-wy dodatek	6
odsetki za zwłoki i koszty egzek.	2

	milj. zł.
Obciążenie państwowemi podatkami pośredniemi 1932/33).	*139*
w tem podatek od cukru	26
„ „ olejów mineralnych	10
monopol solny	26
„ spirytusowy	23
„ tytoniowy	54

	milj. zł.
Przerzucona na rolnictwo część podatku obrotowego (1932/33).	*27*

	milj. zł
Bezpośrednie podatki komunalne (1932/33).	*91*
w tem dodatek do podatku dochodowego	1
dodatek do podatku gruntowego	34
dodatek do podatku od nieruchomości	1
opłaty drogowe	30
podatek wyrównawczy	25
Podatek na rzecz izb rolniczych (1933/34)	*3*
Ubezpieczenia społeczne	*15*
w tem ubezpieczenie od wypadków	7
ubezpieczenie inwalidzkie	4
ubezpieczenie pracowników umysłowych	4
Razem	399

Kwota ta obejmuje obciążenia z tytułu komunalnych podatków pośrednich. Ponadto obciążenie przemysłu rolnego wynosiło w 1932/33 r. 3 miljony złotych, handlu rolnego 1 milj. zł.

II. WNIOSKI.

Udział w obciążeniu państwowemi podatkami bezpośredniemi rolnictwa wynosił 14.1%, łącznie zaś z przemysłem i handlem rolnym 14.7%, w obciążeniu komunalnemi podatkami bezpośredniemi 40.4%, gdy rolnicy stanowili w 1921 r. — 63.8% ludności. Wydawaćby się mogło, że udział w ogólnem obciążeniu rolnictwa jest mały. Aby jednak uzyskać całkowicie objektywny sąd, trzeba wziąć pod uwagę cały szereg czynników. Przedewszystkiem trzeba wziąć pod uwagę, że wśród ludności rolnej ilość robotników rolnych wynosiła w 1921 r. 2.8 milj., a utrzymujących się z gospodarstw poniżej 2 ha — 1.8 milj. rodzin.

Te kategorje w każdym razie nie są w stanie opłacać podatków bezpośrednich. Po wyeliminowaniu tych kategoryj otrzymamy ilość rolników, którzy są w stanie opłacać podatki bezpośrednie, wynosiłoby to 12.3 milj., t. zn. 45% ogólnej ludności.

Cechą charakterystyczną rolnictwa jest większe rozdrobnienie dochodów. O ile np. w rolnictwie na przeciętnego płatnika podatku dochodowego przypada w 1929 r. 3.301 zł. dochodu, to na przeciętnego płatnika w handlu przypadałoby 5.122 zł., na przeciętnego płatnika w przemyśle — 2.824 zł. W rzeczywistości sytuacja przedstawia się o wiele bardziej niepomyślnie dla rolnictwa, gdyż znaczna większość rolników nie opłaca podatku, ponieważ dochód ich nie sięga minimum egzystencji.

Przy dzisiejszej sytuacji materjalnej rolnictwa, obecne obciążenie jest niemożliwe do uiszczenia. Zwrócić jednak trzeba uwagę na to, że przy poprawie sytuacji gospodarczej rolnictwa dochody Skarbu Państwa z rolnictwa mogą ulec zwiększeniu.

Weźmy podatek dochodowy. W roku najlepszej konjunktury gospodarczej podatek dochodowy od rolnictwa dawał 59 milj. zł., gdy prawdopodobnie wpływ w r. ubiegłym wynosił zaledwie 13 milj. zł. A przecież nawet kwota 59 milj. zł. była pobrana zaledwie od 256.5 tysięcy płatników, gdy ilość gospodarstw rolnych w Polsce wynosiła w 1921 roku 3.262 tys. Gdyby ogólne warunki gospodarcze ukształtowały się w Polsce w ten sposób, by minimum opodatkowanego dochodu osiągnęły gospodarstwa rolne od 5 ha począwszy, mielibyśmy 1.151 tys. płatników, t. zn. cztery i pół razy więcej niż dotychczas. Gdyby przeciętna kwota, przypadająca na podatnika wynosiła tak jak w 1929 r. — 195 zł., wpływ podatku dochodowego od rolników mógłby wynosić 224 milj. zł.

B. OBCIĄŻENIE ROLNICTWA PAŃSTWOWEMI PODATKAMI POŚREDNIEMI.

Badanie obciążenia podatkami pośredniemi jest możliwe tylko przy założeniu, że są one przerzucone na spożywców artykułów opodatkowanych. Opierać się ono w tym wypadku musi na badaniu podziału spożycia, oraz jego podziału między poszczególne warstwy społeczne.

W zakresie spożycia rolniczego podstawą rozważań muszą być „Badania nad opłacalnością gospodarstw włościańskich", wydane przez Instytut Naukowy Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach.

Opieranie się na zawartych w nich danych nasuwa pewne zastrzeżenia. Wybrane tam gospodarstwa włościańskie są niewątpliwie gospodarstwami, wykraczającemi ponad przeciętny poziom gospodarstw włościańskich. Stąd spożycie w nich niewątpliwie jest wyższe od przeciętnego. Z drugiej strony nie uwzględnia się jednak większych gospodarstw rolnych, dla których brak jest danych. Wobec braku in. danych trzeba się oprzeć na tem właśnie źródle.

Zbadajmy najpierw obciążenia rolnictwa z tytułu podatku od cukru.

Wynika ono z poniższej tablicy:

1. Wyszczególnienie.	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Wydat. na cukier na 1 osobę utrzym. z rol. w milj. zł.	10.40	11.94	12.77	12.92	12.23	9.64	6.93
Cena 1 kg. cukru w zł.	1.41	1.51	1.59	1.68	1.65	1.63	1.52
Ilość spoż. cukru przez 1 osobę dorosł. utrzym. z rol.	7.37	7.91	8.03	7.69	7.41	5.91	4.56
Ilość osób dorosł. utrzym. się z rol. w milj.	14.8	14.9	15.1	15.2	15.4	15.9	16.2
Ilość spoż. cukru przez rol. w milj. zł.	109.1	117.9	121.3	116.9	114.1	94.0	73.9
Obciąż. rol. pod. od cukru w milj. zł.	42.0	45.1	45.7	45.0	43.9	36.2	28.5
Ogólne wpływy z pod. od cukru z 10% dod. w milj. zł.	105.0	118.1	129.1	139.7	132.2	126.5	114.4
Udział rol. w ogól. obciąż. w %%.	40.0	38.4	37.2	32.2	33.4	27.8	24.8

Ceny cukru zostały zaczerpnięte z Małego Rocznika Statystycznego i Statystyki cen. Ilość osób, utrzymujących się z rolnictwa. została określona na podstawie ogólnej ilości mieszkańców Polski według Małego Rocznika Statystycznego przez zastosowanie współczynnika ludności rolniczej w 1931 r. i odsetka ludzi dorosłych w roku 1929 przyczem osoby poniżej 20 lat były liczone za pół osoby. Wpływy z podatku od cukru wraz z 10% dodatkiem do tego podatku zaczerpnięte z Rocznika Ministerstwa Skarbu na 1930 r. i Małego Rocznika Statystycznego.

Obciążenie rolnictwa podatkiem od olejów mineralnych przedstawia się w sposób następujący:

2. Wyszczególnienie.	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Wydatek na naftę osob. utrzym. się z rol. w zł.	3.79	4.12	4.71	5.00	4.82	4.50	3.58
Cena 1 kg. nafty w groszach	62	68	75	81	81	76	73
Ilość spoż. nafty na 1 dorosł. roln.	6.11	6.06	6.28	6.17	5.95	5.92	4.90
Ilość osób utrzym. się z rol. w milj.	14.8	14.9	15.1	15.2	15.4	15.9	16.2

c. d.

Wyszczególnienie.	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Ilość spoż. przez rol. nafty w milj. zł.	90.4	90.3	94.8	94.4	91.6	94.1	79.4
Stawka podat. od olei mineral. wraz z 10% dod. w gr.	11	11	12	12	12	12	12
Obciąż. rol. podat. od olei mineral. wraz z 10% dodat. w milj. zł.	9.9	9.9	11.4	11.3	11.0	11.3	9.5
Ogólne wpływy od olei mineral. wraz z 10% dodat. w milj. zł.	24.3	29.1	31.3	30.7	33.8	30.6	27.8
Udział rol. w ogólnych wpł. pod. od olei min. wraz z 10% dodat. w milj. zł.	40.7	34.0	36.4	36.8	32.5	36.9	34.2

Cyfry dotyczące wysokości spożycia nafty zostały zaczerpnięte z „Badań", przyczem założyliśmy że wydatki na oświetlenie w całości są wydatkami na naftę. Cena nafty została zaczerpnięta z Rocznika Statystycznego „Statystyki cen". Są to detaliczne ceny w Warszawie. Ilość rolników, jak w poprzedniej tablicy. Dane dotyczą wpływów podatku od olei mineralnych z Rocznika Ministerstwa Skarbu na 1930 r. i małego Rocznika Statystycznego. 10% dodatek obliczony na podstawie wpływów podatku zasadniczego. Wreszcie obciążenie z tytułu podatku od piwa, przedstawia się w sposób następujący:

3. Wyszczególnienie.	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Wydatki na piwo na 1 dorosł. rol. w zł.	3.01	2.39	1.63	0.86	0.68
Cena 1 lit. piwa w groszach	62	61	60	59	55
Ilość spoż. piwa przez rol. litr.	4.85	3.92	2.72	1.46	1.24
Ilość osób dorosłych w rolnictwie.	15.1	15.2	15.4	15.9	16.2
Ilość spoż. piwa przez rol. w milj. zł.	73.2	59.6	41.9	23.2	20 1
Stawka podat. od piwa wraz z 10% dod. w milj. zł.	7.26	7.26	7.26	7.26	10.12
Obciąż. rol. podat. od piwa wraz z 10% dod. w milj. zł.	5.3	4.3	3.0	1.7	2.0
Ogólny wpływ podat. od piwa wraz z 10% dodat. w milj. zł.	14.3	16.8	14.3	12.1	11.0
Udział rol. w podat. od piwa w milj. zł.	37.1	25.6	21.0	14.0	18.2

Kwota wydana na piwo, zaczerpnięta z „Badań" przez wydzielenie z wydatku na spożycie alkoholu na podstawie stosunku między spożyciem piwa, a wódki w 1926/27. Cena piwa ustalona na podstawie Statystyki przemysłowej przez podzielenie wartości wyprodukowanego piwa przez jego ilość. Wpływy z podatku od piwa z Rocznika Ministerstwa Skarbu i Małego Rocznika Statystycznego.

Inne podatki pośrednie, jak podatek od wina, podatek od drożdży, podatek od zapalniczek, podatek od kwasu octowego oraz akcyzo-

we opłaty patentowe nie mogą być w analogiczny sposób obliczone, gdyż bądź są to artykuły przez rolników nie spożywane, bądź „Badania" nie wykazują odpowiednich cyfr. Są to jednak, jak wskazuje pierwsza tabelka, podatki bez większego znaczenia:

4. Wyszczególnienie.	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Podatki uwzględnione	144.9	159.1	170.2	164.0	154.0	139.0
Podatki nie uwzględnione	21.6	22.6	22.0	19.0	17.0	17.0

Obok właściwych podatków pośrednich analogiczną analizę należy dokonać w zakresie wpływów z monopoli, które są także formą pobierania podatków pośrednich. Rozpocznijmy od Państwowego Monopolu Spirytusowego. Wynik tej analizy podaje poniższa tabela.

5. Wyszczególnienie.	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Wyd. na 1 rol. na spożycie wódki.	5.94	6.71	5.31	3.64	1.91	1.52
Ilość rol. w milj.	14.9	15.1	15.2	15.4	15.9	16.2
Suma zapłac. przez rol. za wódkę w milj. zł.	88.5	101.1	80.7	56.1	30.4	24.6
Ogólna suma uzysk. ze sprz. wódki i spirytusu monop. w milj. zł.	565.1	670.6	650.7	583.3	422.1	313,6
Udział rol. w %%.	15.7	15.1	12.4	9.6	7.2	7,8
Wpływy Skarbu w P. M. S. w milj. zł.	360.6	433.2	419.8	333.0	261.0	201.0
Udział rol. we wpływach P. M. S. w milj. zł.	56.6	65.4	52.1	32.0	18.8	15.7

Sumy wydane na spożycie wódki zostały otrzymane przez rozbicie wymienionych w „Badaniach" wydatków na napoje alkoholowe na podstawie stosunku spożycia wódki i piwa, wymienionego w tychże „Badaniach" na rok gospodarczy 1926/27. Cyfry dotyczace ilości ludności rolniczej jak w poprzednich tablicach. Cyfry, dotyczące ogólnych sum sprzedawanego spirytusu i wpłat P. M. S. do Skarbu Państwa z „Rocznika Ministerstwa Skarbu na rok 1930" i „Małego Rocznika Statystycznego".

Analogiczna analiza, dotycząca Monopolu Tytoniowego przedstawia się w sposób następujący:

6. Wyszczególnienie.	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Wydatek na tytoń na 1 rol. w zł.	10.67	9.75	10.38	10.75	9.02	6.46	5.35
Ilość osób dorosł. utrzymująca się z rol. w milj. zł.	14.8	14.9	15.1	15.2	15.4	15.9	16.2
Suma zapłac. przez rol. za tytoń w milj. zł.	151.9	143.3	161.2	178.6	138.9	101.7	86.67
Ogólna suma uzysk. ze sprzed. tyt. w milj. zł.	475.0	582.6	654.9	722.0	688.9	626.0	530.0
Udział rol. w sprzed. tytoń. w %%.	31.9	24.6	24.6	24.7	20.2	16.2	16.4
Wpłaty Mon. Tyton. do Skarbu w milj. zł.	291.1	372.1	384.5	390.0	390.0	350.0	340.0
Obciążenie rolnictwa w milj. zł.	74.9	89.5	94.6	96.3	78.8	56.7	55.9

Dane dotyczące wysokości wydatków na tytoń, zaczerpnięte z „Badań", ilość rolników jak w poprzednich tabelach. Wartość sprzedanego tytoniu i wpłaty Monopolu Tytoniowego z „Rocznika Ministerstwa Skarbu na rok 1930", preliminarzy budżetowych i „Małego Rocznika Statystycznego". Wreszcie jeśli chodzi o Monopol Solny naszą analizę podaje poniższa tabela:

Wyszczególnienie.	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Wydatek na osob. dor. rol. w milj. zł.	2.91	2.85	2.92	3.10	2.96	2.81	2.70
Cena soli w groszach	35	35	35	35	36	36	36
Ilość soli spoż. na dorosłego rol. w kg.	8.31	8.14	8.34	8.86	8.22	7.81	7.50
Ilość dorosłych roln. w milj.	14.8	14.9	15.1	15.2	15.4	15.9	16.2
Ilość spoż. soli przez roln. w milj. kg.	123.0	121.3	125.9	134.7	126.6	124.2	121 5
Wpływy z Monop. Solnego w milj. zł.	41.6	44.9	45.9	41.3	48.0	45.0	49.0
Ilość sprzed. soli w milj. kg.	291.2	314.5	308.3	291.6	295.9	290.0	275.7
% soli spoż. przez rol.	42.2	38.6	40.8	46.2	42.8	42.8	44.1
Obciążenie rol. przez Monop. solny w milj. zł.	17.6	17.3	18.7	19.1	20.5	19.3	21.6

Kwota wydatku na sól zaczerpnięta z „Badań". Ilość dorosłych rolników, jak w poprzednich tabelach. Ilość sprzedanej soli na podstawie „Małego Rocznika Statystycznego".

Nie uwzględniamy Monopolu Zapałczanego, gdyż w „Badaniach" brak jest danych dotyczących spożycia zapałek. Wpływy z Monopolu Zapałczanego odgrywają jednak mniejszą rolę, jak to wskazuje poniższa tabelka:

8. Wyszczególnienie.	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Monopole uwzględnione	612.4	777.6	863.7	851.2	771.0	656.0	590.0
Monopol Zapałczany	8.9	8.6	11.7	16.0	15.0	6.0	14.0

Na podstawie dotychczasowej analizy możemy dokonać następującego zestawienia o obciążeniu rolnictwa:

9. Wyszczególnienie.	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Podatek od cukru w mil. zł.	45.4	46.7	45.0	43.9	36.2	28.5
Podatek od olei miner. w milj. zł.	9.9	11.4	11.3	11.0	11.3	9.5
Podatek od piwa w milj. zł.	—	5.3	4.3	3.0	1.7	2.0
Monopol Spirytusowy w milj. zł.	57.0	65.4	52.1	32.0	18.8	15.7
Monop. Tytoń. w milj. zł.	89.5	94.6	96.3	78.8	56.7	55 9
Monop. Sol. w milj. zł.	17.3	18.7	19.1	20.5	19.3	21.6
Razem w milj. zł.	219.1	242.1	228.1	189.2	144.0	133,2
Ogólne wpł. z tych podatk. i monop. w milj. zł.	937.0	1038.8	1038.4	951.4	825.4	742.4
Udział rol. w obciąż. w %%	23.4	23.3	22.0	19.9	17.4	17.9

Spróbujmy teraz porównać obciążenie rolnictwa i innych części gospodarstwa społecznego podatkami pośredniemi. Zacznijmy od podatku od cukru.

10. Wyszczególnienie.	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Rolnictwo:							
Ogólne obciąż. pod. od cukr. w milj. zł.	42.0	45.4	46.7	45.0	43.9	36.2	28.5
Na 1 dor. roln. w zł.	2.84	3.05	3.09	2.96	2.85	2.28	1.76
Spożycie cukru na osobę w kg.	7.37	7.91	8.03	7.69	7.41	5.91	4.56
Inne części gosp. społ.:							
Ogólne obciążenie pod. od cukru w mil. zł.	63.0	72.7	82.6	94.7	88.3	90.3	86.9
Na 1 dor. nierol. w zł.	7.59	8.65	9.66	11.01	10.39	10.00	9.66
Spożycie cukru na 1 osobę w kg.	19.71	22.47	25.12	28.59	27.04	26.03	25.12

O ile spożycie cukru przez nierolników na osobę w 1926/27 było niecałe 3 razy większe od spożycia rolników, o tyle w 1932/33, spożycie nierolników było 5-krotnie wyższe od spożycia rolników. Dokonujemy analogicznej analizy, jeśli chodzi o podatek od olejów mineralnych.

11. Wyszczególnienie.	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Rolnictwo:							
Obciąż. podat. od roln. w milj. zł.	9.9	9.9	11.4	11.3	11.0	11.3	9.5
Obciąż. na 1 dor. roln. w groszach.	66	66	76	74	72	71	59
Inne części gosp. społ.:							
Obciąż. ogólne w milj zł.	14.4	19.2	19.9	19.4	22.8	19.3	18.3
Obciążenie na 1 dorosł. nieroln. w zł.	2.29	3.00	3.06	2.97	3.40	2.80	2.61

Przy podatku od piwa sytuacja przedstawia się w sposób następujący:

12. Wyszczególnienie	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Rolnictwo:					
Ogólne obciąż. w milj. zł.	5.3	4.3	3.0	1.7	2.0
Obciąż. na 1 dorosł. roln w groszach.	36	28	20	11	13
Spożycie piwa na 1 dorosł. roln. w litrach.	4.85	3.92	2.72	1.46	1.24
Inne części gosp. społ.:					
Ogólne obciążenie w miljonach złotych.	9.0	12.5	11.3	10.4	9.0
Obciąż. na 1 nieroln. dor. w złotych.	1.40	1.90	1.69	1.51	1.29
Spożycie na 1 dorosł. nieroln. w litrach.	19.28	26.03	23.15	20.69	12.26

Podajemy obecnie analogiczną tabelką dla Państwowego Monopolu Spirytusowego:

13. Wyszczególnienie	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Rolnictwo:						
Ogólne obciążenie przez P. M. S. w miljonach złotych.	56.6	65.4	52.1	32.0	18.8	15.7
Obciąż. na 1 dorosł. roln. w złotych.	3.80	4.33	3.43	2.08	1.18	0.97
Spożycie 1 roln. 100% spirytusu.	0.56	0.61	0.50	0.29	0.16	0.18
Inne części gosp. społ.:						
Ogólne obciążenie P. M. S. w milj. zł.	303.6	367.8	367.7	301.0	242.2	185.3
Obciążenie na 1 dorosł. nieroln. w zł.	47.34	56.58	54.80	44.93	35.10	26.47
Spożycie 1 nieroln. 100% spirytusu.	7.00	7.94	7.98	6.24	4.91	5.06

Obciążenie ogólne na osobę rolnika wzięto z tabeli Nr. 5. Spożycie spirytusu na dorosłego rolnika otrzymano przez podzielenie ogólnej kwoty sprzedaży spirytusu, łącznie ze spirytusem na cele niekonsumcyjne, przez udział rolnictwa w spożyciu spirytusu, zaczerpnięty z tabeli Nr. 5, i ilość dorosłych rolników, wzięte również z tej tabeli. Ogólne obciążenie innych części gospodarstwa otrzymano przez odjęcie od ogólnej kwoty obciążenia rolnictwa. Obciążenie zaś na jedną osobę przez podział poprzedniej kwoty przez ilość dorosłych rolników. Wreszcie spożycie jednego dorosłego nierolnika uzyskano przez odjęcie od ogólnej kwoty sprzedaży spirytusu, ogólnej kwoty spożycia rolnictwa i podział w ten sposób otrzymanej liczby przez ilość dorosłych nierolników.

Podajemy obecnie tablicę, dotyczącą Monopolu Tytoniowego:

14. Wyszczególnienie	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Rolnictwo:							
Ogólne obciążenie z tytułu Monop. Tyton. w milj. zł.	74.9	89.5	94.6	96.3	78.8	56.7	55.9
Obciąż. na 1 dorosł. roln. M. T. w zł.	5.05	6.01	6.26	6.34	5.12	3.77	3.45
Inne części gosp. społ.:							
Ogólne obciążenie z tytułu M. T. w milj. zł.	216.2	282.6	289.9	283.7	311.2	293.3	284.1
Obciąż. na 1 nieroln. z tyt. M. T. w zł.	34.29	44.16	44.60	42.98	46.45	42.51	40.59

Tablicy tej dotyczą uwagi, poczynione przy tablicy poprzedniej.

Wreszcie dokonujemy analizy analogicznej, dotyczącej Monopolu Solnego:

15. Wyszczególnienie	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31	1931/32	1932/33
Rolnictwo:							
Obciąż. ogólne z tyt. Mon. Sol. w milj. zł.	17.6	17.3	18.7	19.1	20.5	19.3	21.6
Obciąż. na 1 dor. roln. z tyt. Mon. Sol. w zł.	1.19.	1.16	1.24	1.29	1.33	1.21	1.33
Spoż. soli na 1 dor. roln. w kg.	8.31	8.14	8.34	8.86	8.22	7.81	7.50
Inne części gosp. społ.:							
Obciąż. ogólne z tyt. Mon. Sol. w milj. zł.	24.0	27.6	27.2	22.2	27.5	25.7	27.4
Obciąż. na 1 nieroln. z tyt. Mon. Sol. w zł.	3.81	4.31	4.18	3.37	4.10	3.72	3.91
Spoż. soli na 1 dorosł. nierolnika w kg.	26.66	30.19	28.06	23.77	25.27	24.03	22.03

Obciążenie ogólne rolnictwa zostało zaczerpnięte z tabeli Nr. 7, a obciążenie pozostałej części gospodarstwa społecznego przez odjęcie tej liczby od ogólnych wpływów Monopolu Solnego, figurujących w tejże tabeli. Również z tej tabeli zostało wzięte obciążenie rolnictwa na 1 dorosłego rolnika.

Taka cyfra dla nierolnika została uzyskana przez podzielenie ogólnej kwoty obciążenia przez ilość dorosłych nierolników. Wreszcie kwota spożycia na 1 dorosłego nierolnika uzyskana została przez odjęcie od ogólnej kwoty sprzedaży soli jadalnej spożytej przez rolników i przez podział otrzymanej reszty przez ilość dorosłych nierolników.

Sprobójmy teraz określić, jakie rezerwy podatkowe kryją w sobie państwowe podatki pośrednie. Porównajmy więc obecne wpływy z wpływami z 1928/29 oraz z wpływami, któreby dały się osiągnąć, gdyby poziom spożycia na wsi osiągnął poziom spożycia w mieście. Otrzymamy wtedy następującą tabelę:

WYSZCZEGÓLNIENIE	Rezerwa w wypadku gdyby spożycie pozostało na poziomie 1928/29 r.— w milj. zł.	Rezerwa w wypadku gdyby spożycie wsi osiągnęło poziom miast — w milj. zł.
Podatek od cukru	13.5	128.0
„ „ olei mineralnych	1.9	32.5
„ „ piwa	3.3	18,8
Monopol Solny	—	41.8
„ Spirytusowy	49.7	413.0
„ Tytoniowy	38.7	601.7
Razem	117.1	1235.8

Cyfra otrzymana w rubryce drugiej jest wprost fantastyczna, oczywiście w najbliższych latach nieosiągalna. Wykazuje ona bardzo jaskrawo, jak niskie jest spożycie rolników i jakie w tej dziedzinie posiadamy rezerwy.

ZAŁĄCZNIK Nr. 27.

STRATY ROLNICTWA Z POWODU SZTYWNYCH TARYF KOLEJOWYCH.

METODA PRACY.

Przystępując do pracy taryfowej, mającej wykazać straty ponoszone przez rolnictwo od roku 1929, z powodu utrzymania przez P.K.P. sztywnych stawek taryfowych, wybrano szereg podstawowych artykułów rolniczych, które stanowią gros przewozów rolniczych w ogólnych przewozach, dokonywanych na P. K. P. Do artykułów takich zaliczono pszenicę, żyto, owies, jęczmień, mąkę, otręby, ziemniaki, buraki cukrowe, bydło, trzodę chlewną, jaja, masło, drzewo nieobrobione i obrobione.

Dla wyżej wymienionych artykułów ustalono średnie ceny roczne według lat kalendarzowych, a to w celu dostosowania cen do statystyki przewozów na P. K. P., która operuje latami kalendarzowemi. Ceny dla poszczególnych artykułów przeliczono na lata kalendarzowe, bądź z danych Głównego Urzędu Statystycznego, bądź uzyskano z cedułek P. A. T., bądź oparto na cenach podanych przez branżowe organizacje, np. ceny drzewa ustalone na podstawie danych udzielonych przez Zrzeszenie Właścicieli Lasów, przyjmując średnią cenę roczną z pięciu dyrekcyj lasów państwowych.

Za podstawę do obliczeń przyjęto nadania w komunikacji wewnętrznej w eksporcie przez suchą granicę i porty. Nie uwzględniono taryf przy imporcie, gdyż w zakresie tych artykułów import był stosunkowo nieznaczny. Obliczeń, wobec braku danych z roku 1934 dokonano dla lat pięciu, do roku 1933 włącznie.

Chcąc dojść do ogólnych sum, płaconych przez rolnictwo za przewóz artykułów rolniczych w poszczególnych latach, zaszła potrzeba zebrania — według danych statystyki przewozów Centralnego Biura Statystycznego Ministerstwa Komunikacji — w oddzielnych tablicach, przewozów, jakie były dokonywane w ciągu ostatnich lat, na poszczególnych strefach kilometrycznych. Statystyka przewozów Ministerstwa Komunikacji uwzględnia strefy od 1 km do 100 km co 10 km, od 101 km do 400 km uwzględnia strefy co 50 km, a ponad 401 km podaje nadania w strefach 100-kilometrycznych. Od 1 km zatem do 1.200 km statystyka Ministerstwa Komunikacji podaje stref 24. Zebrawszy w specjalne tablice ilości tonn nadanych w poszczególnych latach na poszczególnych strefach, przystąpiono do obliczeń kosztów przewozu.

Stawki taryfowe w poszczególnych latach są podawane od 1 km do 100 km w relacjach co 5 km, a ponad 100 km w relacjach co 10 km. W celu zatem jak najwłaściwszego dostosowania stawek taryfowych na poszczególnych relacjach do stref kilometrycznych, podanych w statystyce Ministerstwa Komunikacji, uznano za konieczne wyprowadzić w obliczeniach średnie stawki przewozowe dla tych odległości. Stawki taryfowe, obowiązujące w poszczególnych latach, mnożono przez ilości przewiezionych kwintali na danej strefie kilometrycznej i w ten sposób wyprowadzono koszt przewozu za dany artykuł przewieziony na danej strefie.

W celu wyprowadzenia średniego kosztu przewozu za 1 kwintal otrzymane na poszczególnych strefach kilometrycznych koszty przewozu zsumowano i podzielono przez ogólną ilość przewiezionych kwintali. Otrzymany tą drogą dla poszczególnych lat średni koszt przewozu posłużył do dalszych obliczeń mających wykazać straty rolnictwa z powodu sztywnych taryf. Porównywując ceny artykułów rolniczych na przestrzeni lat ostatnich z cenami z roku 1928, obliczono w procentach, jaki procent ceny z roku 1928 stanowią ceny z lat następnych. Mnożąc wyprowadzone z porównania cen wskaźniki dla poszczególnych lat przez średni koszt przewozu z roku 1928, otrzymano średni koszt przewozu za jeden kwintal, jaki powinienby być zastosowany przez P.K.P. ze względu na spadek cen.

Różnicę, powstałą między wyprowadzonym średnim kosztem przewozu dla poszczególnych lat, a średnim kosztem przewozu, jaki powinien być zastosowany ze względu na derutę cen, mnożono przez ilość przewiezionych kwintali i w ten sposób otrzymano „straty", ponoszone przez rolnictwo w ostatnich latach.

UWAGI OGÓLNE ODNOŚNIE ZASTOSOWANIA TARYF W OBLICZENIACH.

W zakresie stawek taryfowych uwzględniono wszystkie zmiany, jakie zachodziły w taryfach w poszczególnych latach. Z uwagi na wejście w życie z dniem 1 października 1929 r. zreformowanej taryfy towarowej, wprowadzającej zmienione stawki zasadniczych klas taryfowych, zaszła potrzeba przy każdym artykule rozbijania przewozów z roku 1929 na dwie pozycje, jedną, obejmującą ¾ przewozów z roku 1929, dla których zastosowano stawki taryfowe z roku 1928, oraz drugą pozycję, obejmującą ¼ przewozów z roku 1929, dla której zastosowano zmienione stawki, wprowadzone od października 1929 r. Dla takich artykułów, jak zboże, mąka, otręby, ziemniaki, buraki cukrowe, trzoda chlewna, bydło, drzewo nieobrobione i obrobione, przyjęto w obliczeniach stawki za 100 kg przy załadowaniu 15.000 kg, dla jaj i masła stawki za 100 kg przy załadowaniu 10.000 kg.

Przy obliczeniu kosztów przewozu dla zbóż w komunikacji wewnętrznej uwzględniono taryfy, stosowane dla obrotu wewnętrznego, nie uwzględniono natomiast ulgowej taryfy regjonalnej, stosowanej przy przewozie zbóż z Małopolski Wschodniej, Wołynia i Wileńszczyzny w ramach taryfy aneksowej b 1. Przewozy zbóż dokonane z wyżej wymienionych rejonów na podstawie ulgowej taryfy aneksowej b 1, stanowią na przestrzeni opracowanych lat około 15% ogólnych przewozów. Wydzielenie tych przewozów w obliczeniach oraz obliczenie ich kosztów przewozu, nastręczyło niepomierne trudności wobec częstych zmian stawek taryfowych, przeprowadzanych w tej ulgowej taryfie oraz rozmaitych terminów wprowadzania jej w życie np. 20 maja, stąd trudności w rozwijaniu ogólnych przewozów, podanych za okres roczny. Stawki tej ulgowej taryfy aneksowej są obniżone w porównaniu z taryfami obowiązującemi w obrocie wewnętrznym od 15 do 25%. Na podstawie tych ogólnych danych należy pewien procent strat, wykazanych w zestawieniach odliczyć, co stanowić może około 10 do 15%.

Przy obliczaniu kosztów przewozu zbóż i przetworów przy eksporcie uwzględniono taryfy eksportowe, nie uwzględniono natomiast t. zw. ulg specjalnych, wynikających z portowej taryfy wyjątkowej PB 1 (opłaty stacyjne). Ulgi specjalne, wynikające z taryfy wyjątkowej PB1, objęły szereg stacyj, które w ciągu lat ostatnich były rozszerzane i uzupełniane. Ustalenie przeto w poszczególnych latach oraz wydzielenie przewozów, dokonanych na podstawie tej ulgowej taryfy, z ogólnych przewozów, jest zbyt trudne, z uwagi na to, iż w pierwszych latach stosowania tej taryfy określono jedynie linje kolejowe, od których miały zastosowanie ulgowe taryfy, dla pewnych tylko stacyj.

Przy obliczaniu kosztów przewozu dla bydła i trzody chlewnej zaszła konieczność przeliczania w latach 1928, 1929, 1930 i 1933 sztuk na wagony, w latach natomiast 1931 i 1932 tonn na wagony. Dla lat 1928 i 1929 przyjęto według danych Centralnego Biura Statystyki Przewozów Ministerstwa Komunikacji dla trzody chlewnej wagę 100 kg za sztukę, dla bydła 400 kg za sztukę, dla lat następnych wagę 120 kg za sztukę trzody i 550 kg za sztukę bydła. Przy przeliczaniu kosztów przewozu ze sztuk i tonn na wagony przyjęto w myśl postanowień taryfowych normę 14 sztuk dla bydła i 80 sztuk dla trzody, przewożonej na podwójnej podłodze wagonu. Stawki taryfowe dla roku 1928 podano od wagi i wagonu, w latach następnych od 1 m^3. W obliczeniach przyjęto, iż jeden wagon obejmuje 21 m^3.

Przy obliczeniach kosztów przewozu oraz strat przy przewozie ziemniaków uwzględniono tak ziemniaki jadalne, jak i przemysłowe. Stawki taryfowe stosowane przy przewozie ziemniaków są jednakowe tak dla ziemniaków jadalnych, jak i przemysłowych. Chcąc dojść do strat, jakie rolnictwo poniosło od roku 1929 przy przewozie ziemniaków jadalnych, jak i przemysłowych, zaszła potrzeba ustalenia procentowego udziału przewozów ziemniaka przemysłowego w ogólnym przewozie ziemniaków. Przyjmując, iż gros ziemniaków przemysłowych jest przewożone w województwach zachodnich, ustalono na podstawie roczników statystyki przewozów na P. K. P. procentowy udział w poszczególnych latach przewozu ziemniaka przemysłowego do ziemniaka jadalnego w województwach zachodnich, co procentowo przedstawia się następująco.

Lata	Nadania ziemniaków w 1.000 tonn	Nadania do fabryk przetworów ziemniaczanych na terenie woj. zachodnich stanowiły w stosunku do ogólnego przewozu ziemniaków w % %.
1928	505,2	33,7
1929	389,3	31,4
1930	396,5	42,6
1931	357,9	16,9
1932	350,6	33,3
1933	309,4	29,3

Na podstawie wyżej wskazanego procentowego udziału przewozów ziemniaka przemysłowego w stosunku do ogólnego przewozu ziemniaków, ustalono w poszczególnych latach ilości nadań ziemniaków przemysłowych w stosunku do ogólnych nadań ziemniaków.

Lata	Ilość przewiezionych ziemniaków jadalnych w q	Ilość przewiezionych ziemniaków przemysłowych w q	Koszt przewozu w zł. ziemniaków jadalnych	Koszt przewozu w zł. ziemniaków przemysłowych
1928	3.349.343	1.702.457	2.531.160	1.286.577
1929	2.670.296	1.222.264	1.926.785	881.940
1930	2.275.853	1.689.047	1.740.701	1.291.880
1931	2.973.866	604.794	2.899.033	589.575
1932	2.338.202	1.167.348	1.962.653	979.855
1933	2.187.394	906.516	1.680.236	696.335

Uzyskawszy tą drogą rozbicie przewozów ziemniaka przemysłowego od ziemniaka jadalnego, przystąpiono do obliczania strat rolnictwa oddzielnie z przewozów ziemniaków jadalnych i ziemniaków przemysłowych według wyżej wskazanej metody. Rozbicie przewozów ziemniaka przemysłowego od jadalnego uwzględniono tylko dla komunikacji wewnętrznej, z uwagi na to, iż ziemniak przemysłowy w eksporcie odgrywa minimalną rolę.

Przy przewozie buraków cukrowych, otrąb, jaj, masła, zastosowano wszystkie zmiany, jakie zaszły w tym czasie w taryfach. Przy obliczeniach strat z eksportu, pominięto buraki cukrowe z uwagi na stosunkowo niewielkie nadania.

Wobec trudności ustalenia cen dla szeregu sortymentów drzewnych, wymienionych w poszczególnych taryfach przewozowych przyjęto jako podstawę do obliczeń ceny drzewa sosnowego nieobrobionego oraz desek sosnowych, które stanowią gros przewozu w ogólnych przewozach drzewa.

TARYFY ZASTOSOWANE W OBLICZENIACH.

Zboża i przetwory.

Dla przewozu zbóż w obrocie wewnętrznym w roku 1928 oraz dla 9 miesięcy roku 1929 zastosowano stawki normalnej klasy VI. Dla przewozów natomiast mąki w tym okresie w komunikacji wewnętrznej, zastosowano stawki taryfy wyjątkowej Nr. 31. Dla przewozów zbóż w ostatnim kwartale roku 1929 oraz w 9 miesiącach r. 1930 zastosowano stawki normalnej klasy 9 z uwzględnieniem do 100 km stawek taryfy wyjątkowej A 1. Wobec zmiany zasadniczego baremu normalnej klasy 9 od 1.X.1930 r. zastosowano dla tego okresu oraz dla lat 1931 i 1932 stawki tego nowego baremu. W roku natomiast 1933 przy przewozie zboża w obrocie wewnętrznym zastosowano stawki taryf aneksowych b 7 (do 100 km) i b 8. Dla przewozu mąki w ostatnim kwartale roku 1929 oraz 9 miesięcy roku 1930 zastosowano stawki taryfy wyjątkowej G 5. Wobec zrównania od października 1930 r. baremów przy przewozie zbóż i przetworów zastosowano dla tego okresu oraz lat 1931 i 1932 te same stawki taryfowe, co dla zbóż. Wobec tego, iż mąka nie została włączona do ta-

ryfy aneksowej b 7 dla przewozów mąki w roku 1933 do 100 km, zastosowano na tej odległości wyższe stawki normalnej klasy 9-ej.

Dla eksportu zbóż przez porty i suchą granicę w roku 1928 i trzech kwartałach r. 1929 zastosowano stawki normalnej klasy VI. Dla następnych miesięcy roku 1929 i lat 1930, 1931 i 1932 tak przy eksporcie przez porty zboża, jak i przetworów, zastosowano stawki taryfy wyjątkowej PB 1. Dla roku natomiast 1933 zmieniono wprowadzone od października 1928 stawki taryfy wyjątkowej PB 1 (od 700 km jednakowe opłaty 441 groszy za 100 km). Przy eksporcie zbóż i przetworów przez suchą granicę w ostatnim kwartale 1929 roku oraz w latach następnych zastosowano stawki taryfy wyjątkowej B 7, z uwzględnieniem zmian przeprowadzonych w tej taryfie od października 1930 roku w związku ze zmianą zasadniczego baremu klasy 9-ej.

Otręby.

Przy przewozie otrąb w komunikacji wewnętrznej zastosowano w roku 1928 i 9 miesiącach 1929 roku stawki taryfy wyjątkowej Nr. 28. W ostatnim kwartale roku 1929 oraz w latach 1930, 1931 i 1932 zastosowano stawki taryfy wyjątkowej G 6, dla przewozów otrąb natomiast w roku 1933 stawki taryfy aneksowej g 5.

Przy eksporcie otrąb tak przez suchą granicę, jak i porty dla roku 1928 i trzech kwartałów roku 1929 zastosowano stawki normalnej klasy VI. Dla ostatniego kwartału roku 1929 oraz lat 1930, 1931 i 1932 przy eksporcie przez porty zastosowano stawki taryfy wyjątkowej G 6 z uwzględnieniem do 100 km opłat taryfy wyjątkowej A 1, przy eksporcie natomiast przez suchą granicę stawki taryfy wyjątkowej G 6 bez zastosowania stawek taryfy wyjątkowej A 1. Dla roku natomiast 1933 tak przy eksporcie przez porty, jak i eksporcie przez suchą granicę, zastosowano stawki taryfy aneksowej g 5.

Ziemniaki.

Przy przewozie ziemniaków tak w obrocie wewnętrznym, jak i eksporcie przez suchą granicę i porty, dla roku 1928 i trzech kwartałów roku 1929 przyjęto stawki normalnej klasy IX. Dla ostatniego natomiast kwartału roku 1929 i lat 1930, 1931 i 1932 zastosowano w obrocie wewnętrznym stawki taryfy wyjątkowej B 1 z uwzględnieniem do 100 km taryfy wyjątkowej A 1. Dla roku natomiast 1933 zastosowano w komunikacji wewnętrznej stawki taryfy aneksowej b 9, t. j. najniższej 17 klasy wagonowej. Przy eksporcie zaś przez suchą granicę dla 3 miesięcy roku 1929 oraz roku 1930, 1931 i trzech kwartałów roku 1932 zastosowano stawki taryfy wyjątkowej B 1. Dla przewozów ziemniaków, przeznaczonych na eksport, od października 1932 r. zastosowano w obliczeniach przez suchą granicę podniesione stawki do poziomu stawek klasy 15. W roku zaś 1933 uwzględniono zmianę baremu do 100 km. Dla ostatniego kwartału roku 1929 oraz lat 1930 i 1931 przy eksporcie przez porty zastosowano stawki taryfy wyjątkowej B 1. Dla ostatniego natomiast kwartału roku 1932 i całego roku 1933 zastosowano stawki taryfy aneksowej b 4.

Buraki cukrowe.

Dla roku 1928 i trzech kwartałów roku 1929 przyjęto stawki taryfy wyjątkowej Nr. 35. Dla trzech miesięcy roku 1929 oraz lat następnych stawki taryfy wyjątkowej G 1.

Bydło rosłe.

Przy przewozie bydła tak w komunikacji wewnętrznej, jak i eksporcie przez suchą granicę i porty dla roku 1928 i trzech kwartałów roku 1929 przyjęto stawki normalnej klasy opłat za przewóz zwierząt żywych rubryka B (przy załadowaniu 14 sztuk do wagonu). Dla trzech miesięcy 1929 roku oraz lat następnych w komunikacji wewnętrznej zastosowano opłaty normalnej klasy 21 (późnej klasy 18) rubryka b.

Przy eksporcie bydła przez suchą granicę zastosowano stawki tej samej klasy 21 (późniejsza klasa 18) rubryka b, przy eksporcie natomiast przez porty stawki taryfy wyjątkowej C 1 (równającej się normalnej klasie wagonowej 21 — późniejszej 18 — obniżonej o 15%).

Trzoda chlewna.

Przy przewozie trzody chlewnej w roku 1928 i trzech kwartałach roku 1929 tak w obrocie wewnętrznym, jak i eksporcie przez suchą granicę i porty, zastosowano stawki normalnej klasy opłat za przewóz zwierząt żywych rubrykę B dla wagonu dwupodłogowego, mieszczącego 80 sztuk trzody chlewnej. W ostatnim kwartale roku 1929 i latach następnych zastosowano w komunikacji wewnętrznej przy przewozie trzody chlewnej stawki zasadniczej klasy normalnej 21 rubryka c.

Dla eksportu natomiast trzody chlewnej przez porty w ostatnim kwartale roku 1929 oraz latach następnych zastosowano stawki normalnej klasy 21 rubryka c (stawki podano od 1 m'). Przy eksporcie natomiast przez suchą granicę zastosowano obniżone o 30% stawki normalnej klasy 21 rubryka c.

Jaja.

W roku 1928 i trzech kwartałach 1929 roku przy przewozie jaj w obrocie wewnętrznym zastosowano stawki normalnej klasy IV, przy eksporcie przez suchą granicę i porty zastosowano stawki taryfy wyjątkowej XII. Dla przewozów jaj w komunikacji wewnętrznej, dokonanych w ostatnim kwartale 1929 roku oraz latach 1930, 1931 i 1932 zastosowano stawki normalnej klasy 3. W roku zaś 1933 dostosowano stawki do zmienionego w tym roku zasadniczego baremu ogólnej tabeli opłat.

Przy eksporcie natomiast jaj przez suchą granicę w ostatnim kwartale roku 1929 oraz latach 1930, 1931 i 1932 i półroczu 1933 zastosowano stawki taryfy wyjątkowej C 4, w drugiem półroczu roku 1933 stawki taryfy aneksowej C 11. Przy eksporcie jaj przez porty zastosowano dla tych samych lat opłaty taryfy wyjątkowej P C 5, w drugiem natomiast półroczu 1933 stawki taryfy aneksowej c 11.

Masło.

Dla roku 1928 i 9-ciu miesięcy roku 1929 zastosowano stawki normalnej klasy IV. Przy przewozie masła tak w eksporcie przez porty, jak i suchą granicę zastosowano dla roku 1928 i trzech kwartałów 1929 stawki taryfy wyjątkowej X L IV. Dla ostatniego kwartału roku 1929 oraz dla lat następnych w komunkacji wewnętrznej zastosowano stawki normalnej klasy 4 z uwzględnieniem do 100 km stawek taryfy wyjątkowej A 1. W roku natomiast 1933 uwzględniono zmiany, jakie zaszły w budowie zasadniczego baremu do 100 km.

Dla eksportu masła przez porty w ostatnim kwartale 1929 roku, roku 1930, oraz połowie roku 1931 zastosowano opłaty taryfy wyjątkowej C 5 obniżonej o 10% (w myśl § 46 postanowień taryfowych), natomiast w drugiej połowie roku 1931 zastosowano podwyższone stawki klasy 6, obniżonej o 10%, w roku zaś 1932 i 1933 zastosowano do 100 km stawki normalnej klasy 4, ponad 100 km stawki taryfy wyjątkowej P C 6.

Dla eksportu masła przez suchą granicę w ostatnim kwartale 1929, 1930 oraz w połowie 1931 roku zastosowano stawki normalnej klasy 8, dla połowy zaś roku 1931 oraz całego 1932 i 1933 stawki normalnej klasy 6, z tem, że w roku 1933 do 100 km dostosowano stawki do zmienionego w tym roku baremu zasadniczego ogólnej tabeli opłat.

Drzewo nieobrobione.

Dla obrotu wewnętrznego drewnem nieobrobionem zastosowano w roku 1928 oraz w trzech kwartałach roku 1929 stawki taryfy wyjątkowej Nr. 6 w/g klasy wyjątkowej G, rubryki c. Dla obrotu drewnem nieobrobionem w ostatnim kwartale 1929 r. oraz w latach 1930, 1931 i 1932 zastosowano stawki taryfy wyjątkowej D 2 kolumna D 2 (rubryka c), dla roku natomiast 1933 stawki taryfy aneksowej d 1.

Przy eksporcie drzewa nieobrobionego tak przez suchą granicę, jak i porty w roku 1928 i trzech kwartałach 1929 r. zastosowano stawki taryfy wyjątkowej Nr. XIII opłaty klasy wyjątkowej E. Dla przewozu drzewa nieobrobionego przez porty w ostatnim kwartale roku 1929 oraz latach 1930, 1931 i 1932 zastosowano stawki taryfy wyjątkowej D 1, dla roku natomiast 1933 stawki taryfy aneksowej d 6.

Dla eksportu drzewa nieobrobionego przez suchą granicę dla ostatniego kwartału roku 1929 oraz lat 1930 i 1931 i połowy roku 1932 zastosowano stawki taryfy wyjątkowej D 1, natomiast dla przewozów drzewa nieobrobionego w drugiem półroczu 1932 r. oraz roku 1933 zastosowano stawki, wynikające z ulg specjalnych taryfy wyjątkowej D 1.

Drzewo obrobione.

W komunikacji wewnętrznej dla roku 1928 i trzech kwartałów roku 1929 zastosowano stawki taryfy wyjątkowej Nr. 6 klasy wyjątkowej B. Dla ostatniego kwartału roku 1929 oraz lat 1930, 1931 i 1932 zastosowano dla obrotu wewnętrznego stawki taryfy wyjątkowej D 1 rubryka kolumny D 1, natomiast dla roku 1933 stawki taryfy aneksowej d 8.

Dla eksportu drzewa obrobionego w roku 1928 i trzech kwartałów 1929 roku, zarówno w eksporcie przez porty, jak i przez suchą granicę zastosowano stawki taryfy wyjątkowej Nr. 6 klasy wyjątkowej G rubryki c.

Przy eksporcie przez porty zastosowano w ostatnim kwartale roku 1929 oraz w latach 1930 i 1931 stawki taryfy wyjątkowej P D 1. Dla

przewozów drzewa obrobionego w pierwszem półroczu roku 1932 zastosowano stawki, wynikające z ulg specjalnych taryfy wyjątkowej P D 1. W drugiem zaś półroczu roku 1932 i całego roku 1933 zastosowano stawki taryfy aneksowej d 6.

Przy eksporce przez suchą granicę w ostatnim kwartale roku 1929 oraz w latach 1930 i 1931 zastosowano opłaty taryfy wyjątkowej D 1. Do lat zaś 1932 i 1933 stawki, wynikające z ulg specjalnych taryfy wyjątkowej D 1.

CENY PRZYJĘTE W OBLICZENIACH.

Dla zbóż przyjęto średnie ceny roczne, płacone producentom według Głównego Urzędu Statystycznego.

Wobec trudności ustalenia podziału w statystyce przewozów P.K.P. na przewozy mąki żytniej i pszennej wypośrodkowano cenę mąki na podstawie następującego obliczenia: ustalono, iż stosunek przemiału żyta do pszenicy ma się jak 100 : 48, zaokrąglając przyjęto stosunek 2 : 1 (według statystyki przemysłowej Gł. Urz. Statyst.). Na podstawie powyższego stosunku przyjęto, że na trzy części przewożonej mąki dwie części stanowiła mąka żytnia, jedną część mąka pszenna. Przyjęta cena mąki za 1 q, bez rozbijania na mąkę pszenną i żytnią, była średnią ważoną ceny mąki pszennej i żytniej według wzoru:

$$x = \frac{\text{cena mąki żytniej x 2} + \text{cena mąki pszennej x 1}}{3}$$

Przy przeliczeniach uwzględniono ceny mąki żytniej i pszennej 65% na Giełdzie Poznańskiej według danych G. U. S.

Dla bydła ustalono ceny według cedułek P.A.T. Do obliczeń przyjęto średnią cenę roczną z wszystkich gatunków żywej wagi — woły, stadniki, krowy i jałowizna. Dla trzody chlewnej przyjęto średnią roczną cenę 4-ch gatunków (pełnomięsiste od 80 do 100 kg ż. w., pełnomięsiste od 100 do 120 kg, pełnomięsiste od 120 — 150 kg, mięsiste ponad 80 kg ż. w.).

Dla otrąb przyjęto średnią ważoną z cen otrąb żytnich i otrąb pszennych.

Dla ziemniaków przyjęto ceny płacone producentom w/g G. U. S.

Dla buraków cukrowych przyjęto ceny w/g danych Związku Plantatorów Buraka Cukrowego.

Dla jaj przyjęto ceny w/g G. U. S. obliczone na zasadzie: jedno jajko waży 52 kg, podaną cenę za 10 szt. przeliczono na 1 kg.

Dla masła przyjęto średnią trzech gatunków, w/g danych Związku Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo-Gospodarczych.

Dla drzewa nieobrobionego przyjęto ceny, podane przez Związek Właścicieli Lasów, przeliczając 1 m^3 na kg według danych: 1 m^3 równa się 520 kg.

Dla drzewa obrobionego przeliczono ceny w/g wskaźników podanych przez Główny Urząd Statystyczny. Podane ceny od m^3 przeliczono na kg, przyjmując, iż 1 m^3 = 600 kg.

verte

PSZENICA.

Komunikacja wewnętrzna.

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do r. 1928	Średni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinienby wynieść	Średni koszt przewozu 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu w zł.	Straty
1928	50,66	100,00	1,0000	—	1,44	—	3.665 840	5.292.331	—
1929	41,89	82,69	0,8269	1.19	1,39	0,20	3.576.200	4.992.331	715.240
1930	31,80	62,77	0,6277	0,90	1,70	0,80	3.736.890	6.363.318	2.989.512
1931	25,26	49,86	0,4986	0,72	1,87	1,15	3.569.650	6.682.388	4.105.098
1932	24,65	48,66	0,4866	0,70	2,08	1,38	2.843.860	5.940.002	3.924.527
1933	25,28	49,90	0,4990	0,72	1,58	0,86	2.585.390	4.095.015	2.223.435
1934	18,83	35,20	0,3520	0,51	—	—	—	—	—
								Ogółem	13.957.812

ŻYTO.

Komunikacja wewnętrzna.

1928	41,76	100,00	1,0000	—	1,34	—	4.825.790	6.503.371	—
1929	28,44	68,10	0,6810	0,91	1,33	0,42	4.669.050	6.236.631	1.961.001
1930	17,24	41,28	0,4128	0,55	1,67	1,12	4.789.840	8.045.038	5.364.621
1931	20,84	49,90	0,4990	0,67	1,76	1,09	3.950.330	6.969.254	4.305.860
1932	20,14	48,23	0,4823	0,64	1,63	0,99	3.220.880	5.281.719	3.188.671
1933	15,68	37,55	0,3755	0,50	1,17	0,67	4.146.500	4.871.376	2.778.155
1934	13,14	31,47	0,3147	0,42	—	—	—	—	—
								Ogółem	17.598.308

OWIES.

Komunikacja wewnętrzna.

1928	38,45	100,00	1,0000	—	1,64	—	1.580.210	2.594.043	—
1929	26,89	69,94	0,6994	1,15	1,57	0,42	1.351.860	2.125.688	567.781
1930	17,12	44,53	0,4453	0,73	2,17	1,44	1.104.600	2.393.439	1.590.624
1931	21,24	55,24	0,5524	0,90	2,46	1,56	884.070	2.178.766	1.379.149
1932	17,76	46,19	0,4619	0,76	2,42	1,66	572.320	1.386.264	950.051
1933	12,33	32,07	0,3207	0,52	1,65	1,13	651.160	1.075.414	735.811
1934	11,75	30,56	0,3056	0,50	—	—	—	—	—
								Ogółem	5.223.216

TABLICA GŁÓWNA

W ZŁOTYCH

STRATY ROLNICTWA NA PRZEWOZACH KOLEJOWYCH ORAZ KOSZTY BRUTTO TEGO PRZEWOZU

ARTYKUŁY		1929				1930				1931			
		Komunikacja wewnętrzna	Nadanie przez porty	Nadanie przez suchą granicę	Ogółem	Komunikacja wewnętrzna	Nadanie przez porty	Nadanie przez suchą granicę	Ogółem	Komunikacja wewnętrzna	Nadanie przez porty	Nadanie przez suchą granicę	Ogółem
1. pszenica	koszty przewozu	*4.992.331*	*64.671*	*11.424*	*5.068.424*	*6.363.318*	*200 810*	*56.376*	*6.620.504*	*6 682.388*	*465.475*	*116.787*	*7.264.650*
	straty	715.240	32.627	2.662	750.529	2.989.512	144.839	35.830	3.170.181	4.105.098	366.972	85 280	4.557.350
2. żyto		*6.236.631*	*1.783.597*	*953.872*	*8 974.100*	*8 045.038*	*2.737.790*	*1.610.009*	*12.392.837*	*6.969.254*	*2.006.435*	*1.023.295*	*9.998.984*
		1.961.001	1.155.017	373.070	3.489.088	5.364.621	2.353.697	1.068.552	8.786.870	4.305.860	1.700.282	642.206	6.648.348
3. owies		*2.125.688*	*314.362*	*173.837*	*2.613.887*	*2.393 439*	*203.752*	*256.318*	*2.853.509*	*2.178.766*	*31.670*	*25.094*	*2.235.530*
		567.781	203.467	1.784	773.032	1.590.624	170.045	122.786	1.883.455	1.379.149	22.219	3.153	1.404.521
4. jęczmień		*2.472.795*	*2.714.558*	*1.019.921*	*6.207.274*	*4.084.413*	*1.738.168*	*557.692*	*6.380.273*	*2.061.599*	*1.892.567*	*130.090*	*4.084.256*
		659.116	1.828.672	842.579	3.330.367	2.611.282	1.227.303	200.595	4.039.180	1.056.172	1.100.726	107.866	2.264.764
5. otręby		*2.113.356*	*187.734*	*1.743.664*	*4.044.754*	*2.642.743*	*29.622*	*1.637.562*	*4 309.927*	*2.677.484*	*149.020*	*414.372*	*3.240.876*
		820.164	67.919	568.338	1.456.421	1.790.277	17.059	843.017	2.650.353	1.656.947	66.989	162.156	1.886.092
6. ziemniaki jadalne		*1.926.785*	*162.415*	*521.094*	*2.610 294*	*1.740.701*	*7.648*	*125.528*	*1.873.877*	*2.899.033*	*316.452*	*589.600*	*3 805.085*
		453.950	56.165	176.909	687.024	933.100	4.015	52.318	989.433	1.486.933	180.298	160.361	1.827.592
7. ziemniaki przemysłowe		*881.940*			*881.940*	*1.291.880*			*1.291.880*	*589.575*			*589.575*
		220.008			220.008	709.400			709.400	302.397			302.397
8. buraki cukrowe		*14.009.647*			*14.009.647*	*13.670.879*			*13.670.879*	*7.109.279*			*7.109.279*
		1.425.522			1.425.522	888.666			888.666	792.153			792.153
9. trzoda chlewna		*1.998 579*	*171.867*	*5.233.224*	*7.403.670*	*2.613.770*		*5.000.797*	*7.614.567*	*3.404.669*	*389.339*	*2.658.718*	*6.452.126*
		94.337	91.712	+ 627.746	+ 441.697	1.014.736		1.131.236	2.145.972	2.124.666	308.051	1.443.714	3.876.431
10. bydło rosłe		*4.736.962*	*44.923*	*552.258*	*5.334.143*	*5.049.934*		*729.416*	*5.779.350*	*4.123.912*	*66.404*	*341.378*	*4.531.695*
		1.774.610	12.060	+ 24.767	1.761.903	1.205.932		+ 18.854	1.187.078	1.925.164	34.975	108.695	2.068.834
11. masło		*19.381*	*3.187*	*55.672*	*78.240*	*32 850*	*29.750*	*73 040*	*135.640*	*118.581*	*27.212*	*115.513*	*261.306*
		7.912	+ 854	10.980	18.038	16.976	14 876	31.076	62.928	66.669	18.031	59.191	143.891
12. jaja		*355.302*	*213.201*	*2.434.391*	*3.002.894*	*458.135*	*263.012*	*3.209.415*	*3.930.562*	*470.576*	*352.462*	*3.005.718*	*3.828.756*
		40.614	+ 26.688	+ 160.192	+ 146.266	264.296	35.328	967.205	1.266.829	311.500	102.822	1.328.051	1.742.373
13. drzewo nieobrobione		*9.687.469*	*1.707.846*	*4.722.563*	*16.117.888*	*7.147.065*	*1.742.583*	*3.060.441*	*11.950.089*	*4.294.878*	*1.216 244*	*1.734.196*	*7.245.318*
		701.715	238.510	1.154.660	2.094.885	2.552.650	892.894	1.655.706	5.101.250	2.274.528	821.643	1.222.475	4.318.646
14. drzewo obrobione		*11.903.726*	*4.096.880*	*8.372.186*	*24.372.792*	*10.560.630*	*5.252.738*	*8.903.578*	*24.716.946*	*9.335.554*	*7.720.098*	*3.474.284*	*20.529·935*
		538.577	204.970	1.104.623	1.848.170	2.590.713	1.623.055	3.545.730	7.759.498	4.037.598	3.542.302	1.900.580	9.480.480
Ogółem		*63.460.592*	*11.465.241*	*25.794.106*	*100.719.949*	*66.094.795*	*12.205.873*	*25.220.172*	*103.520.840*	*52.914.948*	*14.633.378*	*13.629.045*	*81.177.371*
		9.980.547	3.863.577	3.422.900	17.267.024	24.522 785	6.483.111	9.635.197	40.641.093	25.824.834	8.265.310	7.223.728	41.313.872
mąka	koszty przewozu	*16.259.141*	*117.134*	*28.089*	*16.404.364*	*14.192 271*	*285.693*	*406.972*	*14.884.936*	*13.850.716*	*541.591*	*523.844*	*14.916.151*
	straty	3.501.960	30.397	8.140	3.540.497	5.153.421	175.375	189.013	5.517.809	5.532.841	304.581	300.039	6.137.461

ARTYKUŁY		1932				1933				Ogólne koszty przewozu i straty rolnictwa za okres pięcioletni			
		Komunikacja wewnętrzna	Nadanie przez porty	Nadanie przez suchą granicę	Ogółem	Komunikacja wewnętrzna	Nadanie przez porty	Nadanie przez suchą granicę	Ogółem	W komunikacji wewnętrznej	W nadaniu przez porty	W nadaniu przez suchą granicę	Ogółem
1. pszenica	koszty przewozu	*5.940.002*	*140.359*	*76.761*	*6.157.122*	*4.095.015*	*145.688*	*72.498*	*4.313.201*	*28.073.054*	*1.017.003*	*333.846*	*29.423.903*
	straty	3.924.527	101.120	51.948	4.077.595	2.223.435	97.865	53.846	2.375.146	13.957.812	743.423	229.566	14.930.801
2. żyto		*5.281.719*	*2.797.869*	*377.976*	*8.457.564*	*4.871.376*	*6.260.287*	*871.620*	*12.003.283*	*31.404.018*	*15.585.978*	*4.836.772*	*51.826.768*
		3.188.671	2.295.150	191.708	5.675.529	2.778.155	5.470.579	547.391	8.796.125	17.598.308	12.904.725	2.822.927	33.325.960
3. owies		*1.386.264*	*60.158*	*23 048*	*1.469.470*	*1.075.414*	*238.321*	*34.483*	*1.348.212*	*9.159.571*	*848.263*	*512.780*	*10.520.614*
		950.051	48.855	4.805	1.003.711	735.811	213.309	17.103	966.223	5.223.216	657.895	149.633	6.030.744
4. jęczmień		*1.724.593*	*2.090.741*	*77.961*	*3.893.295*	*1.214.560*	*2.217.871*	*59.107*	*3.491.538*	*11.557.960*	*10.653.905*	*1.844.771*	*24.056.636*
		952.739	1.410.462	15.363	2.378.564	711.616	1.707.907	20.214	2.439.737	5.990.925	7.275.070	1.186.617	14.452.612
5. otręby		*2.090.366*	*341.567*	*110.385*	*2.542.318*	*2.443.242*	*166.436*	*10.861*	*2.620.539*	*11.967.191*	*874.379*	*3.916.844*	*16.758.414*
		1.451.641	217.174	53.098	1.721.913	1.833.983	114.308	7.644	1.955.935	7.553.012	483.449	1.634.253	9.670.714
6. ziemniaki jadalne		*1.962.653*	*244.142*	*294.404*	*2.501.199*	*1.680.236*	*186.647*	*93.122*	*1.960.005*	*10.209.400*	*917.304*	*1.623.748*	*12.750.460*
		1.192.483	164.367	152.176	1.509.026	1.049.949	125.608	45.453	1.221.010	5.116.415	530.453	587.213	6.234.085
7. ziemniaki przemysłowe		*979.855*			*979.855*	*696.335*			*696.335*	*4.439.585*			*4.439.585*
		595.348			595.348	435.228			435.128	2.262.281			2.262.281
8. buraki cukrowe		*5.782.409*			*5.782.409*	*4.647.422*			*4.647.422*	*45.219.636*			*45.219.636*
		1.423.815			1.423.815	1.092.970			1.092.970	5.623.126			5.623.126
9. trzoda chlewna		*3.249.279*	*326.242*	*1.303.159*	*4.878.680*	*2.667.990*	*145.361*	*755.793*	*3.569.144*	*13.933.687*	*1.032.809*	*14.951.691*	*29.918.187*
		2.375.215	268.380	851.518	3.495.113	2.002.400	118.602	485.881	2.605.883	7.611.354	786.745	3.283.603	11.681.702
10. bydło rosłe		*3.764.756*	*45.230*	*55.075*	*3.865.061*	*3.976.914*	*16.270*	*18.858*	*4.012.051*	*21.652.478*	*172.837*	*1.696.985*	*23.522.300*
		2.519.563	30.279	18.083	2.567.925	2.780.752	9 586	10.647	2.800.985	10.206.021	86.900	93.804	10.386.725
11. masło		*130 730*	*8.428*	*7.219*	*146.377*	*49.804*	*71*	*11.020*	*60.895*	*351.346*	*68.648*	*262.464*	*682.458*
		89.843	6.544	4.858	101.245	32.874	56	8.067	40.997	214.274	47.553	114.172	367.099
12. jaja		*429.915*	*602.199*	*2.083.425*	*3.115.539*	*366.231*	*934.159*	*920.616*	*2.221.006*	*2.080.159*	*2.365.633*	*11.653.565*	*16.098.757*
		331.857	299.847	1.232.887	1.864.591	308.016	509.782	567.031	1.384.829	1.256.283	921.091	3.934.982	6.112.356
13. drzewo nieobrobione		*3.318.260*	*987.701*	*1.119.693*	*5.425.654*	*2.534.588*	*886.378*	*1.753.239*	*5.174.205*	*26.982.260*	*6.540.752*	*12.390.132*	*45.913.154*
		2.109.592	744.247	868.745	3.722.584	1.171.683	512.693	1.228.310	2.912.686	8.810.873	3.209.987	6.129.896	18.150.756
14. drzewo obrobione		*8.317.978*	*6.312.836*	*1.342.244*	*15.973.058*	*8.235.477*	*10.771.659*	*1.184.741*	*20.191.877*	*48.353.365*	*34.154.211*	*23.277.032*	*105.784.608*
		4.923.960	3.403.380	819 748	9.147.088	5.210.820	6.393.028	755.984	12.359.832	17.301.668	15.225.635	8.126.665	40.595.068
Ogółem		*44.358.779*	*13.957.472*	*6.871 350*	*65.187.601*	*38.554.604*	*21.969.148*	*5.785.958*	*66.309.710*	*265.383.718*	*74.231.122*	*77.300.640*	*416.915.480*
		26.029.305	9.048.705	4.264.937	39.342.947	22.367.592	15.273.323	3.746.571	41.387.486	108.725.568	42.922.926	28.293.335	179.882.929
mąka	koszty przewozu	*13.863.378*	*382.912*	*34.533*	*14.280.823*	*13.711.441*	*411.229*	*13.745*	*14.136.415*	*71.876.947*	*1.738.559*	*1.007.183*	*74.622.689*
	straty	6.552.575	223.499	23.115	6.799.189	6.770.300	264.135	8.672	7.043.107	27.511.097	997.987	528.979	29.038.063

JĘCZMIEŃ.

Komunikacja wewnętrzna.

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do r. 1928	Sredni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinienby wynieść	Średni koszt przewozu 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu w zł.	Straty
1928	38,96	100,00	1,0000	—	1,91	—	1.243.060	2.378.924	—
1929	26,99	69,28	0,6928	1,32	1,80	0,48	1.373.160	2.472.795	659.116
1930	17,64	45,28	0,4528	0,86	2.39	1,53	1.706.720	4.084.413	2.611.282
1931	20,20	51,85	0,5185	0,99	2,03	1,04	1.015.550	2.061.599	1.056.172
1932	17,77	45,61	0,4561	0,87	1,94	1,07	890.410	1.724.593	952.739
1933	13,71	35,19	0,3519	0,67	1,62	0,95	749.070	1.214.560	711.616
1934	12,90	33,11	0,3311	0,63	—	—	—	—	—

Ogółem 5.990.925

OTRĘBY.

Komunikacja wewnętrzna.

1928	31,05	100,00	1.0000	—	1,07	—	2.170.590	2.329.573	—
1929	21,35	68.76	0.6876	0,74	1,21	0,47	1.745.030	2.113.356	820.164
1930	14,15	45.58	0.4558	0,49	1,53	1,04	1.721.420	2.642.743	1.790.277
1931	16.83	54.20	0.5420	0,58	1,52	0,94	1,762.710	2.677.484	1.656.947
1932	13,20	42.51	0.4251	0,45	1,48	1,03	1.409 360	2.090.366	1.451.641
1933	10.20	32.82	0.3282	0,35	1,40	1,05	1.746.650	2.443.242	1.833.983
1934	11.12	35.81	0.3581	0,38	—	—	—	—	—

Ogółem 7.553.012

ZIEMNIAKI PRZEMYSŁOWE.

Komunikacja wewnętrzna.

1928	7,58	100.00	1,0000	—	0,75	—	1.702.457	1.286.577	—
1929	5.49	72.43	0,7243	0,54	0,72	0,18	1.222.264	881.940	220.008
1930	3,53	46.57	0,4657	0,35	0,77	0,42	1.689.047	1.291.880	709.400
1931	4,80	63.33	0,6333	0,47	0,97	0,50	604.794	589.575	302.397
1932	3,35	44.20	0,4420	0,33	0,84	0,51	1.167.348	979.855	595.348
1933	2,96	39.05	0,3905	0,29	0,77	0,48	906.516	696.335	435.128
1934	2,84	37.47	0,3747	0,28	—	—	—	—	—

Ogółem 2.262.281

ZIEMNIAKI JADALNE.

Komunikacja wewnętrzna.

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do r. 1928	Średni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinienby wynieść	Średni koszt przewozu za 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu	Straty
1928	9.69	100,00	1,0000	—	0,75	—	3.349.343	2,531.160	—
1929	7,13	73,58	0,7358	0,55	0,72	0,17	2.671.269	1.926.785	453.950
1930	4,63	47,78	0,4778	0,36	0,77	0,41	2.275.853	1.740.701	933.100
1931	7,08	62,75	0,6275	0,47	0,97	0,50	2.973.866	2.899.033	1.486.933
1932	4,21	43,45	0,4346	0,33	0,84	0,51	2.338.202	1.962.653	1.192.483
1933	3,71	38,29	0,3829	0,29	0,77	0,48	2.187.394	1.680.236	1.049.949
1934	3,54	36,53	0,3653	0,27	—	—	—	—	—
							Ogółem		5.116.415

BURAKI CUKROWE.

Komunikacja wewnętrzna.

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do r. 1928	Średni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinienby wynieść	Średni koszt przewozu za 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu	Straty
1928	5,40	100,00	1,0000	—	0,46	—	24.691.820	11.431.070	—
1929	5,15	95,37	0,9537	0,44	0,49	0,05	28.510.450	14.009.647	1.425.522
1930	5,03	93,15	0,9315	0,43	0,40	0,03	29.622.210	13.670.879	888.666
1931	4,76	88,15	0,8815	0,40	0,45	0,05	15.843.060	7.109.279	792,153
1932	4,04	74,81	0,7481	0,34	0,45	0,11	12.943.780	5.782.409	1.423.815
1933	3,93	72,78	0,7278	0,33	0,43	0,10	10.929.700	4.647.422	1.092.970
1934	3,32	61,48	0,6148	0,28	—	—	—	—	—
							Ogółem		5.623.126

TRZODA CHLEWNA.

Komunikacja wewnętrzna.

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do r. 1928	Średni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinienby wynieść	Średni koszt przewozu za 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu	Straty
1928	192,27	100,00	1,0000	—	1,89	—	838.280	1.585.388	—
1929	226,09	117,59	1,1759	2,22	2,33	0,11	856.610	1.998.579	94.337
1930	189,11	98,36	0,9836	1,86	3,04	1,18	859.964	2.613.770	1.014.736
1931	112,27	58,39	0,5839	1,10	2,94	1,84	1.154.710	3.404.069	2.124.666
1932	94,32	49,05	0,4905	0,93	3,46	2,53	938.820	3.249.279	2.375.215
1933	91,78	47,73	0,4773	0,90	3,63	2,73	733.480	2.667.990	2.002.400
1934	65,01	33,81	0,3381	0,64	—	—	—	—	—
							Ogółem		7.611.354

BYDŁO ROSŁE.

Komunikacja wewnętrzna.

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do r. 1928	Średni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinienby wynieść	Średni koszt przewozu 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu	Straty
1928	144,87	100,00	1,0000	3,77	—	—	926.500	3.496.566	—
1929	139,00	95,95	0,9595	3,61	4,08	1.53	1.159.876	4.736.962	1.774.610
1930	109,22	75,39	0,7539	2,84	3,37	0,89	1.354.980	5.049.934	1.205.932
1931	74,46	51,40	0,5140	1,93	3,62	1,69	1.139.150	4.123.912	1.925.164
1932	50,33	34,74	0,3474	1,30	3,94	2.64	954.380	3.764.756	2.519.563
1933	48,38	33,39	0,3339	1,25	4,15	2.90	958,880	3,976.914	2.780.752
1934	48,26	33,31	0,3331	—	—	—	—	—	—
							Ogółem . . .		10.206.021

MASŁO.

Komunikacja wewnętrzna.

1928	700	100,00	1,0000	—	2,66	—	3.520	9.635	—
1929	646	92,28	0,9228	2,45	4,14	1,69	4.680	19.381	7.912
1930	524	74,86	0,7486	1,99	4,12	2,13	7.970	32.850	16.976
1931	433	61,85	0,6185	1,65	3,78	2,13	31.300	118.581	66.669
1922	356	50,86	0,5086	1,35	4,32	2,97	30.250	120.730	89.843
1933	314	44,86	0,4486	1,19	3,51	2,32	14.170	49.804	32.874
1934	265	36,86	0,3686	0,98	—	—	—	—	—
							Ogółem . . .		214.274

JAJA.

Komunikacja wewnętrzna.

1928	304	100,00	1,0000	—	2.81	—	143.640	404.124	—
1929	327	107,57	1,0757	3,02	3,41	0,39	104.140	355.302	40.614
1930	244	80,26	0,8026	2,25	5,32	3,07	86.090	458.135	264.296
1931	196	64,47	0,6447	1,81	5,37	3,56	87.500	470.576	311.500
1932	146	48,03	0,4803	1,35	5,04	4,59	72.300	429.915	331.857
1933	127	41,78	0, 4178	1,17	7,37	6,20	49.680	366.231	308.016
1934	105	34,54	0,3454	0,97	—	—	—	—	—
							Ogółem . . .		1.256.283

DRZEWO NIEOBROBIONE

Komunikacja wewnętrzna.

Lata	Cena za 1 q. w zł.	Cena za 1 q. w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do roku 1928	Średni koszt przewozu za 1 q. w dost. do ceny powinienby wynieść	Średni koszt przewozu za 1 q. w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q. w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu w zł.	Straty
1928	11,13	100,00	1,0000	—	0,69	—	16.734.210	11.548.134	—
1929	10,29	92,59	0,9259	0,64	0,69	0,05	14.034.310	9.687.469	701.715
1930	7,27	65,42	0,6542	0,45	0,70	0,25	10.210.600	7.147.065	2.552.650
1931	4,67	42,02	0,4202	0,29	0,62	0,33	6.892.510	4.294.878	2.274.528
1932	3,50	31,44	0,3144	0,22	0,61	0,39	5.409.210	3.318,260	2.109.592
1933	3,60	32,34	0,3234	0,22	0,41	0,19	6.166.780	2.534.588	1.171.688
1934	4,15	37,34	0,3734	0,26	—	—	—	—	—
								Ogółem	8.810.873

DRZEWO OBROBIONE

Komunikacja wewnętrzna.

Lata	Cena za 1 q. w zł.	Cena za 1 q. w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do roku 1928	Średni koszt przewozu za 1 q. w dost. do ceny powinienby wynieść	Średni koszt przewozu za 1 q. w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q. w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu w zł.	Straty
1928	18,33	100,00	1,0000	—	1,08	—	12.880.690	13.871.390	—
1929	17.78	97,00	0,9700	1,05	1,10	0,05	10.771.540	11.903.726	538.577
1930	15,58	85,00	0,8500	0,92	1,22	0,30	8,635.710	10.560.630	2.590.713
1931	11.73	63,99	0,6399	0,69	1,22	0,53	7.618.110	9.335.554	4.037.598
1932	8.62	47,03	0,4703	0,51	1,25	0,74	6.654.000	8,317.978	4.923.960
1933	7.15	39,01	0,3901	0,42	1,14	0,72	7.237.250	8.235.477	5.210.820
1934	—	—	—	—	—	—	—	—	—
								Ogółem	17.301.668

MĄKA

Komunikacja wewnętrzna.

Lata	Cena za 1 q. w zł.	Cena za 1 q. w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do roku 1928	Średni koszt przewozu za 1 q. w dost. do ceny powinienby wynieść	Średni koszt przewozu za 1 q. w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q. w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu w zł.	Straty
1928	61,33	100,00	1,0000	—	2,51	—	6.733.820	16.886.362	—
1929	48,86	79,67	0,7967	2,00	2,55	0,55	6.367.200	16.259.141	3.501,960
1930	39,00	63,59	0,6359	1,59	2.50	0,91	5.663.100	14.192.271	5.153.421
1931	37,13	60,54	0,6054	1,52	2,53	1,01	5.478.060	13.850.716	5.532.841
1932	33,97	55,39	0,5539	1,39	2,64	1,25	5.242.060	13.863.378	6.552.575
1933	31,43	51,25	0,5125	1,28	2,53	1,25	5.416.240	13.711.441	6.770,300
1934	22,93	37,39	0,3739	0,93	—	—	—	—	—
								Ogółem	27.511.097

P S Z E N I C A

nadania przez porty

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do r. 1928	Średni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinienby wynieść	Sredni koszt przewozu 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu	Straty
1928	50.66	100.00	1,0000	—	0,64	—	17.200	11.685	—
1929	41.89	82.69	0,8269	0,53	1,07	0,54	60.420	64.671	32.627
1930	31.80	62.77	0,6277	0,40	1,43	1,03	140.620	200,810	144.839
1931	25.26	49.86	0,4986	0,32	1,51	1,19	308.380	465.475	366.972
1932	24.65	48,66	9,4866	0,31	1,11	0,80	126.400	140.559	101.120
1933	25.28	49.90	0,4990	0,32	0,98	0,66	148.280	145.688	97.865
1934	17.83	35.20	0,3520	0,22	—	—	—	—	—
								Ogółem	743.423

Ż Y T O

nadania przez porty

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do r. 1928	Średni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinienby wynieść	Sredni koszt przewozu 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu	Straty
1928	41,76	100,00	1,0000	—	1,00	—	58.280	58.508	—
1929	28,44	68,10	0,6810	0,68	1,94	1,26	916.580	1.783.597	1.155.017
1930	17,24	41,28	0,4128	0,41	2,90	2,49	945,260	2.737.790	2.353.697
1931	20,84	49,90	0,4990	0,50	3,29	2,79	609.420	2.006.435	1.700.282
1932	20,14	48,23	0,4823	0,48	2,68	2,20	1.043.250	2.797.869	2.295.150
1933	15,68	37,55	0,3755	0,37	2,94	2,57	2.128.630	6.260.287	5.470.579
1934	13,14	31,47	0,3147	0,31	—	—	—	—	—
								Ogółem	12.904.725

O W I E S

nadania przez porty

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do r. 1928	Średni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinienby wynieść	Sredni koszt przewozu 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu	Straty
1928	38,45	100,00	1,0000	—	0,87	—	29.010	25,231	—
1929	26,89	69,94	0,6994	0,61	0,74	1,13	180,060	314.362	203.467
1930	17,12	44,53	0,4453	0,39	2,38	1,99	85.450	203.752	170.045
1931	21,24	55,24	0,5524	0,48	1,62	1,14	19,490	31.670	22.219
1932	17,76	46,19	0,4619	0,40	2,11	1,71	28.570	60.158	48.855
1933	12,33	32,07	0,3207	0,28	2,69	2,41	28.510	238.321	213.509
1934	11,75	30,56	0,3056	0,26	—	—	—	—	—
								Ogółem	657.895

JĘCZMIEŃ.

Nadania przez porty.

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do roku 1928	Średni koszt przewozu za 1 q w w dost. do ceny powinien-by wynieść	Średni koszt przewozu 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu w zł.	Straty
1928	38,96	100,00	1,0000	—	1,90	—	669,934	1.270.775	—
1929	26,99	69,28	0,6928	1,32	2,60	1,28	1.428.650	2.714.558	1.828.672
1930	17,64	43,28	0,4328	0,86	2,93	2,07	592.900	1.738.168	1.227.303
1931	20,20	51,85	0,5185	0,98	2,35	1,37	803.450	1.892.567	1.100.726
1932	17,77	45,61	0,4561	0,87	2,67	1,80	783,590	2.090.741	1.410.462
1933	13,71	35,19	0,3519	0,67	2,92	2,25	759.070	2.217.871	1.707.907
1934	12,90	33,11	0,3311	0,63	—	—	—	—	—
								Ogółem	7.275.070

OTRĘBY.

Nadania do portów.

1928	31,05	100,00	1,0000	1,88	1,88	—	72.680	136.650	—
1929	21,35	68,76	0,6876	1,29	2,02	0,73	93.040	187.734	67.919
1930	14,15	45,57	0,4557	0,86	2,03	1,17	14.580	29.622	17.059
1931	16,83	54,20	0,5420	1,02	1,85	0,83	80.710	149.020	66.989
1932	13,20	42,51	0,4251	0,80	2,19	1,39	156.240	341.567	217.174
1933	10,20	32,82	0,3282	0,62	1,98	1,36	84.050	166.436	114.308
1934	11,12	35,81	0,3581	0,67	—	—	—	—	—
								Ogółem	483.449

ZIEMNIAKI.

Nadania do portów.

1928	9,69	100,00	1,0000	—	0,70	—	193.320	136.112	—
1929	7,13	73,58	0,7358	0,51	0,78	0,27	208.020	162.415	56.165
1930	4,63	47,78	0,4778	0,33	0,70	0,27	10.850	7.648	4.015
1931	6,08	62,75	0,6275	0,44	0,03	0,59	305.590	316.452	180.298
1932	4,21	43,45	0,4345	0,30	0,93	0,63	260.900	244.142	164.367
1933	3,71	38,29	0,3829	0,27	0,83	0,56	224.300	186.647	125.608
1934	3,54	36,53	0,3653	0,26	—	—	—	—	—
								Ogółem	530.453

TRZODA CHLEWNA

Nadania przez porty.

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stos. do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stos. do roku 1928	Średni koszt za 1 q w dostos. do ceny powinienby wynieść	Sredni koszt przewozu 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu	Straty
1928	192,27	100,00	1,0000	—	2,06	—	38.782	79.896	—
1929	226,09	117,59	1,1759	2,42	5.20	2,78	32.990	171.867	91.712
1930	189,11	98,36	0,9836	2,02	—	—	—	—	—
1931	112,27	58,39	0,5839	1,20	5,78	4,58	67.260	389.339	308.051
1932	94,32	49,05	0,4905	1,01	5,74	4,73	56.740	326.242	268.380
1933	91,78	47,73	0,4773	0,98	5,35	4,37	27.140	145.361	118.602
1934	65,01	33,81	0,3381	0,70	—	—	—	—	—
								Ogółem	786.745

BYDŁO ROSŁE

Nadanie przez porty.

1928	144,87	100,00	1,0000	—	2,18	—	21.592	47.164	—
1929	139,00	95.95	0,9595	2,09	2,77	0,68	17.736	44.923	12.060
1930	109,22	75,39	0,7539	1,64	—	—	—	—	—
1931	74,46	51,40	0,5140	1,12	2,37	1,25	27.080	66.405	34.975
1932	50,33	34,74	0,3474	0,75	2,28	1,53	19.790	45.230	30.279
1933	48,38	33,39	0,3339	0,73	1,78	1,05	9,130	16,279	9.586
1934	48,26	33,31	0,3331	0,72	—	—	—	—	—
								Ogółem	86.900

MASŁO

Nadania do portów.

1928	700	100,00	1,0000	—	3,12	--	5,200	16.238	—
1929	646	92,28	0,9228	2,88	2,27	+0,61	1.400	3.187	+ 854
1930	524	74,86	0,7486	2,34	4,69	2,35	6.330	29.750	14.876
1931	433	61,86	0,6186	1,93	5,71	3,78	4,770	27.212	18.031
1932	356	50,86	0,5086	1,57	7,45	5,88	1.113	8.428	65.444
1933	314	44,86	0,4486	1,40	7,10	5,60	10	71	56
1934	265	36,86	0,3686	1,15	—	—	—	—	—
								Ogółem	97.553

J A J A.

Nadania przez porty.

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do r. 1927	Średni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinienby wynieść	Średni koszt przewozu 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu	Straty
1928	304	100,00	1,0000	—	6,44	—	91.590	590.196	—
1929	327	107,57	1,0757	6,92	6,15	+ 0,77	34.660	213.201	+ 26.688
1930	244	80,26	0,8026	5,16	5,96	0, 0	44.160	263.012	35,328
1931	196	64,47	0,6447	4,15	5,86	1,71	60.130	352.462	102.822
1932	146	48,03	0,4803	3,09	6,16	3,07	97 670	602.199	299,847
1933	127	41,78	0,4178	2,69	5,93	3,24	157.340	938.159	509,762
1934	105	34,54	0,3154	2,22	—	—	—	—	—
								Ogółem	921,091

DRZEWO NIEOBROBIONE.

Nadania przez porty.

1928	11,13	100,00	1,0000	—	1,66	—	1.259.270	2.096.372	—
1929	10,29	92,59	0,9259	1,54	1,79	0,25	954.040	1,707.846	238,510
1930	7,27	65,42	0,6542	1,08	2,22	1,14	783.240	1.742.583	892,894
1931	4,67	42,02	0,4212	0,69	2,14	1,45	566,650	1,216.244	821,643
1932	3,50	31,44	0,3144	0,52	2,11	1,59	468.080	987.701	744,247
1933	3,60	32,34	0,3234	0,54	1,29	0,75	683.590	886,378	512,693
1934	4,15	37,44	0,3734	0,62	—	—	—	—	—
								Ogółem	3,209,987

DRZEWO OBROBIONE.

Nadania przez porty.

1928	18,33	100,00	1,0000	—	1,37	—	3.654.850	4.996.798	—
1929	17,78	97,00	0,9700	1,33	1,40	0,07	2.928.140	4.096.880	204,970
1930	15.58	85,00	0,8500	1,16	1,68	0,52	3.121.260	5.252.738	1,623,055
1931	11,73	63,99	0,6399	0,88	1,63	0,75	4.723.070	7.720.098	3,542,302
1932	8,62	47,03	0,4703	0,64	1,42	0,78	4.438.821	6.312.836	3,462,280
1933	7,15	39,01	0,3901	0,53	1,31	0,78	8.196.190	10.771.659	6,393,028
								Ogółem	15,225,635

MĄKA.

Nadania przez porty.

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do r. 1928	Średni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinien-by wynieść	Średni koszt przewozu 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu	Straty
1928	61,33	100,00	1,0000	—	1,55	—	35.990	55.838	—
1929	48,86	79,67	0,7967	1,23	1,66	0,43	70.690	117.134	30.397
1930	39,00	63,59	0,6359	0,98	2,54	1,56	112.420	285.693	175.375
1931	37,13	60,54	0,6054	0,94	2,15	1,21	251.720	541.591	304.581
1932	33,97	55,39	0,5539	0,86	2,07	1,21	184.710	382.912	223.499
1933	31,43	51,25	0,5125	0,79	2,20	1,41	187.330	411.229	264.135
1934	22,93	37,39	0,3639	0,58	—	—	—	—	—
								Ogółem	1.001.987

PSZENICA.

Nadania przez suchą granicę.

1928	50,66	100,00	1,0000	—	0,52	—	15.790	10.019	—
1929	41,89	82,69	0,8269	0,43	0,58	0,15	17.750	11.424	2.662
1930	31,80	62,77	0,6277	0,33	0,90	0,57	62.860	56.376	35.830
1931	25,26	49,86	0,4986	0,26	0,96	0,70	121.840	116.787	85.280
1932	24,65	48,66	0,4866	0,25	0,77	0,52	99.900	76.761	51.948
1933	25,28	49,90	0,4990	0,26	1,02	0,76	70.850	72.498	53.846
1934	17,83	35,20	0,3520	0,18	—	—	—	—	—
								Ogółem	229.566

ŻYTO.

Nadania przez suchą granicę.

1928	41,76	100,00	1,0000	—	1,10	—	83.990	93.372	—
1929	28,44	68,10	0,6810	0,75	1,23	0,48	777,230	953.872	373.070
1930	17,24	41,28	0,4128	0,45	1,63	1,18	989.400	1.610.009	1.068,552
1931	20,84	49,90	0,4990	0,55	1,74	1,19	589.180	1.023.295	642.206
1932	20,14	48,23	0,4823	0,53	1,08	0,55	348.560	377.976	191.708
1933	15,68	37,55	0,3755	0,41	1,10	0,69	790,320	871.620	547.391
1934	13,14	31,47	0,3147	0,37	—	—	—	—	—
								Ogółem	2.822.927

O W I E S.

Nadania przez suchą granicę.

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do r. 1928	Średni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinien-by wynieść	Średni koszt przewozu 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu w zł.	Strata
1928	38.45	100.00	1.0000	—	1.37	—	36.860	50.547	—
1929	26.89	69.96	0.6996	0.96	0.97	0.01	178.370	173.837	1.784
1930	17.12	44.53	0.4453	0.61	1.17	0.56	219.260	256,318	122.786
1931	21.24	55.24	0.5524	0.76	0.87	0.11	28.660	25.049	3,153
1932	17.76	46.19	0.4619	0.63	0.79	0.16	30.030	23.048	4.805
1933	12.33	32.07	0.3207	0.44	0.87	0.43	39.780	34.438	17.105
1934	11.75	30.56	0.3056	0.42	—	—	—	—	—

Ogółem 149.633

J Ę C Z M I E Ń.

Nadania przez suchą granicę.

1928	38.96	100.00	1.0000	—	1.97	—	228.930	451.197	—
1929	26.99	69.28	0,6928	1.36	2.09	1.73	487.040	1.019.921	842.579
1930	17.64	45.28	0.4528	0.89	1.39	0.50	401.190	557.692	200.595
1931	20.20	51.85	0.5185	1.02	1.28	1.06	101.760	130.090	107.866
1932	17.77	45.61	0.4561	0.90	1.12	0.22	69.830	77.961	15.363
1933	13.71	35.19	0.3519	0.69	1.05	0.36	56.150	59.107	20.214
1934	12.90	33.11	0.3311	0.65	—	—	—	—	—

Ogółem 1.186.617

O T R Ę B Y.

Nadania przez suchą granicę.

1928	31,05	100,00	1,0000	1,69	1,69	—	555.070	937.034	—
1929	21,35	68,76	0,6876	1,16	1,72	0,56	1.014.890	1.743.664	568.338
1930	14,15	45,57	0,4557	0,77	1,59	0,82	1,028.070	1.637.562	843.017
1931	16,83	54,20	0,5420	0,92	1,51	0,59	274.840	414.372	162.156
1932	13,20	42,51	0,4251	0,72	1,39	0,67	79.250	110.385	53.098
1933	10,20	32,82	0,3282	0,55	1,85	1,30	5.880	10.861	7.644
1934	11,12	35,81	0,3581	0,61	—	—	—	—	—

Ogółem 1.634.253

ZIEMNIAKI.

Nadanie przez suchą granicę.

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do roku 1928	Średni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinien-by wynieść	Średni koszt przewozu 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewiozionо q	Koszt przewozu	Straty
1928	9,69	100,00	1,0000	—	0,71	—	525.080	445.701	—
1929	7,13	73,58	0,7358	0,52	0,79	0,27	655.220	521.094	176.909
1930	4,63	47,78	0,4778	0,34	0,58	0,24	217.990	125.528	52.318
1931	6,08	62,75	0,6275	0,45	0,62	0,17	943.300	589.600	160.361
1932	4,21	43,45	0,4345	0,31	0,64	0,33	461.140	294.404	152.176
1933	3,71	38,29	0,3829	0,27	0,53	0,26	174.820	93.122	45.453
1934	3,54	36,53	0,3653	0,26	—	—	—	—	—

Ogółem . . . 587.217

TRZODA CHLEWNA.

Nadania przez suchą granicę.

1928	192,27	100,00	1,0000	—	6,19	—	1.080.298	6.689.605	—
1929	226,09	117.59	1,1759	7,28	6,50	+0,78	804.803	5.233.224	+627.746
1930	189,11	98,36	0,9836	6,08	7,86	1,78	635.526	5.000.797	1.131.236
1931	112.27	58,39	0,5839	3,61	7,90	4,29	336.530	2.658.718	1.443.714
1932	94.32	49,05	0,4905	3,04	8,79	5,75	148.090	1.303.159	851.518
1933	91.78	47,73	0,4773	2,95	8,24	5,29	91.660	755.793	484.881
1934	65.01	33,81	0,3381	2,09	—	—	—	—	—

Ogółem . . . 3.283.603

BYDŁO ROSŁE.

Nadania przez suchą granicę.

1928	144,87	100,00	1,0000	—	6,32	—	2,416	15.278	—
1929	139,00	95,95	0,9595	6,04	5,80	+0,26	95.260	552.258	+24.767
1930	109,22	75,39	0,7539	4,76	4,64	+6,12	157.118	729.418	+18.854
1931	74,46	51,40	0,5140	3,25	4,77	1,52	71.510	341.378	108.695
1932	50,33	34,74	0,3474	2,19	3,26	1,07	16.900	55.075	18.083
1933	48,38	33,39	0,3339	2,11	4,84	2,73	3.900	18.858	10.647
1934	48,26	33,31	0,3331	2,10	—	—	—	—	—

Ogółem . . . 93.804

MASŁO.

Nadania przez suchą granicę.

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do r. 1928	Sredni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinienby wynieść	Sredni koszt przewozu 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu w zł.	Strata
1928	700	100,00	1,0000	—	—	—	21.250	37.481	—
1929	646	92,28	0,9228	1,62	1,76	0,40	27.450	55.672	10.980
1930	524	74,86	0,7486	1,32	2,02	0,98	31.710	73.040	31.076
1931	433	61,86	0,6186	1,09	2,30	1,15	51.470	115.513	59.191
1932	356	50,86	0,5086	0,89	2,24	1,84	2.640	7.219	4.858
1933	314	44,86	0,4486	0,80	2,73	2,21	3.650	11.020	8.067
1934	265	36,86	0,3686	0,65	3,01	—	—	—	—

Ogółem 114.172

JAJA.

Nadania przez suchą granicę.

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do r. 1928	Sredni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinienby wynieść	Sredni koszt przewozu 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu w zł.	Strata
1928	304	100,00	1,0000	—	4,67	—	496.280	2.321.772	—
1929	327	107,57	1,0757	5,02	4,71	+0,31	516.750	2.434.391	+160.192
1930	244	80,26	0,8026	3,75	5,37	1,62	597.040	3.209.415	967.205
1931	196	64,47	0,6447	3,01	5,40	2,39	555.670	3.005.718	1.328.051
1932	146	48,03	0,4803	2,24	5,42	3,25	379.350	2.083.425	1.232.887
1933	127	41,78	0,4178	1,95	5,08	3,13	181.160	920.616	567.031
1934	105	34,54	0,3454	1,61	—	—	—	—	—

Ogółem 3.934.982

DRZEWO NIEOBROBIONE.

Nadania przez suchą granicę.

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki ceny w stosunku do r. 1928	Sredni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinienby wynieść	Sredni koszt przewozu 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu w zł.	Strata
1928	11,13	100,00	1,0000	—	1,20	—	6.621.700	7.988.048	—
1929	10,29	92,59	0,9259	1,11	1,47	0,36	3.207.390	4.722.563	1.154.660
1930	7,27	65,42	0,6542	0,78	0,70	0,92	1.799.680	3.060.441	1.655.706
1931	4,67	42,02	0,4202	0,50	1,71	1,21	1.010.310	1.734.196	1.222.475
1932	3,50	31,44	0,3144	0,38	1,70	1,32	658.140	1.119.693	868.745
1933	3,60	32,34	0,3234	0,39	1,31	0,92	1.335.120	1.753.239	1.228.310
1934	4,15	37,34	0,3734	0,45	—	—	—	—	—

Ogółem 6.129.896

DRZEWO OBROBIONE.

Nadania przez suchą granicę.

Lata	Cena za 1 q w zł.	Cena za 1 q w stosunku do cen z roku 1928	Wskaźniki w stosunku do r. 1928	Średni koszt przewozu za 1 q w dost. do ceny powinienby wynieść	Średni koszt przewozu 1 q w zł.	Różnica na niekorzyść rolnictwa na 1 q w zł.	Ogółem przewieziono q	Koszt przewozu	Straty
1928	18.33	100,00	1,0000	—	1,15	—	7.915.860	9.103.214	—
1929	17.78	97,00	0,9700	1,11	1,28	0,17	6.497.780	8.327.186	1.104.623
1930	15.58	85.00	0,8500	0,98	1,63	0,65	5.454.970	8.903.578	3.545.730
1931	11.73	63.99	0,6399	0,73	1,61	0,88	2.159.750	3.474.283	1.900.580
1932	8.62	47.03	0,4703	0,54	1,39	0,85	964.410	1.342.244	819.748
1933	7.15	39.01	0,3901	0,45	1,25	0,80	944.980	1.184.741	755.984
1934	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Ogółem 8.126.665

MĄKA.

Nadanie przez suchą granicę.

1928	61,33	100,00	1,0000	—	1,23	—	21.500	26.563	—
1929	48,86	72,67	0,7267	0,98	1,38	0,40	20.350	28.089	8.140
1930	39,00	63,59	0,6359	0,78	1,46	0,68	277.960	406.972	189.013
1931	37,13	60,54	0,6054	0,74	1,73	0,99	303,070	523.844	302.039
1932	33,97	55,39	0,5539	0,68	2,06	1,38	16,750	34.533	23.115
1933	31,43	51,25	0,5125	0,63	1,71	1,08	8.030	13.745	8.672
1934	22,93	37,39	0,3739	0,46	—	—	—	—	—

Ogółem 530.979

ZAŁĄCZNIK Nr. 28.

PODNOSZENIE DOCHODÓW GOSPODARSTW WIEJSKICH.

TABLICA I. Ceny płacone producentom.

w zł. za 100 kg. w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	1933		1934		1935	
	VII	VIII	VII	VIII	VII	VIII
Żyto	22,31	13,76	11,83	14,00	11,97	9,27
Pszenica	34,91	20,35	17,09	18,22	15,58	13,52
Jęczmień na kaszę	18,26	12,75	12,43	13,89	12,90	10,56

TABLICA II. Wywóz zbóż.

Rok gospodarczy	Suma wywozu zbóż i mąki w przeliczeniu na ziarno w tonnach	W tem żyto		Stosunek wywozu zboża i mąki (lata kalendarzowe)	
		w tonnach	w %	do całkowitego zbytu	do konsumcji miejskiej
1930/31	612.322	355.471	58,1		
1931/32	380.447	129.336	34,0	1931 — 17%	21%
1932/33	560.096	330.907	59,1	1932 — 14%	22%
1933/34	859.345	594.372	69,2	1933 — 26%	35%
1934/35	849.524	475.012	55,9	1934 — 30%	44%

TABLICA III. Spożycie nierolnicze wewnętrzne .

(w/g Nowickiego)

Przeciętna w latach 1928—1932.

Pszenica	5.702.000 q.
Żyto	9.123.000 „
Jęczmień	2.400.000 „
Owies	2.600.000 „

ZAŁĄCZNIK Nr. 29.

MATERJAŁY DO ROZDZIAŁU: „WIELOLETNIA CIĄGŁOŚĆ PLANOWA".

TABLICA I. Gospodarstwa wiejskie w Polsce według wielkości na podstawie spisu 1921 r.[1]).

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Gospodarstwa, których powierzchnia ogólna wynosiła:					
		do 2 ha	2—5 ha	5—20 ha	20—50 ha	50—100 ha	powyżej 100 ha
Liczba gospodarstw w tysiącach.							
Polska	3.262	1.109	1.002	1.045	76	11	19
Woj. centralne .	1.224	271	364	550	29	3	7
„ wschodnie .	585	80	210	268	20	3	4
„ zachodnie .	279	123	41	85	22	4	4
„ południowe .	1.174	635	387	142	5	1	4

[1]) Spis nie objął Górnego Śląska i części woj. wileńskiego.

c. d.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Gospodarstwa, których powierzchnia ogólna wynosiła:					
		do 2 ha	2—5 ha	5—20 ha	20—50 ha	50—100 ha	powyżej 100 ha
Liczba gospodarstw w odsetkach.							
Polska	100.0	34,0	30,7	32,0	2,3	0,4	0,6
Woj. centralne .	100.0	22,1	29,7	44,9	2,5	0,2	0,6
„ wschodnie .	100,0	13,7	35,9	45,8	3,4	0,5	0,7
„ zachodnie .	100.0	44,1	14,7	30,5	7,9	1,4	1,4
„ południowe .	100,0	54,1	33,0	12,1	0,4	0,1	0,3

TABLICA II. Reforma rolna w Polsce w latach 1919—1934 [1]).

w/g Głównego Urzędu Statystycznego.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Polska		Województwa			
	1919—1934	1934	centralne	wschodnie	zachodnie	południowe
			1919 — 1934			
	w tysiącach					
Prace parcelacyjne.						
Liczba utworzonych kolonij i parceli	604,8	18,4	188,7	177,5	51,2	187,4
W tem:						
kolonje samodzielne .	127,0	3,0	49,6	42,7	11,2	22,5
parcele dodatkowe [2]) .	416,0	12,5	106,8	129,5	24,2	155,5
Obszar rozdysponowany ogółem ha	2,246,8	54,6	740,4	893,7	266,4	346,3
W tem:						
kolonje samodzielne .	1,213,9	26,4	420,5	532,6	147,3	113,5
parcele dodatkowe [2]) .	853,4	21,6	255,8	329,1	67,4	201,1

[1]) Dane tymczasowe.

[2]) Uzupełnienie istniejących jednostek gospodarczych.

Verte

c. d.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Polska		Województwa			
	1919—1934	1934	centralne	wschodnie	zachodnie	południowe
			1919 — 1934			
	w tysiącach					
Prace regulacyjne.						
Scalenia:						
Liczba gospodarstw scalonych	505,5	59,8	273,4	219,9	0,5	11,7
Obszar scalony ha . . .	3,578,4	352,6	1,868,0	1,668,9	3,2	38,3
Likwidacja serwitutów						
Liczba gospodarstw . .	246,9	9,1	109,2	137,7	—	—
Obszar otrzymany za serwituty ha	562,1	10,6	315,0	247,1	—	—
Wynagrodzenie w gotówce w zł.	3,528,3	95,9	3,399,5	128,8	—	—

TABLICA III. Wielka własność rolna w Polsce.

gospodarstwa od 50 ha wzwyż. w/g Głównego Urzędu Statystycznego

WYSZCZEGÓLNIENIE	W/g spisu z 30.IX 1921 r.[1])	Dane orjentacyjne wyznaczone na podstawie statystyki rolnej 1931 r.
Polska		
liczba gospodarstw . . .	30.079	23.800
powierzchnia ogólna ha .	14.344.057	9.234.150

[1]) Spis nie objął Górnego Śląska i części woj. wileńskiego

TABLICA IV. Ilość dni pracy ludzkiej na ha w gospodarstwach włościańskich (do 50 ha).

w/g „Opłacalności kierunków w drob. gosp." cz. I Dra St. Antoniewskiego

KIERUNKI GOSPODARCZE	Wielostronny inten.	Okop. hod.	Zboż. hod.	Zboż. Okop.	Spec. bydło	Hodowlany	Spec. świnie	Okopowy	Zbożowy	Wielostronny ekst.
Polska:										
Średnia prosta [1])	102	94	90	89	89	87	84	84	80	75
Średnia ważona[2])	92	85	80	83	77	74	75	73	70	65

[1]) Bez uwzględnienia obszaru gospodarstwa. [2]) Z uwzględnieniem obszaru gospodarstwa.

OBJAŚNIENIE KIERUNKÓW GOSPODARCZYCH

Wielostronny - intensywny — system gospodarowania bez wyraźnie jednostronnej produkcji, o wysokich nakładach kapitału i pracy.

Okopowo - hodowlany — duża powierzchnia pod okopowemi, znaczna produkcja zwierzęca.

Zbożowo - hodowlany — znaczny % powierzchni pod zbożami, znaczna produkcja hodowlana.

Zbożowo - okopowy — duża powierzchnia pod zbożowemi i okopowemi; nieco słabsza produkcja hodowlana.

Specjalizacja - bydło — kierunek hodowlany ze szczególnem uwzględnieniem hodowli bydła.

Hodowlany — duże dochody z hodowli zwierząt, przystosowanie gospodarstwa do produkcji pasz. Produkcja kłosowych głównie na własne potrzeby.

Specjalizacja - świnie — kierunek hodowlany, największe dochody z trzody.

Okopowy — nastawienie gospodarstwa na produkcję okopowych i pasz.

Zbożowy — bardzo znaczny % powierzchni znajduje się pod zbożowemi, dochód głównie ze zbóż.

Wielostronny - ekstensywny — system bez wyraźnie jednostronnej produkcji, a niskich nakładach kapitału i pracy.